ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ДОНЕЦЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ
НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО–ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ»

07 жовтня 2022 року

УДК: 34:342.78 (477) (082)
П 75

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ: збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково–практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. 565 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від «21» грудня 2022 року)

Публікується за матеріалами ІІ Міжнародної науково–практичної конференції «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії», яка відбулася 07 жовтня 2022 року у Донецькому державному університеті внутрішніх справ (м. Кропивницький).

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, а також на тих, хто цікавиться питаннями забезпечення публічної безпеки і порядку; застосування кримінального, адміністративного та трудового законодавства; законодавчого регулювання військових і територіальних формувань, реалізації прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Матеріали збірнику опубліковані в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2022
© ДонДУВС, 2022

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

УЧАСНИКАМ ТА СПІВОРГАНІЗАТОРАМ ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»

Олена ВОЛОБУЄВА,
проректор Донецького державного університету внутрішніх справ, полковник поліції, кандидат юридичних наук, професор

Для мене велика честь відкривати роботу другої Міжнародної науково-практичної конференції «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики». Цього року ми прагнемо зосередити увагу на питаннях приватних та публічних відносин в умовах воєнної агресії.

Безумовно, сьогодні основним завданням вчених та практиків є консолідація зусиль, спрямованих на стабілізацію діяльності всіх державних органів та органів місцевого самоврядування, а також захист трудових, цивільних та інших прав громадян і юридичних осіб. Перед державою постали виклики перезапуску економіки, допомоги підприємствам щодо адаптації та функціонування в нових реаліях воєнного часу. Саме тому очевидним є те, що проблеми, винесені на обговорення на Міжнародній науково-практичній конференції, важливі як для державних органів, так і для кожного окремого громадянина, який потребує захисту з боку держави.

Питання захисту прав громадян сьогодні є ключовим як на міжнародному, так і на національному рівні. У цьому контексті слід наголосити, що Донецький державний університет внутрішніх справ проводить активну правозахисну діяльність: на базі вишу функціонує Юридична клініка «Правовий захист», що надає безоплатну правову допомогу для різних верств населення у сфері приватного та публічного права. Водночас університет є успішною сучасною платформою для розвитку наукових хабів. Сьогодні ІІ Міжнародна науково-практична конференція традиційно об’єднала науковців та практиків із різних країн. Ми дуже цінуємо, що незважаючи на небезпечні умови науковці продовжують із честю та гідністю робити свою справу. Консолідація наших зусиль стала ще одним кроком до нашої спільної Перемоги та визначення шляхів відновлення України після війни.

Проблематика, яку сьогодні обговорюватимуть, є доволі різноплановою й надзвичайно актуальною в умовах сьогодення. Широкий інтерес до цього наукового заходу виявили як представники державних органів влади, місцевого

самоврядування, так і працівники підрозділів Національної поліції та інших силових структур, науковці з різних регіонів України, а також іноземні гості. Доповіді учасників конференції важливі не лише для науковців та практиків, а передусім для здобувачів вищої освіти – майбутнього нашої держави.

Для нас є важливим участь наших колег з інших країн (Польщі, Кіпру, Грузії та інших). Оскільки Україна проголосила курс на інтеграцію в європейське співтовариство та наближення української правової системи до європейських та світових стандартів, введення до законодавства України положень, які певний час існують у міжнародному законодавстві, є одним із важливих кроків до реалізації цієї мети. Приєднання України до міжнародних конвенцій, урахування міжнародної судової практики є однією з умов переходу України до повноцінних ринкових відносин, сталого розвитку економіки, а також забезпечення стабільності в економічній діяльності та захисті прав та інтересів громадян.

Конференція є чудовою нагодою обмінятися думками, науковими напрацюваннями, окреслити актуальні проблеми приватного та публічного права в теоретичній і практичній площині в умовах воєнного стану, запропонувати шляхи їх розв’язання і пропозиції щодо норм чинного законодавства.

Висловлюю сподівання, що ця конференція стане не лише вагомим внеском у розвиток правничої науки, а й окреслить нові шляхи для зміцнення української державності в умовах воєнного стану.

Бажаю всім учасникам конференції плідної праці, наснаги та наукових звершень!

Ларс ГРОЕНЛУНД,
радник зі взємодії поліції та громади
Представництва Консультативної місії
Європейського Союзу в місті Маріуполь

Шановні учасники конференції!

Сьогодні Україна вирішує надскладне завдання реалізації правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. Надактуальним і важливим при цьому є забезпечення дотримання прав людини на рівні міжнародниї стандартів захисту. Права людини – це юридичні можливості і свободи, обумовлені існуванням людини в суспільстві. Зміст права – слугувати як засобом забезпечення свободи так і засобом обмеження свободи й обсягу влади. Будь які заборони й обмеження повинні бути доцільними. Права людини є також об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту, і будь-яке законодавство має грунтуватися на них.

В зв’язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, на певних територіях відбуваються активні бойові дії, а деякі території є тимчасово окупованими. Отже, яким чином держава може гарантувати дотримання прав людей на цих територіях, наприклад, визначаючи територіальну підсудність при зверненні до суду за захистом порушених прав, адже в умовах війни та воєнного стану багато людей вимушено покинули свої домівки, не інформуючи суди про зміну місця проживання з відомих причин?

Виникає питання, яким чином можна юридично забезпечити елементарні принципи прав людини закріплені у ст.6 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності», та ст.7: «Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації»?

З початку повномасштабної війни в Україні зросли ризики для функціонування судів. Тисячі громадян отримали дозвіл на зброю для захисту країни, а отже і зросла кількість спроб пронести зброю до залу судового засідання. Згідно з інформацію Служби судової охорони, у період з січня до серпня 2022 року було зареєстровано 2429 спроб пронести зброю до залу судового засідання відвідувачами судів, у порівнянні з 131 спробою за цей самий період у 2021 році. В умовах високого ступеню порушення прав людини виникають жорстокі соціальні сутички (гомадяни намагаються відстояти свої права на рівний доступ до охорони здоров'я, освіти, судової системи).

Сьогодні розвиток і захист прав людини стає своєрідним способом уникнення розвитку збройних конфліктів на майбутнє й окреслює нові шляхи і підходи для юридичної науки. Бажаю Вам всім успішної та плідної роботи!

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 1
РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ

АРТЕМОВИЧ Андрій ФЕНОМЕН ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙНИ З РОСІЄЮ: ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ……. **13**

ГАЛКІНА Олена ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВОЄННИЙ СТАН» У 1941-1945 РОКАХ…… **17**

ЄЛАЄВ Юрій ЧАС ЯК УМОВА ВОЄННОГО СТАНУ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА……... **20**

КУР'ЯН Вікторія ПРИНЦИПИ ПРАВА, ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ……... **25**

ТУРЕНКО Олег ПРАВОВА ТЕОРІЯ М. РЕЙСНЕРА – МІЖ РАДЯНСЬКОЮ МІФОЛОГЕМОЮ ТА НАУКОВОЮ ОБ'ЄКТИВНІСТЮ……...…. **28**

СЕКЦІЯ № 2
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДІДУХ Анастасія ПЕРЕХІД НАЗК НА «ВОЄННІ РЕЙКИ»: ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ТА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ В УМОВАХ ВІЙНИ…….... **33**

УСТИМЕНКО Володимир, ДЖАБРАІЛОВ Руслан, МАЛОЛІТНЕВА Веста ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО НЕСПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА УТВЕРДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА…….…… **37**

СЕКЦІЯ № 3
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

БАКАЛЕНКО Марія РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ЗАХИСТІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, СУВЕРЕНІТЕТУ, ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ…….. **41**

ВИШНЯК Олександра ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……. **45**

ДЕНИСЮК Яна ВИДИ ОМБУДСМЕНІВ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ……... **51**

ДРЕСВЯННІКОВА Віолетта ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **55**

ЄСІМОВ Сергій НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ…… **59**

КАПРАВА Діана ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ……...……... **64**

КАШТАЛЄТ Владислав ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК…… **66**

КРАВЧЕНКО Орина ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……...……..... **69**

КРОПИВНИЦЬКА Валерія СТАНОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… **72**

ЛОЗОВА Світлана, ЗВЯГІНЦЕВА Аліна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВІДІБРАННІ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ……..... **75**

ЛУБЕНЕЦЬ Ірина ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ДИТИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ…….. **78**

ЛУКІЯН Дана ЗЛОВЖИВАННЯ БАТЬКІВСЬКИМИ ПРАВАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……...……. **81**
ЛЯБАХ Даніїл ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ……...……. **85**
МАР'ЯН Марина РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ……..... **87**
МИРЗА Світлана ОКРЕМІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ……... **91**
МОГІЛЕВСЬКА Людмила НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ……..... **96**
ОМЕЛЬЧУК Яна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **98**
ОНІЩИК Юрій АДВОКАТУРА У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……... **102**
ОСТАПЕНКО Інна ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.. **105**
ПИЛИПИШИНА Ірина ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» В УКРАЇНІ……..... **108**
РУБЛЕНКО Альона ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ……..... **112**
РЯБОВОЛ Лілія ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… **116**
SALNIKOVA Natalia SOME ISSUES REGARDING ENSURING THE RIGHTS OF THE CHILD DURING MILITARY AGGRESSION…… **120**
СОБОЛЄВА Варвара ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ ТА СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……..….. **121**
СТЕШЕНКО Ольга ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ……..... **125**
ТУРЧЕНКО Ольга БЕЗПЕКА ЯК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКА ЦІННІСТЬ……... **129**
ФУРМАН Віталій ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… **133**
ЧАБАЙОВСЬКИЙ Тарас ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗАГОСТРЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ……... **137**
ЧЕПКОВА Катерина МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ…… **140**

СЕКЦІЯ № 4
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ТА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БОНДАРЕНКО Ольга ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ…… **145**
ВАПНЯРЧУК Богдан, ЯРОШЕНКО Олег ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З НАУКОВИМИ ПРАЦІВНИКАМИ……..... **148**
ВАПНЯРЧУК Наталія ДО ПИТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ НАУКОВЦІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ……..... **152**
ВОВК Марія ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ……... **156**

ВОРОБЙОВ Олександр ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..…… **162**
ГРИНЬ Дмитро, ЯРОШЕНКО Олег ЩОДО ПРИНЦИПІВ, ПОКЛАДЕНИХ В ОСНОВУ МЕДІАЦІЇ ЯК ПОЗАСУДОВОЇ ПРОЦЕДУРИ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ……..... **166**
ДОГОЛИЧ Ірина ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ……..…….. **170**
ЗАІКА Юрій ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ВИКЛИКИ ЧАСУ……... **173**
ЗАЙЦЕВ Станіслав ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ……..... **176**
КЛЕМПАРСЬКИЙ Микола ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН…….. **180**
КОЛЄСНІК Тетяна ЗМІНА УМОВ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ……... **183**
КОЛОТ Сергій ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..……... **188**
КУЗНІЧЕНКО Оксана ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИСТОСУВАННЯ МЕДІАТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИРІШЕННІ ТРУДОВИХ СПОРІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ…….. **191**
КУЗЬМЕНКО Сергій ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СЕПАРАЦІЇ В УКРАЇНІ……..... **194**
ЛЕОНОВ Сергій ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВОЛОДІННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ……...…. **200**
МАЗУРЕНКО Олена ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ СУДАМИ ПРАВА ПРАЦІВНИКА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……... **204**
МАЙКУТ Христина ПОСТМОРТАЛЬНА РЕПРОДУКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ……. **208**
МЕЛЬНИК Валентин КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ «ШКОДА» У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ…….. **211**
МОГІЛЕВСЬКИЙ Леонід ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ВІД НЕЗАКОННОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ……... **215**
ОНОФРЕЙЧУК Олександра АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……...…… **219**
ПОДОРОЖНІЙ Євген ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. **224**
РАТУШНА Богдана ОБМЕЖЕННЯ ПРИНИЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ…… **227**
RASHKINA Anastasiya FAIRNESS AS A CRITERION FOR RECRUITMENT AND SELECTION PROCESS IN UNITED KINGDOM…… **230**
РОЙЛЯНУ Вікторія ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..…… **234**
СВИСТУН Лариса ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ ПРАВОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. **238**
СЕВЕРІНОВА Олександра ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОДЕРЖАННЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……. **242**

СЕРЕДНИЦЬКА Інга ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАННЯ ОСОБИ ЗНИКЛОЮ БЕЗВІСНО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ……. **245**
СИМОНЕНКО Аліна ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ…….. **248**
СИЧОВА Вікторія ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ІСТОТНИХ УМОВ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… **251**
СТАСІВ Оксана БЕЗПЕКА ТА ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ НА РОБОТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… **254**
ШИШКА Олександр ЩОДО ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ……..... **257**
ШИШКА Роман САНКЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: РОЗДУМИ ТА ПИТАННЯ…… **261**
ШОПІНА Ірина ПРОБЛЕМИ ІМІТАЦІЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ……. **266**
ЩЕРБИНА Віктор ІДЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТРУДОВОГО ПРАВА: СУЧАСНИЙ ВИМІР……..... **270**
YAROSHENKO Oleh FEATURES OF REMOTE WORK IN THE EUROPEN UNION……..... **275**

СЕКЦІЯ № 5
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БОНДАРЕНКО Юлія ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ……..……... **281**
БОНДАРЕНКО-БЕРЕГОВИЧ Валерія, БЕРЕГОВИЧ Василь РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……... **285**
ВАСИЛЬЄВ Сергій ВПЛИВ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ…… **289**
ГАМАЛЮК Богдан, ЧЕПУРІН Павло ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ З ПРИВОДУ ПІДПАЛІВ АБО ПОРУШЕНЬ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ, ЩО ПРИЗВЕЛО ДО ПОЖЕЖІ НА ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТАХ……... **295**
ГУЗЕНКО Олена ОКРЕСЛЕННЯ РОЛІ ТА ЗМІСТУ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ…… **299**
ГУРИН Микола ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО……..... **303**
ЄРЕМЄЄВ Андрій ОФШОРНІ СУБ'КТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ…….. **307**
ІВАНЕНКО Дмитро ДО ПИТАННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **311**
КАДАЛА Віталій УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ……..…… **315**
КАНЮКА Ірина АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ РИЗИКУ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ……..... **319**
КОВАЛЬЧУК Ольга ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ……..……. **326**

MENZONI Terina FEATURES OF THE RESPONSIBILITY OF THE TOUR OPERATOR / TRAVEL AGENT UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE IN SPECIAL CONDITIONS……. **329**
НІКОЛЕНКО Людмила ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **334**
ПОЛОСЕНКО Ксенія НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ SQUEEZE-OUT ТА SELL-OUT……. **338**
ПОПОВИЧ Світлана ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ……..... **342**
СТОЛЯРОВА Олена ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….…… **345**
СУСЛОВА Регіна ЗАКОНОДАВЧІ РЕГУЛЯТОРИ ЯК ЗАХИСТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ……..... **349**
ТОЛСТИХ Анна НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - СПЕЦИФІКА ВОЄННОГО ЧАСУ……. **353**
ТУРКОТ Ольга ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО АГРАРНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ……..… **358**
ТУРЧЕНКО Євген НАУКОВІ ПАРКИ ЯК ІНСТУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС…… **360**
ЦИГАНОВИЧ Олександр БАНКРУТСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……. **364**
ЧЕРКЕЗ Дмитро ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА СПРАВЕДЛИВЕ РІШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……. **368**
ШУВАЛОВА Тетяна ПРАВОВІ АСПЕКТИ В СФЕРІ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **373**
ЩЕРБАК Ярослав ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ…….…….. **377**
ЩУЦЬКА Юлія ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ…….....……. **381**

СЕКЦІЯ № 6
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

БУГА Володимир ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ……... **385**
ЄСІМОВ Сергій СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ – ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ….. **388**
КОВАЛЕНКО Марина ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ХОДІ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. **392**
КОЛОМИЕЦЬ Дмитро ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ……..... **398**
КОЛОМІЄЦЬ Володимир ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ ЯК ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ……..... **401**
КРИСЬКО Вікторія ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ……... **404**
МАРТИНЕНКО Денис ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **408**
МИГАЛАТІЙ Артем СПЕЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ-ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ……... **410**

НАРУБІН Данило АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ ТА ЗАОХОЧЕНЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ…….... **414**
НАРУБІН Данило ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ……. **417**
ОЗЕРНА Ірина МІСЦЕ І РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ……. **420**
САХНО Артем ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **424**
СОЛОМИНА Владислав ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ……. **428**
ХОЗЛУ Іван ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ЗУПИНКИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ……... **431**
ЮРАХ Віталій АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ……..…….. **434**
ЯРОВЕЦЬ Богдан ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ОСОБИ, ЯКА КЕРУЄ ПЕРСОНАЛЬНИМ ЛЕГКИМ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТОМ……...……. **438**

СЕКЦІЯ № 7
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

БІЛОВА Любов СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ФОРМІ ВІЙСЬКОВИХ ОБЛІГАЦІЙ……. **442**
ВОЗНИЙ Микола ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……...…….. **446**
ГРИЩУК Аліна ПРИНЦИПИ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА……..… **449**
ДЕРКАЧ Остап ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФРОНТ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО ТА МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ…… **454**
ДРУЦУЛ Тетяна ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. **458**
ЗАХАРЧЕНКО Андрій, АЛФЬОРОВ Сергій ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ПИТАНЬ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, МАТЕРІАЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ……..…. **462**
КОСТЕЦЬКА Тетяна ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРЛАМЕНТУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ……... **466**
ОКОПНИК Олена ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ…… **470**
ПАСТУШЕНКО Віталій, ЄВЕНКО Дмитро ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..... **474**
СТРУСЕВИЧ Валерія ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ……..... **482**

СЕКЦІЯ № 8
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

АВЗАЛОВА Дарія ПРАВОВІ АСПЕКТИ УНОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ…….... **486**
ВАПНЯРЧУК В'ячеслав СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ……...… **490**
ГЕРМАНОВ Сергій СТАН КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЧАСТИНІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ…….. **494**
ДЖАВАДЯН Ігор ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ……..... **497**
КАРЕЛІН Владислав, КОРОПАТНІК Ігор ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ…… **501**
КАШИРІНА Діана ПРОБЛЕМА ЛАТЕНТНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ (ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ)……...…….. **505**
ЛАВРІЄНКО Мар'яна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……..... **508**
МАРЧУК Алла ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОЦІНКИ МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ……..... **513**
МОРОЗОВА Яна, САВЕНКО Вікторія ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА, ЯКА ВПЛИВАЄ НА КВАЛІФІКАЦІЮ ЗЛОЧИНУ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ……...….. **517**
САВЧЕНКО Олександр ВІЙСЬКОВИЙ СТАН, ЯК ОБТЯЖУЮЧА ОЗНАКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ……..... **520**
СОЛОМИНА Владислав СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ……...…. **522**

СЕКЦІЯ № 9
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

ГУЩИН Олег АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОМІРНОСТІ МОРСЬКОЇ БЛОКАДИ…….. **526**
КАРМУШИНА Галина ФІКСУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ГРУЗІЇ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО СУДУ…… **530**
КЛІМОВСЬКА Анна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ (КУПІВЛІ) СУПУТНИКА ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ……..... **534**
МУЗИКА Ярослав ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ»…… **537**
ОРЛОВ Віктор ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ ДО ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ…….. **540**
ПОВАЛЕНА Мар'яна РЕЗОЛЮЦІЇ ГА ООН ТА РБ ООН ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОРУШЕНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ РФ…..... **544**
РИЛОВ Ярослав КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ НОРМ: УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ…….. **548**
СОЛОМОНОВА Карина МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КРАЇНИ-АГРЕСОРА…… **552**
ФІЛАТОВ Віктор РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ДЕРЖАВ……..... **557**
ВАРФОЛОМЄЄВ Віталій ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ДЛЯ ВІДТВОРЕННЯ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 301 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ…….. **560**

СЕКЦІЯ № 1
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АРТЕМОВИЧ Андрій,
здобувач 2-го курсу, 1-ї групи, факультету №1 ІПФПНП ЛьвДУВС, рядовий поліції
науковий керівник: ФЕДІНА Наталія,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права, факультету №1 ІПФПНП ЛьвДУВС, кандидат юридичних наук, доцент

ФЕНОМЕН ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙНИ З РОСІЄЮ: ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ

Починаючи дослідження даної теми варто зазначити, що з 2014 року коли почалася військова агресія Російської Федерації проти України набула активного розвитку волонтерська діяльність на теренах нашої держави.

Згідно ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Важливо зазначити, що волонтерська діяльність за напрямом сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов’язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів, провадиться відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють загальний порядок проведення таких заходів [2].

Цікавим фактом є наступне положення із постанови КМУ «Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера…» від 19.08.2015 року № 604, де зазначається що, одноразова грошова допомога виплачується у разі:

- загибелі (смерті) волонтера - з дати смерті, що зазначена у свідоцтві про

смерть;

- встановлення інвалідності - з дати, що зазначена у довідці медико-соціальної експертної комісії [3].

А отже, волонтерство належить до числа тих соціальних феноменів, що маютьбезпосередній стосунок до формування реалій та перспектив розвитку соціуму у всій сукупності сфер його життєдіяльності та на різних рівнях його представленя: від окремого індивіда чи соціальних груп до націй та глобального суспільства. Все це зумовлює поліваріантність у формулюванні сутності та змісту предмету даного дослідження. У найбільш загальному вигляді волонтерство можливо визначити як свідому, добровільну та неоплачувану діяльність на благо інших, а волонтера як вмілу та відповідальну людину, яка має можливість присвятити свій вільний час добровільній праці в певній сфері громадської діяльності, де це необхідно [4, с. 95].

Цінність волонтерства полягає в першу чергу у значущості волонтерської діяльності для самого волонтера, в можливості реалізації своїх ідей і переконань, виходячи зі співвіднесення своїх можливостей і потреб до потреб інших людей. Перспективами подальшого дослідження питання вважаємо аналіз діяльності волонтерських об'єднань у класичних університетах України як складової студентського самоврядування [5, с. 493-494].

Не зважаючи на те, що питання волонтерства в Україні набуло дещо нового формату та є відносно новим напрямком у соціальній, громадській та політичній сферах діяльності прийнято ряд законодавчих актів, якими регулюється діяльність волонтера на території України. Такими є: Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 року, Постанова КМУ «Про затвердження порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності» від 05.08.2015 року № 556, Постанова КМУ «Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної

безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту» від 19.08.2015 року № 604.

Держава сприймала волонтерський рух як безкоштовного помічника в соціальній сфері. У жодному нормативному акті 90-х років не використовується термін «волонтер», зрідка використовують термін «добровільні організації».

І лише у першій половині 2000-х рр. Кабінет Міністрів України (далі - КМУ) приймає нормативні акти, що свідчать про спробу держави врегулювати свої стосунки з новим інститутом суспільних відносин: Постанови КМУ від 10.12.2003 р. «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» та від 23.08.2004 р. «Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху в Україні». 23 лютого 2006 р. Верховна Рада України ухвалює Закон «Про волонтерський рух», який піддається нищівній критиці громадськості й через місяць ветується Президентом України як нормативно-правовий акт, що не забезпечить розвиток волонтерської діяльності в нашій країні. Громадське обговорення законопроекту «Про волонтерський рух», зареєстрованого Верховною Радою України 22.10.2009 р. за № 5266, показало, що в суспільстві є думка про відсутність необхідності прийняття такого спеціального закону [6, с. 152].

Також 19 квітня 2011 р. було ухвалено Закон «Про волонтерську діяльність», який розроблявся в переддень проведення Євро-2012 і, відповідно, мав на меті залучити добровольців до проведення футбольного свята. У цьому Законі вперше даються визначення понять «волонтерської діяльності», «волонтерської допомоги», «волонтерської організації», «волонтера», «отримувача волонтерської допомоги» [6, с. 152].

Після Майдану в Україні волонтерський рух став масовим. Про це свідчать і зросла кількість волонтерських організацій, зареєстрованих у Єдиному державному реєстрі волонтерських організацій України, і діяльність індивідуальних волонтерів, які є людьми дії. З початком антитерористичної операції на сході України на перший план вийшли «армійські волонтери», у

народі їх називають «воїни добра». Це небайдужі громадяни нашої країни, які здійснюють допомогу воїнам АТО [6, с. 153].

Волонтерський рух на сьогодні є не просто проявом людяності, взаємодопомоги та ознакою розвинутого суспільства. Можливість існування волонтерського руху та безпосередньо саме його функціонування відіграє важливу роль у сучасному державотворенні, адже це є однією із підвалин для побудови та розвитку громадянського суспільства, до якого так прагне сучасна спільнота [7, с. 66].

Отже, волонтерська діяльність є невід'ємною складовою громадянського сектору будь-якої держави та соціально-культурним феноменом суспільства, адже кожній державі, як і кожній людині, потрібна соціальна допомога. Саме в такій ситуації значну роль у розвитку та добробуті держави і суспільства відіграє волонтерство.

Список використаних джерел

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. №3236-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст.435. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text

2. Про затвердження порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності: Постанова КМУ від 05.08.2015 р. № 556: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF#n9

3. Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту: Постанова КМУ від 19.08.2015 р. № 604: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2015-%D0%BF#Text

4. Андрощук О.В., Колотило М.О. Волонтерство як соціальний феномен: історична ретроспектива та сучасний стан. Магістерська дисертація. Національний технічний університет України, 2019. 113 с.

5. Доманчук Д.С. Роль волонтерства у процесі соціалізації студентської молоді. *«Молодий вчений» № 2* (42), 2017. С. 491-495.

6. Поляруш С. Волонтерський рух: світовий досвід, Україна і Кіровоградщина. *Наукові записки № 22*, 2014. С. 150-155.

7. Рубан М. Визначення поняття волонтерства. *Науковий вісник МНУ імені О. Сухомлинського. Історичні науки № 2* (42), 2016. С. 66-70.

ГАЛКІНА Олена,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВОЄННИЙ СТАН» У 1941-1945 РОКАХ

У Конституції СРСР 1936 року закріплювалась можливість введення воєнного стану. Право введення воєнного стану Конституція надавала Президії Верховної Ради СРСР, як в окремих місцевостях, так і по всій території СРСР в інтересах оборони або забезпечення громадського порядку та державної безпеки.

У 7 розділі Адміністративного кодексу УРСР – «Надзвичайні заходи охорони революційного порядку» – дуже ретельно було прописано надзвичайні заходи охорони громадського порядку в екстремальних умовах. Кодексом були передбачені такі заходи охорони революційного ладу: особливий стан і воєнний стан. Визначалося, що особливий стан вводиться: а) у випадку контрреволюційних замахів на робітничо-селянську владу або виступів проти неї та її окремих працівників, або в разі серйозної небезпеки таких замахів і виступів;

б) у випадках масових замахів на особу та майно громадян; в) коли нормальне життя порушено надзвичайним лихом; г) як захід перехідного періоду до досягнення нормального стану в місцевостях, що були на воєнному стані. Введення особливого стану було віднесено до ведення ЦВК за поданням НКВС УРСР. Для місцевостей, що розташовані поруч із суміжними областями союзних республік, у яких введено особливий стан, питання про введення надзвичайного стану вирішувалося в особливому порядку. Але це питання було й залишилось неактуальним, тому що такі надзвичайні положення мали місце тільки в Адміністративному кодексі УРСР.

Суттєвим недоліком законодавства початку Другої світової війни була відсутність визначення терміна «воєнний стан», мова йшла тільки про введення воєнного стану [1, с. 29]. У правовій думці того часу під воєнним станом розумівся час, коли держава знаходилась у стані війни. Тлумачення терміна «воєнний стан» тих часів не допускало введення воєнного стану як превентивної міри чи як адекватної відповіді на загрозу нападу. Так, наприклад, Чхівадзе В.М. та Савицький М.Я. так тлумачили «воєнний стан»: «Начальным моментом наступления военного времени следует считать момент объявления о войне. Если война не объявлена, ее начальным моментом следует считать фактическое начало военных действий. Конечным моментом военного времени нужно признать объявленные день и час прекращения военных действий» [2].

Деякі уточнення щодо визначення поняття «воєнний стан» регламентувались Указом Президії ВР СРСР «Про воєнний стан», прийнятим 22 червня 1941 року, у якому хоча й немає самого визначення даного терміну, але визначається мета його введення, а саме: «інтереси оборони СРСР і для забезпечення громадського порядку та державної безпеки». Відповідно до Указу воєнний стан розумівся як «безумовно, особливий режим, що вводиться в окремих місцевостях або по всій країні з метою оборони СРСР і для забезпечення громадського порядку та державної безпеки (стаття 1), передбачає надання військовому командуванню функцій органів державної влади в галузі оборони, забезпечення громадського порядку і державної безпеки (стаття 2), а також

тимчасове обмеження прав громадян та залучення юридичних осіб до потреб оборони (статті 3–5)» [3, с. 7]. Даний Указ значно посилював кримінально-правові можливості впливу воєнної влади. Згідно зі статтею 6 за непідкорення розпорядженням та наказам військової влади, а також за злочини, скоєні на території, на якій проголошено воєнний стан, винні підлягали кримінальній відповідальності за законами воєнного часу.

З початком війни розпочалася перебудова всього державного механізму радянської держави шляхом повного підпорядкування всіх складових частин суспільства та держави завданням воєнного часу. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 червня 1941 року «Про воєнний стан» на території УРСР вводився надзвичайний стан у формі воєнного стану, згідно з яким уся виконавча влада передавалася військовим органам.

Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про воєнний стан» визначено пріоритети та основні напрями діяльності механізму влади в межах воєнного стану. Виходячи із сучасних поглядів науковців на теоретичне поняття «воєнного стану», слід зробити висновок, що поняття «воєнного стану», наведене в Указі від 22 червня 1941 року, не розкриває його правову природу. Указ передбачав цілі введення та особливості діяльності державного механізму в умовах воєнного стану. Крім того, у законодавстві тих часів не були задекларовані питання, пов’язані з воєнним станом. Серед них можна виділити такі, як відшкодування збитків, завданих під час введення та дії воєнного стану, нагляд за дотриманням законності в умовах воєнного стану, контроль за діяльністю органів виконавчої влади тощо. Аналіз Указу дає змогу побачити великі «білі плями» в розробці питань режиму воєнного стану. Зрозуміло, що такий великий за обсягом указ, як Указ Президії Верховної Ради СРСР від 22 червня 1941 року «Про воєнний стан», було підготовлено заздалегідь (ще до війни), тому теза про нестачу часу на розробку надзвичайного законодавчого акта не буде достатньо аргументованою і висновок про недоліки у правовій системі тих часів щодо розробки надзвичайного законодавства здається досить справедливим. Радянське законодавство періоду війни (1941–1945 рр.)

доповнилося терміном «стан облоги», що передбачав більш жорсткий правовий режим порівняно з воєнним станом.

Аналіз наказів військового командування дає змогу визначити характер понять прифронтової зони, а також пов'язаних з ним понять 25, 50, 75 кілометрової зони. Прифронтова смуга – це тилова зона, що межує з фронтом, де безпосередньо діють тили фронту, армії чи іншого військового підрозділу регулярної армії. Вивчення нормативно-правових актів тих часів дає змогу прийти до висновку, що за умов війни державний механізм (його надзвичайні органи) у своїй діяльності перевищував повноваження, надані Конституцією СРСР 1936 року, іншими нормативними актами довоєнного часу. Законодавство про надзвичайний стан не лише виходило за межі Основного Закону, але іноді й суперечило йому та іншим законам.

Список використаних джерел

1. Внутренние войска в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. Документы и материалы. М. : Юрид. лит., 1975. 726 с.

2. Чхивадзе В. М., Савицкий М. Я. Советское военно-уголовное право. М., 1941.

3. О военном положении: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 22 июня 1941 года. Ведомости Верховного Совета СССР. 1941. № 29.

ЄЛАЄВ Юрій,
викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького науково-навчального інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ЧАС ЯК УМОВА ВОЄННОГО СТАНУ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Кримінальній процес, як наука, має найбільш глибокі доктринальні

взаємозв’язки з: 1) кримінально-правовими науками (кримінальне право, кримінально-виконавче право); 2) з іншими кримінально-юрисдикційними науками (оперативно-розшукова діяльність); 3) кримінально-прикладними науками (судова експертиза, судова медицина, судова психіатрія, криміналістика, юридична психологія); 4) кримінально-фундаментальними науками (кримінологія). Разом з цим, наразі, майже недослідженною є сфера доктринальних взаємозв’язків кримінального процесу з фінансовим правом України. В свою чергу, станом на теперішній час, в усіх юридичних науках у царині публічного права України, актуальним питанням теоретичного пізнання є сфера доктринального дослідження умов воєнного стану, передусім, дослідження умов воєнного стану, як форми юридичного часу. Одночасно з цим, умови воєнного стану є законодавчовстановленою дефініцією в галузях: 1) кримінального процесу України; 2) фінансового права України.

Так, у формально-юридичному розумінні: 1) організація і діяльність прокуратури, органів досудового розслідування (як сфери в межах царини кримінального провадження); 2) засади створення і функціонування фінансового, грошового ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України (як сфери в межах царини фінансових правовідносин) мають однорідну конституційно-правову закріпленість, яка полягає у тому, що вищеназвані державно-фундаційні інститути регламентовані, передусім, нормами п. 14 ч. 1 та п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України [1], відповідно, які визначають правовідносини, що регулюються тільки, виключно та лише законом.

Так, згідно норм частини 3 статті 7 Кримінального процесуального Кодексу України (далі за текстом – КПК України [2]), встановлено положення у відповідності з яким: Зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у частині першій статті 7 КПК України [2], з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX^{-1} КПК України [2]. Так, норми розділу IX^{-1} КПК України [2]

передбачають, передусім, правила особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану. В свою чергу, умови воєнного стану за своєю кримінально-юрисдикційною природою являють собою «час правового режиму воєнного стану», «час воєнного стану» [3, с.11]. Вищевказаний кримінальний процесуальний час відповідає загальноюридичній категорії «період воєнного стану» [3, с.11], яка є однією із фундаментальних дефініцій «у кримінальному провадженні під час правового режиму воєнного стану» [3, с.11]. Вищевказані наукові визначення сформулював у своїй доктринальній концепції вчений-правознавець Лоскутов Т.О.. Вбачається, що умови воєнного стану, принайні, опосередковано визначені саме як кримінальний процесуальний час згідно теоретико-правового підходу у відповідності до якого застосовується категорія «введення в дію воєнного, надзвичайного стану або оголошення про проведення АТО.» [4, с.187]; вищевказану наукову тезу сформулював вчений-правознавець Лазукова О.В..

Разом з цим, у царині фінансового права питання нормативно-юридичного регулювання умов воєнного стану визначаються, зокрема, приписами Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» від 07 травня 2022 року № 561 [5]. Так, згідно положень вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України [5] встановлені юридичні дефініції: а) «воєнний час»; б) «час воєнного стану та протягом місяця після його припинення або скасування». У зв’язку з цим, вбачається, що категорія «воєнний час» є дефініцією, яка тотожня визначенню «час воєнного стану та протягом місяця після його припинення або скасування». В свою чергу, у назві вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України [5] зазначається про категорію «умови воєнного стану». Таким чином, уявляється, що в темпоральному розумінні дефініція «умови воєнного стану» дорівнює визначенню «воєнний час» Внаслідок чого, дефініція «умови воєнного стану» (як «воєнний час») розуміється, як інтегральне юридичне формулювання, елементами якого є: 1) безпосередньо час воєнного стану; 2) час протягом одного місяця після: а) припинення воєнного стану; б) скасування воєнного стану.

Враховуючи вищенаведене, можна дійти до наукового висновку про те, що з формальної сторони дефініція «умови воєнного стану» розуміється, як зовнішне виявлення існування воєнного стану в хронометричному вимірі, тобто, як «воєнний час». Слід зазначити, що вищеназвана Постанова [5], встановлює дефініцію «обставини, обумовлені воєнним станом» [5].

У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що згідно приписів вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України [5] є можливим визначати «умови воєнного стану» зі змістовної сторони саме як: «обставини, обумовлені воєнним станом» [5]. Тобто, вищевказані правові обставини являють собою певну мілітарну фактичну дійсність (реальність). Так, вищеназвана деталізація змісту категорії «умови воєнного стану» [5] буде сприяти меті «окреслення переліку тих фінансових відносин, що підпадають під режим фінансово-правового регулювання.» [6, с.49]; вищеназвану доктринальну тезу сформулював науковець-юрист Макух О. В..

Одночасно з цим, уявляється наявним змістовний взаємозв'язок між нормами вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України [5], як фінансово-правовим нормативним актом (з однієї сторони), та докринально-юридичною цариною кримінального провадження (з іншої сторони). Зокрема, фінансово-правова категорія «обставини, обумовлені воєнним станом» [5] співвідноситься з кримінально-процесуальними доктринальними (науковими) визначеннями: «Умови проведення воєнних дій на території України» [3, с.11], «Ситуація збройної агресії» [3, с.11], «В умовах проведення бойових дій» [3, с.12]. Вищеназвані теоретичні кримінально-процесуальні дефініції сформулював у своїй науковій концепції вчений-юрист Лоскутов Т.О. При цьому, із урахуванням того, що вищеперелічені: обставини, ситуація, умови мають певні хронометричні параметри (тривалість у днях, місяцях, роках), їх можна вважати юридичним часом, як у галузі кримінального процесу України, так і у галузі фінансового права України.

Все вищенаведене свідчить про те, що наукове дослідження царини докринального взаємозв'язку кримінального процесу та фінансового права

(зокрема, в сфері наукового пізнання кримінального процесуального часу та фінансово-правового часу) буде гносеологічним орнаментом майбутніх (подальших) монографій: 1) у царині юридичного регулювання умов воєнного стану, 2) у царині юридичних строків та інших часових параметрів, у кримінальному провадженні і/або в фінансовому праві. Також, наукове дослідження доктринального взаємозв'язку кримінального процесу та фінансового права буде сприяти пізнанню однорідних ознак процесуальних та матеріальних галузей публічного права України. Крім того, наукове дослідження доктринального взаємозв'язку кримінального процесу та фінансового права буде сприяти пізнанню тотожніх ознак охоронних (юрисдикційних) та регулятивних (статутних) галузей права України.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.

3. Лоскутов Т.О. Правове регулювання строків досудового розслідування в умовах воєнного стану. Правовий часопис Донбасу № 2 (79) 2022 С. 11 – 18.

4. Лазукова О.В. Нормативне забезпечення та практика реалізації процесуального порядку надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. Проблеми законності. 2017. Вип. 138 С 183 – 193

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» від 07 травня 2022 року № 561.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-%D0%BF#Text

6. Макух О.В. Фінанси як об'єкт фінансово-правового регулювання. Право та інновації № 3 (15) 2016. С 46 – 52.

КУР'ЯН Вікторія,
Керуючий партнер Адвокатського Бюро «Вікторія Кур'ян та партнери», доктор філософії, галузь знань 08 Право, спеціальність 081 Право

ПРИНЦИПИ ПРАВА, ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

В умовах воєнної агресії досить складно продовжувати будувати та розвивати правову, демократичну державу так як, ускладнюється регулювання суспільних відносин, а законодавство потребує швидкого внесення змін до нього з метою приведення його у відповідність до вимог часу та об'єктивних обставин.

Але, в той же час, за таких надскладних обставин, розкривається цінність публічного права у суспільних відносинах та, власне, цінність держави, як інституту, що об'єднує все населення країни, яка піддалася воєнній агресії.

Цінність держави, як інституту, також, виявляється в управлінні суспільством, завдяки котрому, можливо запобігати стану всезагального хаосу та паніки, а також цінність держави, як суб'єкта публічного міжнародного права, що забезпечує всеосяжну підтримку своїм громадянам незалежно від їх місцезнаходження.

Ще твори римських юристів, зокрема, Дигести Юстиніана, містять вказівки на те, що перш ніж вивчати право, необхідно дізнатися, яке походження має слово «право».

Ульпіан в 1-й книзі «Інституцій» Дигестів Юстиніана зазначав, що «Право отримало свою назву від слова «справедливість», бо відповідно, чудовому визначенню Цельса право є мистецтво доброго і справедливого…».

З тих же джерел нам відомо про необхідність застосування звичаю, який вже тривалий час застосовується у разі відсутності писаного права [1, с. 35].

Але, як видається, під час воєнної агресії управління суспільними відносинами за допомогою законів, що діють у мирний час чи то, із

застосуванням звичаю, стає надскладним, а в деяких випадках і неможливим.

Відтак, задля можливості публічного управління суспільними процесами в країні під час воєнної агресії, постає потреба опиратися на фундаментальні основи, що є загальними для кожного громадянина окремо і, для держави в цілому, які дозволять управляти не лише ситуаційно, а й стануть рушійною силою для подальшого розвитку публічного права та держави в післявоєнні часи.

Такими основами можуть слугувати принципи публічного права.

Для розуміння важливості принципів в розвитку публічного права звернемось до етимології походження поняття «принцип».

В перекладі з латинської мови категорія «principium» означає початок, походження, принцип, основа, елемент [2, с. 311].

У багатотомному юридичному словнику-довіднику категорія «принцип» тлумачиться як:

1. Основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо).

2. Внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [3, с. 342].

Згідно словника американського та англійського права поняття «principles» тлумачиться, як аксіоматичні істини, пропозиції настільки істинні або самоочевидні, що вони не допускають доказів або суперечностей, за винятком пропозицій, які є ще більш ясними [4, с. 296].

З огляду на вище зазначені тлумачення доречним є згадати вислів Г. В. Ф. Гегеля стосовно основи права: «Особа містить узагалі правоздатність і витворює поняття й саму абстрактну основу абстрактного, а тому – формального права. Звідси така вимога права: будь особою й поважай інших як осіб» [5, с. 52].

Тож, публічне право може бути запорукою справедливого та доброго управління суспільними процесами під час знаходження країни в умовах воєнної

агресії, у разі, якщо його фундаментальні основи (принципи) є непорушними. До таких принципів повинно бути віднесено зокрема принципи загального блага; добросовісності та розумності; справедливості, свободи та рівності в суспільстві; синергії права, закону та підзаконних нормативно-правових актів [6, с. 123].

Звісно, зазначенні принципи є аксіоматичними істинами але для сприйняття їх суспільством, вміння ними керуватися та на них опиратися, як під час впливу на суспільні процеси в країні воєнної агресії так і, в повоєнному житті, вони (принципи публічного права) потребують ґрунтовного дослідження вченими та науковцями і, тлумачення їх відповідно до сучасного етапу розвитку суспільства – глобалізації управлінських процесів.

Список використаних джерел

1. Цит. за: Скрипилєв Е. А. Дигести Юстиніана [пер. с лат. І. С. Перетерский]; ред. Е. А. Скрипилєв. М.: Наука, 1984. С. 35 с. URL: http://digestaiust.narod.ru/01.html

2. Оленич Р. М. Латинська мова: підручник. Львів: Світ, 1993. 333 с. URL: http://194.44.152.155/elib/local/sk574199.pdf

3. Голубовська І. О., Шовковий В. М., Лефтерова О. М. та ін. Багатомовний юридичний словник-довідник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Holubovska_Iryna/Bahatomovnyi_iurydychnyi_slovnyk-dovidnyk.pdf?PHPSESSID=rk1hv8mc9h6si78lrmu15b36f2

4. A Dictionary of American and English Law, With Definitions of the Technical Terms of The Canon and Civil Laws/ by Stewart Rapalie and Robert L. Lawrence / F.D. Linn & Company, 1888. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0,%20%D1%89%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96%2

0%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/A_Dictionary_of_American_and_English_Law.pdf

5. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права або природне право і державознавство [пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра]. Київ: Юніверс, 2000. 336 с. URL: https://hromadalib.files.wordpress.com/2015/12/hegel_2000_grundlinien.pdf

6. Кур'ян В. В. Публічне адміністрування місцевих податків (на прикладі України та штату Невада, США): дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Київ, 2022. 266 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/20800/1/dysert_kurian_.pdf

ТУРЕНКО Олег,
професор кафедри загально-правових дисциплін, доктор філософських наук, доцент

ПРАВОВА ТЕОРІЯ М. РЕЙСНЕРА – МІЖ РАДЯНСЬКОЮ МІФОЛОГЕМОЮ ТА НАУКОВОЮ ОБ'ЄКТИВНІСТЮ

Історія політичної та правової думки знає багато прикладів суспільно-наукової обструкції орігінальних мислителів, коли їх творча спадщини проходила горнило «прокрустового ложе» тимчасово пануючих переконаннь. Певно, така доля спідкала російсько-радянського правознавця Михайло Рейснера (1868-1928 рр.). Починаючи з 90-х років XX ст. його правова теорія характерізується однобокою тональністю обвинувачення. Основою осуду стала нібито теоретичне обгрунтування сталінського правозастосування в судочинстві, яке спиралася на рейснеровську концепцію «інтуїтивного права пролетаріату». Авторитетні вчені пострадянської доби (В.А. Бачінін, І.А. Ісаєв, Н.М. Золотухіна, О.Е. Лейст, В.С. Нерсесянц) в той чи іншій мірі відстоювали гіпотезу про цілісприямоване обгрунтування М. Рейснером ідеї «пролетарського суду по совісті», концепції «революційної правосвідомості» які дозволяло радянським суддям 20-30 рр. XX ст. виконувати правозастосування без будь-якого джерела

позитивного права, тобто виносити судові вироки спираючись лише на пролетарське уявлення.

Втім, зазначена гіпотеза сучасних правознавців не спирається на грунтовні історико-правові дослідження спадщини М. Рейснера, а являлись короткими компеляціями деяких суджень представника психологічної теорії права, що вирвані з загального контексту його теорії. Більш того, більшість сучасних авторів робили свої висновки не тільки на фрагментарному огляду правової концепції вченого, але одночасно поєднуючи їх з практикою більшовіських судів, так нібито сам М. Рейснер мав необмежені владні повноваження та політичні механізми для практичного впровадження своїх ідей в судочинство Радянського Союзу. Втім, як слідчать історичні джерела правознавець вже к початку 20 років XX ст. не мав значного впливу на вливових діячів більшовіської партії та їх уряду. К цьому часу в науковому просторі радянських реформаторів М. Рейснер грав роль «білої ворони» – він став чужим серед «своїх».

М. Рейснер продовжив розвиток психологічної школи права Л. Петражицького долучивши до неї марксизьку теорію. Петражицький вважав основою поняття права чуттєву сферу людського буття. Він виводив право з на аналізу давньоримських етичних формил: добра воля, добра совість, рівність, справедливість, благородство і вважав, що через ці моральні критерії виникає інтуїтивне право, яке є усвідомлення і переживання власної духовної гідності, свободи вибору. В його теорії право є психологічним феноменом, яке в ході природніх процесів – колективного погодження перетворюється в масові уявлення, які визначають полові, вікові та професійні права та обов'язки членів спільноти. Таким чином, між членами однієї спільноти виникає плинний морально-психологічний зв'язок який формує «народний дух» і закріплюється у звичаях народу.

Інтуїтивне право в теорії Петражицького являється причиною виникнення держави. З утворенням держави виникає і позитивне право, що базується на імперативно-атрибутивних переживанні, які містять в собі уявлення нормативних фактів в якості ключових обов'язків. Втім, сфера застосування

позитивного права значно вужче, ніж інтуїтивного права, адже останне відрізняється великою комунікативною динамічністю і маштабною стереотипізацією.

В свою чергу М. Рейснер вважав, що світоглядні ідеали є результатом творчого процесу підсвідомого [1, с.27], яке надає людині перші суб'єктивні ідеї (фантазми) справедливого і благого. Ці дві етичні категорії стають основою формування інтуїтивного права. Їх змістовна нагрузка і взаємодія сенсів розкриває ключові особливості майбутньої структури правової ідеології. Річ в тому, що первісні ідеї мають протилежні сенси, мету і окремий від іншого механізм реалізації. Так справедливість має безперечно авторитарну природу, «формальний початок урівняння і рівності» «апріорний, самодостатній і загальний характер, який дозволяє її зробити вихідним пунктом для абсолютних і категоричних суджень» [Там само, с. 132]. В свою чергу ідея блага визначає соціальні категорії рівності і нерівності. Благо минливо бо має тимчасовий характер і завжди поділяється на загальне і суб'єктивне, які протистоять один одному. Відтак взаємодія первісних ідей в свідомості людей породжує правову ідеологію, яка в своїй сутності є агоністичною [2, с. 143]. Відтак, поєднання двох агоністичних в своєї природі первісних ідей в правовій ідеології створює тимчасовий компроміс змістів, які визначають принципи солідарності спільнот і розвиток владних інституцій.

Перші правові компроміси були сформовані в економічній площені, де дві сторони конфлікту мусили визначити свої господарські інтереси, які закрілювали в новій нормі права. Таким чином, дві замкнуті інтерпрітації справедливого формували вищу надстройку, яка ставала більш розвинутим компромісом двох правових перцепцій [Там само, с. 57]. Виходячи з дуальності первісних ідей вчений трактує право як систему компромісів, динамічну ідеологію, яка спирається на «понятті правди, справедливості та рівності в розподілі та урівнянні між людьми та речами» [3, с. 51].

Рейнерська теорія визначає історичну генезу права, яка має три періоди які розкривають трансформацію права з докласового суспільства до утворення права

класового суспільства і держави. Перший період – докласовий, доба родових відносин де правова ідеологія виконувала одну всеооплюючу функцію – забезпечення цілісності і життєздатності роду. Правова ідеологія не передбачала захист індивіда – її ключовою ідеєю було досягнути врівноваження заподіяної шкоді. Тому правова ідеологія в родовому суспільстві виявлялась у формі «кровної помсти», «Божого суду» і затверджувала принцип прямої рівності індивідів.

Право отримує свої онтологічні ознаки в процесі зовнішніх відносин роду з іншими сосідніми родами. Міжродові відносини, відсторонювали внутрішні принципи справедливості і «кровну помсту» і стосувалися господарських питаннь, які вимогали знайдення копромісу в первісних ідеях. Міжродові господарські конфлікти змусили родову знать створювати авторитетні третейські суди. Остання інституція виступила стуктурним механізмом тлумачення родових звичаїв та формування правових компромісів.

Розвиток третейського права стимулював деференціацію суспільства на класи. Так виникає класова держава, в якій загальне право розмежовується на окремі класові ідеології. На зміну прямому равенству докласового суспільства приходить ідея пропорційності з заміною одного еквіваленту іншим. Через це правова ідеологія доповнюється соціальними цінностями і розмежовується на окремі класові ідеології – виникає «класове право» [2, с. 81].

Більшовіський переворот означив новий фантазм – побудову безкласового суспільства, де на думку Рейснера, не може бути «індивідуальних прав», а повинні панувати колективні права, права не національних об’єднаннь, а теріторіально-господарських організацій. Адже, саме виробничі відносини повинні формувати новий радянський правопорядок, нову безкласову форму федерації [Там само, с. 270-271]. Пролетаріат зруйнував буржаузну державу, але він «несе надзвичайно мало завершених правових формулювань, він несе революційну правосвідомість» [Там само, с. 273-274]. Тому, без державного насилля і пролетарського терору, слід виробити новий правовий компроміс, який закрипив би диктатуру трудящих і сформував би централізовану державу без

чіткого розподілу влади [Там само]. Судовий процес в новій державі повинен базуватися на рішені присяжних засідателей, які виводив би вирок спираючись на етичну формулу «народна совість». Все це мусить створити базу нової «радянської правосвідомості», яка б проголошувала колективіські принципи справедливості і загального блага.

Підводячі проміжний висновок слід зазначити, що психологічна теорія права М. Рейснера доволі суперечлива. Більш-менш обрунтовано розкриваючи формування права і держави на основі інтуїтивних ідей (фантазмів) і в подальшому створенні правових ідеологій, вона, під час більшовіського реформування виявяється шкоріше спекулятивною ніж об'єктивною. Більшість правових понять рейснеровської теорії отримали інші сенси, точніше вони стали мінливими сенсам, які можно використовувати згідно з революційною цілісообразністю. Що імовірно і відбулось – була створена радянська міфологема наукової обрунтованості М. Рейснером поняття «пролетарський суд по совісті».

Список використаних джерел

1. Рейснер М. А. Государство, ч. 1: Идеология и метод, 2-е изд., М. : Соц. акад. общ. наук, 1918. 224 с.

2. Рейснер М. А. Право. Наше право. Чужое право. Общее право. Ленинград-Москва, 1925. 276 с.

3. Рейснер М. А. Государство, ч. 2: Государство и общество, ч. 3: Государственные формы, Тип. т-ва И. Д. Сытина, М. 1912, 291 с.

СЕКЦІЯ № 2
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДІДУХ Анастасія,
уповноважений з антикорупційної діяльності, Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України

ПЕРЕХІД НАЗК НА «ВОЄННІ РЕЙКИ»: ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ТА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

З перших днів повномасштабного вторгнення росіян усе українське суспільство показало безпрецедентну готовність консолідуватися в єдиний організм, з єдиною метою та єдиною громадянською позицією. Ми усі як один злагоджений механізм працюємо на перемогу, кожен на своєму місці та зі своїм функціоналом.

Задля досягнення поставленої мети Національне агентство з питань запобігання корупції з 24 лютого повністю переорієнтувало свою роботу на досягнення перемоги України у війні та забезпечення наших захисників надійним тилом та належною підтримкою. Одними з найважливіших напрямків роботи Агентства можна вважати: санкції, протидія колабораційній діяльності, task-force із виявлення активів підсанкційних осіб для їх вилучення і подальшої відбудови України, створення Порталу для повідомлення про активи росіян, причетних до війни, Штаб гуманітарної допомоги при НАЗК — Штаб UA, а також прозора та некорупційна гуманітарна допомога. При цьому базові функції органу, такі як антикорупційна експертиза, здійснювалися паралельно у звичному режимі.

Ще в перші дні повномасштабного вторгнення Голова НАЗК Олександр Новіков звернувся до Генеральної прокурорки ЄС Лаури Кодруци Кевеші та керівників 31 антикорупційного органу країн ЄС із закликом сприяти якнайшвидшому вступу України до ЄС, а також підтримати усіма силами

санкційний тиск проти росії. Лише за перші три тижні війни НАЗК збільшило згадані санкційні списки з близько 900 осіб до 6000 осіб, а станом на шостий місяць повномасштабної війни за допомогою створеного разом з МЗС порталу «Війна&санкції» повідомлено про список кандидатів для накладення міжнародних санкцій понад 19,2 тис. фізичних та 4,1 тис. юридичних осіб, які так чи інакше причетні до агресії проти України [3]. За цей час опрацьовано 300 російських компаній, у складі керівних органів яких (CEO, наглядові ради) виявлено понад 400 іноземців з 47 країн (найбільше з Великобританії, США, Німеччини, Франції, Австрії, Італії). Станом на 21.07.2022 у них працювало 188 іноземців. Відповідні пропозиції НАЗК надіслало до МЗС, Офісу Генерального прокурора, СБУ, а також дипломатам в США, ЄС, Великій Британії, Канаді та інших країнах санкційної коаліції. Роль НАЗК у ідентифікації кандидатів на санкції також передбачена в Дорожній карті індивідуальних санкцій, розробленій Міжнародною групою з питання санкцій проти росії [4].

Окрім того, завдяки налагодженій взаємодії з громадянами завдяки порталу повідомлень викривачів про активи осіб, причетних до агресії росії проти України також отримано 296 повідомлень небайдужих українців. Цей портал запустив український Task Force з розшуку, арешту та конфіскації активів, причетних до воєнних злочинів росії. Це міжвідомчий проєкт, до якого окрім НАЗК залучені Офіс Генерального прокурора, МЗС, СБУ, НАБУ, Національна поліція та Держфінмоніторинг. Ця діяльність стосується в першу чергу російських та білоруських посадовців, пропагандистів та всіх, хто організаційно, фінансово та інформаційно підтримує війну в Україні. Саме про їхні квартири, маєтки, золоті злитки та яхти за кордоном, інформація про які ще не з'являлася у ЗМІ та не була відома широкому загалу, повідомляли впродовж війни викривачі. Також з вересня усі компанії, які продовжують співпрацювати з агресором та включені до списку «Міжнародних спонсорів війни», а також ті, що будуть додаватися до нього у майбутньому, вносяться до бази даних World-Check – найбільшої у світі бази для перевірки потенційних контрагентів щодо зв’язків з терористичними організаціями, шахрайством тощо. Це здійснюється з метою

створення їм суттєвих проблем у подальшій підтримці війні, адже банки і страхові компанії використовують World-Check в процесі оцінки ризиків своєї діяльності.

Важливим в нинішніх реаліях видається також боротьба із колаборантами, виявленням яких теж займалося НАЗК спільно із СБУ від початку повномасштабної війни. Станом на липень НАЗК склало базу даних з 1500 посадовців, які можуть працювати на користь рф. Для підготовки цієї бази даних НАЗК збирало та опрацьовувало інформацію із відкритих джерел (методом OSINT-розвідки), від громадських організацій та антикорупційних уповноважених, а також завдяки небайдужим українцям, які надіслали близько 3000 повідомлень про відомих їм потенційних колаборантів на пошту stopzrada@nazk.gov.ua. Це дало змогу виявити близько 2300 фактів можливої колаборційної діяльності, які передано до СБУ, а також 106 повідомлень про ознаки вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки. Це важливо, адже згідно Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1], а дії, вчинені службовою особою органу місцевого самоврядування чи державної влади на шкоду суверенітету і територіальної цілісності України, є діями, вчиненими в умовах конфлікту інтересів, всупереч службовим повноваженням. Здійснення моніторингу таких дій законом покладено на НАЗК. Також з метою сприяння взятому курсу 24 березня парламент ухвалив законопроект №7186, яким доповнено Кримінальний кодекс України статтею 111-2 та посилено кримінальну відповідальність за пособництво росії [2]. До такої бази СБУ потрапили депутати місцевих рад та посадові особи місцевого самоврядування (215 осіб), голови місцевих рад/адміністрацій (22 особи), правоохоронці (334 особи) та інші.

Іншим напрямком роботи НАЗК у воєнний час є моніторинг щодо можливого вивезення публічними службовцями та членами їхніх сімей незаконно отриманої готівки під час перетину державного кордону, що

здійснюється спільно із Держмитслужбою. Такий моніторинг дозволяє уникати незаконного вивезення великих сум коштів посадовцями та членами їх родин через український кордон.

Таким чином, можемо говорити, що, тримаючи санкційний фронт, шукаючи колаборантів та виявляючи корупційні ризики у стратегічно важливих сферах діяльності держави НАЗК беззаперечно робить свій внесок у відновлення миру в Україні та встановлення верховенства права.

Список використаних джерел

1. Конституція України: станом на 01.01.2020 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ (дата звернення: 21.09.2022р.).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ (дата звернення: 21.09.2022р.).

3. Результати роботи НАЗК за 6 місяців війни. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/rezultaty-roboty-nazk-za-6-misyatsiv/ (дата звернення: 21.09.2022р.).

4. Дорожня карта індивідуальних санкцій: Рекомендації щодо санкцій проти Російської Федерації. *Міжнародна Робоча Група з Питання Санкцій Проти Росії 6 червня, 2022*. URL: https://www.president.gov.ua/ (дата звернення: 22.09.2022р.).

УСТИМЕНКО Володимир,
директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», член-кореспондент НАН України,член-кореспондент НАПрН України,доктор юридичних наук, професор,Заслужений юрист України
ДЖАБРАІЛОВ Руслан,
заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», доктор юридичних наук, професор
МАЛОЛІТНЕВА Веста,
учений секретар Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України»,доктор юридичних наук

ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО НЕСПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА УТВЕРДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Слід визнати, що подальша боротьба з корупцією залишатиметься однією з основних вимог українського суспільства та західних партнерів нашої країни у період повоєнної розбудови України. Адже, попри довоєнні успіхи у сфері протидії корупції, передчасним було б стверджувати про досягнення значних успіхів у боротьбі з цим соціально неприйнятним явищем.

За даними «Transparency International Ukraine» (акредитований представник міжнародної організації «Transparency International»), Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік отримала 32 бали зі 100 можливих. Показник знизився на один бал, і тепер Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI. Поруч із Україною – африканська держава Есватіні (Свазіленд), яка також набрала 32 бали. На один бал нас випереджають Замбія, Непал, Єгипет, Філіппіни та Алжир – всі вони мають по 33 бали. Загальна оцінка України сформувалася з 9 досліджень. Найбільше зниження, а саме на 4 бали,

відбулося за Індексом трансформації Фонду Бертельсманна, Щорічним рейтингом глобальної конкурентоздатності та за даними Опитування думки менеджерів від Світового економічного форуму. Додатково один бал Україна втратила в Індексі верховенства права [1].

Звісно, така загальна оцінка стану антикорупційної політики не може бути визнана задовільною. Відповідно, держава має докласти значних зусиль для зміни ситуації у кращий бік і період повоєнної розбудови напевно стане важливим етапом для прийняття ключових рішень, здатних максимізувати позитивний ефект від розробки та реалізації дієвих заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції.

Сприяти активізації злагодженої діяльності органів державної влади, бізнесу та пересічних громадян у боротьбі з корупцією покликана Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки, затверджена Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX (далі – Антикорупційна стратегія). Згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції, наведеними у п. 1.2 Антикорупційної стратегії, найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57% респондентів), і для населення України (52% респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є такі напрями: охорона здоров'я (38%), поліція і прокуратура (37%), державний сектор економіки (27%), податкова і митна сфери (25%), а також фінансування партій та виборчих кампаній (21%). На думку представників бізнесу, найбільш пріоритетними напрямами у протидії корупції є: поліція і прокуратура (41%), податкова і митна сфери (32%), фінансування партій та виборчих кампаній (25%), охорона здоров'я (24%), оборона і безпека (23%).

Схожими є оцінки бізнесу та експертів щодо найбільш корумпованих сфер, якими на теперішній час є митниця, земельні відносини, містобудування, будівництво великих інфраструктурних об'єктів, судочинство. Додатково, у п. 1.2. Антикорупційної стратегії наголошено, що найчастіше громадяни стикаються з корупційними проявами при отриманні медичних послуг, а бізнес

– при взаємодії з органами правопорядку та прокуратури. Насамперед, зарубіжні інвестори оцінюють корупцію у судовій владі та, в цілому, у системі органів державної влади як один із стримуючих факторів для здійснення інвестування в економіку України (для більшості зарубіжних інвесторів корупційний фактор залишається вирішальним під час прийняття відповідних рішень щодо реалізації бізнес проєктів).

Схожої точки зору дотримується «Transparency International Ukraine», пропонуючи певні заходи, реалізація яких допоможе знизити рівень корупції в Україні та підвищити довіру громадян і бізнесу до влади [1]. Зокрема, на думку «Transparency International Ukraine», важливо вжити заходів щодо мінімізації ризиків ухвалення законопроєктів, які виводять закупівлі з-під сфери дії Закону України «Про публічні закупівлі».

Адже, саме публічні закупівлі із використанням системи електронних закупівель Prozorro визнані одним з ключових досягнень України у сфері прозорості та підзвітності. На необхідності використання Prozorro для закупівель, пов'язаних з реконструкцією у повоєнний період, наголошує «Transparency International Ukraine» [2] і з таким підходом слід погодитися. Враховуючи, що значна частина ресурсів для післявоєнної відбудови інфраструктури буде надходити від міжнародних фінансових організацій, є важливим забезпечити максимальну відкритість та прозорість протягом всього процесу закупівель в Україні з використанням коштів міжнародних донорів. Гарантувати таку прозорість може електронна система публічних закупівель «Прозорро», яка побудована на принципі «всі бачать все». Забезпечення репутації держави у процесах використання коштів міжнародних донорів буде прямо впливати на можливість отримувати такі ресурси.

Електронна система Прозорро має міжнародне визнання, що відіграватиме важливу роль під час виділення фінансових ресурсів для відновлення країни. Прозорро може бути використано в якості платформи, яку буде адаптовано до процедур закупівель міжнародних донорів, адже, наприклад, такі міжнародні фінансові організації як Європейський банк з реконструкції та розвитку,

Міжнародний банк реконструкції та розвитку та ін., мають свої процедури та правила здійснення закупівель.

Крім того, враховуючи останні передвоєнні тенденції із виключення великих інфраструктурних проєктів з-під сфери дії законодавства з публічних закупівель, важливо не допустити виведення закупівель з метою післявоєнної відбудови з-під сфери дії Закону України «Про публічні закупівлі» та системи Прозорро. Крім того, враховуючи активні процеси розвитку електронних систем публічних закупівель у світі, подальша діджиталізація у публічних закупівлях може сприяти попередженню та зменшенню випадків корупційних проявів шляхом впровадження нових технологій (штучний інтелект, блокчейн, аналітика великих даних (big data), віртуальна реальність тощо) [3] та зменшення впливу людського фактору під час прийняття рішень.

Відтак, використання потенціалу публічних закупівель у протидії корупції із одночасним подальшим активним інтегруванням у процедури закупівель показника локалізації виробництва, що вже передбачено чинним законодавством України, сприятиме прискоренню повоєнного відновлення економіки України та стимулюватиме національне товаровиробництво.

Отже, формування антикорупційної політики з урахуванням провідних світових практик створить нові можливості для України у подоланні корупції та, відповідно, утвердженні верховенства права у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції-2021. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/.

2. Антикорупція як критична умова сталого відновлення. URL: https://ti-ukraine.org/news/antykoruptsiya-yak-krytychna-umova-stalogo-vidnovlennya//

3. Emerging technologies inn public procurement: study results. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/isa2/news/emerging-technologies-public-procurement-study-results_en/.

СЕКЦІЯ № 3
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

БАКАЛЕНКО Марія,
курсантка 301 взводу 3 курсу ФПФПКП Одеського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МАКОВІЙ Віктор,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦЙ В ЗАХИСТІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, СУВЕРЕНІТЕТУ, ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Молодь - "майбутнє нації", і в усі часи представляли собою особливу цінність для громадянського суспільства. Молоді люди завжди займають активну життєву позицію та здатні змінити життя громади і навіть країни на краще. Вони є генераторами змін, відкривачами нових горизонтів людської свідомості, захисниками прав і борцями за справедливість. Їм належить значна роль у творенні держави, її історії та демократичного устрою.

В будь-який період історії можна побачити, як молодь постає на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини, за незалежність, єдність, власну історію, мову та спільне майбутнє. Так було і під час Євроревлюції, яка відкрила багато можливостей для найважливіших змін в Україні - процесу декомунізації та розвитку громадянського суспільства. Вирішальними у революції стали дні — з 18 по 20 лютого 2014 року, — коли під час протистоянь від куль снайперів загинуло більше ста протестувальників, яких було названо Небесною сотнею. Серед загиблих під час революції було багато молоді з різних куточків України. Вони загинули, захищаючи європейські цінності.

Активна громадянська позиція молодого покоління це ще і успішна

політична еліта у майбутньому. Молоді люди, які не стоять осторонь від проблем навколишнього світу формують у собі якості лідерів. Вони вчаться приймати важливі рішення, комунікувати між різними віковими категоріями і прошарками суспільства. Саме молодь найбільш категорична у ставленні до корупційних схем і у дотриманні законності та правового захисту громадян [1]. Від самого початку російського збройного вторгнення в Україну, під час окупації Криму, на захист територіальної цілісності України встала молодь. Тоді активну фазу збройної російської агресії проти України вдалося зупинити завдяки мужності і героїзму українських вояків, серед яких багато молодих людей, які стали на захист своєї Батьківщини у складі Збройних сил України, Національної гвардії України та ін. На жаль, на сьогоднішній день, серед них багато тих, хто віддав своє життя за незалежність і свободу України.

Сьогодні в Україні відмічається зростання кількості дитячих та молодіжних об'єднань, рухів та організацій. Їх можна поділити на офіційно легалізовані та неформальні. Загалом за даними Державної служби статистики України, станом на початок 2019 року про результати своєї діяльності за 2018 рік прозвітувало 23237 керівних органів громадських організацій, вказавши електорат у 24,4 млн. осіб. Ще у 1995 році молодіжних організацій налічувалося лише 24, а у 2015 – 5450 [2]. Ця кількість не стабільна і зростає.

Досліджуючи діяльність молодіжних громадських організацій можемо побачити, що молодіжні громадські організації пройшли значний шлях у своєму розвитку. Такі організації нерідко стають майданчиками прояву соціальної активності молоді. Вони відіграють надзвичайно важливу роль у набутті молоддю самостійності, самовизначення, самоствердження, соціалізації. Завдяки тому, що молодіжні громадські організації створюють систему соціальних зв'язків і відносин, члени таких організацій засвоюють позитивний соціальний досвід, формують соціально значущі установки, розвивають уміння просоціальної поведінки. Це забезпечує успішність соціалізації молодої людини. У наш час це ще й широко проявилось у різних сферах життя, зокрема у захисті незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та прав громадян України.

З перших днів повномасштабного вторгнення молодіжні волонтерські організації, молодіжні центри та простори, молодіжні ради стали тилом для допомоги жителям населених пунктів та внутрішньо переміщеним особам. Саме тому, за результатом зустрічі Міністерства молоді та спорту України спільно з представниками Координатора проектів ОБСЄ в Україні було досягнуто домовленостей щодо підтримки українців під час війни у напрямах: 1) розвитку громадянського суспільства; 2) надання гуманітарної допомоги цивільному населенню під час війни; 3) забезпечення сталої діяльності молодіжних центрів та просторів, молодіжних громадських організацій та молодіжних працівників. А 11 квітня 2022 року українські експерти разом з компаніями Artellence,YouControl та з боку підтримки ЗСУ створили спеціальний застосунок «ТиХто». За допомогою додатку всі бажаючі можуть виявляти та перевіряти підозрілих осіб. Розробка значно спростила перевірку осіб на пункту пропуску та блокпостах з економією часу [3].

Також, у зв’язку з цим, було опубліковано ряд законопроектів, один з яких - Проект Постанови про внесення змін до Постанови Верховної Ради України "Про Премію Верховної Ради України за внесок молоді у розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування" № 7376 від 16.05.22 [5]. Постанова Верховної Ради України «Про Премію Верховної Ради України за внесок молоді у розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування» ухвалена у травні 2003 року з метою залучення молоді до процесів законотворення, подальшого розвитку парламентаризму та місцевого самоврядування, морального і матеріального заохочення її кращих представників за досягнення значних результатів у вирішення соціальних і правових питань. За 19 років існування Премії нею нагороджені молоді громадяни України, молодіжні та дитячі громадські організації, які здійснили значний внесок у розвиток Української держави, парламентаризму та місцевого самоврядування. Водночас, після початку повномасштабної російської агресії у лютому 2022 року стало зрозуміло, що додаткового регулювання потребує питання нагородження Премією молодих громадян України, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну

цілісність України і допомагають державі в різних сферах. Все це спонукає молодь до створення відповідних молодіжних організацій з визначеним правовим статусом.

Отже, молодь - основний носій інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства, що реалізує свою громадську позицію у питанні захисту незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та прав громадян також і через створені молодіжні організації. При цьому головною рисою правосуб'єктності таких організацій є закріплене в установчих документах прагнення до створення інтелектуальних, суспільно корисних підвалин для розвитку громадянського суспільства. Ти самим, молоде покоління у цьому процесі характеризується не тільки імпульсивністю, спонтанністю та інколи довірливістю, але і почуттям громадянського обов'язку та відповідальності за майбутнє держави.

Список використаних джерел

1. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Сливка О. А., Танчин І. З., Тимошенко Ю. В., Хлипавка Л. М. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2018. 256 с.

2. Кількість зареєстрованих громадських об'єднань, професійних спілок, політичних партій та благодійних організацій. Експрес-випуск. Державна Служба статистики України від 06.03.2019 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

3. В Україні створили програму «Ти хто» для миттєвої перевірки осіб. URL: https://tv7plus.com/v-ukrayini-stvoryly-programu-ty-hto-dlyamyttyevoyi-perevirky-osib/

4. Ковальчук С.В. Правові засади взаємодії громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах становлення демократичної правової держави. дис. на здоб. д-ра філос. Національний у-т "Львівська політехніка", Львів, 2019. 216 с.

5. Проект Постанови про внесення змін до Постанови Верховної Ради України "Про Премію Верховної Ради України за внесок молоді у розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування". URL:https://itd.rada.gov.ua/billInfo /Bills/Card/39608

ВИШНЯК Олександра,
судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень ВКВД Чернівецького НДЕКЦ МВС

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Актуальність питання реалізації прав і свобод людини і громадянина в теперішніх умовах зумовлена тим, що запровадження воєнного стану в Україні значно ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Адже таке обмеження передбачає звуження на законодавчому рівні змісту та обсягу прав і свобод людини, а також чинники, які унеможливлюють або ускладнюють їх реалізацію [3].

Питання обмеження прав і свобод під час дії воєнного стану досліджували в своїх працях багато науковців, зокрема: О. В. Гончар, О. Є, Гуляєва, С. В. Максименко, Я.А. Приходько, Н.В. Вороніна, Н.А. Опанасюк та інші. Так, на думку Л. Васечко під обмеженням прав людини варто розуміти: «…звуження обсягу прав людини, а також чинники, що унеможливлюють або ускладнюють

реалізацію особою прав та свобод». Також вона зазначає, що термін «обмеження прав людини» варто відмежовувати від терміну «порушення прав людини» [1, с. 4].

Розглядаючи особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану, в першу чергу, варто з'ясувати, що саме слід розуміти під цим станом. Так, згідно статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII (далі – Закон України №389-VIII), воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Статтею 64 Конституції України передбачено випадки, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини. І фактично правовою підставою їх обмеження виступає факт введення воєнного стану.

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом України від 24.02.2022 №2102-IX (далі – Указ № 64/2022) в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. На даний час правовий режим воєнного стану продовжено черговим Указом Президента України від 12.08.2022 №573/2022 на 90 діб.

Відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34,38,39,41-44,53 Конституції України [4], а саме: право на недоторканність житла; таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (винятки

встановлюються лише судом); невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту.

Також, згідно положень Закону України № 389-VIII можуть запроваджуватись такі обмеження:

– трудова повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не забронюваних за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану;

- використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

- примусове відчужування майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об’єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку;

- комендантська година (заборона перебування у певний період доби на

вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлення спеціального режиму світломаскування;

- особливий поряд в'їзду/виїзду, обмеження свободи пересування;
- перевірка документів у осіб, а в разі потреби - огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;
- заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів [5].

Поряд з вказаними обмеженнями, визначальним є те, що стаття 64 Конституції України містить перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть в період дії воєнного стану. А саме:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;
- не можуть бути порушеними невід'ємне право на життя, право на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;
- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб цих органів;
- не можуть бути обмеженими право на житло, рівність дітей у своїх правах незалежно від походження на шлюб і рівні права та обов'язки подружжя;
- не підлягає обмеженню право на захист у суді; на відшкодування державою або органами місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади; право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом; презумпція невинуватості.

Також нормами Закону України № 389-VIII закріплюється гарантія забезпечення таких законодавчо встановлених стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний строк відпустки та час відпочинку між змінами на час залучення громадян до виконання трудової повинності та відшкодування вартості майна у разі його примусового відчуження**.**

Введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання. Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права і «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства». Ця норма знайшла своє закріплення в усіх міжнародних інструментах у галузі прав людини, починаючи від загальних принципів міжнародного права, міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на загальному (універсальному) та регіональному рівнях. Застосування катувань і жорстоке поводження повністю нівелюють право на повагу до людської гідності. Тому, їх використання є абсолютною забороною на теренах цивілізованого світу, навіть у випадку, коли мова йде про війну.

Варто також зауважити, що Верховною Радою України за період російської збройної агресії ухвалено ряд законів щодо захисту прав людини, а саме: Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» від 24.03.2022, Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв’язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 01.04.2022, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» від 21.04.2022 та ряд інших.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок про виправдану актуальність питання реалізації прав свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Оскільки, захист конституційних прав і свобод людини і громадянина є одним із головних обов’язків держави. Однак, існують ситуації,

коли їх обмеження є неминучим і здійснюється виключно у спосіб та за допомогою засобів, які передбачені чинним законодавством. Це означає, що: по-перше, обмеження прав людини і громадянина в державі є тимчасовим, необхідним та не носить дискримінаційного характеру; по-друге, законодавчо закріплений перелік прав, які не можуть бути обмеженими у жодному разі. Вказані положення відповідають нормам Загальної декларації прав людини, якими передбачено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Васечко Л. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. Юридична Україна. 2013. № 1. С. 4-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_1_3.

2. Конституція України, прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1875- IV URL: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/1875-IV.

3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64 від 24.02.2022 р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

ДЕНИСЮК Яна,
курсант 301 навчального взводу Херсонського факультету ОДУВС, рядовий поліції
науковий керівник: ПЕТРЕНКО Наталія,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС, кандидат юридичних наук

ВИДИ ОМБУДСМЕНІВ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність теми обумовлюється тим, що запровадження посади уповноваженого з прав людей, це важливий крок у напрямку демократизації процесів у соціально-політичному житті будь-якої країни, та є досить вагомим для вирішення справ, щодо захисту прав та свобод людини у позасудовому режимі. Останнє наразі, являється особливо важливим для України у зв'язку із воєнним станом. Так, захист прав людини залишається пріоритетним напрямом в будь-які часи, а військова агресію збільшує попит за розвиток засобів шляхом використання яких особа (як фізична, так і юридична) може відновити своє порушене право. Цим підтверджує необхідність дослідження цієї теми та її актуальність.

Батьківщиною терміна «омбудсмен» є Швеція, що перекладається, як представник інтересів людей, обрана або призначена посадова особа для контролю за адміністративними органами та в деяких країнах і за приватними особами, об'єднаннями у сфері захисту прав і свобод людини. Інститут омбудсмена є ключовим у демократичному суспільстві. А відмінною рисою є здатність гнучко та безоплатно реагувати на скарги та звернення громадян про неправомочні дії чиновників, посадових осіб чи порушення прав та свобод людини.

В Україні омбудсменом, або Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, являється спеціальна посадова особа, яка здійснює парламентський контроль за додержанням даних Конституцією України прав і свобод людини і громадянина та їх захист у межах своїх повноважень.

Специфіка інституту омбудсмена, його види, форми в різних країнах є різними, що зумовлено особливостями економічного, політичного, культурного розвитку країн. Проте, в кожній із держав він виникає як додатковий засіб обмеження влади держави в її відносинах із людиною. Варто погодитись з прикладом, який приводить С. Ківалов, що омбудсмен – це допоміжний у механізмі захисту прав людини та громадянина інститут, діяльність якого довершує чинні способи захисту прав людини, не скасовуючи й не переглядаючи компетенцію державних органів, що забезпечують захист і відновлення порушених прав і свобод [1, с. 96].

Можна виокремити такі найголовніші критерії для поділу на види: 1) рівень або територія, на яку поширюється компетенція відповідного омбудсмена; 2) окремі категорії осіб, які визначаються певними особливостями (вік, стать, сфера діяльності та інші), та у зв'язку з цим мають специфічні права, що потребують додаткового захисту. Окремо, треба визначити, наступний критерій – сфера суспільного життя або діяльності, який, насправді, тісно пов'язаний із попереднім, і на практиці, буває складно розмежувати види омбудсменів за другим і третім критеріями поділу [2, с. 116].

У світі діє багато видів спеціалізованих омбудсменів у сфері захисту прав людини, але із урахуванням потреб та розвитку суспільства одними з найактуальніших є наступні:

1. Омбудсмен з прав дітей, який здійснює захист прав дітей та передбачається в ряді актів найвпливовіших міжнародних організацій. Необхідність його функціонування з особливою гостротою постає в найбідніших та перехідного періоду країнах. Незважаючи на те, що на основі міжнародного та національного законодавства кожної з країн створені спеціалізовані адміністративні структури, лишається незакритим питання про ефективність гарантій захисту прав дітей. У цьому сенсі створення спеціалізованого омбудсмена з прав дітей є необхідним. Сьогодні вони ефективно функціонують в Австрії, Ісландії, Люксембурзі, Новій Зеландії, Норвегії, у Фінляндії та інших державах світу. Також, вдало зазначила Т. Чепульченко, що запровадження, омбудсмена з прав дітей, свідчить про

готовність країн нести відповідальність за виконання такого зобов'язання [3, с. 156].

2. Омбудсмен з питань меншин. Обсяг їхніх повноважень і компетенцій визначається окремим законом і полягає в розгляді скарг про порушення прав на використання рідної мови, освіту рідною мовою, вільне об'єднання, самоврядування, представництво в парламенті тощо. До нього можуть звертатися громадяни, спільності меншин або органи самоврядування меншин, у випадках порушення їх прав.

3. Омбудсмен новин — ця людина у більшості випадків перебуває у вищому керівництві ЗМІ, що дає йому можливість працювати зі скаргами і знаходити взаємоприйнятні рішення. Отримавши скарги від читачів, слухачів, глядачів ЗМІ, він досліджує щодо точності, справедливості, збалансованості, правдивості новини, також, рекомендує способи для їх виправлення або роз'яснення. Омбудсмен допомагає формувати довіру у аудиторії та він нерідко вирішує деякі спірні справи, які могли б вилитися в судові розгляди. Такий підінститут спеціалізованого омбудсмена функціонує у Великобританії, Словенії, Сербії, Шотландії, Угорщині, не лише з контрольними, а й наглядовими повноваженнями – у Швеції, Норвегії, Новій Зеландії. В дослідженні Г. Проскури, визначено, що урядовий комісар із захисту персональних даних Франції призначається на посаду прем'єр- міністром [4, с. 120].

4. Військовий омбудсмен – експертний орган, який не залежить від військового командування, розглядає скарги з питань образливої та неналежної поведінки у збройних силах та надає рекомендації, щодо виправлення таких порушень. Посаду омбудсмена спеціалізованої компетентності, щодо здійснення контролю за дотриманням прав військовослужбовців, введено уже в багатьох країнах Європи і не тільки, наприклад, у Швеції, Норвегії, Австралії, США, Німеччині, Чехії та інших.

5. Омбудсмен з питань рівних можливостей. Ця посада започатковувалася спочатку у країнах скандинавії, а вже у 1991 році у Швеції було прийнято закон „Про гендерну політику". Для впровадження його в життя було створено окремі

інституції, а реалізація гендерної політики була признана необхідною для усіх структур, незалежно від їх загальної спеціалізації. Цей спеціалізований інститут має на меті створення додаткових гарантій рівності двох статей у всіх сферах державного та суспільного життя. В Європі діє багато різних міністерств, департаментів, комітетів, відділів з гендерної рівності у складі міністерств, та інших структур, які мають незалежний від уряду статус, наприклад, омбудсмени або агенції із забезпечення рівності гендерів, відповідальних за здійснення політики гендерної рівності [5, с. 3].

Існує, ще безліч різних видів уповноважених осіб з захисту прав людей у сферах: прав споживачів, у тому числі із захисту прав споживачів в окремих галузях господарства, зокрема із захисту прав побутових споживачів газу та електроенергії; з питань охорони здоров'я; з питань навколишнього середовища; з питань конкуренції; з освіти; також, існує посада пенітенціарний омбудсмен.

Отже, можно дійти висновку, що закріплення правового статусу омбудсмена на конституційно-правовому рівні, є необхідним у сучасному суспільстві для дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Ківалов С.В., Залюбовська І.К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в Україні: історія, теорія, перспективи: монографія. Одеса: Юридична література, 2004. 150 с.

2. Рябовол Л.Т. Уповноважений з прав людини як складно-структурований інститут. Сучасна юриспруденція Європейського Союзу: взаємодія права, нормотворчості та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 квіт. 2018 р. Люблін, 2018. С. 115–117.

3. Чепульченко Т.О. Омбудсмен з питань захисту дітей: аналіз українського та зарубіжного досвіду. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Політологія. Соціологія. Право»,* 2013. Вип. 4 (20). С. 154–158.

4. Проскура Г.М. Перспективи створення інституту інформаційного комісара в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*, 2016. №1. С. 118–123.

5. Вілкова О. Ю. Сучасні моделі гендерної політики: сутність та особливості впровадження. *Політичний менеджмент*, 2009. № 6. С.7-10.

ДРЕСВЯННІКОВА Віолетта,
студентка 2 курсу ОС «Магістр» Маріупольський державний університет
науковий керівник: КУЗЬМЕНКО Сергій,
д.ю.н. Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через збройну агресію Російської Федерації Україна наразі переживає один з найважчих етапів своєї державності та незалежності. Значних змін зазнають усі сфери людського буття, зокрема і соціальна. Відтак відкритими та такими, що потребують нагального дослідження залишаються питання щодо визнання та реалізації дотримання прав людини в умовах запровадженого в Україні воєнного стану. Важливо наголосити на тому, що навіть під час бойових дій права людини залишаються невід'ємною цінністю, яка при цьому виступає базовим об'єктом нормативно-правового та, зокрема, конституційного регулювання. Україна обрала національним пріоритетом вектор дотримання прав і свобод людини та громадянина, що свідчить про високий рівень розвиненості суспільства та рівня демократії в країні навіть під час активних бойових дій.

Актуальність обраної тематики зумовлюється нагальною необхідністю збереження людського потенціалу під час війни, шляхом реального дотримання базових прав і свобод людини та громадянина. Окреслена проблематика стала предметом багатьох досліджень. Зокрема питання гарантії та дотримання прав і свобод людини під час воєнного стану та активних бойових дій досліджували такі науковці як М. Ковалів, С. Кузніченко, В. Пилипенко, Л. Демидова, В. Моца

та інш.

Вважаємо доречним пригадати влучну тезу про те, що між розвитком держави, суспільства та організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина існує прямий зв'язок, який в свою чергу знаходить своє відображення у твердженні, що в тоталітарній державі з нестабільною політичною і економічною обстановкою не може існувати досконалого організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав і свобод людини [1, с. 75]. Звідси, можна зробити висновок, що якісний показник життя та добробуту громадян, навіть під час воєнного стану, знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з досконалістю правового регулювання прав вищезгаданих суб'єктів. Слід акцентувати увагу й на тому, що воєнний стан є одним з видів спеціально правового режиму. Такий режим передбачає собою застосування сукупності особливих правових засобів, які визначають права людини, надають громадянам певні дозволи, заборони чи обмеження, при цьому приділяючи особливу увагу регуляторним функціям правових інструментам чи конкретним правовим режимам [2, с. 46-47]. Говорячи про права та свободи людини та громадянина не можна не згадати зміст статті 3 Конституції України, в якому міститься твердження про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3]. Відтак, варто зазначити, що держава як безпосередній учасник соціально-економічних відносин зобов'язана нести відповідальність перед своїми громадянами за свою діяльність. Звідси, гарантія, забезпечення та утвердження прав і свобод людини та громадянина є провідним обов'язком держави навіть під час воєнного стану. Як вдало підкреслюють деякі науковці, фактичні взаємовідносини між державою та її громадянами можуть змінюватися під впливом різнородних причин та факторів, зокрема таких як глобальні соціально-економічні тенденції, зовнішніх факторів, внутрішніх змін, до яких власне і відносять за загальним правилом надзвичайний та воєнний стан [4, с. 284]. У юридичній науковій спільноті існує теорія розмежування прав людини, яку на нашу думку актуально пригадати. Так, стверджується, що наразі існує

декілька поколінь прав людини, які з необхідністю виникли в ході їх еволюції. До першого покоління дослідники відносять громадянські та політичні права, які є базисом інституту прав людини загалом. До окресленого кола прав відносять право на життя, свободу, особисту недоторканість тощо. Права другого покоління характеризуються своєю соціальною, економічною та культурною спрямованістю та включають в себе право на працю, відпочинок, медичну допомогу, соціальне забезпечення та інш. Третє покоління прав людини відображає колективні права, іншими словами, права народів, націй, спільноти тощо. До таких прав зазвичай відносять право на мир, безпеку, самовизначення тощо [5, с. 41]. Ми розділяємо думку деяких представників юридичної наукової спільноти про те, що вищезгадана концепція детермінування прав людини в контексті введення в Україні воєнного стану, є актуальною, адже собою надає підтвердження існування цілого спектру прав громадян, які сформовані історично та не можуть бути відібрані у людини навіть в умовах діючого збройного конфлікту [4, 284].

Воєнний стан, відповідно до чинного національного законодавства, - це особливий правовий режим, що вводиться в державі чи в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності, територіальній цілісності країни [6]. В умовах воєнного стану, коли суспільні взаємовідносини втрачають свою стійкість постає нагальне питання щодо доцільності обмеження прав людини та громадянина. Відтак, зазначені обмеження пов’язані з об’єктивною потребою зниження суб’єктивного впливу на стратегію врегулювання збройного конфлікту. Отож, можна констатувати, що значна більшість цивільних громадян не володіють хоча б базовими навичками у питаннях реалізації заходів, необхідних задля належної та ефективної протидії державі агресору, а судження

зазначених осіб здебільшого базуються на суб'єктивних поглядах, власних інтересах та спостереженнях, які зазвичай суперечать стратегії та тактики ведення бойових дій. Саме такий стан речей і зумовлює реальну потребу в обмеженні прав людини та громадянина у деяких аспектах, але водночас унеможливлює порушення базових конституційних прав і свобод [4, с. 287].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що введення воєнного стану на території України є безпрецедентним явищем за роки незалежності та суверенності країни. Введення такого викликає ряд складнощів та проблемних питань, пов'язаних з організацією захисту прав людини, що потребують вирішення та розв'язання. Зважаючи на це, на нашу думку, варто приділяти особливу увагу посиленню охорони прав і свобод людини та громадянина, зокрема, під час дії воєнного стану, слід знизити рівень формалізованості процедур розгляду скарг громадян, пов'язаних з порушенням конституційних прав та свобод, обмеження яких йде у розріз з положеннями основного закону України, а також збільшити обсяг надання безоплатної юридичної допомоги, юридичного супроводу, інформаційних та роз'яснювальних послуг тощо.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: мат. доп. учасників VII-го Всеукраїнського круглого столу. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 74–77., с. 75

2. Bukhanevych O.M., Mernyk A.M., & Petryshyn O.O. Approaches to understanding the category "special legal regimes". Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2021. No28(1). pp. 71–78. DOI: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.71-78,с. 46-47

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 28.09.2022 р.)

4. Моца А. А., Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи* №4(22). 2022. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291. С. 280-29.

5. Маложон О.І. Четверте покоління прав людини в контексті української сучасності. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. №12. С. 41–44. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/6, с. 41

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19 (дата звернення 28.09.2022 р.)

ЄСІМОВ Сергій,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація характеризує процеси реалізації права у площині громадянського суспільства та у правозастосовній діяльності. Діяльність Європейського Суду з прав людини пов'язана із захистом тих прав, які закріплені у Європейській конвенції з прав людини у статті 14, що забороняє дискримінацію за різними ознаками [1].

Специфіка застосування Європейським Судом статті пов'язана з тим, що застосовується не окремо, а у зв'язку з іншими правами, зазначеними у Європейській конвенції з прав людини [2]. Існують інші джерела міжнародного права, присвячені питанням протидії дискримінації.

Соціальний захист громадян включає захист окремих груп – трудових, вимушених мігрантів, жінок, дітей, іноземців тощо. Національне законодавство, проголошуючи принцип рівності права та свободи, по суті не містить заборони дискримінації, а термін «дискримінація» використовується обмежено у законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» [3].

Відповідно до закону дискримінацією є порушення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в залежності від його статі, раси, національності, мови, походження, майнового та посадового становища, місця проживання, ставлення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань або якихось інших чи соціальним групам. У цьому визначенні перераховані всі дискримінаційні підстави, проте трактування дискримінації як порушення прав і свобод критикується з боку експертів.

У ст. 24 Конституції України вводять концепт «громадяни мають рівні конституційні права та свободи», що ускладнює тлумачення правових норм на практиці [4].

Більшість правових норм, які стосуються забезпечення рівності прав, є матеріальними. У законодавстві бракує достатніх процедурних гарантій проти дискримінації. У країні відсутнє спеціальне антидискримінаційне законодавство. Є правові акти, які можуть стати основою для прийняття майбутніх нормативно-правових актів у сфері протидії дискримінації. Це закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації».

Робота поліції щодо протидії дискримінації не може бути достатньо ефективною. Немає правової бази, немає необхідного досвіду правозастосовної практики. У правій базі поліції, що регламентує діяльність, антидискримінаційна складова практично відсутня. За винятком низки декларованих принципів у законі «Про Національну поліцію» [5]. Можна говорити про відсутність спеціальних антидискримінаційних норм. На відомчому рівні можна вказати на фактичну відсутність.

Характеризуючи досвід протидії дискримінації у діяльності поліції можна відзначити, що проблема дискримінації тісно пов'язана із забезпеченням прав та свобод людини у діяльності поліції. У країнах Європейського Союзу основний тягар захисту прав і свобод людини покладено на правоохоронні органи, які невід'ємно включають поліцію.

У системі державних органів, покликаних забезпечувати права громадян поліція, Державна міграційна служба України посідає особливе місце, яке

визначається безпосередньою близькістю до громадян, сукупністю повноважень. Діяльність вказаних органів супроводжує реалізації значної частини суб'єктивних прав і свобод особи.

Протидія дискримінації іноземних громадян у діяльності поліції має спиратися на Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року [6]. Міграційна політика є невід'ємною частиною соціально-демографічної політики держави. Вироблення скоординованої міграційної політики, у якій переплітаються економічні, соціальні, національні чинники, передбачає продумані кроки.

У даний час необхідна активізація наукової спільноти, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо вироблення рекомендацій, спрямованих на вирішення зазначених завдань. В Україні не існують спеціалізовані органи, які відповідають за запобігання та ліквідацію дискримінації.

Однією з актуальних проблем залишається втілення в нормативну творчості та реалізації права в системі поліції міжнародних стандартів, зокрема що стосуються прав дискримінації громадян. Дискримінація іноземців часто тісно пов'язана з проблемою дискримінації громадян держави. Поліція має протистояти подібним загрозам.

Проблеми дискримінації громадян, діяльність поліції щодо протидії неодноразово ставали об'єктом уваги з боку громадських організацій. Поза увагою громадських організацій залишаються багато здобутків поліції у досліджуваній сфері. Не завжди вдається побудувати діалог з інститутами громадянського суспільства. Громадські організації намагаються підвищити рівень толерантності поліції шляхом видання літератури, проведення тренінгів, проте діяльність не має системного характеру, не враховує власний потенціал поліції, яка має експертну базу, систему закладів освіти та науково-дослідних установ.

Вирішення завдань щодо протидії дискримінації громадян у діяльності поліції, щодо забезпечення прав має проводитися за основними напрямами:

удосконалення правової бази та правозастосовної практики у сфері соціальних, трудових, економічних відносин, вироблення та реалізація заходів запобігання напруженості, проявам національної зарозумілості, нетерпимості та нетерпимості. Для покращення роботи у сфері протидії дискримінації громадян у діяльності поліції необхідно:

- введення у професійний відбір поліцейських антидискримінаційної складової (має включати перевірку на наявність толерантних установок); підвищення рівня компетентності правоохоронців у питаннях міграційної та національної політики, способах формування толерантного середовища;

- проведення досліджень, спрямовані на оцінку конфліктного потенціалу релігійних організацій, національних діаспор та інших організацій;

- дотримання поліцією права і свободи громадян, попередження проявів ксенофобії; дослідження законодавства та правозастосовної практики щодо виявлення дискримінаційних проявів; видання наукової та навчальної літератури з вказаної проблеми для поліції, наприклад пам'яток для поліцейських;

- взаємодія органів державної влади та громадських організацій щодо протидії дискримінації, створення мережі контактів із представниками національних організацій, громадськими організаціями;

Діяльність щодо протидії дискримінації громадян має особливості залежно від специфіки діяльності конкретного підрозділу. Необхідно передбачити конкретні антидискримінаційні положення в одному спеціальному нормативному акті або існуючому нормативному акті, наприклад, у законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації».

Цей акт має містити спеціальні розділи, присвячені поняттю дискримінації, підставам, формам і видам дискримінації, передбачати розмежування випадків дискримінації та диференціації; мати схему доведення факту дискримінації в суді, вказувати на розподіл тягаря доведення факту дискримінації.

Проблематика дискримінації в Україні, незважаючи на актуальність, є маловивченою. Відчувається брак статистичних даних, соціологічних досліджень щодо дискримінації громадян, судової практики. Це свідчить не про

те, що проблема не поширена, а скоріше про латентність правопорушень, пов'язаних з дискримінацією громадян. Необхідно враховувати , що громадяни не часто звертаються за захистом прав у разі дискримінації.

Поліція покликана протидіяти проявам дискримінації громадян. Ефективність роботи поліції поки недостатня. З точки зору дотримання принципу недискримінації, Україна ще не підготовлена до єдиного простору Європейського Союзу. Розробка антидискримінаційного законодавства відповідно до міжнародних норм є своєчасним кроком. Необхідна розробка та прийняття відомчих нормативно-правових актів, що регулюють питання протидії дискримінації.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 254к/97-ВР. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/475/97-%D0%B2%D1%80

2. Дроздов О., Дроздова О. Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ щодо заборони дискримінації). URL. https://unba.org.ua/assets/ uploads/a067c70802 cfedd9f42c_file.pdf

3. Про засади запобігання та протидії дискримінації: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96#Text

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

6. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text

КАПРАВА Діана,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
науковий керівник: СТРАТІЙ Олексій,
кандидат юридичних наук, асистент Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Проблема захисту прав дітей є принципово важливою у всьому світі, адже діти - це одна з найуразливіших ланок суспільства, у силу свого фізичного та психологічного розвитку вони просто не в змозі належним чином усвідомити та відстояти свої права, цю тезу закріплено і у Преамбулі Загальної декларації прав людини де зазначено, що «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, зокрема належного правового захисту», тому обов'язком кожної держави є забезпечити реалізацію прав і свобод маленьких громадян [1]. Особливо гостро це питання стоїть у сьогоднішній час, війни. Коли відбувається нехтування не лише усіма законами, міжнародними правовими актами, а й усіма правилами моралі та людяності.

У нашій державі досить широко врегульоване питання захисту прав дітей, такі норми передбачені Конституцією України, Сімейним кодексом України, цілою низкою законів та підзаконними нормативно – правовими актами. Також Україною ратифіковано велику кількість міжнародних - правових актів, які регулюють права дитину, саме у ситуації збройного конфлікту: Конвенція ООН про права дитини (1989 р.); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.); Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.); Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.); Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р. та багато інших

[1]. Але скільки б нормативних актів не було прийнято чи ратифіковано росія все рівно систематично їх порушує, або й зовсім нехтує.

Проаналізувавши численні злочини російських військовослужбовців проти цивільного населення та проти дітей в Бучі, Маріуполі, Ізюмі, Вінниці та у всіх окупованих територіях можна виділити цілий ряд прав, які порушуються у період війни: право дитини на життя, на охорону здоров'я, освіту, сімейне виховання, захист від усіх форм насилля та втягнення у воєнні дії і збройні конфлікти, вибору місця проживання дитини та ін. [2]. Станом на сьогодні внаслідок російського вторгнення за офіційними даними внаслідок повномасштабного вторгнення постраждало **1125** українських дітей. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів, **383** дитини загинули, а понад **742** дитини отримали поранення різного ступеню тяжкості [3]. Було порушено не тисячі прав, а тисячі життів, до того ж ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. За кожен скоєний злочин – буде справедливе покарання, тим паче що вони уже розслідуються Офісом прокурора Міжнародного кримінального суду, Офісом Генерального прокурора, а також правоохоронних органів іноземних держав (Латвії, Німеччини, Литви, США), маємо велику надію,, що ці злочини будуть належним чином вивчені та жоден злочин не залишиться непокараним [2].

Порушення прав дітей у період війни це не лише морально складне питання, адже ці маленькі люди нічим не завинили у цьому житті, це питання складне і на законодавчому рівні. Саме тому правове регулювання є досить широким, як на державному так і на міжнародному рівні. Російська окупація принесла непоправні наслідки, та найменше що ми можемо зробити це правильно застосувати усі закони та конвенції, аби кожен кат отримав своє. А поки нам залишається налагоджувати міжнародну співпрацю з країнами світу, відновлювати психологічний стан дітей та вірити у справедливість. Адже діти – це наше майбутнє.

Список використаних джерел

1. Могілевська Людмила. "Проблеми забезпечення та захисту прав дитини під час війни." матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції),(м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. 498с. (2022): 432.

2. Швець Я.; Соколова І. Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2022, 71: 99-103.

3. Електронний ресурс: https://www.ombudsman.gov.ua/

КАШТАЛЄТ Владислав,
курсантка 1- го курсу Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: НОСЕВИЧ Надія,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцеїстики КННІ ДонДУВС, кандидат юридичних наук підполковник поліції

ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

У зв’язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року.

Статтею 3 Указу визначено, що у зв’язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Військовому командуванню в умовах воєнного стану надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов’язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Конституційні права і свободи людини і громадянина, які можуть обмежуватися на період дії правового режиму воєнного стану згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022:

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла.

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Отже, захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов’язків держави, основоположні права людини не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх забезпечення і гарантування

неможливим є існування людини і держави в правовому демократичному полі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://www.president.gov.ua/documents/constitution

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

3.https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhennia-v umovakh-voiennogo-stanu.html

4. https://wiki.legalaid.gov.ua/index

КРАВЧЕНКО Орина,
студентка 3 курсу спеціальності «Право», Донецький державний університет внутрішніх справ
науковий керівник: ІВАНЮТА Наталя,
професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на освіту - одне з природних невід'ємних основних прав і свобод людини. Забезпечення високого рівня якості освіти – головне завдання реформування сучасної вітчизняної освіти вже сьогодні. Важливим кроком зміцнення освітньої системи в Україні є розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

19 червня 2022 року парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» (№7325 від 28.04.2022).

Цей закон, зокрема, передбачає:

- зупинення дії положення частини третьої статті 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту», частин другої та п’ятої статті 12 цього Закону щодо максимальної кількості учнів у класі (наповнюваності класу) державного, комунального закладу освіти, крім здобуття освіти за очною (денною) або вечірньою формою;

- визначення Кабінетом Міністрів України тривалості навчального року, дати його початку та/або закінчення під час дії воєнного стану в Україні;

- право засновника закладу загальної середньої освіти на продовження без проведення конкурсу строку дії трудового договору (контракту), укладеного з керівником такого закладу, але не більше ніж на шість місяців з дня припинення чи скасування воєнного стану.

Вивчення думки працівників сфери освіти, здобувачів освіти й батьків щодо навчання у період воєнного стану дало змогу з’ясувати низку питань, що потребують швидких системних рішень, зокрема:

- налагодження роботи психологічної служби для допомоги здобувачам освіти різних рівнів, педагогічним працівникам у подоланні впливу травматичних подій на психічний розвиток. Означене передбачає як підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти з цього напряму, так і запровадження проблемних психоедукаційних курсів для широких верств населення;

- налагодження системної роботи з дітьми та молоддю, які пропустили значну частину навчання, що потребує цілеспрямованої фінансової, правової, науково-методичної підтримки. Актуальним є створення адресних освітніх дорожніх карт для постраждалих внаслідок війни здобувачів освіти;

- узагальнення та популяризація досвіду роботи з означеною когортою здобувачів освіти педагогів-практиків, а також консолідація відповідних наукових пошуків сприятимуть підготовці інформаційного й методичного забезпечення роботи (з дітьми та молоддю, які пропустили значну частину навчання, були під впливом травматичних подій та потребують психологічної підтримки);

- підготовка педагогічних працівників, практичних психологів закладів освіти до роботи з дітьми та молоддю, які пропустили значну частину навчання, були під впливом травматичних подій та потребують психологічної підтримки на етапі навчання в закладах вищої освіти та на курсах підвищення кваліфікації.

Освіта в умовах воєнного стану потребує чітких, швидких та вчасних рішень, доступних роз'яснень, розробки нових нормативно-правових і законодавчих актів та внесення змін в наявні.

Список використаних джерел

1. Мацькевич М. Культурні права та свободи людини і громадянина в Україні: ціннісно-правовий аспект.Право України. 2011. № 9. С. 208–213.

2. Cedos. Перші дні повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. Перші результати дослідження : аналітична записка. 2022. URL: https://bit.ly/3H37Ra8

3. Мельник. М.Ю. Дослідження обізнаності та ставлення педагогічної спільноти, здобувачів освіти та батьків до діагностики й супроводу розвитку обдарованої особистості. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2021. URL: https:// doi.org/10.32405/iodnapn-zvit-2021-52

4. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/1060-12.

5. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/651-14.

КРОПИВНИЦЬКА Валерія,
курсант, рядовий поліції Національної академії внутрішніх справ
науковий керівник: ДЕМИДЕНКО Володимир,
професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні актуальність і важливість права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя це – передумова реалізації всіх прав і свобод людини. Дане право знаходить своє закріплення у всіх договорах з прав людини, є частиною загального міжнародного права. Незважаючи на це, право на життя має відносний характер і за певних юридичних і фактичних умов, може бути правомірно обмеженим. На практиці, головною загрозою і перешкодою для реалізації цього права стають збройні конфлікти й ситуації насильства всередині держави.

Потрібно зауважити, що право на життя в умовах війни майже беззахисне, а рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на життя під час збройних конфліктів не завжди вносять ясність, оскільки часто вони стають підставою погроз для урядів припинити участь у міжнародних механізмах захисту прав людини. Механізми захисту права на життя потребують удосконалення. 30 жовтня 2018 р. Комітет з прав людини ООН ухвалив Загальний коментар №36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де намагався розв’язати головні проблеми, пов’язані із захистом права людини на життя. Але, незважаючи на прийняття такого важливого акта, багато питань все одно залишаються відкритими.

У разі введення в Україні воєнного стану конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції

України, можуть бути тимчасово обмежені протягом правового режиму воєнного стану.

Військове командування може забороняти або обмежувати вибір місця перебування чи проживання особового складу на території, де діє воєнний стан, встановлювати спеціальні системи в'їзду та виїзду, обмежувати свободу пересування особового складу. Громадянам, іноземцям та особам без громадянства, а також переміщенню транспортних засобів, перевірці документів осіб, огляду речей громадян, транспортних засобів, багажу і речей, службових приміщень і будинків у разі необхідності, крім обмежень, передбачених Конституцією України. Під час воєнного стану може діяти комендантська година – заборона виходити на вулиці в певний час доби без спеціального дозволу. Комендантська година вводиться окремим наказом військового начальства на визначений ним строк, але не більше строку дії правового режиму воєнного стану.

Під час воєнного стану громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Служби безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки, може заборонятися змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки, обмежуватися проходження альтернативної (невійськової) служби.

Щодо вільного володіння, користування і розпорядження своєю власністю, під час воєнного стану може примусово відчужуватися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об’єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку (Закон України "Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану").

Примусове відчуження майна - позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах

правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості.

Рішення про примусове відчуження майна приймається військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження здійснюється за рішенням військового командування без погодження з такими органами.

Гідність людини, беззаперечно, є однією із основоположних цінностей людства. Порушення цього уставу неприпустиме за жодних умов, навіть у період дії воєнного стану.

Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, - «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства». Вона знайшла своє закріплення в усіх основних міжнародних інструментах, починаючи від загальних принципів міжнародного права, міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на універсальному та регіональному рівнях.

Застосування катувань і жорстоке поводження повністю нівелюють принцип людської гідності. Тому їх використання є абсолютною забороною на теренах усього цивілізованого світу, навіть коли мова йде про війну.

Таким чином, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх забезпечення і гарантування неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text

ЛОЗОВА Світлана,
провідний фахівець з наукової роботи відділу забезпечення діяльності центру Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат психологічних наук, доцент

ЗВЯГІНЦЕВА Аліна,
студентка групи ПЗдср-19-3 КП факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВІДІБРАННІ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В умовах воєнної агресії Російської Федерації відносно України істотно збільшується кількість призначень молекулярно-генетичних експертиз з метою ідентифікації слідів, залишених злочинцями на місці події, а також ідентифікації осіб, які зникли безвісті та невстановлених трупів.

Перевірка за обліками ДНК-даних можлива лише після проведення судової молекулярно-генетичної експертизи, за умови якщо в наданому для дослідження об’єкті було встановлено ДНК-профіль. Таким чином спочатку здійснюється збір слідів біологічного походження під час слідчих (розшукових) дій, відібрання біологічних зразків у осіб (підозрюваного, потерпілого), відібрання біологічного матеріалу з невпізнаних трупів і призначення судової молекулярно-генетичної експертизи [1, с. 62]. Однак, слід відмітити відсутність в чинному

Кримінальному процесуальному кодексі чітко регламентованого процесуального порядку відбирання біологічних зразків для експертизи. Законодавець в ст. 245 КПК України дозволяє здійснювати відбирання біологічних зразків для експертизи в особи, яка фактично володіє ними. Отже, слідчий може здійснювати відбирання біологічних зразків у осіб, які є учасниками кримінального провадження, але не належать до жодної із сторін (наприклад, свідок) або взагалі не набули процесуального статусу [2].

Таким чином особі пропонується добровільно надати необхідні біологічні зразки (ч. 3 ст. 245, ч. 3 ст. 241 КПК). Згода або відмова особи добровільно надати біологічні зразки повинна фіксуватися у протоколі, оскільки відсутність зафіксованої відмови добровільно надати біологічні зразки особи правомірно слідчими суддями розцінюється як відсутність обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання про примусове відбирання біологічних зразків для експертизи.

У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки:
- слідчий за погодженням з прокурором, прокурор або представники сторони захисту звертаються до слідчого судді з клопотанням про примусове відібрання біологічних зразків у особи для проведення експертизи (ч. 3 ст. 245, ст. 160 КПК). Відбирання вищезазначених зразків здійснюється слідчим чи прокурором, а за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря.

Ми згодні з думкою О.В. Лускатова, В.В. Рогальської та інших, що оскільки, ані в ст. 245 КПК, ані в ст. 241 та ст. ст. 160-166 КПК, не регламентовано порядок здійснення відбирання біологічних зразків для експертизи у примусовому порядку, слід вважати, що практичні працівники під час проведення зазначеної процесуальної дії повинні керуватися нормами ст. 28 Конституції України, ст. ст. 11, 143 КПК та окремими рішеннями ЄСПЛ. На нашу думку, примусове відбирання біологічних зразків повинно здійснюватися за аналогією ст. 143 КПК, яка регламентує виконання ухвали про здійснення приводу, а саме: у випадку невиконання особою, що підлягає примусовому відбиранню біологічних зразків,

законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення примусового відбирання біологічних зразків, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення примусового відбирання біологічних зразків, і мають зводитися до мінімального впливу на особу [3]. Однак, все ж таки виникає ряд питань щодо заходів фізичного впливу, які повинні не перевищувати мінімального впливу на особу. Якщо ми відбираємо букальний епітелій, а особа не відкриває рот, які дії вважаються мінімально впливаючими на особу. Якщо у особи вилучається волосся з волосяною луковицею або зразки крові. Як вирахувати індивідуальний больовий поріг кожної людини, який одна людина навіть не відчує, а для іншої буде майже катуванням.

Ми вважаємо, що питання примусового відібрання зразків біологічного походження для проведення судової молекулярно-генетичної експертизи недостатньо досліджено в Україні і потребує детального вивчення і складання чітко регламентованого процесуального порядку дій з метою захисту прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Криміналістичне дослідження ДНК: технології та можливості. Навчальний посібник/ Р.Л. Степанюк, С.І. Перлін, В.В. Кікінчук та ін. Харків: ФОП Панов А.М., 2019. 144 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12 квітня 2012 року № 4651-VI. // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text. (дата звернення: 19.09.2022).

3. Примусовий відбір зразків у особи для проведення експертизи. методичні рекомендації для практичних підрозділів / [О.В. Лускатов, В.В. Рогальська, А.І. Терещенко, В.Д. Людвік,

К.М. Пантелєєв, Н.В. Павлова, Г.С. Бідняк]. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 36 с.

ЛУБЕНЕЦЬ Ірина,
провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший дослідник

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ДИТИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день кримінальні правопорушення та інші протиправні діяння, що вчиняються у цифровому середовищі, актуальна проблема, з якою у XXI столітті зіштовхнулись майже всі країни світу. Причому її масштаби і ступінь гостроти постійно зростають.

В умовах війни в Україні протиправні діяння в цифровому середовищі здійснюються з метою маніпуляцій та дестабілізації ситуації в країні, збоїв у роботі державних інституцій, крадіжки конфіденційних даних, псування техніки, завдання іншої шкоди. Тому, зрозуміло, що задля завдання шкоди обороноздатності України, росія активно використовує віртуальний простір для здійснення кібератак, поширення фейків, вербування населення, у тому числі, дітей та ін.

Особливо необхідно наголосити про випадки залучення українських дітей російськими військовими до опосередкованої участі у збройному конфлікті, зокрема, для розвідки військових позиції та переміщення військової техніки, коригування вогню тощо. Це є прямим порушенням як вимог міжнародного права, так і вітчизняного законодавства (зокрема, ст. 38 Конвенції ООН про права дитини [1], Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [2]; ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства» [3]; ст. 438 Кримінального кодексу України [4]). Втягування дітей до вищенаведеної діяльності російськими військовими нерідко

здійснюється в цифровому середовищі: через Telegram, Facebook, месенджери тощо. І це не дивно, адже втрата особистих соціальних зв'язків, погіршення економічного становища сім'ї через втрату роботи батьками – все це спонукає дитину шукати нових друзів у цифровому середовищі, а також можливості підробітку.

Тому найчастіше залучення дітей до протиправної діяльності російськими військовими відбувається через грошову мотивацію, обман (наприклад, шляхом втягнення у різні види квестів з метою отримання інформації про розташування блок-постів, військової техніки тощо), залякування та необізнаність дітей про правила самозахисту в Інтернеті. Дитина погоджується на виконання завдання, оскільки її переконують у безкарності таких дій, вона вірить, що їй нічого не загрожує. [5]

Процес комунікації злочинців з дитиною часто починається з вивчення її відкритої сторінки в соцмережі, де можна знайти інформацію про вподобання дитини, її друзів та інші необхідні відомості, щоб почати спілкуватись з дитиною та викликати її інтерес і довіру. Іноді злочинці створюють для цього фейкові профілі, де розміщують фото, дописи, щоб сторінка виглядала правдоподібною.

Одним із способів почати спілкуватися з дитиною онлайн є додавання її у закриту групу в популярних месенджерах (соцмережах) на кшталт Telegram чи Viber. Часто зловмисники пропонують дітям додати своїх друзів до подібної групи за певну винагороду або рандомно (навмання) надсилають повідомлення всім, хто є в певному відкритому чаті (наприклад, волонтерської спрямованості) та чекають на зворотній зв'язок від потенційної жертви.

В такій ситуації, обов'язок забезпечення онлайн-безпеки дитини від подібних онлайн-ризиків покладається в основному на батьків або осіб, які їх замінюють. У допомогу батькам, на сайті міносвіти надаються спеціально підготовлені матеріали для підвищення обізнаності стосовно інтернет-загроз, а також опубліковано брошуру [6] щодо онлайн-злочинів під час війни.

Команда проєкту #stop_sextинг з метою запобігання залученню дітей до протиправної діяльності російськими військовими через Інтернет, радить

батькам, по-перше, говорити з дітьми про їхній стан під час війни, підтримувати їх та не залишати наодинці з «важкими» думками. По-друге, обговорити універсальні правила онлай-безпеки, по-третє, спільно з дитиною налаштувати приватність акаунтів дитини. Важливо пояснити дитині, що за позначкою геолокації на пості чи фотографії, веселим відео в соціальній мережі чи одним повідомленням може ховатися справжня небезпека. Особливо під час війни, коли інфопростір використовують окупанти для військових нападів на українські міста. По-четверте, розвивати в дитині навички критичного мислення, що допоможе їй орієнтуватись в цифровому просторі та уникнути негативних наслідків у майбутньому [5; 7]. І, по-п’яте, необхідно пам’ятати, що незважаючи на військовий стан, правоохоронні органи продовжують неухильно виконувати свої службові обов’язки. Тому, якщо дитині надходить повідомлення від незнайомої особи з проханням про допомогу або з пропозицією виконати спеціальне завдання, важливо, щоб дитина повідомила про це дорослим. Варто разом зробити скріншот групи, повідомлень та через онлайн-форму звернутися до кіберполіції — https://ticket.cyberpolice.gov.ua/ [7].

Підсумовуючи, слід зазначити, що позитивне спілкування в родині сприяє запобіганню потрапляння дитини в небезпечні ситуації у цифровому середовищі та вчасному виявленню таких випадків. А своєчасне повідомлення до поліції забезпечить швидке реагування та ефективну протидію таким діянням.

Список використаних джерел

1. Про права дитини: Конвенція ООН від 20 листопада 1989 р. № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах: Протокол ООН від 01 січня 2000 р. № 995_795. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

5. Поради #stop_sextинг: захист дітей від скоєння злочинів в інтернеті / Міністерство освіти і науки. Новини від 26 червня 2022 р. URL: https://cutt.ly/MXgAmKb

6. Онлайн-злочини за участю дітей під час війни. Брошура (насильство в Інтернеті). 2022 р. URL: https://cutt.ly/xVeelBE

7. Інформаційна безпека під час війни: покрокова інструкція для дітей. Освіторія. 2022. URL: https://cutt.ly/yVeen39

ЛУКІЯН Дана,
студентка 3 курсу юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
науковий керівник: ПРОЦЬКІВ Наталія,
доцент кафедри приватного права юридичногофакультетутЧернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кандидат юридичних наук

ЗЛОВЖИВАННЯ БАТЬКІВСЬКИМИ ПРАВАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через збройну агресію російської федерації на території України, 24 лютого 2022 року був прийнятий Закон України № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки. Права людини - одне з найважливіших здобутків світової культури та цивілізації, ніхто не може позбавити людину її основоположних прав. Однак, в період діїї воєнного стану можуть обмежуватись конституційні права та свободи громадян, які проживають на території, де був введений такий стан. Зокрема, одним із таких прав є право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання та право вільно

залишати територію України (ст. 33 Коституції України) [1].

Право на свободу пересування в законодавстві України розуміється в трьох площинах:

– право громадян України, іноземців і апатридів вільно пересуватися в межах території України;

– право громадян України, іноземців і апатридів вільно залишати територію України;

– право громадян України в будь-який час повернутися в Україну [2, с. 59].

Надзвичайно актуальним питанням в даний момент є можливість реалізувати право на вільне залишення території України під час діії воєнного стану чоловіками. Ця ситуація породжує зловживання батьківськими правами деякими категоріями чоловіків.

Першою такою категорією є чоловіки, які мають на утриманні 3-х або більше дітей віком до 18 років – це може бути біологічний батько, опікун, піклувальник, вітчим, який є усиновителем. [3]. Визначальним фактором є не батьківство, а саме утримання трьох і більше дітей. В даному випадку дана норма є дієвою навіть тоді, коли батько утримує 3-х і більше дітей до 18 років від різних шлюбів, також залишення території України чоловікам, які підпадають під дану категорію дозволяється і без дітей (при наявності з собою їх свідоцтв про народження). Також слід врахувати, що якщо чоловік не проживає однією сім'єю зі своєю дитиною (дітьми), необхідно надати докази утримання такої дитини (дітей). Підтверджуючими документами можуть бути рішення суду про призначення аліментів на утримання дитини (дітей) та довідка з виконавчої служби про відсутність заборгованості по сплаті аліментів, розміру сплати таких аліментів, тощо. На нашу думку, така норма не є повністю деталізованою, оскільки вона не включає для перетину кордону наявність документів, які підтверджують те, що батько утримує усіх дітей. Свідоцтво про народження не підтверджує фак утримання дітей, а лише доказує, що чоловіки цієї категорії мають 3-х і більше дітей. Тому велика кількість осіб чоловічої статі зловживають цим правом у період дії воєнного стану.

Другою категорією є чоловіки, які виховують самостійно дитину віком до 18 років [3]. Таким чином, такі громадяни України, мають право виїжджати за межі України за наявності одного з таких документів:

- свідоцтво про народження дитини (дітей),
- свідоцтво про смерть матері дитини,
- рішення суду про позбавлення матері батьківських прав,
- рішення суду про відібрання дитини у матері без позбавлення її батьківських прав,
- рішення суду про визнання матері безвісти відсутньою,
- рішення суду про оголошення матері померлою.

На жаль, однією з особливостей зловживання - це тенденція фіктивних розлучень під час воєнного стану та позбавленні матері батьківських прав, яка стала досить популярною серед осіб, які перебували у шлюбі. Навіть попри складну процедуру розлучення, в умовах сьогодення, багато шлюбів розпадаються саме через ухилення від призову чоловіками або ж реалізації ними права на свободу пересування. На нашу думку, справи щодо розлучення повинні розглядатися більш детально в період воєнного стану, саме для того, щоб уникати таких фіктивних розлучень.

Ще однією категорією осіб, які можуть перетинати державний кордон під час воєнного стану є ті чоловіки, які виїжджають для догляду за хворими батьками, дружиною або дітьми Відповідно до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 – вони можуть залишати територію України тільки у супроводі хворого [4].

Останньою категорією осіб – чоловіків, які можуть залишати територію України під час дії воєнного стану – це чоловіки які супроводжують дітей, батьків або дружину на лікування. В даному випадку інсує перелік документів при наявності яких така категорія осіб може виїжджати за кордон [4].

З початку дії воєнного стану значна кількість прав, надана кожній людині Конституцією України, обмежується. Проте, існують винятки щодо певних

категорій осіб, як наприклад чоловіків у зв'язку із здійсненням ними батьківських прав. На нашу думку, дійсно існують випадки, коли невідкладно потрібно залишати територію України задля реалізації цих прав повною мірою, проте, на жаль, багато чоловіків зловживають цими права. Тому варто звернути більшу увагу на проблему зловживання такими правами під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

2. Голубка І.І. Право на свободу пересування: окремі теоретико-правові аспекти, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» 2015, с.58-61

3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text

4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України; Правила від 27.01.1995 № 57. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text

ЛЯБАХ Даніїл,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Забезпечення гідної якості життя в сучасній державі неможливо у відриві від захисту прав та свобод людини. Система прав і свобод виступає як універсальний юридичного механізму, що опосередковує доступ членів товариства до основним, життєво важливим соціальним благам.

На цей час українська держава зробила достатньо великий шлях у бік інституціоналізації правами людини. Сучасна ситуація в даній сфері характеризується поєднанням щодо повного та послідовного нормативного закріплення основних прав та свобод людини з явно незадовільним станом їх практичної реалізації, що виражається у неможливості для значної частини населення повноцінно користуватися своїми правами, у тому систематичних порушення та відсутність надійних механізмів їх відновлення та захисту.

Все це дозволяє зробити висновок, що в умовах, що склалися, центр доктринальних та політичних зусиль має переміститися від формального визнання права і свободи людини до проблеми реального гарантування.

У широкому значенні під цифровізацією можна розуміти сучасний загальносвітовий тренд розвитку суспільства та економіки, який заснований на перетворенні інформації в цифрову форму і призводить до підвищення ефективності економіки та покращення якості життя.

До цифрових прав людини належать право на публікацію цифрових творів, право використання комп'ютерів та інших електронних устройств.

Підгалузями цифрового права є авторське та програмне право, право цифрових грошей та цифрових спорів, право доступу до різних даних та захисту

при доступі та ін [3].

Ці права можуть бути порушені з боку держави правоохоронними. органами, а також Інтернет-провайдером під час нав'язування цифрових послуг.

Згідно з новими поправками, в електронному вигляді можуть бути представлені та судові рішення, підписані посиленим кваліфікованим електронним підписом, за винятком особливої категорії справ.

Нещодавно набув чинності законопроект, який передбачає онлайн-трансляції судових засідань та встановлює строки розміщення судових актів у мережі Інтернет.

При впровадженні цієї системи буде забезпечено доступність правосуддя для суспільства, але при цьому не варто забувати про безпеку в збереженні інформації через захист логіна користувача особистим паролем на сайті Держпослуг та підписання документів особистим електронним підписом. З кожним днем зростає кількість особистих кабінетів у сервісі «Електронне правосуддя», а також збільшується обсяг документів, що надходять до електронному вигляді до судів [1].

До негативних сторін електронного документообігу необхідно віднести те, що частина текстів судових актів не публікуються чи з'являються на судових сайтах невчасно.

Слід сказати і про Електронному уряді, тобто. пакеті технологій та наборі супутніх заходів, нормативно-правового забезпечення для здійснення цифрового обміну між органами державної влади, громадянами, організаціями та іншими суб'єктами економіки [2].

Головними завданнями програми моделі електронного уряду є підвищення ефективності функціонування економіки, державного та місцевого управління, створення умов для вільного доступу до інформації та отримання необхідні послуги.

Незаконне засекречування, порушення змісту відомостей, що надаються, неопублікування відомостей, порушення прав громадян на безкоштовне отримання інформації, ненадання відомостей про обставини, що створюють

небезпеку для життя чи здоров'я людей, спотворення чи несвоєчасне надання відомостей, приховування інформації або повідомлення про недостовірні відомості та в інших випадках передбачає відповідальність згідно із законом.

Список використаних джерел

1. Кузнецов П.У. Методологические особенности правового обеспечения информационных процессов и информационной безопасности // Альманах. Приложение к Российскому юридическому журналу. 2001. №1. - С. 55-75.

2. Разуваев В.Э. Информационное право: актуальные проблемы формирования новой отрясли // Материалы научно-практической конференции юридического факультета Елецкого государственного университета им. И.А. Бунина. - Елец: ЕГУ им. И. А. Бунина, 2002. С. 160-169.

3. Копылов В.А. Информационное право: Учебник. - 2-е изд., доп. - М.: Юристъ, 2003. С. 88.

МАР'ЯН Марина,
головний судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 р. після початку повномасштабного нападу російської федерації на нашу державу, життя України та Українців змінилось… Серед масових порушень прав людини, найнезахищенішим виявилось ПРАВО НА ЖИТТЯ… Так дивно, так несправедливо, і так страшно…

Сьогодні актуальність і важливість права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя це – передумова реалізації всіх прав і свобод людини, яке має бути захищеним.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів - є саме Міністерство внутрішніх справ України та підпорядковані йому територіальні підрозділи, які на сьогоднішній день виконують низку важливих дій для забезпечення життя та здоров’я громадян України в умовах війни.

Саме зараз, як зазначалося вище, в умовах воєнних дій, одним із основних завдань правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ є забезпечення прав та свобод, обов'язків і насамперед безпеки особи. Реалізовуючи дане завдання від співробітників органів внутрішніх справ вимагається:

- виявлення правопорушників;
- розкриття і розслідування злочинів;
- припинення правопорушень;
- відновлення порушених прав і свобод громадянина тощо.

Співробітник органів внутрішніх справ має керуватися у своїй професійній діяльності принципом презумпції невинності особи, який закріплено в Конституції України.

Обов'язком співробітників органів внутрішніх справ у випадках обмеження прав і свобод громадянина є:

- при затриманні - роз'яснити привід і підставу такого затримання;
- при застосуванні такого запобіжного заходу, як взяття під варту та ін.,
- роз'яснити права та обов'язки, що випливають із цього.

Права і свободи законослухняного громадянина забезпечуються органами внутрішніх справ та їхніми посадовими особами у ході спеціальних та індивідуальних профілактичних заходів, завдяки тому, якщо вони є своєчасними – то права і свободи осіб із схильністю до протиправної поведінки зберігаються цілком або втрачаються на менший строк.

Значна роль відведена органам внутрішніх справ у забезпеченні громадської безпеки особи - це насамперед створення умов як для використання прав громадянами, так і для виконання обов'язків співробітниками поліції. До числа останніх належить вимога забезпечити належне функціонування загальнодозвільної (а не карально-застрашливої) системи. Неможливо забезпечити права і свободи особи без точного дотримання робітниками органів внутрішніх справ заборон (не розголошувати відомостей стосовно приватного життя громадянина; не чинити дій, які зачіпають честь і гідність особи, та ін.), використання дозволянь (застосування таких жорстких заходів, як фізична сила, спеціальні засоби, вогнепальна зброя), передбачених законодавцем.

Роль органів внутрішніх справ та їх співробітників у забезпеченні прав особи визначена правовими актами, які встановили межі їх правозастосовної діяльності. Кожний із структурних підрозділів органів внутрішніх справ, їх посадових осіб має свою компетенцію: функції, завдання; керується матеріальними (характер правопорушення, особа правопорушника, ступінь провини та ін.) і процесуальними (термін розгляду матеріалів перевірки, обґрунтованість доказів та ін.) нормами в межах своїх повноважень.

Забезпечення прав особи органами внутрішніх справ значною мірою залежить від стану реалізації прав їх співробітників, насамперед від їх соціально-правової захищеності.

Гарантії прав особи потребують організаційних і процедурних форм їх реалізації органами внутрішніх справ. Процедури надають громадянам орієнтир:

- до кого звернутися;
- яким є порядок дій;
- у якій формі здійснювати дії;
- у які строки;
- які можливі результати.

Можна сказати, що в сучасних умовах на плечі кожного з працівників покладається дуже багато обов’язків, які не зазначені в нормативно-правових актах, якими вони керуються, бо насамперед в умовах війни вони також є людьми. Оскільки права і свободи людини є найбільшою цінністю людської цивілізації. Як певні норми структурованої властивості буття вони є невід'ємним і необхідним способом та умовою життя, особистості, її взаємовідносин з суспільством, державою, індивідами. Сучасний світ неможливо уявити без системи прав і свобод особи, які ґрунтуються на принципах свободи, рівності, і мають універсальний характер.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Каб. Міністрів України від 28.10.2015 р. №878 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text (дата звернення 04.10.2022).

2. Бунчук О.Б. Право на життя в умовах війни, 2022 р. URL: https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/.

МИРЗА Світлана,
заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У зв’язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [1]. Водночас збройна агресія російської федерації сприяла тому, що через війну багато дітей втратили своїх батьків і залишилися позбавленими батьківського піклування. Окрім того, під час воєнного стану у соціальних мережах має місце інформація, зокрема, про термінове усиновлення таких дітей, про спрощені процедури у період воєнного стану і т.д. У зв’язку із цим чинне законодавство України потребувало внесення змін [2], а питання усиновлення в умовах воєнного стану набули ще більшої актуальності.

Відповідно до чинного законодавства, усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, яке здійснене на підставі рішення суду [3]. Окрім усиновлення українським законодавством передбачені наступні форми влаштування дитини: влаштування у прийомну сім’ю чи до дитячого будинку сімейного типу, основною метою якого є забезпечення сімейного виховання дітей, які за певних життєвих обставин позбавлені можливості виховуватися у своїй родині; встановлення опіки та піклування над дитиною органами опіки та піклування або судом, за яких рівень самостійності вихованця визначає відмінність правової діяльності опікунів та піклувальників.

У межах даної наукової роботи вважаємо за необхідне особливо звернути увагу ще на одну форму, а саме на тимчасове влаштування дитини, яке у світлі останніх подій в Україні набуло неабиякого значення. Ця форма є простішою порівняно з іншими. Тимчасове влаштування дитини, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитини, розлученої із сім'єю, проводять у межах компетенції Служби у справах дітей та Національна поліція за місцем виявлення дитини. Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю, тимчасово може бути влаштована у: сім'ю родичів, знайомих; сім'ю патронатного вихователя; притулок для дітей Служби у справах дітей; центр соціально-психологічної реабілітації дітей; центр соціальної підтримки дітей та сімей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення; стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей; стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг.

Як було нами вище зазначено, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 р. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, було доповнено нормами щодо особливостей влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зокрема, станом на 30 березня 2022 р. були внесені деякі зміни, які полегшують процедуру влаштування дітей у сімейні форми виховання: 1) Уряд спростив перелік документів для родичів, необхідний для влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку або піклування; 2) проходження курсу навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особами, в сім'ї яких влаштовуються такі діти, не

вимагається; 3) діти, які залишились без батьківського піклування, можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування.

Разом з тим, процедура усиновлення не змінилася і не може бути ні змінена, ані спрощена у воєнний час, оскільки провести належну перевірку щодо наявності рідних батьків чи родичів дитини у таких умовах складно. По-перше, під час розгляду питання про усиновлення органи опіки та піклування перевіряють велику кількість документів, для встановлення обставин щодо батьків та самої дитини, з'ясовуючи чи може вона бути усиновленою. По-друге, потребує встановлення наявність у дитини інших родичів, які мають переважне перед іншими право на її усиновлення, або родичів, які можуть піклуватися про дитину та інші обставини. По-третє, в умовах війни, складність постановки дітей на облік також полягає у відсутності офіційних достовірних підтверджень такого сирітства та можливості їх отримати. Окрім того, зазначені діти можуть мати братів або сестер, які за загальним правилом не можуть бути роз'єднані при їх усиновленні.

Отже, на поточний момент часу в Україні не спростили процедуру усиновлення дітей, однак тепер заявки на усиновлення можна подавати у додатку «Дія», записатися на першу консультацію з приводу усиновлення он-лайн або оф-лайн, а також можна згенерувати документи для отримання статусу кандидата на усиновлення. Відповідно послуга у «Дії» не спрощує саму процедуру, а лише полегшує її окремі етапи.

До вказаного слід додати, що громадяни України, які проживають за межами України, та іноземці, які бажають усиновити дитину, що проживає в Україні повинні отримати згоду Національної соціальної сервісної служби, яка займається питанням міждержавного усиновлення. Однак в умовах воєнного стану за повідомленням Міністерства соціальної політики України наразі Національна соціальна сервісна служба не розглядає справи та не видає згоди, дозволи на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами.

Це зумовлено тим, що через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо). У подальшому Уряд України невідкладно повідомить громадськість та компетентні органи іноземних держав про відновлення можливості міждержавного усиновлення як тільки ситуація дозволить проводити якісну перевірку документів іноземців-кандидатів в усиновлювачі та необхідну попередню роботу.

У сфері захисту прав та інтересів дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни 2022 року є нововведення. Зокрема, зазначені нововведення розроблені Офісом Президента спільно з Міністерством соціальної політики та ЮНІСЕФ та спрямовані на надання допомоги дітям в умовах війни. Мова йде про спеціальний чат-бот в Telegram «Дитина не сама». Його функціями можуть скористатися особи у таких ситуаціях: охочі прихистити дитину у своїй сім'ї; особи, які загубили дитину; особи, які помітили самотню дитину. Також важливим кроком стало створення Урядом Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Штаб координує роботу центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав під час воєнного стану: дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, у тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які не мають такого статусу, але проживають або зараховані до закладів різних типів, у тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які виховуються в сімейних формах виховання; дітей, які влаштовані до сімей патронатних вихователів.

Із позитивного досвіду, слід відзначити, також впровадження он-лайн додатку «Прояви турботу», за допомогою якого небайдужі громадяни зможуть реалізувати своє право щодо надання прихистку, тобто тимчасового

влаштування дитині, батьки якої загибли. Однак очевидно, що до правових наслідків усиновлення такі дії не приводять.

Таким чином, розвиток форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених опіки батьків в умовах війни набуває нового змісту. Процедура усиновлення залишилася без змін, більше того, в умовах війни вона призупинена, що продиктовано її складністю та специфікою. Водночас потребує окремого опрацювання практика тимчасового влаштування таких дітей у сім'ї громадян України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text (дата звернення 29.09.2022).

2. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2022 р. № 618. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#n2 (дата звернення 29.09.2022).

3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України, 2002. № 21-22. Ст. 135.

МОГІЛЕВСЬКА Людмила,
кандидат юридичних наук, доцент, викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики факультету №6,
Харківський національний університет внутрішніх справ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ

В умовах сьогодення взаємодія Національної поліції України з іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини є непросто важливим напрямком їх діяльності, а й вкрай необхідним. Зазначене пов'язано із тим, що поліція фактично не зможе самостійно виконати покладені на неї обов'язки у цій сфері, що пов'язано із специфікою роботи з дітьми та їх особливим правовим статусом. Крім того, незалежно від суб'єкту з яким співпрацює поліція, саме взаємодія дозволяє більш оперативно виявити та припинити порушення прав та свобод дитини, що беззаперечно позитивним чином відображається: по-перше, на якості захисту прав та свобод дитини, а по-друге, на іміджі самих органів Національної поліції України.

Взаємодія, особливо у контексті державновладної діяльності, виступає однією із основних форм соціальних зв'язків. В ході взаємодії відбувається взаємовплив та взаємообумовленість окремих соціальних явищ, унаслідок чого вони змінюються, доповнюють один одного і формують єдину цілісну соціальну систему [1, с. 82]. Як елемент управління суспільством взаємодія – це узгоджені (координація) за цілями, місцем, способом дії між людьми, групами, колективами під час спільної діяльності. Взаємодія існує на основі розподілу повноважень, функцій, взаємних обов'язків між структурними підрозділами, працівниками [2, с. 128]. Управлінська взаємодія являє собою участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей [1, с. 82]. Л. Г. Шморгун зазначає, що взаємодія – це систематичне і постійне

учинення дій, спрямованих на те, щоб викликати відповідну реакцію з боку інших людей. Взаємодія людей – провідний фактор у регуляції їх самооцінок і поведінки в суспільстві [3].

Таким чином, під взаємодією у контексті обраної проблематики, на нашу думку, найбільш доцільно розуміти спільну взаємоузгоджену діяльність Національної поліції України з іншими органами державної влади яка спрямована на досягнення єдиної мети, а саме: забезпечити належний захист та забезпечення реалізації прав і свобод дитини в Україні.

Необхідність вдосконалення зазначеної взаємодії поліції з іншими органами держави та місцевого самоврядування обумовлена потребою забезпечення системного підходу до імплементації міжнародних норм і стандартів захисту прав, і законних інтересів дитини. Ефективне забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини буде можливим лише тоді, коли діяльність кожного суб`єкта публічної влади в Україні, незалежно від його рівня, до повноважень якого належить вирішення тих чи інших питань у досліджуваній сфері, ґрунтуватиметься на однакових принципах. Організовуючи та підтримуючи належний рівень якості взаємодії з іншими суб`єктами публічної влади, національна поліція з одного боку надає їм необхідну допомогу у впровадженні у їх діяльність відповідних міжнародних принципів, норм стандартів, а з іншого – отримує можливість за рахунок залучених для такої взаємодії ресурсів підвищити ефективність та результативність виконання власних завдань у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини.

У підсумку відзначимо, що на сьогодні правові засади взаємодії поліції з іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини не дістали належного законодавчого закріплення. Вони суттєво розпорошені у чисельних нормативно-правових актах різної юридичної сили. А тому постала нагальна необхідність у розробці та прийнятті окремого Положення «Про порядок взаємодії суб’єктів забезпечення прав та свобод дитини в Україні», в якому б визначались: 1) конкретні суб’єкти, з якими взаємодіє Національна поліція у сфері забезпечення прав та свобод дитини; 2) взаємні права та

обов’язки цих суб’єктів; 3) напрямки їх взаємодії та інструменти, які вони можуть використовувати у процесі спільної діяльності; 4) джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення спільної діяльності окреслених суб’єктів; тощо.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

2. Управление персоналом. Энциклопедический словарь. М.: Инфра, 1998. 452 с.

3. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Л. Г. Шморгун. К. : Знання, 2010. 462 с. (Вища освіта XXI століття). URL: https://pidruchniki.com/16011013/menedzhment/vzayemodiya_vzayemovidnosini_lyudey_organizatsiyi_sutnist_vidi_osoblivosti_vzayemodiyi

ОМЕЛЬЧУК Яна,
курсант 3 курсу 312 групи, Навчально-наукового інституту № 1
науковий керівник: МЕЛЬНИК Оксана,
професор кафедри кримінального процесу к.ю.н., підполковник поліції

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кримінальний проступок – це один із видів кримінального правопорушення, діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого призначають основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі.

До кримінальних проступків належать некваліфіковані крадіжки, шахрайства, незаконні дії з наркотичними засобами без мети збуту, хуліганство й інші правопорушення, які становлять майже половину всіх зареєстрованих фактів. Відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, під час досудового розслідування кримінальних проступків (у формі дізнання) повноваження органу досудового розслідування можуть здійснювати співробітники інших підрозділів органів Національної поліції, що сприятиме зменшенню навантаження на слідство. Дізнавачі здійснюватимуть розслідування кримінальних проступків за скороченою процедурою, тривалість якої не має перевищувати один місяць з дня вручення особі повідомлення про підозру.

Спеціально уповноважені поліцейські розслідують нетяжкі злочини за спрощеною процедурою у двотижневий термін. В умовах тривалої повномасштабної військової агресії надзвичайно важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини відіграють механізми забезпечення правопорядку, які законодавець формує й удосконалює виходячи з викликів сьогодення. Не оминули зміни і кримінальну юстицію.

Зокрема, законодавець вніс зміни до Розділу IX-1 "Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану" Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), що має забезпечити ефективне кримінальне переслідування осіб в умовах воєнного стану. У цілому концепція особливого режиму досудового розслідування характеризується звуженням процесуальних гарантій сторони захисту та розширенням процесуальних можливостей сторони обвинувачення. Такий стан справ породжує ризики неправомірного обмеження прав, спровокованого кримінальним переслідуванням в умовах воєнного стану, а тому в таких умовах є необхідною активна й продуктивна участь захисника для фіксації та припинення порушень прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні. Розділ IX-1 КПК установлює особливості досудового розслідування, які необхідно враховувати у процесі здійснення захисту осіб у кримінальному провадженні. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану

тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" (пункт 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні")

Одним із основних завдань кримінального провадження, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Крім того, згідно з наказом МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 06.07.2017 р. № 570, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження визнано першочерговим завданням органів досудового розслідування. Пріоритетну роль у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні відіграє наявність у державі ефективного механізму регулювання діяльності державних органів, покликаних здійснювати досудове розслідування пов’язаних із притягненням особи до кримінальної відповідальності. Кримінальні процесуальні гарантії прав, свобод та законних інтересів особи є одним із найважливіших елементів механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження і розглядаються нами як законодавчо закріплена система засобів забезпечення реалізації, охорони та захисту прав. Так, обов’язок дізнавача , слідчого роз’яснити права створює для підозрюваного можливість їх реалізувати, проте спосіб здійснення певного права особа обирає самостійно (наприклад, захищати себе самостійно або користуватися правовою допомогою захисника). Процесуальні засоби охорони прав учасників кримінального провадження можна визначити як засоби, що спрямовані на попередження та недопущення порушень прав і свобод особи. Зокрема, до таких засобів слід віднести

прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва за досудовим розслідуванням (розслідуванням проступків), судовий контроль. Процесуальні засоби захисту прав і свобод особи розглядаються нами як засоби, що спрямовані на припинення порушення прав учасників кримінального провадження, відновлення порушеного права. Такими засобами, наприклад, може бути право підозрюваного, потерпілого оскаржувати рішення, дії та бездіяльність під час досудового розслідування (п. 16 ч. 3 ст. 42, п. 7 ч. 1 ст. 56 КПК України). Процесуальні засоби забезпечення реалізації прав особи можна розглядати як засоби, що створюють умови для належної реалізації учасником кримінального судочинства своїх прав, а також забезпечують їх фактичну реалізацію. Прикладом таких засобів є обов'язок дізнавача , слідчого, прокурора, слідчого судді, суду роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому їх права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ч. 2 ст. 20 КПК України). Вважати що права і свободи людини під час розслідування кримінальних проступків в період воєнного стану не можуть бути порушені «хибна думка». Адже законодавець вніс зміни , які надають дозвіл на порушення певних прав і свобод людини в період воєнного стану. Але забезпечення повного , неупередженого розслідування кримінальних проступків не передбачає порушення кримінально-процесуальних норм забезпечення прав і свобод людини , а також норм етичної поведінки.

Список використаних джерел

1. Вапнярчук В. В. Сутність преюдиціальних фактів та їх значення для кримінально-процесуального доказування. Публічне право. 2013. № 4. С. 135–142.Електронний носій:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

2. Галаган В. І., Саліхова І. Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставина, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні : монографія. Київ : УкрДГРІ, 2017. 198 с. Електронний носій: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13187?show=full

3. Кваша О. О. Обставини, що виключають злочинність діяння, у контексті

конституційного права людини на самозахист. Часопис Київського університету права. 2015. Вип. 2. С. 284–287. Електронний носій: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?.

4. Крецул В. І. Добровільна відмова від злочину. Новітні кримінально-правові дослідження. 2015. С. 34–37. Електронний носій: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/4728.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Електронний носій: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2341-14.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. №4651-VI. Електронний носій: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page.

7. Наказ МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 06.07.2017 р. № 570. Електронний носій: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0918-17

ОНІЩИК Юрій,
завідувач кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну, доктор юридичних наук, професор

АДВОКАТУРА У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основне призначення адвокатури – захист прав, свобод і законних інтересів людини в усіх сферах життя. Однак з моменту масштабної збройної агресії Росії та введення воєнного стану на території України змінилися умови у механізмі забезпечення права на правову допомогу.

В умовах воєнного стану було припинено функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України [1], а саме: Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань;

Автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру боржників; Державного реєстру обтяжень рухомого майна; Державного реєстру актів цивільного стану; Електронного реєстру апостилів. Призупинено доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень та сервісів «Стан розгляду справ» та «Список справ, призначених до розгляду». Суди, де це можливо, працювали у штатному режимі. Водночас забезпечити стабільну та безперебійну роботу всіх судів в умовах війни було вкрай складно. З початку війни десятки судів у різних областях України, де велися бойові дії, були вимушені припинити роботу [2].

У зв'язку з цим реалізація забезпечення права на правову допомогу була ускладнена. Це зумовлено проблемою здійснення правосуддя. В умовах воєнного стану були відсутні гарантії доступу до правосуддя, які охоплюються такими питаннями, як інформування учасників про судові засідання, проведення судового засідання, участі у судовому засіданні тощо. Доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень, сервісів «Стан розгляду справ» та «Список справ, призначених до розгляду» тимчасово призупинено з мотивів безпеки, а суди здійснюють правосуддя за відсутності загрози життю та здоров'ю учасників справи. Про дату та час судових засідань можна було дізнаватися в оперативному порядку за телефонами суду чи з використанням інших засобів зв'язку. Реалії воєнного стану у більшості випадків унеможливили застосування учасниками судового провадження (сторони, треті особи, представники та інші особи) засобів зв'язку (мобільний зв'язок, інтернет-ресурс та інше) [3].

Втім, Національною асоціацією адвокатів України проведено значну роботу щодо надання безоплатної правової допомоги особам, які потребують тимчасового захисту, за кордоном. Свого часу Національною асоціацією адвокатів України були створені представництва за кордоном з метою вдосконалення її діяльності в міжнародному просторі. Завдяки цьому вдалося налагодити діяльність адвокатів з надання безоплатної правової допомоги у Бельгії, Болгарії, Іспанії, Канаді, Литві, Німеччині, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині, Фінляндії, Франції, Швейцарії. В деяких країнах створені списки адвокатів за спеціалізацією, які надають безкоштовні юридичні консультації.

Деякі юридичні компанії надали можливості для працевлаштування українських адвокатів [4]. Завдяки цьому було створено умови для надання безоплатної правової допомоги адвокатами різних держав, що дало змогу забезпечити максимальній рівень реалізації права на правову допомогу українців на територіях іноземних країн.

Варто зазначити, що з початком агресії російських військ проти України адвокатська професія переживає одну з найскладніших криз в новітній історії. Українські адвокати залишились майже без заробітку, адже судове представництво – один з основних видів адвокатської діяльності в Україні. Залишились без роботи і ті адвокати, які були вимушені виїхати за кордон. Незважаючи на те, що іноземні адвокатури, які розробили онлайн платформи, де пропонували працевлаштування адвокатам або безоплатне користування офісними приміщеннями, через особливості європейського законодавства та знання мови лише одиниці змогли здійснювати адвокатську практику у тих країнах, де перебували [5].

Військова агресія Російської Федерації проти України стала серйозним випробуванням для всієї Української держави. Реалії воєнного стану унеможливили ефективно забезпечити право на правову допомогу. Тому для ефективного забезпечення права на правову допомогу доцільно на законодавчому рівні регламентувати окремі напрямки діяльності адвокатури в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 23.11.2022).

2. Судові засідання в умовах війни. Які справи розглядають та в якому порядку. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sudovi-zasidannya-v-

umovah-viyni-yaki-spravi-rozglyadayut-ta-v-yakomu-poryadku-.html (дата звернення: 22.11.2022).

3. РАУ закликала уточнити процедури розгляду справ у цивільній, адміністративній та господарській юрисдикціях під час воєнного стану. URL: https://unba.org.ua/news/7329-rau-zaklikala-utochniti-proceduri-rozglyadu-sprav-u-civil-nij-administrativnij-ta-gospodars-kij-yurisdikciyah-pid-chas-voennogo-stanu.html (дата звернення: 22.11.2022).

4. Офіційна сторінка Національної асоціації адвокатів України у Фейсбук. URL: https://www.facebook.com/UkrainianNationalBarAssociation/ (дата звернення 21.11.2022).

5. Лідія Ізовітова закликала європейських колег сприяти українським адвокатам у доступі до практики за кордоном. URL: https://unba.org.ua/news/7385-lidiya-izovitova-zaklikala-evropejs-kih-koleg-spriyati-ukrains-kim-advokatam-u-dostupi-do-praktiki-za-kordonom.html (дата звернення: 21.11.2022).

ОСТАПЕНКО Інна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Особливої актуальності в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації набувають інформаційні впливи. Перехід життя громадян у більш небезпечну реальність потребує, зокрема, удосконалення системи захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів. Адже інформаційна безпека, як складова національної безпеки держави, передбачає убезпечення від поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди,

несанкціонованого розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом.

Стратегією інформаційної безпеки визначені наступні загрози та виклики інформаційній безпеці, зокрема: збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній; соціальні мережі; недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій; інформаційний вплив Російської Федерації як держави-агресора; інформаційне домінування Російської Федерації як держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України; обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії; несформованість системи стратегічних комунікацій; недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності та захисту професійної діяльності журналістів; спроби маніпуляції свідомістю громадян України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України; недостатній рівень інформаційної культури та медіаграмотності в суспільстві для протидії маніпулятивним та інформаційним впливам [1].

Разом з тим, в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації визначений перелік вбачається можливим розширити нововиявленими загрозами, а саме: перевага емоцій над коректністю у розповсюдженні окремих повідомлень; дискредитація вищих посадових осіб держави, органів влади, сил безпеки та оборони; зупинка роботи (порушення функціонування) об’єктів критичної інфраструктури, органів влади, підприємств, установ та організацій різної форми власності; перехоплення конфіденційної (таємної) інформації; зупинка інформаційних сервісів (у тому числі державних); знищення або підміна інформації; створення заражених мереж (каналів); розповсюдження вірусів тощо. Як наслідок, може прослідковуватися розповсюдження панічних настроїв у суспільстві, провокування диверсій, аварій, катастроф, вчинення певних протиправних дій.

Сьогодні в Україні до протидії інформаційним загрозам залучені усі шари держави і суспільства. З огляду на те, що ворог широко застосовує інформаційну зброю, одним з першочергових завдань стає створення високоефективної системи

нейтралізації інформаційній агресії та протидії інформаційним загрозам, що забезпечить швидке оперативне реагування на загрози, виявлення інформаційних атак і операцій, зокрема мереж ворожих інформаційних ботів, сприятиме прогнозуванню розвитку подій і процесів тощо.

Створення системи протидії передбачає розуміння процесів та організаційної структури противника, володіння сучасними засобами впровадження інформаційних впливів, фахову спеціалізацію та визначену відповідальність кожного учасника протидії.

Ми переконані, що закріплення на законодавчому рівні ряду заходів оборони держави щодо протидії інформаційним загрозам сприятиме підвищенню рівня інформаційної безпеки України. Саме сукупність скоординованих дій щодо прогнозування та виявлення інформаційних загроз у воєнній сфері з боку держави-агресора, а також здійснення інших необхідних дій в інформаційному протиборстві забезпечить збереження національних цінностей України.

З метою підвищення рівня забезпечення протидії інформаційним загрозам в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації в правовому аспекті, на нашу думку, необхідно: 1) визначити необхідні критерії оцінки інформаційного простору; 2) визначити відповідальність за відстеження інформаційних загроз; 3) визначити суб'єктів, відповідальних осіб за відстеження інформаційних загроз та їх декомпозиція; 4) створити спеціалізовані групи для роботи з інформаційними загрозами; 5) визначити засоби відстеження та ідентифікації інформаційних загроз; 6) створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування і суспільством у сфері інформаційної безпеки на засадах партнерства та взаємної підтримки.

З урахуванням викладеного, посилення спроможностей щодо стримування і протидії інформаційним загрозам, спрямованих на підрив державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та держави, прямо чи опосередковано впливають на забезпечення прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації в умовах повномасштабного

вторгнення Російської Федерації.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text.

ПИЛИПИШИНА Ірина,
аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса
науковий керівник: ТУРЧЕНКО Ольга,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидат юридичних наук, доцент

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» В УКРАЇНІ

Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, насильство над дітьми є глобальною проблемою.

Жорстоке поводження з дітьми може призвести до порушення їх психічного чи фізичного здоров’я. Зазначене створює проблеми у соціальній та професійній сферах та в подальшому може уповільнити економічний чи соціальний розвиток країни загалом [1].

Проблема захисту дітей, які постраждали, або стали свідками насильства є актуальною для України, особливо в умовах збройного конфлікту. Внаслідок російського вторгнення 24.02.2022 року на територію України, кількість дітей, які постраждали або стали свідками насильства зросла. Так, станом на 29.09.2022 року, лише через війну загинуло 396 дітей, поранено – 779, зникло – 242, депортовано – 7890. Однак, ці дані не є остаточними, оскільки кількість

постраждалих дітей встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України [2].

Насильство над дітьми є комплексною, непрогнозованою та складною проблемою. У разі, якщо дитина потерпіла від насильства, працівники соціальних служб, медичних закладів, органів прокуратури та судів сприяють дотриманню прав дитини та діють в її найкращих інтересах. Однак, досить часто, внаслідок незлагодженої співпраці таких органів, дитина вимушено проходить через одні й ті ж відомства та установи неодноразово та підлягає повторним допитам, що призводить до її повторного травмування (віктимізації). Зазначене також зумовлює різницю в результатах проведених допитів. Як наслідок, показання дитини, як свідка або потерпілої особи, можуть бути спотворені або дискредитовані.

Однією з найбільш ефективних моделей міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці у сфері захисту дітей, які постраждали або стали свідками насильства, яка апробована у світі, є «Барнахус».

«Барнахус» – це міждисциплінарний спеціалізований заклад для проведення процесуальних дій в середовищі, дружньому для дитини та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації [3].

Його завдання полягає у наданні необхідної підтримки дитині, яка стала свідком або постраждала від насильства, зокрема психологічної, медичної, соціальної і юридичної [4].

Першою країною у Європі, яка впровадила у 1998 році «Барнахус» стала Ісландія.

За підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, Центр захисту та соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель «Барнахус») (далі – Центр) впроваджується також в Україні [5].

Так, завдяки спільним зусиллям Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Вінницької обласної державної адміністрації та Міжнародного благодійного

фонду «Українська фундація громадського здоров'я», а також узгодженій роботі членів Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, зокрема Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства соціальної політики, Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Координаційного центру з надання правової допомоги та Національної поліції у червні 2021 року перший Центр в Україні відкрито у Вінницькій області [4].

Наразі такі заклади функціонують лише у трьох містах України: Вінниці, Тернополі та Миколаєві, однак невдовзі їх відкриття планується також у Києві та Чернівцях, а в подальшому – у кожному регіоні України [6].

Водночас, станом на сьогодні, Центри працюють не повною мірою і використовуються лише для проведення допитів дитини під час досудового розслідування у порядку ст. ст. 225, 232 КПК України, проте й тут виникають певні проблеми, які не дають змоги Центрам діяти ефективно.

Так, згідно з ч. 4 ст. 95 КПК України суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього кодексу.

Водночас, ч. 1 ст. 225 КПК України передбачено, що у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду [7].

Однак, зазначеною статтею прямо не передбачено можливість проведення допиту дітей, які постраждали або стали свідками насильства. Внаслідок цього слідчі судді не завжди задовольняють клопотання про проведення допиту. Таким чином це створює перешкоди в ефективному застосуванні Центру та нівелює першопричину його створення – уникнення повторної віктимізації дитини через проведення повторних допитів.

З огляду на викладене, зважаючи на кількість дітей, які стали жертвами злочинів, внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, беручи до уваги необхідність захисту дітей, які постраждали, або стали свідками насильства, впровадження Центрів за моделлю «Барнахус» є необхідним, однак з метою забезпечення ефективного їх функціонування, потребує вдосконалення кримінальне процесуальне законодавство, зокрема ст. 225 КПК України.

Список використаних джерел

1. Жорстоке поводження з дитиною. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment (дата звернення: 29.09.2022).

2. Діти війни. URL: https://childrenofwar.gov.ua/ (дата звернення: 29.09.2022).

3. На Вінниччині запрацював перший в Україні центр для дітей, які постраждали від насильства. Портал Міністерства внутрішніх справ України. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/na-vinniccini-zapracyuvav-persii-v-ukrayini-centr-dlya-ditei-yaki-postrazdali-vid-nasilstva (дата звернення: 29.09.2022).

4. ЮНІСЕФ допоможе відкрити перший в Україні центр для дітей, які постраждали від насильства. ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/barnahus (дата звернення: 29.09.2022).

5. Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні. ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine (дата звернення: 29.09.2022).

6. Імплементація моделі Барнахус в Україні. Національна школа суддів України. URL: http://nsj.gov.ua/ua/news/implementatsiya-modeli-barnahus-v-ukraini/ (дата звернення: 29.09.2022).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 29.09.2022).

РУБЛЕНКО Альона,
старша судова експертка сектору дактилоскопічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Луганського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Права людини в сучасному світі - це проблема, вирішення якої стоїть у центрі практичної діяльності кожної держави і міжнародного співтовариства. Права людини - це її можливість діяти певним чином для того, щоб забезпечити своє нормальне існування, розвиток і задоволення власних потреб. Важливим та принциповим є усвідомлення і розуміння необхідності забезпечення прав людини при будь - яких обставинах.

Найважливішим напрямком міждержавного співробітництва є забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів міжнародного і не міжнародного характеру. На сучасному етапі розвитку людства міжнародне право засуджує збройні конфлікти, війни та будь-яку агресію і взагалі забороняє агресивні війни. Але як показують реалії сьогодення, збройні конфлікти, війни - це об’єктивна реальність сучасного етапу розвитку людства. Незалежно від свого соціального характеру (міжнародні війни, національно-визвольні війни, внутрішні конфлікти), законні чи незаконні (агресивні війни або оборонні війни), ці збройні конфлікти ставлять під загрозу та порушують реалізацію більшості прав і свобод

людини, в тому числі найважливіше природне право - право на життя [1].

Законодавство про права та свободи людини і громадянина в Україні відповідає високим міжнародно-правовим стандартам. У ньому закладена демократична концепція взаємовідносин людини і держави, при якій людина в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, змінюються співвідношення і роль структурних елементів правового статусу громадянина, оскільки на перший план виходять не його обов'язки, а права і свободи.

Взагалі поняття про права людини охоплює два аспекти:

1) природні права людини, неподільно пов'язані з її існуванням та розвитком;

2) набуті права людини, що характеризують її соціально-політичний статус. Якщо проаналізувати другий розділ Конституції України, то можна сказати, що він закріплює систему прав, свобод і обов'язків, яку можна поділити на особисті (природні, громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні, екологічні та сімейні права і обов'язки. Сукупність конституційних норм, що закріплюють ці права і обов'язки визначає конституційно правовий статус людини і громадянина. Наша держава є членом Організації Об'єднаних Націй з 24 жовтня 1945 року та членом Ради Європи з 09 листопада 1995 року, тому в нашому законодавстві одним з джерел права є міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Серед основних таких нормативно-правових актів, які забезпечують захист прав і свобод, незалежно від ситуації в Україні, є:

1) Загальна декларація прав людини;

2) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;

3) Конвенція про права дитини;

4) Женевська конвенція про поводження з військовополоненими;

5) Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього;

6) Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства.

Безумовно, що всі права та свободи, які закріплені в Конституції є

обов’язковими до їх захисту і дотримання в Україні, але ж в умовах воєнного стану в Україні, у зв’язку з відкритими військовими діями Російської Федерації в України, на мою думку, більшу увагу слід приділити таким:

1) стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя;

2) стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності;

3) стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність;

4) стаття 47.Кожен має право на житло;

5) стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;

6) стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди;

7) стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [2].

Окрім вищезазначеного слід підкреслити, що Конституція України визначає життя людини, її здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Не зважаючи на тривалу війну в Україні для повноцінного забезпечення прав і свобод людини залучені всі правоохоронні органи, органи державної влади та місцевого самоврядування. Кожен з них, в міру своїх повноважень, виконує свої обов’язки задля збереження життя людей.

З метою забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї, було створено Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) - міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави - члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включно з міждержавними справами й скаргами окремих осіб, який функціонує на постійній основі [3]. Так, кожен, хто вважає, що його права та свободи було

порушено однією з держав–сторін Конвенції, має право звернутися до ЄСПЛ. Це дає змогу звернутися кожному, проти кого Російська Федерація вчинила злочини, які вона не визнає навіть на тлі сотень відеодоказів та свідків, відшкодувати моральну та матеріальну шкоду, наприклад, для відновлення житла або психологічної реабілітації.

Україна для забезпечення захисту прав і свобод людини, які російська влада постійно порушує проти наших громадян, як з 2014 року так і з 24 лютого 2022, створює нові механізми та платформи, які пришвидшать і допоможуть у реалізації їх захисту. Так в Україні створена міжурядова веб-платформа https://humanrights.gov.ua, яка збиратиме інформацію про порушення прав людини Російською Федерацією під час війни з Україною. Зібрані факти будуть використані як докази для захисту та представництва України у Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН.

Але разом з вищезазначеним, Верховною Радою було внесено ряд змін до Законів та інших нормативно-правових актів, які будуть захищати і реалізовувати дотримання прав і свобод людини і громадянина не тільки від Росії, а й від порушень з боку будь-яких осіб всередині нашої країни.

Список використаних джерел

1. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів / Р. Алямкін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. - № 6. - С. 47-51.

2. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) - 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

РЯБОВОЛ Лілія,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діти – особлива категорія, яка, у зв'язку зі своїми когнітивними й психофізичними особливостями, потребує специфічного, підсиленого захисту у будь-який час, тим більше в умовах збройних конфліктів, воєнного стану.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України, «В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень». Водночас, визначено перелік статей Основного Закону, в яких закріплено права та свободи, що не можуть бути обмежені, навіть, за таких умов. У контексті розкриття заявленої теми важливо, що до цього переліку віднесено і права, які стосуються безпосередньо дітей. Так, не підлягає обмеженню положення ч. 3 ст. 51, згідно з яким «Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою», а також ст. 52, відповідно до якої: «Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей» [1].

У ст. 22 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» акцентовано на неприпустимість використання правового режиму воєнного стану для порушення прав і свобод громадян, а, згідно зі ст. 24, Україна, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права у разі введення воєнного стану негайно повідомляє через Генерального секретаря ООН

державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення [4].

На виконання зобов'язань, взятих на себе державою щодо забезпечення й гарантування прав дітей в умовах воєнного стану, Постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 р. утворено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, співголовами якого є Міністр соціальної політики та радник-уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації. До складу цього штабу увійшли представники практично всіх міністерств та служб нашої держави, а також за згодою представники Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що впроваджується Alinea International Ltd. за підтримки Уряду Канади, незалежні експерти, представники міжнародних організацій.

Координаційний штаб утворено як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України. Метою його діяльності є «сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану». Згідно з Положенням про цей штаб, до його основних завдань віднесено координацію дій перелічених органів щодо вирішення таких питань, як: організація евакуації дітей, зокрема дітей з інвалідністю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, які перебувають під опікою, піклуванням, які влаштовані до сімей патронатних вихователів, з небезпечних територій, створення безпечних умов для їх перебування; розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави тимчасового перебування; координація заходів щодо забезпечення розміщення й задоволення

потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави транзитного перебування; моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей в Україні у державах їх тимчасового перебування, які виїхали за межі України, а також організація їх повернення в Україну, тощо [5].

В умовах воєнного стану держава гарантує здобувачам освіти право на освіту. Тим дітям, які залишили місце навчання, згідно зі ст. 57^{-1} Закону України «Про освіту», гарантується: організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби). На органи виконавчої влади, військового командування, органи місцевого самоврядування, органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти, заклади освіти, громадські об'єднання, тощо, у межах їх компетенції покладається також створення безпечного освітнього середовища. У рамках забезпечення організації здобуття освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану, що також передбачено ст. 57^{-1} Закону України «Про освіту» [2], важливо звернутися і до норм Закону України «Про повну загальну середню освіту». Наразі важливо, що пункт 3 розділу Х цього документу від 24.03.2022 було доповнено підпунктом 14, згідно з яким, «здобувачі освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році, звільняються від проходження державної підсумкової атестації» [3], що значною мірою сприяє унормуванню відповідних відносин, при цьому, усуває зайві психологічні переживання як здобувачів загальної середньої освіти, так і їхніх батьків, та й педагогічних працівників.

Загалом, державою здійснюється комплекс заходів організаційного та правового характеру щодо створення умов для реалізації в умовах воєнного стану дітьми їхніх прав та захисту прав дітей у разі порушення. Водночас, не можемо не погодитися із О. Г. Турченко та І. І. Пилипишиною у тому, що «на практиці неможливо вберегти дітей від злочинів, які вчиняються країною-агресором, всупереч нормам міжнародного права», у зв'язку з чим, Україна вимушена звертатися до Міжнародного кримінального суду, Міжнародного

Суду ООН та інших міжнародних організацій з метою притягнення до відповідальності осіб, винуватих у порушення прав людини, зокрема прав дітей [6, с. 68].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://surl.li/ddmvc

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: http://surl.li/ixnq

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: http://surl.li/mfrk

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2012 № 389-VIII. URL: http://surl.li/ddrom

5. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 17.03.2022 № 302. URL: http://surl.li/dckdl

6. Турченко О. Г., Пилипишина І. І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 2. С. 64-69.

SALNIKOVA Natalia,
PhD in History, Associate Professor of Social and Humanitarian Disciplines Department, Donetsk State University of Internal Affairs

SOME ISSUES REGARDING ENSURING THE RIGHTS OF THE CHILD DURING MILITARY AGGRESSION

Family and children have always been one of the highest values of society. The child occupies a special place, this is due to the insufficient level of their physical and mental development. It means the inability to independently protect and defend their rights and interests. In this regard, the protection of children's rights is one of the most important tasks, because the attitude towards children and respect for their human dignity reflects the level of humanity and civilization of the state.

Human rights are vulnerable during hostilities, regardless of the type of armed conflict itself. International humanitarian law is closely related to the protection of fundamental human rights because of general and special principles and rules.

In the conditions of an armed conflict, the rights and freedoms of children are subject to numerous violations, which have particularly socially dangerous consequences. War and armed conflicts have always been the cause of the violation of children's rights.

In childhood, the main value orientations are formed in a person's mind. This period is also characterized by special dependence, naivety, and the possibility of abuse or exploitation by other persons. That is why children need effective legal protection of their rights and freedoms, especially when they find themselves in unfavourable conditions when their rights or freedoms are violated.

Armed conflicts are constantly accompanied by incredible economic and social destruction, suffering, maiming, and killing of people. The protection of children in such conditions is the most urgent problem.

Violation of the child's right to education, -which is of key importance for stable peace and the further restoration of devastated regions, has disastrous consequences.

In the zone of armed conflicts, preschool, general and extracurricular educational institutions cannot function, which directly harms the development of children.

The facts of violence against children during armed conflict tend to remain hidden, both due to the inaccessibility of areas affected by hostilities and the silence of victims due to fear of social ostracism or reprisals. Victims of violence usually remain outside the reach of release, reintegration and legal aid measures, although they need access to justice and rehabilitation and social integration services.

In the conditions of armed conflicts, children's rights must remain the dominant of generally accepted values and the basis of humanitarian cooperation of states, established at the international legal and national levels.

СОБОЛЄВА Варвара,
курсантка 3- го курсу Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: НОСЕВИЧ Надія,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцеїстики КННІ ДонДУВС, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ ТА СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Навіть в мирні часи постраждалі рідко повідомляють про випадки сексуального насильства і рідко звертаються за допомогою. Стигматизація, осуд, недовіра, страх, відсутність підтримки – часто стримують від повідомлення про злочин. Війна посилила вразливість, в першу чергу жінок та дітей, до цього виду насильства.

Під час воєнного стану сексуальне насильство застосовується для деморалізації мирного населення. Воно означає зґвалтування або будь-який інший напад сексуального характеру, вчинений стосовно жінок, чоловіків або дітей. Його наслідки можуть бути жорстокими та полягати у сильному

фізичному та психологічному впливі на жертв та інших свідків. Сексуальне насильство внаслідок воєнних дій та збройного конфлікту – не просто кримінальний злочин, це порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини (Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

Якщо ми б розбирали ці питання до 24 лютого 2022 року, то напевно б дійшли до тієї думки, що таке жахіття у нинішнє сторіччя волевиявлення та повного захисту прав громадян по всьому світу, просто неможливе.

Наразі російська федерація ігнорує не просто положення законодавства України, але й усього цивілізованого світу.

Тож якими порушеннями законів та звичаїв війни є факти сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями щодо цивільного населення України?

Для кращого сприйняття і розуміння норми міжнародного гуманітарного права, які порушуються під час вчинення сексуального насильства, варто розглядати відповідно до категорій цивільного населення, що є постраждалими.

Кваліфікація фактів сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями щодо будь-якої цивільної особи України (чоловіка, жінки, дитини), як і інших порушень законів і звичаїв війни, має здійснюватися у межах загальних норм захисту цивільного населення, які визначаються статтями 27-34 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (ЖК IV).

Так, стаття 27 ЖК IV визначає право цивільних осіб за будь-яких обставин на особисту повагу, повагу до своєї честі, право на сім'ю, гуманне ставлення і захист, зокрема від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу.

Тобто стаття не тільки забороняє сексуальне насильство рамковими нормами (через право на особисту повагу, повагу до своєї честі, гуманне ставлення), а й прямо забороняє вчинення будь-якого акту насильства, зокрема

і сексуального.

Стаття 31 ЖК IV визначає, що жодний примус фізичного чи морального характеру не може застосовуватися до цивільних осіб, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей.

Безперечно, сексуальне насильство, що вчиняється російськими військовослужбовцями щодо цивільного населення України, залежно від обставин може бути як фізичним примусом (власне вчинення будь-якого акту сексуального насильства щодо цивільної особи), так і моральним/ психологічним (погроза вчинення сексуального насильства щодо цивільної особи чи членів сім'ї, примус до споглядання акту сексуального насильства, що вчиняється щодо члена сім'ї чи близької особи). Визначальним під час вирішення питання про застосування статті 31 ЖК IV є наявність у російського військовослужбовця мети отримати від цивільної особи якісь відомості (щодо зв'язку зі Збройними силами України, місця знаходження певних осіб тощо).

Стаття 32 ЖК IV визначає, що державі забороняється застосовувати будь-які заходи, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. Ця заборона поширюється не лише на вбивства, тортури, тілесні покарання, каліцтва, а й на будь-яке інше брутальне поводження з боку як цивільної, так і військової влади.

Ця норма визначає обов'язок саме держави, а не окремого представника її збройних сил, не вчиняти будь-які з перелічених заходів. Відтак стаття 32 ЖК IV має бути застосована, якщо підозрюваним у вчиненні перелічених заходів є представник військової влади, зокрема і встановленої на тимчасово окупованих територіях України.

Стаття 33 ЖК IV визначає, що колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються.

Тобто статтю 33 ЖК IV потрібно застосовувати у разі наявності факту залякування російськими військовослужбовцями цивільних осіб шляхом погрози вчинити акти сексуального насильства задля отримання інформації

або з іншою метою.

Крім того, як зазначалось раніше, в умовах російсько-українського міжнародного збройного конфлікту підлягають застосуванню норми ДП І.

Статтею 75 ДП І визначено, що заборонені й залишатимуться забороненими такі дії: насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб (вбивство, фізичні чи психічні катування, тілесні покарання, каліцтво), знущання над людською гідністю (принижуюче й образливе поводження, примус до проституції чи непристойне посягання в будь-якій його формі), а також погрози вчинити будь-яку із зазначених дій.

Зазначена норма ДП І додатково до проаналізованих вище не допускає вчинення сексуального насильства щодо цивільного населення в межах загальних заборон. Більше того, стаття містить пряму заборону вчинення конкретних актів сексуального насильства (примус до проституції чи непристойне посягання у будь-якій формі). Варто зауважити, що ця норма ДП І чи не єдина, яка забороняє вчинення окремих актів сексуального насильства як щодо жінок, так і щодо чоловіків.

Крім того, статті 147 ЖК IV та 85 ДП І до серйозних порушень названої Конвенції та Протоколу відносять тортури або нелюдське поводження, якими безперечно можуть бути факти сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Отже, такими є норми основних міжнародних договорів у сфері міжнародного гуманітарного права, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і які забороняють вчинення сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, щодо усіх категорій цивільного населення: чоловіків, жінок, дітей.

Список використаних джерел

1. Женевські конвенції про захист жертв війни. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Женевські_конвенції

2. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/

show/2341-14

3. Протидія сексуальному та гендерному насильству в умовах конфлікту в Україні. URL: https://otg.mrada-baranivka.gov.ua

4. Стратегія запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом в Україні. URL: https://ukraine.un.org/uk

5. Заява Генеральної секретарки Ради Європи Марії Пейчинович-Бурич до Міжнародного жіночого дня 8 березня. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv

СТЕШЕНКО Ольга,
курсант 304 навчальної групи
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
науковий керівник: ГРИГА Марія,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Вже понад сім місяців триває повномасштабне військове вторгнення РФ на територію нашої держави. Ця агресивна та абсолютно нічим не виправдана війна, крім численних жертв та втрат з боку України, порушує всі можливі норми міжнародного права та руйнує світовий порядок, загальноприйнятий з часів другої світової війни.

За таких умов найбільш вразливою частиною суспільства є діти, які змушені переживати всі жахіття війни. На порушенні прав дитини було акцентовано увагу з моменту оголошення воєнного стану в нашій державі. Конвенція ООН про права дитини закріплює необхідність захисту дітей від фізичного та емоційного насильства. Слід зазначити, що порушення статей 5 та 38 Конвенції, які стосуються невід'ємного права дитини на життя, повагу та гуманне ставлення, є

цілком свідомими та навмисними з боку РФ. Лише за офіційною статистикою, кількість дітей, які постраждали в Україні внаслідок збройної агресії РФ сягнула більше, ніж 1100 осіб, з них загинули – більше 380.

Безпека, життя та здоров'я дітей є надзвичайно важливими елементами, які вимагають розробки ефективних правових та організаційних систем. Верховна Рада України, уряд, Уповноважена Верховної Ради України з прав людини та Уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації – всі вони працюють над комплексним забезпеченням прав дітей в Україні. Ця робота відбувається за вкрай складних умов та спрямована на всебічне гарантування захисту прав дітей, особливо тих, які стали жертвами агресії. Військовий стан вимагає впровадження додаткових організаційних та управлінських рішень для оперативного вирішення проблем у даному напрямку.

Створення урядом Координаційного штабу із захисту прав дітей в умовах воєнного стану стало необхідною відповіддю на проблеми, які виникли у зв’язку з вторгненням.

Штаб контролює діяльність керівників на місцевому та національному рівнях. Також координує роботу органів самоврядування щодо евакуації, безпеки та прав, гарантованих воєнним станом. Це стосується дітей, які не мають батьківського піклування віком до 18 років і проживають у закладах різних типів; дітей з обмеженими можливостями; тих, хто проживає в прийомних сім’ях або виховуються в сімейних системах [1].

У статтях 52 і 53 Конституції України зазначено, що держава несе відповідальність за забезпечення добробуту дітей та піклування про них. Держава спеціально організовано евакуює дітей-сиріт або дітей, які залишилися без батьків. Вжито заходів щодо спрощення порядку перетину кордону для дітей, які постраждали від війни. Моніторинг засвідчив, що лише з 24 лютого по 30 червня 2022 року до 18 областей евакуювалося 836 дітей без супроводу батьків або законних представників, з яких 26 дітей мають статус сиріт та позбавлених батьківського піклування [2]. Крім того, стало доступно більше потягів до міст Західної України і сім’ї з дітьми мали пріоритет при посадці в ці потяги [3].

Безсумнівно, людей, які постраждали в нинішніх умовах, значно більше.

У зв’язку з воєнним станом виникли нові питання, які потребують негайного правового регулювання. Одним із таких питань є координація діяльності усіх гілок влади під час реалізації евакуаційних заходів, зокрема дитячих закладів та дітей окремих категорій. Ці діти не мали статусу осіб, які залишилися без піклування батьків, але цілодобово перебували у відповідних закладах. Деякі з цих дітей були сиротами, а інші мали батьків, які не мали відповідного статусу. У зв’язку з цим, за сприяння Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики на розгляд та ухвалення Верховної Ради України запропоновано відповідний законопроект. Цей документ у тому числі акцентує увагу на розмежуванні компетенції державної та місцевої влади щодо прав дитини. Крім того, він визначає функції державних органів щодо захисту цих прав. Наразі на сайті Верховної Ради України опубліковано проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Національної соціальної сервісної служби та її територіальних органів» № 5849. Метою цього закону є закріплення порядку призначення законних представників для дітей, які перебували в установах будь-якого типу, включаючи державні чи приватні, комерційні чи некомерційні, щонайменше на 24 години. Крім того, цей проект стосується дітей, які проводили час в межах своєї країни з працівниками цих закладів [4].

Україна також звернулася до міжнародної спільноти з проханням законодавчо вирішити проблему багатьох громадян, які залишають країну з дітьми. Ці люди шукають притулку від російської агресії в інших країнах Європи. В уряді заявили, що їхнє звернення щодо правових рішень підтримано потужними європейськими інституціями. Одним із прикладів є Брюссельський документ, ухвалений Європейською Комісією 23 березня 2022 року. Цей документ окреслив напрямки співпраці між європейськими країнами та їхніми партнерами для вирішення проблем, пов’язаних з біженцями з України.

Стратегія ЄС щодо прав дітей вимагає комплексного підходу до задоволення їхніх потреб. У цьому документі йдеться про те, що діти повинні мати негайний доступ до медичної допомоги, освітніх послуг і підтримки з психосоціальних проблем. Також зазначається, що особливої уваги та підтримки потребують діти-сироти, діти з інвалідністю, з особливими потребами та діти, позбавлені батьківського піклування. Триває спільна робота з державами-членами, установами ЄС і ООН щодо розробки стандартних операційних процедур для переміщення дітей без супроводу. Одним з напрямків такої співпраці є реалізація програм розшуку сімей в ЄС з метою возз'єднання неповнолітніх без супроводу з членами їхніх сімей в інших країнах ЄС [5].

Слід зазначити, що Рада Європи опікується вирішенням цього питання. Про це свідчить той факт, що на конференції високого рівня 7 квітня 2022 року було оголошено про один із нових пріоритетів, викладених у Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 роки. Цей пріоритет стосується прав дитини під час кризових і надзвичайних ситуацій – включно зі зміною клімату, пандемією COVID-19 та агресією Росії проти України [6].

Отже, знайти вирішення нагальних проблем прав дитини, що виникають у зв'язку зі збройною агресією РФ в Україні можливо лише за умов поєднання зусиль інституцій всіх гілок влади: як законодавчої, так і виконавчої. Крім того, цього можна досягти завдяки тісній та продуктивній співпраці з європейськими владними інституціями, зокрема, такими як ЄС та Рада Європи.

Список використаних джерел

1. Уряд створив координаційний штаб для захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Кабінет Міністрів України (сайт). URL: www.kmu.gov.ua › news › uryad-stvoriv-koordinacijnij-shtab-dlya-zahistu.

2. Узагальнені результати дистанційного моніторингу додержання прав дітей, які під час евакуації прибували до безпечних регіонів України без батьків або законних представників. Уповноважений ВР України з прав людини. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/uzagalneni-rezultati-distancijnogo-

monitoringu-doderzhannya-prav-ditej-yaki-pid-chas-evakuaciyi-pribuvali-do-bezpechnih- regioniv-ukrayini-bez-batkiv-abo-zakonnih-predstavnikiv.

3. «Руський мир» вбиває дітей в Україні. Інформаційне управління Верховної Ради України. URL: www.golos.com.ua › article.

4. Опубліковано розроблений за участі Асоціації міст України законопроєкт, який розмежовує повноваження органів влади у сфері соцзахисту. Соціальний захист. URL: https://auc.org.ua/novyna/opublikovano-rozroblenyy-za-uchasti-amu-zakonoproyekt-yakyy-rozmezhovuye-povnovazhennya.

5. Європейська Комісія гарантує захист прав дітей-біженців з України. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/yevropejska-komisiya-garantuye-zahist-prav-ditej-bizhenciv-z-ukrayini.

6. Рада Європи визначила захист прав дітей у кризових ситуаціях своїм пріоритетом до 2027 року. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3451544-rada-evropi-viznacila-zahist-prav-ditej-u-krizovih-situaciah-svoim-prioritetom-do-2027-roku.html.

ТУРЧЕНКО Ольга,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидат юридичних наук, доцент

БЕЗПЕКА ЯК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКА ЦІННІСТЬ

На сьогодні особливо актуальною є тематика затвердження та забезпечення загальнолюдських цінностей, зростання ролі загальноцивілізаційних чинників розвитку людства, формування єдиного загальнолюдського інтересу, пов’язаного із загальним прагненням відвернути загрозу (само)знищення, забезпечення безпеки та сталого розвитку.

Завдяки науково-технічному прогресу, глобалізації, зміні ціннісних орієнтацій, певній непрогнозованості суспільно-політичних трансформацій

поряд з традиційними глобальними загрозами (війни, епідемії, голод) з'явилася велика кількість потенційних загроз в різних сферах життєдіяльності хоча й меншого масштабу, але досить серйозних за своїми наслідками для міжнародної стабільності: великі транспортні та техногенні аварії, потепління клімату, поширення наркоманії, алкоголізму та СНІДу; порушення прав людини; руйнування культурної спадщини тощо.

Цінності - категорія, насамперед, моральна, що відбиває загальнолюдську сутність основних моральних принципів та настанов. Ця категорія вивчається багатьма науками.

В філософських науках сформувалось багато підходів до розуміння даного поняття, при цьому завжди наголошується на його полісемантичності. З аксіологічної позиції «цінності» як категорія пізнання розкривають особливості сприйняття людиною світу, дозволяють краще зрозуміти специфіку, суспільства, культури, людської діяльності; в онтології цінність як категорія буття постає як вузлова категорія матеріальної етики, фундамент морального обов'язку, вона передбачає наявність оцінюючого як онтологічної сутності людини, що існує одночасно на суспільному і персональному, об'єктивному і суб'єктивному рівнях, взятих в їхній діалектиці [1, с. 114]. У гносеології цінність виступає як категорія істини, увага акцентується на адекватності відображення об'єкту відображення, на тому, що є істина і який її критерії.

Якщо говорити, про правову сферу, то цінності та істина тісно пов'язані між собою, істина у сфері права є цінністю, яка посідає важливе місце в загальній ієрархії цінностей, остання ж має мати обґрунтування з позиції істини. Як зазначає О. Бандура, у багатоманітності взаємовідношень між цінностями та істиною у праві визначальним компонентом виступає їх єдність, яка має складну структуру; головними її елементами є обумовленість шкали цінностей у цій сфері істиною і тісний зв'язок істини як цінності з іншими цінностями права [2, с.114].

У психології цінність розглядається через поняття «значущість», «значимість», «життєва позиція», «значенням», «психологічне відношення», при

цьому, як правило, наголошується на її двокомпонентності категорії - «вона є одночасно як мотиваційним, так і когнітивним утворенням: цінності детермінують процес пізнання людиною соціального світу і в той же час здійснюють регуляцію поведінки людини в соціальному середовищі». Подібними до філософсько-психологічних є і лінгвістичні визначення цінності, сутність якої аналогічно зводиться до значущості об'єкта або явища, його «ідеалістичності» й здатності до успадкування.

У соціології цінності розглядаються в особистісному та суспільному аспектах, як загальноприйнята та суспільно значуща, здатна задовольнити бажання й інтереси предметна форма суспільних відносин; ставлення особи до предметів і явищ дійсності, що виражається у певних ціннісних орієнтирах, якостях особистості, соціальних наративах.

Таким чином, у найзагальнішому вираженні загальнолюдські цінності - це ідеї, ідеали, сформовані людством у процесі свого розвитку, які завжди мають позитивний характер і значущість яких визначається через здатність приносити користь людині, суспільству. При цьому загальнолюдські не означає «наднаціональні», або «позанаціональні», загальнолюдський зміст завжди має конкретне національне втілення.

Традиційно до загальнолюдських цінностей відносять цінність людського життя, його недоторканість, повагу до людини, добро, милосердя, справедливість, щастя, свободу, власність. Згадаємо тріаду природних прав людини Дж. Локка (життя-свобода-власність), або її інтерпретацію Т. Джефферсоном (життя-свобода-прагнення до щастя). Особливий інтерес представляє втілення локківської тріади в Декларації прав людини і громадянина 1789 року, як чотирьох складових: «свобода, власність, безпека, опір гнобленню».

Як представляється, безпеку треба розглядати саме в якості однієї з загальнолюдських цінностей.

Одним з головним критерієм цінностей у сфері поведінки, як правило, розглядається «корисність» (І. Бентам, Дж.-С. Мілль), тобто досягнення

«найбільшого задоволення» для максимальної кількості осіб, уникнення неприємних хвилювань і страждань, відповідно, метою запровадження правил поведінки (тобто права) є приведення «до найбільшого щастя для найбільшої кількості людей».

Держава мусить забезпечити гідне існування людини, її свободу, безпеку, оскільки вона є тією структурою, яка дозволяє особі затвердити цінність своїх прав і реалізувати їх. Приймаючи правові закони, держава примушує всіх дотримуватися прав кожного індивіда, встановлює взаємні обмеження цих прав і поєднує ідею прав з ідеєю обов'язків.

При цьому за Р. Нозіком до задач мінімальної держави входить при утвердженні непорушних прав індивідів захищати громадян як від насильства ззовні, так і від втручання самої держави в їхні справи, від використання апарату примусу для заборони будь-якої діяльності осіб заради самозахисту власних інтересів [3, с. 38-52].

При цьому глибоко системною є проблема співвідношення безпеки людства та окремої нації, світового співтовариства та окремої держави, суспільства та окремої особи [4, с.109], коли бачення концепції забезпечення безпеки окремої нації знаходиться у принциповій суперечці з аналогічним баченням інших націй, окремої держави – з аналогічним баченням інших держав.

Більшість дослідників, фахівців приходить до висновку, що при формуванні синтетичної концепції безпеки повинен бути здійснений принциповий вибір між концепціями, орієнтованими тільки на захист інтересів осіб, нації чи окремих держав, і концепціями цілеспрямованого впливу в інтересах нації, осіб і держави для найбільш повного задоволення їх потреб як цілісного організму.

Як представляється, певне вираження розуміння безпеки як загальнолюдської цінності міститься в так званому застереженні Мартенса, вперше закріпленому у Преамбулі Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1899р. та відтворене в Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року до них (стаття 63 Женевської конвенції I, стаття 62 Женевської конвенції II, стаття 142 Женевської конвенції III, стаття 158

Женевської конвенції IV, стаття 1(2) Додаткового протоколу I, абз. 4 Преамбули Додаткового протоколу I), яке відсилає при захисті осіб до визнаних звичаїв, що встановилися між народами, принципу гуманності, законів людяності та вимог суспільної свідомості.

Таким чином, безпека - поняття комплексне, нерозривно пов'язане з правами людини, людським розвитком, роззброєнням, «обов'язком захищати.

Список використаних джерел

1. Невмержицька О.М. Цінність як поняття: теоретичні основи. *Грані.* 2015. №7(123). С.114-117.

2. Бандура О.О. Деякі аспекти взаємного зв'язку цінностей та істини у праві. *Проблеми філософії права.* 2003. Том 1. С.111-115.

3. Nosich R. Anarchi, State und Utopia. Oxford, 1998. 340 p.

4. Фатхутдинов В. Щодо системного синтезу безпекових концепцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. №12. С.108-110.

ФУРМАН Віталій,
аспірант кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Конституція України закріплює цілий комплекс прав і свобод людини і громадянина, які є гарантованими, однак можуть бути обмежені у певних випадках. Статтею 64 Конституції України визначено перелік таких прав і свобод людини і громадянина, які підлягають обмеженню в умовах воєнного стану задля захисту національної безпеки та територіальної цілісності України. До даного переліку відноситься і право на доступ до інформації. Вказане положення

подібне із частиною 3 статті 34 Конституції України та частиною 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Особливу увагу слід приділити обмеженню права на доступ до публічної інформації, оскільки, нормативно-правові акти, які регулюють доступ до публічної інформації існують у більшості демократичних держав, і вони виступають реальним правовим механізмом здійснення одного з основних прав людини – права на доступ до публічної інформації, що, у свою чергу, є вимогою європейських стандартів та необхідною умовою інтеграції України до Європейського союзу. Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановив та конкретизував порядок доступу до інформації: здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес, а також, що дуже важливо, визначив механізми відповідальності за порушення передбаченого Конституцією України права людини на доступ до інформації.

У зв'язку із військовою агресію російської федерації проти України поширення інформації щодо діяльності органів державної влади, їхніх працівників, в тому числі щодо судів та органів правосуддя, може становити загрозу їх життю та здоров'ю, спричинити скоєнню злочинів та бути загрозою національній безпеці, а тому може підлягати обмеженню в силу закону.

Частиною 6 статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлено, що якщо інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені Законом строки, через обставини непереборної сили, допускається відстрочка в задоволенні запиту на інформацію. При цьому, обставини непереборної сили – надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливлюють виконання зобов'язань, зокрема загроза війни, збройний конфлікт, ворожі атаки, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, тощо [2].

Крім того, збір відповідної інформації під час війни, може мати ознаки диверсійної діяльності, спрямованої проти України, а тому є необхідність

ретельної перевірки осіб, які таку інформацію збирають та переслідуваної ними мети.

У зв’язку з цим, рішенням Ради суддів України від 25 березня 2022 року №11 рекомендовано судам України, Державній судовій адміністрації України, іншим установам системи правосуддя тимчасово відстрочити до закінчення строку дії воєнного стану в Україні надання відповідей на усі запити про публічну інформацію, які надійшли з початку введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року. При цьому, у разі надходження запитів щодо надання будь-якої публічної інформації щодо діяльності судів та установ системи правосуддя – копію запитів негайно направляти Службі безпеки України для ретельної перевірки [3].

На підставі вищевказаного рішення деякі суди та установи системи правосуддя систематично відмовляють у наданні інформації на запити, що в свою чергу породжує негативну динаміку подання скарг на неправомірні дії розпорядників публічної інформації.

Слід зазначити, що у порівнянні з мирним часом воєнний стан зумовлює нові виклики при наданні або обмеженні доступу до інформації, значно підвищуючи рівень відповідальності посадової особи розпорядника інформації, адже від розголошення чи обмеження в доступі тієї чи іншої інформації, може залежати життя та здоров'я людей, суверенітет держави. Однак, вищезазначене не є абсолютною підставою для відмови у всіх без виключення запитах на отримання публічної інформації.

Крім того, обмеження доступу до інформації здійснюється із застосуванням «трискладового тесту», відповідно до положень статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», зокрема виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей.

Важливо зазначити, що запитувач інформації відповідно до чинного законодавства не зобов’язаний вказувати мету отримання інформації, спосіб її подальшого поширення та коло осіб, яким цю інформацію планується поширити,

але відсутність зазначення цих обставин під час дії воєнного стану з урахуванням вимог щодо застосування «трискладового тесту» може бути підставою для відмови у задоволенні відповідного запиту, а можливість застосування відстрочки у задоволенні запиту залежить від характеру запитуваної інформації та не може застосовуватись у всіх без винятку випадках.

Відмова у задоволенні запиту повинна бути мотивованою, тобто у відмові розпорядник інформації зобов'язаний обґрунтувати наявність підстав обмеження у доступі, які становлять зміст так званого «трискладового тесту».

Підсумовуючи вищевикладене, функціонування суспільства на сьогоднішній день неминуче породжує ситуації, які потребують від держави обмежити громадянські права, оскільки певні обмеження конституційних прав одних осіб одночасно є гарантією реалізації прав інших. На даний час, питання обмеження права на доступ до публічної інформації, і до інформації загалом, в період дії воєнного стану є не достатньо врегульованим. В законодавстві відсутній чіткий перелік публічної інформації, яка може бути обмежена в період воєнного стану, що в свою чергу надає розпоряднику публічної інформації суб'єктивне право на її розголошення, як наслідок, вказана ситуація породжує невдоволення серед запитувачів інформації.

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28 червня 1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30. Ст. 141.

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text.

3. Рішення Ради суддів України №11 від 25.03.2022 року. URL: http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=130&page=3&per-page=8.

ЧАБАЙОВСЬКИЙ Тарас,
старший науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗАГОСТРЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну тема домашнього насильства відійшла на другий план, що співпадає з показниками офіційної статистики стосовно фактів домашнього насильства. Зокрема, за період січень-серпень 2022 р. було обліковано 1051 кримінальних правопорушень, тоді як за такий же період 2021 р. – 1852 [1], тобто кількість облікованих кримінальних правопорушень зменшилася майже на 57%. Однак, незважаючи на таке значне зменшення показників, не можна говорити про те, що явище домашнього насильства дійсно перестало бути актуальним. Такі суттєві зміни в бік зменшення кількості облікованих кримінальних правопорушень за скоєння домашнього насильства пояснюється кількома факторами. Основним із них є небажання потерпілих звертатися до компетентних органів, оскільки часто вони просто не мають такої можливості (наприклад, перебуваючи в тимчасово окупованих районах чи в зоні проведення активних бойових дій) або вважають, що в умовах війни не варто відволікати увагу правоохоронних органів, соціальних служб на такі факти, адже ті й так перевантажені, мають дефіцит кадрів та матеріального забезпечення. У результаті жертви нівелюють цю проблему, тому що не вірять в ефективність таких заяв в умовах війни. Другою важливою причиною зниження показників офіційної статистики є неможливість охоплення повної картини злочинності під час ведення війни.

Таким чином, проблема домашнього насильства не тільки не зменшилася, а скоріше ще більше загострилась, оскільки будь-які негативні стресові події в суспільстві (епідемії, катастрофи, збройні конфлікти тощо) призводять до збільшення насильства, у тому числі домашнього.

Слід зазначити, що домашнє насильства під час війни стає більш жорстоким та агресивним. По-перше, ускладнення проблеми пояснюється доступністю та збільшенням кількості зброї в населення, адже багато чоловіків пішли в Територону. По-друге, певним каталізатором скоєння домашнього насильства виступає психоемоційне навантаження, що переживають люди у зв'язку з війною через страх, невизначеність майбутнього, утрату близьких, майна, роботи, вимушене переселення тощо.

За словами юристки міжнародної правозахисної організації «Ла Страда Україна» Д. Пильо, домашнє насильство загострюється під час війни не тільки в родинах, де воно спостерігалося й до того, але може виникнути на тлі конфліктів та загальної напруженості в тих сім'ях, де його раніше не було [2].

Таким чином, насильство (незалежно від його виду та прояву) негативно впливає на психоемоційний стан здоров'я жертви, що і так є вразливим під час війни, тому особа, яка вчиняє правопорушення в умовах воєнного стану підлягає посиленій відповідальності за такі дії.

Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України [3] *вчинення злочину з використанням умов воєнного стану належить до обставин, які обтяжують покарання.* Тобто, у випадку вчинення особою будь-якого виду насильства з використання умов воєнного стану, такі дії можуть належати до обставин, що обтяжують покарання. Тому покарання може бути призначено в межах санкції, яка встановлює максимальний розмір покарання за відповідне кримінальне правопорушення [4; 5].

Незважаючи на всі поточні проблеми (відтік кадрів, закриття чи руйнування притулків, інших закладів підтримки жертв домашнього насильства тощо) фахівці наполягають на тому, щоб жертви не замовчували про факти домашнього насильства. Оскільки ефективність протидії домашньому насильству залежить від своєчасного реагування та скоординованих дій усіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Підтвердженням нетерпимості будь-якому прояву насильства є безперервна активна робота державних інституцій щодо протидії домашньому насильству.

Зокрема, визнаючи загострення цієї проблеми та високу латентність таких правопорушень, у серпні поточного року Перша Леді Олена Зеленська та очільник МВС Денис Монастирський презентували новий мобільний застосунок для реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства, що є ще одним важливим кроком у боротьбі з цими явищами. Застосунок можна встановити на будь-який смартфон. Також мобільний застосунок – це ресурс із корисною інформацією про види насильства, картою з усіма доступними сервісами поряд і, звісно, кнопкою виклику поліції. Крім того, розробники зазначають, що зовнішній вигляд і функціонал будуть змінюватися, адже це питання безпеки. Назва застосунку не розповсюджується публічно, щоб кривдник не зміг визначити його на телефоні жертви [6].

Таким чином, під час війни захист потерпілих від домашнього насильства в Україні набуває ще більшого значення. І робота в цьому напрямку не тільки не зменшується, а, навпаки, посилюється. Такі заходи є необхідними для ефективного запобігання різкому зростанню такого виду правопорушень у складний післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-липень 2021 та січень-серпень 2022 р. (форма № 1). Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2

2. Юристи б’ють на сполох: під час війни зростає домашнє насильство / Громадський простір. Новини від 22 вересня 2022 р. URL: https://www.prostir.ua/?news=yurysty-byut-na-spoloh-pid-chas-vijny-zrostaje-domashnje-nasylstvo

3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

4. Змисла М. Особливості відповідальності за домашнє насильства в умовах воєнного стану / Асоціація жінок-юристок України «Юрфем», 05 квітня 2022 р.

URL: http://jurfem.com.ua/osoblyvosti-vidpovidalnosti-za-domashne-nasylstvo-v-umovach-voennoho-stanu/

5. Домашнє насильство в умовах воєнного стану / Український юридичний сайт правової допомоги, 17 серпня 2022 р. URL: https://cutt.ly/jVmPdHh

6. В Україні запускають додаток для жінок, які зазнають домашнього насильства / Divoche Media, 3 серпня 2022 р. URL: https://divoche.media/2022/08/03/v-ukrayini-zapuskayut-dodatok-dlya-zhinok-yaki-zaznayut-domashnogo-nasylstva/

ЧЕПКОВА Катерина,
викладач кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Діти – це найбільш незахищена група серед цивільного населення як в мирний час, так і під час збройного конфлікту. Дитина потребує постійної турботи та захисту оточуючих від шкідливих для її розвитку зовнішніх впливів. За даними Офісу Генерального прокурора понад 1067 дітей постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну: 361 дитина загинула, а понад 706 зазнали поранень [1].

Важливе значення в питанні захисту дітей під час збройних конфліктів мають міжнародні організації [2, с. 26].

Міжнародна організація – це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, яка має необхідну для цього систему органів, права й

обов’язки, похідні від прав і обов’язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів.

У відповідності до характеру членства вирізняються два види міжнародних організацій: міжнародні міжурядові організації та міжнародні неурядові організації [2, с. 14].

Як засвідчив досвід України, починаючи з 2014 р., а тим більше після 24 лютого 2022 р., участь міжнародних організацій в наданні допомоги цивільному населенню, в тому числі дітям, є вагомою.

Виходячи із запропонованого вище підходу до поділу міжнародних організацій, пропонуємо розглянути міжнародні організації, які є одними із суб’єктів захисту дітей під час збройних конфліктів.

Розпочнемо із міжнародних міжурядових організацій.

Організація Об’єднаних Націй (далі – ООН). 30.11.2017 р. підписано Рамкову програму партнерства між Урядом України та ООН [3], яка є загальною стратегічною програмою партнерства між Урядом України й установами, фондами та програмами системи ООН на період 2018–2022 рр. Рамкова програма партнерства була сформульована за участю Уряду, ООН в Україні, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін і підтверджує відданість усіх партнерів підтримці порядку денного сталого розвитку до 2030 року у сферах, що відповідають національним пріоритетам розвитку. Програмою визначено чотири напрями партнерства: 1. Стале економічне зростання, навколишнє середовище і зайнятість. 2. Рівний доступ до якісних та інклюзивних послуг і соціального захисту. 3. Демократичне врядування, верховенство права і громадська участь. 4. Безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на Сході.

ООН має в своїй структурі програми, фонди і центри різної спрямованості.

Серед основних фондів, які займаються захистом дітей як в мирний, так і в воєнний час, провідне місце займає *Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ).* Сутність діяльності фонду полягає в тому, щоб допомагати дітям у всьому світі.

З початком конфлікту на Сході України у 2014 році ЮНІСЕФ зосередив

зусилля на доступі дітей у зоні бойових дій до освіти, психосоціальної допомоги, навчаннях із питань мінної небезпеки тощо.

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України ЮНІСЕФ разом із Міністерством соціальної політики України розпочали багатоцільову програму грошової допомоги для незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну та потребують фінансової підтримки [4].

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агентство ООН у справах біженців – це глобальна організація, яка присвячує свою діяльність порятунку життів, захисту прав та побудові кращого майбутнього для біженців, вимушено переміщених громад та осіб без громадянства.

Кабінет Міністрів України ухвалив рішення щодо співпраці у формі укладення Меморандуму про взаєморозуміння УВКБ ООН з Міністерством соціальної політики України, згідно з яким УВКБ ООН отримуватиме направлення від Міністерства соціальної політики України щодо зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб з груп специфічної вразливості, в тому числі діти. За умови наявності фінансування УВКБ ООН підтримуватиме цільову пряму реєстрацію внутрішньо переміщених осіб з вразливих груп, які ще не зареєстровані урядом, особливо в східній та центральній Україні [5].

Всесвітня продовольча програма — гуманітарна організація ООН з питань надання харчової допомоги, найбільший підрозділ гуманітарної допомоги. Всесвітня продовольча програма надає сім'ям постраждалих українців через повномасштабну війну продовольчу допомогу у вигляді: грошових переказів; ваучерів та/або харчових продуктів. Допомога надається за цільовими критеріями, які були ухвалені у партнерстві із Міністерством соціальної політики України, у першу чергу родинам внутрішньо переміщених осіб [6].

Міжнародна організація з міграції є провідною міжурядовою організацією в сфері міграції та тісно працює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. Міністерство соціальної політики підписало із Міжнародною організацією з міграції Меморандум про взаєморозуміння, відповідно до якого

окремі категорії громадян, в тому числі самотні матері/батьки, які вже отримують допомогу на дітей.

Друга група міжнародних організацій – це міжнародні неурядові організації. Серед яких:

- *Міжнародний Комітет Червоного Хреста* (далі – МКЧХ) – незалежна, неурядова гуманітарна організація, яка виступаючи нейтральним посередником у разі збройних конфліктів і заворушень, спрямовує зусилля на забезпечення захисту та надання допомоги жертвам міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів, як з власної ініціативи, так і керуючись Женевськими конвенціями 1949 р.

МКЧХ, Товариство Червоного Хреста України та Міністерство соціальної політики України підписали Меморандум про взаєморозуміння. Метою цієї угоди є надання фінансової підтримки незахищеним особам, що постраждали від збройного конфлікту в Україні [7].

МКЧХ працює в країні з 2014 року і наразі збільшує обсяг свого реагування на гуманітарні потреби. Організація надає допомогу в надзвичайних ситуаціях, підтримує лікарні, здійснює ремонт інфраструктури водопостачання, допомагає родинам, розділеним через конфлікт, та здійснює інші види діяльності.

- *Незалежна міжнародна медична гуманітарна організація «Лікарі без кордонів»* – це незалежна міжнародна медична гуманітарна організація, що надає безкоштовну гуманітарну та надзвичайну медичну допомогу населенню, яке постраждало в результаті збройних конфліктів, голоду, епідемій, вимушеної міграції, стихійних лих у більш ніж 70 країнах світу [8]. Фонд надає підтримку населенню України, яке страждає від воєнних дій, надає медичну допомогу та займається психологічною реабілітацією.

Розглянутий вище перелік міжнародних організацій, які є суб'єктами правовідносин у сфері захисту дітей під час збройних конфліктів, не є повним. Виходячи із викладеного вище, можна зробити висновок, що міжнародні організації відносяться до числа найбільш розвинених і різноманітних механізмів впорядкування міжнародного життя. Міжнародні організації не

тільки регулюють міждержавні відносини, але і приймають активну участь у захисті цивільного населення під час збройних конфліктів, в тому числі дітей.

Список використаних джерел

1. Ювенальні прокурори: 361 дитина загинула внаслідок збройної агресії РФ в Україні. URL: https://vms.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-361-ditina-zaginula-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-11593.

2. Міжнародні неурядові організації. Навч. посібн. Балабін В.В., Плахотнік О.В., Безносюк О.О., Коряк В.І., Лєнков С.В., Гіда О.Ф., Капітанський А.І., Солодєєва Л.В. К.: ООО «Видавницто «Логос», 2009. 130 с.

3. GOVERNMENT OF UKRAINE – UNITED NATIONS PARTNERSHIP FRAMEWORK 2018–2022. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/operact/ Technical_Cooperation/Delivering_as_One/UNDAF_country_files/2018-2022_ENG_Ukraine_UN_Partnership_Framework_2018_2022_signed.pdf.

4. ЮНІСЕФ - українцям: програма грошової допомоги Спільно. URL: https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers.

5. UNHCR. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2022 /05/UNHCR-Ukraine_Multi-Purpose-Cash-Assistance-Factsheet_UKR.pdf.

6. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 446. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizaciyu-spilnogo-z-vsesvitnoyu-prodovolchoyu-programoyu-oon-proektu-shchodo-dodatkovih-zahodiv-iz-socialnoyi-pidtrimki-vnutrishno-peremishchenih-osib-446.

7. Мінсоцполітики, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Товариство Червоного Хреста України проводять спільні заходи щодо соціальної підтримки постраждалих від війни. URL: https://www.msp.gov.ua/news/21906.html.

8. MSF - Médecins Sans Frontières | Medical humanitarian organisation. URL: https://www.msf.org/.

СЕКЦІЯ № 4
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ТА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БОНДАРЕНКО Ольга,
доцент кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Договір є основним юридичним фактом, що спонукає до трансформації цивільних правовідносин в Україні. Не можна уявити діяльність суб'єктів господарювання, життєдіяльність громадян без правового оформлення правовідносин шляхом укладання договорів.

Відповідно до Цивільного кодексу України договір – це домовленість двох або більше сторін, що спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків.

Звернувшись до ст. 638 ЦК України бачимо, що договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Хоч законодавець і посилається на термін «істотні умови», однак насправді чіткого їх переліку немає. За загальним правилом істотними умовами будь-якого договору є ціна, строк дії договору і предмет договору. Але у наслідок бойових дій, тимчасової окупації певних українських територій, ракетних обстрілів та інших обставин, пов'язаних із війною, виконання багатьох зобов'язань за цивільно-правовими договорами ускладняються або стають неможливими. Як у такому випадку діяти? Перше, що спадає на думку – це застосування механізму правового регулювання форс-мажору.

Відповідно до чинного законодавства України воєнний стан – це форс мажор. Про це прямо вказано в ч 2 ст.14^1 Законі України «Про торгово-

промислові палати України»: «Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об’єктивно унеможливлюють виконання зобов’язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов’язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму,…» [1].

Та форс-мажор не застосовується до договірних відносин автоматично. Між форс-мажорними обставинами і неможливістю виконати якесь конкретне договірне зобов'язання повинен існувати причинно-наслідковий зв'язок. Власне воєнний стан не варто розцінювати як можливість невиконання зобов'язань за договорами [2].

Згідно законодавства України форс-мажорні обставини повинні бути засвідчені торгово-промисловою палатою або та уповноваженою нею регіональною торгово-промислові палатою. ТПП видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб’єкта господарської діяльності за собівартістю, а для суб’єктів малого підприємництва видається безкоштовно.

Імовірно, що у зв'язку з порушенням договірних зобов'язань у період воєнного стану доведеться вирішувати в суді чималу кількість спорів. При цьому суд надаватиме оцінку всім доказам. Окремо суд оцінюватиме достовірність, належність і допустимість кожного доказу та установлюватиме взаємний зв'язок доказів та їхню достатність у сукупності [2].

Тому при оцінці договірних правовідносин, та при їх виконанні треба звертати увагу на вид цивільно-правих відносин і, відповідно, звертати увагу на ті зміни, що були внесені до законодавства у зв’язку з введенням воєнного стану в Україні.

Найсуттєвіших змін серед договірних зазнали відносини за договорами позики, оренди, підряду, купівлі-продажу. Справа в тому, що виконання

зобов’язань за вказаними договорами ускладняється постійними обстрілами та окупацією територій.

Наприклад, за договором будівельного підряду підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх.

У разі не виконання зобов’язання доводити неможливість належного виконання договірних зобов'язань через форс-мажор потрібно виконавцеві. Як і за іншими цивільно-правовими договорами, виконавець може скористатися можливостями: перенесення строків виконання робіт чи послуг, а також унесення змін до договору або його розірвання.

Складними питаннями з часом стануть спори навколо договорів будівельного підряду в тому випадку, коли об'єкт будівництва зруйновано або значно пошкоджено внаслідок збройної агресії рф. Адже замовник має відшкодувати виконавцеві всі фактично понесені витрати попри те, що договір не буде виконаний, тому що об'єкт будівництва неможливо здати замовнику відповідно до встановлених домовленостей.

Звертаємо увагу на те, що настання форс-мажорних обставин автоматично не звільняє від виконання зобов’язань зазначених у договорах, а лише може бути підставою для звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов’язань (наприклад, звільнення від штрафу, пені і т.д.).

Як висновок можна зазначити, що правового механізму врегулювання спорів, що є наслідком невиконання зобов’язань та невиконання умов договору в результаті війни в Україні немає. Наразі є актуальним видання додаткових рекомендацій, роз’яснень, а також внесення змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Про торгово-промислові палати в Україні. Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 01.10.2022)

2. Договірні відносини у воєнний час. Що змінилося? Електронне видання Юрист&закон. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015902 (дата звернення 01.10.2022)

ВАПНЯРЧУК Богдан,
аспірант кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ЯРОШЕНКО Олег,
професор кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З НАУКОВИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Реформування трудового законодавства в напрямі проголошеного курсу на входження до Євросоюзу, що активно відбувається в останній час в Україні, зумовлює необхідність проведення наукових досліджень правового регулювання трудової діяльності наукових працівників. Оскільки інноваційний розвиток України може бути забезпечений лише за умови наявності багатьох факторів, серед яких особливо важливе місце належить ефективній організації роботи висококваліфікованих науковців, здатних забезпечити інноваційний прорив [1, с. 43]. Сьогодні наука виступає базисом розвитку будь-якої держави, прогресивний розвиток якої є неможливим без постійного вдосконалення системи науки, забезпечення якого здійснюється науковими працівниками, а тому трудові відносини з цією категорією суб’єктів трудового права потребують особливої уваги. Адже чітке нормативно-правове регулювання трудових

відносин з науковими працівниками сприятиме допуску до системи науки лише висококваліфікованих кадрів. Водночас законодавство про працю науковців не піддавалось оновленню, правове регулювання їх праці лише частково здійснюється Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». При тому, що сьогодні виникає негайна потреба у кадрах, спроможних сформувати зовсім новий, конкурентоспроможний людський капітал, який працюватиме в сучасних умовах господарювання.

Наукові працівники відіграють важливу роль у суспільстві, бо їх праця має особливий характер (це інтелектуальна праця, яка, як і будь-яка інша розумова праця, за своїм змістом і формою відрізняється від фізичної праці, але також відрізняється і від інших видів розумової праці, наприклад, праці службовця установи та висуває до них підвищені вимоги). Правове регулювання праці наукових працівників ґрунтується на загальних принципах регулювання трудових відносин, хоча й має особливості, що зумовлюється творчим характером і особливим значенням праці науковців, вимогами, що висуваються до таких працівників. Вони наділені особливим правовим статусом, специфічність якого полягає в тому, що він регулюється не тільки загальним законодавством, а й спеціальним. Оскільки трудові відносини з науковими працівниками потребують особливого правового регулювання, що не забезпечується нормами Кодексу законів про працю України [2], який містить лише загальні положення та не враховує характеру відносин з працюючими у сфері науки. Хоча Кодекс і регулює в повному обсязі соціально-трудові відносини між роботодавцями та найманими працівниками переважної більшості видів економічної діяльності, водночас питання праці та умов зайнятості у специфічних та особливих професійних сферах та секторах використання праці, до якої зокрема відноситься і наукова, лише частково (ст. 75, де визначено збільшений розмір тривалості щорічної основної відпустки для окремих категорій працівників, у тому числі й для науковців; ст. 77, в якій передбачено можливість отримання творчої відпустки для роботи над написанням наукової роботи; статті 215–216, де йдеться про пільги та відпустки

працівникам, які навчаються в аспірантурі (докторантурі), або надає право на таке регулювання спеціальним законам.

Тобто, правове регулювання трудової діяльності з науковими працівниками не в повній мірі забезпечується нормами КЗпП України, які містять лише загальні положення та не враховують характеру відносин з працівниками у сфері науки, що у свою чергу зумовлює існування низки спеціальних нормативно-правових актів. До Законів, що безпосередньо регулюють трудові відносини наукових працівників, слід віднести: "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про вищу освіту", "Про професійний розвиток працівників", "Про оплату праці", "Про охорону праці", "Про відпустки", "Про зайнятість населення", "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" та ін.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] науковий працівник – це вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Згідно ст. 6 Закону прийняття на роботу наукових працівників здійснюється на конкурсних засадах, крім випадків, передбачених законодавством України. Примірне положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи затверджується Кабінетом Міністрів України (постанова КМУ від 23.05.2018 р. № 404 «Про затвердження Примірного положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи» [4]). На підставі вказаної Постанови державні наукові установи та юридичні особи державної форми власності, у складі яких є науковий підрозділ, які належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, інших державних органів або перебувають у віданні Національної академії наук та національних галузевих академій наук, під час затвердження порядків проведення конкурсу

можуть за погодженням із органом (організацією), до сфери управління якого належать (у віданні якого перебувають), керуючись цим Примірним положенням, встановлювати вимоги до учасників конкурсу, відмінні від тих, що передбачені цим Примірним положенням. Так, відповідно до ч. 5 ст. 6 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Примірного положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2018 р. № 404 розпорядженням Президії НАН України від 04.10.2018 р. № 553 було затверджено Порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад наукових працівників у наукових установах Національної академії наук України [5].

Отже, важливою ознакою сучасного правового впорядкування відносин з науковими працівниками є поєднання їх централізованої регламентації з локальною, що здійснюється кожною науковою установою окремо. Основним нормативно-правовим актом, який регламентує трудові відносини з науковими працівниками, є КЗпП України, втім його норми, які містять лише загальні положення, не враховують характеру відносин з працівниками у царині науки. Цим і пояснюється існування низки таких спеціальних нормативно-правових актів, як Закони України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту» та ін., а також численних підзаконних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Машлій Г. Б. Наукові кадри в Україні на сучасному етапі. *Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. пам’яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України М. Г. Чумаченка (м. Тернопіль, 23 берез. 2018 р.). С. 43. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/24757/1/ZBIRNYK_TEZ.pdf#page=43

2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page5

3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2016. № 3. Ст. 25.

4. Про затвердження Примірного положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи : постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2018 № 404. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2018-%D0%BF#Text

5. Порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад наукових працівників у наукових установах Національної академії наук України : розпорядж. Президії НАН України від 04.10.2018 № 553. URL: https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/R-181003-553-0.pdf

ВАПНЯРЧУК Наталія,
провідний науковий співробітник Національної академії правових наук України, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДО ПИТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ НАУКОВЦІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Широкомасштабна військова агресія російської федерації проти України змусила багатьох роботодавців змінити умови праці, вибираючи нові форми її здійснення. Так, переважну більшість наукових працівників у зв’язку з воєнним станом було переведено на дистанційну роботу (до речі, дистанційна форма зайнятості в Україні вперше була законодавчо закріплена саме для наукових працівників в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3], за яким для наукових працівників і спеціалістів наукових установ та закладів вищої освіти може запроваджуватися дистанційний режим праці. Хоча відповідна норма, так і не отримала повноцінної реалізації на практиці.).

Оскільки бойові дії на території України суттєво ускладнюють діяльність наукових установ, окремі з яких опинилися на територіях, захоплених російськими загарбниками. Зазнали пошкоджень об'єкти наукової інфраструктури, зокрема 68 наукових установ частково пошкоджено, 2 зруйновано повністю, немає інформації про стан 9 таких установ, що розташовані на окупованій території. Також пошкоджено близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ [1] (і ця цифра постійно зростає). Як наслідок, значна кількість наукових працівників змушена евакуйовуватись у пошуках безпечного місцезнаходження.

Відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [2] у разі можливості виконання роботи віддалено роботодавцю доцільно прийняти рішення про тимчасове переведення працівників на дистанційну або надомну роботу, залежно від специфіки роботи підприємства, кожного структурного підрозділу чи окремих працівників. У рішенні доцільно вказати, в який спосіб роботодавець доручатиме працівникам роботу і контролюватиме її виконання та порядок забезпечення обліку виконаної роботи. Зокрема, керівники наукових установ повинні домовитися з науковими працівниками про способи комунікації під час виконання дистанційної роботи: визначити засоби електронного зв'язку, наприклад, електронну пошту, номер телефону, мобільний додаток тощо; умови звітності працівника про виконану роботу (якщо це необхідно); умови повідомлення працівником про виникнення ситуацій, що унеможливлюють належне виконання дистанційної роботи; інші умови щодо комунікації та взаємодії сторін. При цьому неможливість виконання науковим працівником дистанційної роботи у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій (комп'ютера, підключення до мережі Інтернет тощо) не можуть розглядатися як порушення трудової дисципліни. Але лише за умови, що науковий працівник повідомив про це завчасно роботодавця та у спосіб, про який вони домовилися у наказі або договорі.

При дистанційній роботі за загальним правилом передбачається обов'язкове укладення письмового трудового договору. Втім, на час загрози поширення

епідемії та в низці інших передбачених законом екстремальних випадків дотримання письмової форми договору не є обов’язковим. Так, відповідно до ч. 11 ст. 60-2 КЗпП [4] на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів з дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи. У такому разі норми ч. 3 ст. 32 цього Кодексу не застосовуються.

Через воєнні дії на території нашої країни частина наукових працівників, щоб зберегти власне життя та життя членів своїх родин, виїхала за кордон. Слід зазначити, що законодавство (ст. 60-2 КЗпП України) не містить заборони виконання такої дистанційної роботи за кордоном. Тому відповідно у випадку, коли працівник у зв’язку з небезпекою для життя і здоров’я під час дії воєнного стану виїхав за межі країни і має технічну можливість виконання трудових функцій дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, йому здійснюється виплата заробітної плати відповідно до умов, встановлених у трудовому договорі, за фактично виконану роботу (відпрацьований час). Водночас деякі керівники намагаються абсолютно незаконно позбавляти науковців права на працю, видаючи безграмотні накази про заборону дистанційної роботи для тих, хто наразі перебуває за межами України. Хоча відповідно до ч. 4 ст. 60-2 КЗпП України у разі запровадження дистанційної роботи працівник самостійно визначає робоче місце та несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на своєму робочому місці. Тобто, чинне законодавство не встановлює жодних територіальних обмежень щодо робочого місця працівника в умовах дистанційної роботи. Тож наукові працівники, перебуваючи за межами України і використовуючи дистанційні технології, можуть цілком правомірно

здійснювати наукову діяльність. Також Листами від 28.02.2022 р. № 1/3292-22 «Щодо написання заяв про відпустки без збереження заробітної плати у зв'язку із введенням в Україні правового режиму воєнного стану» та від 07.03.2022 р. № 1/3378-22 «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану» МОН України наголошувало про заборону керівникам органів управління освітою та/або керівникам закладів освіти примушувати працівників (педагогічних, наукових, науково-педагогічних, інших) до написання заяв про відпустку без збереження заробітної плати. Працівникам виключно за добровільним бажанням може бути надана відпустка (із збереженням або без збереження заробітної плати) відповідно до вимог трудового законодавства. Також виключно за добровільним бажанням працівника його може бути звільнено за власним бажанням відповідно до вимог трудового законодавства.

Таким чином, у сьогоднішніх реаліях, зокрема в умовах війни, не існує жодних юридичних перепон для повноцінного впровадження дистанційної форми зайнятості для наукових працівників та не передбачає ні внесення змін до відомчих та локальних документів, ні якихось обов'язкових додаткових форм контролю, планування та звітності для дистанційних працівників. В умовах воєнного стану в країні моральним обов'язком керівництва наукових установ є забезпечення встановлення дистанційного режиму роботи всім співробітникам, якщо це допускається характером виконуваних ними обов'язків. І взагалі, вважаємо, дистанційну роботу слід вважати не лише тимчасовим явищем на період воєнного стану, а й цілком прийнятною сучасною формою трудових відносин, яка, окрім того, є оптимальною для значної частини наукових співробітників і, людей інтелектуальної праці загалом.

Список використаних джерел

1. Наука у воєнний час: відбувся онлайн-захід щодо інноваційного і технологічного розвитку для здобуття перемоги та відновлення України. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/nauka-u-voyennij-chas-vidbuvsya-onlajn-zahid-shodo-

innovacijnogo-i-tehnologichnogo-rozvitku-dlya-zdobuttya-peremogi-ta-vidnovlennya-ukrayini

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text

3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.

4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page5

ВОВК Марія,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Організаційно-правова форма юридичної особи – це її видова характеристика, в основі виділення якої лежить визначена в законі сукупність пов’язаних між собою ознак (істотних і неістотних), які дають підставу вирізнити одну юридичну особу від іншої у зовнішньому прояві [1, с. 42, 95].

В умовах воєнного стану дослідження питання щодо організаційно-правових форм юридичних осіб не втрачає своєї актуальності. Адже організаційно-правова форма впливає на правовий статус юридичної особи: спосіб формування майна, права засновників (учасників) і самої юридичної особи на таке майно, підстави виникнення та припинення прав учасників, порядок взаємодії засновників (учасників) щодо управління юридичною особою тощо.

Визначення організаційно-правової форми, як слушно зазначає

Л. Ю. Снісаренко, має істотне значення в процесі легалізації юридичної особи [2, с. 371]. Зокрема, з приписів ст. 90 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вбачається, що найменування юридичної особи обов'язково має містити інформацію про її організаційно-правову форму. Відповідне найменування має бути зазначене в установчих документах (ст. 87, 88 ЦК України). Відповідно до положень ст. 108 ЦК України зміна організаційно-правової форми юридичної особи є припиненням юридичної особи шляхом перетворення.

ЦК України встановлює організаційно-правові форми лише для такого виду юридичних осіб, як юридичні особи приватного права. Їх перелік закріплений у ст. 83 ЦК України. Зокрема, вони можуть створюватись у формі товариств та установ.

Окрім товариств та установ у ст. 83 ЦК України передбачено створення юридичних осіб в інших формах, встановлених законом. З цього вбачається, що ЦК України не містить вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб. Зауважмо, що однією з переваг відкритого переліку організаційно-правових форм юридичних осіб є те, що Україна стає більш інвестиційно привабливою для іноземних інвесторів. Адже законодавством іноземних держав визначаються організаційно-правові форми юридичних осіб, не притаманні українському правопорядку. Наприклад, українському праву невідомі такі організаційно-правові форми юридичних осіб, як командитне товариство на акціях [3, с. 16]. Відкритий перелік дозволяє іноземним інвесторам інвестувати у створення юридичних осіб у тій формі, що найбільш наближена до їхнього національного законодавства та добре їм відома. Це позитивно впливає на ефективність діяльності таких юридичних осіб, а, відповідно, й на ефективність функціонування економіки.

Водночас розробники Концепції оновлення ЦК України пропонують закріпити вичерпний перелік організаційно-правових форм юридичних осіб. Поряд із тим, на їхню думку, необхідно відмовитись від архаїчних конструкцій юридичних осіб, зокрема йдеться про підприємства. У свою чергу для

юридичних осіб, які зареєстровані в організаційно-правових формах, не передбачених ЦК України, пропонується надати час для приведення своєї організаційно-правової форми у відповідність до положень ЦК протягом строку, який буде встановлений законом [4, с. 9, 77].

Н.С. Кузнєцова та О.О. Кот солідарні з розробниками концепції та вважають, що ЦК України має містити вичерпний перелік організаційно-правових форм юридичних осіб, що матиме вплив на визначеність і єдину практику застосування його положень в цьому аспекті [5, с. 23].

Варто згадати, що початково в проєкті ЦК України передбачалося закріплення лише двох видів організаційно-правових форм юридичних осіб – товариств та установ. Однак через кардинально інший підхід Господарського кодексу України (далі – ГК України) до правового статусу господарських організацій, що є юридичними особами, і одночасним набуттям чинності його з ЦК України, в ст. 83 ЦК України закріплено відкритий перелік організаційно-правових форм юридичних осіб.

Як зауважує І. В. Спасибо-Фатєєва: «ГК України оперує іншим понятійним апаратом: замість «базового» поняття юридичної особи, що використовується у ЦК України, у ГК України такими вважаються «суб'єкти господарювання» (ст. 55), що поділяються на господарські організації та громадян. Своєю чергою господарськими організаціями є підприємства (ст. 62). Термін «юридична особа» використовується у ГК України в якості допоміжного у таких виразах, як «підприємство є юридичною особою» (ч. 4 ст. 62), «має статус юридичної особи» (ч. 5 ст. 55) та подібних їм» [6, с. 295].

Судова практика демонструє різні підходи щодо трактування підприємства як самостійної організаційно-правової форми. Зокрема, визначаючи правову природу підприємств, не ототожнюють їх з господарським товариством, проте допускають застосування до їх правового регулювання за аналогією закону законодавства про господарські товариства [7; 8].

З іншого боку в науковій літературі наводиться думка про недоцільність застосування до правового регулювання статусу підприємств положення

законодавства про господарські товариства і, зокрема, про товариства з обмеженою відповідальністю, за аналогією закону. Зокрема, Ю.М. Юркевич зазначає, що для застосування аналогії закону не існує правових передумов, адже ГК України, на відміну від ЦК України, визначає «приватні підприємства» як самостійні та відмінні організаційно-правові форми господарських організацій й присвячує їм окремі глави, а ч. 3 ст. 62 ГК України передбачає, що підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту або модельного статуту. На його думку, саме законом може бути встановлений особливий порядок діяльності окремих видів суб'єктів [9, с. 185].

Інша правова позиція висловлена ВП ВС у постанові від 29.06.2021 (справа № 916/2813/18). Зокрема, Суд вважає, що приватне підприємство – це не окрема організаційно-правова форма юридичної особи, а класифікуюча ознака юридичних осіб залежно від форми власності. Встановлення виду підприємницького товариства, до якого належить приватне підприємство, а саме, що приватне підприємство є господарським товариством (зокрема, товариством з обмеженою відповідальністю або товариством з додатковою відповідальністю) або кооперативом (зокрема, сільськогосподарським кооперативом, сільськогосподарським кооперативним об'єднанням), у кожному окремому випадку зумовлюватиме застосування до спірних правовідносин відповідного законодавства, зокрема законів України: «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію» [10].

Однак з приводу вище зазначеної справи деякі судді висловили окремі думки. Зокрема, судді ВП ВС Князєв В.С., Сімоненко В.М., Штелик С.П. вважають, що висновок про те, що приватне підприємство є товариством з обмеженою відповідальністю, суперечить законодавству, і застосування законодавчих норм щодо товариства з обмеженою відповідальністю для регулювання правовідносин в приватного підприємства можливо лише за принципом «аналогія закону» та лише у випадках не врегулювання цих правовідносин, ані законодавством, ані статутними документами приватного

підприємства [11].

У свою чергу суддя ВП ВС Пророка В.В. зазначає, що приватне підприємство та товариство з обмеженою відповідальністю як організаційно-правові форми юридичної особи мають багато спільних ознак (певні особи, які можуть виступати засновниками (учасниками), мінімальний розмір статутного капіталу, відповідальність учасників за зобов'язаннями юридичної особи та інше) однак не є тотожними, а тому приватне підприємство як окрема організаційно-правова форма не може прирівнюватись до товариства з обмеженою відповідальністю [12].

Все вище наведене додатково актуалізує необхідність уніфікації підходів щодо видів та переліку організаційно-правових форм юридичних осіб, а також підсилює аргументи на користь відмови від трактування підприємства як організаційно-правової форми та самостійного суб'єкта права.

Список використаних джерел

1. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: дис. … док. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2004. 468 с.

2. Снісаренко Л. Ю. Організаційно-правова форма юридичної особи: теоретичне поняття та проблеми практичного застосування. *Будуємо нову Україну*. Збірник конференції. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. С. 317-379.

3. Жорнокуй Юрій. «Корпорація»: сучасний стан законодавства в Україні та Європейському Союзі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №. 1. С. 13-17.

4. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

5. Кузнєцова Н.С., Кот О.О. Оновлення цивільного законодавства: quo vadis? *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 22 травня 2020 р.). Харків: Панов; ХНУВС, 2020. С. 20-25.

6. Спасибо-Фатеева И. В., Филатова Н. Ю. Критический взгляд на виды и организационно-правовые формы юридических лиц Украины. *Очерки права компаний:* сборник статей. Харьков: ЧП «ЭКУС», Сообщество «Цивилистическая платформа», 2019. С 284-317.

7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.03.2018 року у справі № 907/167/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72645204.

8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 08.09.2020 року у справі № 922/2199/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91436834.

9. Юркевич Ю.М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: дис. … д. ю. н., спец.: 12.00.03. Львів, 2017. 437 с.

10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899.

11. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду Князєва В. С., Сімоненко В. М., Штелик С. П. на постанову Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 року у справі № 916/2813/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524321.

12. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Пророка В. В. на постанову Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 року у справі № 916/2813/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99714472.

ВОРОБЙОВ Олександр,
студент навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів
науковий керівник: СВИСТУН Лариса,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тематика даної наукової роботи містить у собі як теоретичний, так і практичний аспект. Останній, на жаль, став реальним через антиєвропейську та антидемократичну позицію країни-агресора. 24 лютого 2022 року о 05 години 30 хвилин у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України вперше було введено воєнний стан на території всіх областей України Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1], затвердженим Верховною Радою України Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [2].

Норми, що регулюють забезпечення прав і свобод людини, а отже і особистих немайнових прав фізичної особи, в умовах воєнного стану містяться насамперед в наступних нормативно-правових актах: Конституції України [3], Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [4], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [6], Цивільному кодексі Украни (далі – ЦК України) [8], Указах Президента України та інших нормативно-правових актах.

Законодавець дає визначення воєнного стану - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та

передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4]. Отже, введення такого правового режиму несе за собою обмеження, що обґрунтовані загрозою введення цього стану. Але є вичерпний перелік таких обмежень.

Відповідно до ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Потрібно зазначити, що у своєму висновку Венеціанська комісія зауважила, що «каталог прав, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні є надто широким» [5]. Цей висновок свідчить про рівень демократичності Конституції та розуміння законодавцем важливості невід'ємності основоположних прав і свобод людини і громадянина незалежно від правового стану, що діє в країні.

У свою чергу в ст. 274 ЦК України говориться, що обмеження особистих немайнових прав фізичної особи, встановлених Конституцією України, цим Кодексом та іншим законом, можливе лише у випадках, передбачених ними. Потрібно зазначити, що перелік особистих немайнових прав не є вичерпним, що вказано в ч. 3 ст. 270 ЦК України, але це не означає, що особисті немайнові права фізичних осіб можна обмежувати, якщо такі не передбачені ані в Основному Законі України, ані в даному Кодексі чи інших законах. З цього приводу можна звернутись до коментаря ст. 13 ЦК України.

Як було вище зазначено, деякі обмеження прав і свобод можуть встановлюватися із зазначенням строку дії цих обмежень. Відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися

конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст. 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України.

Можна розглянути окреме обмеження з згаданого вище Указу. Ним передбачена можливість обмеження права, що закріплене в ст. 34 Конституції України, а також ст. 302 ЦК України, тобто право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Але в Конституції і міститься також , що «здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку…». З цього випливає і обмеження права на інформацію у випадках, що зазначені Конституцією України, що передбачене ч. 2 ст. 6 Закону України «Про інформацію» [8]. Тобто дане обмеження ґрунтовне та обумовлене, адже дане право повинне бути реалізоване лише за відсутності можливості використання інформації ворогом, задля досягнення власних цілей.

У свою чергу Міжнародний пакт про громадянські та політичні права містить наступне: «під час надзвичайного становища в державі, допускається відступ від зобов'язань в мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження» [6]. Але наведене вище не може бути підставою для відступу від таких норм як права на життя, права на свободу думки, совісті і релігії, заборони свавільного втручання у приватне життя, презумпції невинуватості, незаконне позбавлення волі, заборони катування, заборони рабства. Наведене вище також прописано у вітчизняному законодавстві (ст. 281, 288, 289 ЦК України) адже введення надзвичайного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, для будь-яких обмежень права на життя, на свободу думки, совісті, релігії в розумінні цих прав і свобод, прийнятому в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права і законах України [7].

Підсумовуючи все вищезазначене, потрібно сказати, що обмеження хоч і є імперативною вимогою законодавства та реалій правового стану, але їх не треба

сприймати критично. Це можна порівняти с терезами: на одній шальці – інтереси суспільства, а на іншій – потреби держави. Обмеження повинні бути легальні, тобто з дотриманням норм законодавства та ратифікованих міжнародних договорів.

Було проаналізовано деякі нормативно-правові акти, що дають вичерпний перелік прав і свобод, які можуть бути обмежені законодавцем для вирішення кризи в державі. Основоположні, конституційні права та свободи людини і громадянина, що містяться в ст. 64 Конституції України, не можуть обмежуватися за жодних умов.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення 29.09.2022)

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2102-20#Text (дата звернення 29.09.2022)

3. Конституція України, прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 29.09.2022)

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 29.09.2022)

5. Opinion on the constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 30th Plenary Meeting in Venice, on 7-8 March 1997 № CDL-INF (97) 2.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 29.09.2022)

7. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text (дата звернення 29.09.2022)

8. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення

29.09.2022)

9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення 29.10.2022)

ГРИНЬ Дмитро,
аспірант кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ЯРОШЕНКО Олег,
професор кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ЩОДО ПРИНЦИПІВ, ПОКЛАДЕНИХ В ОСНОВУ МЕДІАЦІЇ ЯК ПОЗАСУДОВОЇ ПРОЦЕДУРИ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Медіація як ефективний спосіб вирішення трудових спорів і захисту трудових прав працівників широко використовується в багатьох країнах. Її популярність зумовлена тим, що вона як досудовий спосіб вирішення трудових спорів є одним із засобів швидкого узгодження інтересів роботодавців і працівників, сприяє досягненню соціального миру в суспільстві та дає можливість сторонам зекономити час і витрати, пов’язані із вирішенням трудових спорів. Якщо говорити про Україну, то 16 листопада 2021 р. було прийнято Закон України «Про медіацію» [1], в якому медіацію визначено як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Її характерними рисами є: (а) це особливий вид переговорів, що має певну структуру; (б) обов’язкова участь медіатора; (в) медіатор не є представником жодної зі сторін; (г) медіатор сприяє сторонам у проведенні переговорів і

досягненні взаємоприйнятного рішення; (д) медіатор не досліджує докази і не встановлює факти; (е) медіатор не примушує сторони до прийняття певного рішення та не надає поради щодо можливих варіантів рішень; (є) медіатор не виносить обов'язкового для сторін рішення; (ж) активна роль самих сторін у переговорах щодо самостійного пошуку можливих рішень.

Щодо принципів медіації як способу вирішення індивідуальних трудових спорів і захисту трудових прав працівників, під якими розуміють вихідні, основоположні, непорушні засади, ідеї, які лежать в основі запровадження та подальшого здійснення відповідної процедури, то відповідно до ст. 4 Закону «Про медіацію» медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Принципи медіації поширюються на стадію підготовки до медіації. У Європейському кодексі поведінки медіатора зазначаються принципи компетентності медіатора, незалежності та неупередженості медіатора, справедливості, конфіденційності [2]. Рекомендація Rec (2002)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах зазначає, що держави-учасниці повинні вжити або посилити, залежно від обставин, усі заходи, які вони вважають за потрібне, з метою поступового втілення в життя Керівних принципів медіації в цивільних справах, до яких зокрема, належать незалежність і неупередженість медіатора, рівність сторін, конфіденційність [3].

Охарактеризуємо коротко їх. Так, принцип добровільності медіації є фундаментальним, оскільки учасники добровільно, за взаємною згодою приймають рішення щодо початку медіації та керують її процесом: процедура може розпочатися виключно за волею кожної зі сторін. Тобто, принцип добровільності полягає в наявності в сторін права особистого волевиявлення на проведення процедури медіації та свободи її припинення на будь-якому етапі процедури медіації. Фундаментальним є також принцип рівності сторін, який полягає в тому, що сторони під час процедури медіації наділені рівними правами

та обов’язками. Сторонам надаються однакові права висловлювати свої думки, зауваження, визначати порядок денний, оцінювати прийнятність пропозицій та умов примирення. Тобто, у процедурі медіації всі учасники рівні незалежно від статусу, владних повноважень, як наслідок, у разі досягнення рівності між сторонами, щодо яких здійснюється процедура медіації, отриманий результат буде мати консенсусний характер, а за нерівності сторін, позиціювання керівника чи уповноваженого органу як сильнішої сторони, яка погодилася на медіацію, результат буде очевидним, матиме компромісний характер. Принцип конфіденційності полягає в тому, що інформація, яка стає відомою під час медіаційної процедури, вважається конфіденційною та не підлягає розголосу. Варто звернути увагу на те, що конфіденційність також означає, що учасники конфлікту зобов’язуються не використовувати інформацію з медіаційного процесу в інших цілях та один проти одного. Принципи ж нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора означають, що під час проведення процедури медіації повинна зберігатися нейтральність медіатора. Тобто, медіатор має бути нейтральною, неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснити комунікацію, досягти порозуміння та проводити переговори. Медіатор не надає переваг жодній зі сторін конфлікту, а повинен установити відповідний баланс, який дозволить сторонам почуватися комфортно. При цьому медіатор є незалежним як від сторін конфлікту, так і інших осіб (експертів, представників та державних органів). Тобто, ніхто не може втручатися в діяльність медіатора та здійснювати певний тиск.

Підводячи підсумок викладеному, слід констатувати, що медіація дійсно є ефективним механізмом вирішення спорів, адже вона дозволить сторонам спору швидко вирішити конфлікт та досягти прийнятного для обох сторін рішення, а також її запровадження дозволить розвантажити судову систему (однак є випадки, коли неможливо застосувати медіацію, а саме: відсутність добровільної згоди сторін, домашнє насильство, тиск та погрози, зловживання алкогольними та наркотичними засобами, психічні розлади та розумова відсталість – всі ці обставини свідчать про немедіабельність справи). Сьогодні

це швидкий, доступний, економний та ефективний спосіб вирішення конфліктів, зокрема тих, що виникають між працівниками та роботодавцями. Сама процедура медіації є простою і прозорою. Головна її особливість та відмінність від інших способів вирішення спору – це її максимальна автономність, конфіденційність та добровільність, адже рішення як результат вирішення конфлікту виходить не від медіатора (або судді чи арбітра, як у звичних процедурах вирішення спору), а від сторін конфлікту, та викладається в угоді сторін спору за результатами медіації. При цьому в основу медіації як позасудової процедури вирішення індивідуальних трудових спорів повинні бути покладені такі принципи (вихідні, основоположні, непорушні засади, ідеї, які лежать в основі запровадження та подальшого здійснення відповідної процедури), як добровільність (наявність у сторін права особистого волевиявлення на проведення процедури медіації та свободи її припинення на будь-якому етапі процедури медіації), конфіденційність (інформація, яка стає відомою під час медіаційної процедури, вважається конфіденційною та не підлягає розголосу), нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора (медіатор – нейтральна, неупереджена особа, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснити комунікацію, досягти порозуміння та проводити переговори), самовизначення та рівність прав сторін медіації (сторони під час процедури медіації наділені рівними правами й обов’язками).

Список використаних джерел

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Голос України.* 2021. № 236.

2. Европейский кодекс поведения для медиаторов. URL: mediacia.com/files/Documents/Code_of_Conduct.pdf.

3. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах : ухвал. Комітетом Міністрів Ради Європи 18.09.2002 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf.

ДОГОЛИЧ Ірина,
здобувачка вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
науковий керівник: ПРОЦЬКІВ Наталія,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У зв’язку з початком збройної агресії РФ та веденням повномасштабної війни на території України, дуже гостро постає питання регулювання та регламентації цивільних та сімейних правовідносин у таких умовах.

За даними Національної соціальної сервісної служби від початку повномасштабної війни в Україні 3182 дитини залишилися без батьківського піклування. При цьому 541 дитина втратила батьківське піклування безпосередньо через війну. Батьки 106 з них – загинули. Ці події спричинюють високу зацікавленість суспільства в усиновлені цих дітей.

Передусім, варто визначити поняття усиновлення. Нормативне визначення дається в ст. 207 Сімейного кодексу України. Так, усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, а саме дитини, яка була покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров’я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі (ч.1 ст. 209 СК України); яку було підкинуто чи знайдено (ч.1 ст. 209 СК України); усиновлення братів та сестер (ст. 210 СК України). [1]

Усиновлення здійснюється відповідно до вимог ст.ст. 207–235 Сімейного кодексу (далі – СК України), постанови Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905 «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» та інших нормативно-правових актів.

Процедура усиновлення є досить складною та тривалою у часі, охоплює декілька етапів для того, щоб забезпечити максимальне дотримання прав та свобод дитини, яку усиновлюють. Відповідно до чинного законодавства, служба у справах дітей повинна перевірити потенційних усиновлювачів, їх документи та житлово-побутові умови, в яких житиме дитина.

Після початку війни процедура зазнала часткових змін. Протягом першого місяця війни усиновлення було фактично призупинене, але причиною цього були не законодавчі обмеження, а фактичні реаліїї.

У квітні Верховна Рада України у своєму повідомленні за інформацією Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики заявила про те, що під час воєнного стану процедура усиновлення залишилась без змін, в рамках чинного законодавства. [2]

Перші нормативні зміни були внесені з метою адаптації законодавства до фактичних реалій. Таким чином, Постановою Кабінету Міністрів № 618 від 24 травня 2022 р. «Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» було встановлено перелік документів та порядок, як забрати усиновлену дитину (зокрема, у присутності посадової особи консульської установи України), якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану. [3]

Наступним кроком була Постанова Кабінету Міністрів № 636 від 31 травня 2022 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання». Так, започаткована цифровізація процесів усиновлення та створення єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти». [4]

Також цією постановою передбачено:

- введення та систематичне оновлення інформації про дитину (про стан її здоров'я, зміни у зовнішності тощо) в Єдиному банку даних, аби майбутні усиновлювачі могли зручно відстежувати інформацію про ту чи іншу дитину;

- можливість отримати консультацію щодо процедури усиновлення дитини як при особистому прийомі у службі у справах дітей, так і онлайн;

- можливість подати заяву про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі з іншими обов'язковими документами не лише за місцем проживання в паперовому вигляді, а й в електронній формі.

Ще однією новацією є можливість подання заявки на консультацію по усиновленню та подачу заявок для кандидатів в усиновлювачі через додаток «Дія». Після опрацювання заявки служба у справах дітей повинна перевірити житлово-побутові умови заявника і, якщо все відповідає вимогам усиновлювача, направить на навчання і подальшу реєстрацію кандидата в усиновлювачі

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавча влада швидко адаптувалась до умов воєнного стану та почала регламентовувати необхідні аспекти сімейних правовідносин новими законодавчими актами, з врахуванням фактичних реалій та інтересів сторін.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1046

2. Усиновлення в Україні відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. Верховна Рада України. 02 квітня 2022 р. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/221242.html

3. Постанова Кабінету Міністрів № 618 від 24 травня 2022 р. «Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text

4. Постанова Кабінету Міністрів № 636 від 31 травня 2022 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів

влаштування дітей у сімейні форми виховання». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#Text

ЗАІКА Юрій,
головний науковий співробітник відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Право на захист честі і гідності – це надана законом можливість на свій розсуд захищати своє суб'єктивне право від будь-яких протиправних посягань інших осіб. Ця можливість гарантована встановленою системою способів і засобів захисту для охорони і захисту порушеного права та правом отримати справедливо компенсацію при заподіянні їм шкоди. Честь і гідність як самостійні теретико-правові категорії відображають взаємозв'язок особистості, суспільства і держави, а захист честі та гідності представників органів влади набуває особливого значення в світлі сучасних подій воєнного часу.

Гарантіями належного функціонування механізму захисту особистих немайнових прав повинна стати системність правових норм, які регламентують підстави, порядок і процедуру захисту порушених особистих немайнових прав, органічне поєднання принципу захисту приватних інтересів, свободи слова і права на інформацію, рівність суб'єктів правовідносин, дієвість обраних способів захисту. Несистемні зміни законодавства, яке встановлює відповідальність за такі правопорушення, певною мірою перешкоджає розробці дієвого механізму захисту згаданих прав і свобод.

Представники правоохоронних органів в процесі реалізації своїх владних повноважень стають потерпілими від образливих дій несвідомих громадян, що

не може не завдавати істотної шкоди суспільним відносинам, які забезпечують нормальну діяльність органів влади, авторитету влади та безпосередньо честі та гідності конкретним її представникам.

Під час виконання завдань, пов’язаних із охороною громадського порядку і забезпечення громадської безпеки працівники поліції стикаються із фактами зухвалої дискредитації їх честі та гідності. Образливі дії щодо працівника поліції можуть бути виражені у різних непристойних формах як вербальними (мовними) діями, так і невербальними (поведінкою), зокрема, сно з використанням *обсценної* (ненормативної) лексики; письмово − шляхом демонстрації різного роду малюнків, плакатів тощо; демонстрації зневажливих рухів, жестів; певними діями – штовханиною, зриванням відзнак на форменому одягу, ляпасом, плювками, обливання фарбою, зеленкою та іншими вчинками зневажливого характеру. Мовна форма може вважатися образливою, тобто такою, що принижує честь та гідність поліцейського якщо : 1) лексика, яка використовується, вважається у суспільстві образливою; 2) лексика адресована конкретному представнику (представникам) правоохоронних органів; 3) образлива лексика використана публічно; 4) образа безпосередньо пов’язана із законними діями представника правоохоронних органів.

Працівники правоохоронних органів наділені виключними повноваженнями і в процесі їх здійснення потребують особливого захисту. Сутність захисту професійної честі та гідності поліцейського полягає не лише у етичній реабілітації потерпілої особи, а і у створенні позитивного іміджу працівник поліції взагалі, що можливе лише за наявності ефективної системи способів захисту особистих немайнових прав працівників правоохоронних органів, зокрема, введення кримінальної відповідальності за образу при виконанні службових обов’язків.

У Кримінальному кодексі Франції публічна неповага особи, яка виконує обов'язки по державній службі, становить кваліфікований склад злочину (ст. 433-5 КК) за вчинення якого передбачено покарання у вигляді шести місяців тюремного у ув'язнення та штраф 7500 євро [3]. Набуло розголосу рішення тель-

авівського суду, який став на захист честі та гідності поліцейського. За поширення в соціальних мережах принизливої пісеньки про поліцейського «Зелений змій» прокуратура вимагала один рік позбавлення волі. Автора засудили до шести місяців тюрми умовно, виплати компенсації, штрафу та 300 годин громадських робіт [4].

У березні 2022 р. Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця погроза військовослужбовцю», санкція якої передбачає позбавленням волі до п’яти років [1]. Проте чинне законодавство дозволяє під час воєнного чи надзвичайного стану залучати працівників поліції до виконання завдань, які покладені на військовослужбовців Збройних сил України. Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону «Про Національну поліцію» у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальної цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [2]. Професійна честь та гідність поліцейського виступає як об’єкт приватно − правового і як об’єкт публічного – правового захисту.

У механізмі захисту прав поліцейських відповідним елементом повинні стати і кримінально – правові засоби. Образа поліцейського під час виконанням ним службових обов’язків може охоплювати два склади правопорушень: простий, відповідальність за яке повинно передбачатися у адміністративному порядку, та спеціальний, кваліфікований склад – ті ж самі дії, які вчинені публічно. З огляду на суспільну небезпеку останніх в умовах в умовах воєнного часу, такі дії повинні розглядатися як злочинні і каратися в кримінальному порядку.

Запровадження кримінальної відповідальності за образу, зокрема, за представника правоохоронних органів під час виконання своїх службових обов’язків, створення матеріальної конструкції цього складу злочину, поруч із

цивільно-правовою і адміністративно-правовою відповідальністю стане адекватним способом захисту честі та гідності поліцейського, відповідатиме соціальним та правовим засадам криміналізації суспільно-небезпечних діянь та ефективним засобом профілактики та попередження такого роду правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Закон від 5 квітня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Про національну поліцію. Закон України від 2.07.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

3. Code pénal. Institut Francais dInformation Juridique. Version consolidée du code au 27 mars 2014. Edition: 2014-04-27 URL: https://web.archive.org/web/20140512223256/http://codes.droit.org/cod/penal.pdf?ts=1399650503

4. Zaika Y. Protection of the professional honor and dignity of a police officer in war // Entrepreneurship, economy and law. 2022. № 3. P. 21-27.

ЗАЙЦЕВ Станіслав,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Забезпечення охорони громадського порядку, а також забезпечення нормального існування та розвитку суспільних відносин між особами у суспільстві є головною прерогативою держави у якій проголошено принцип верховенства права та законності. Разом з тим, тільки у випадку забезпечення

належного рівня соціального захисту працівників поліції, можна досягти ефективного рівня виконання останніми своїх посадових обов'язків. На сьогоднішній день існує ціла низка проблем правового регулювання соціального захисту працівників поліції в Україні, в тому числі проблем пов'язаних з медичним забезпеченням поліцейських. Ґрунтовне дослідження вказаних проблем допоможе здійснити пошук ефективних шляхів їх вирішення.

Так, проблеми пов'язані із неналежним регулюванням медичного забезпечення працівників поліції, як складової соціального захисту вказаних осіб є нагальною проблемою, адже підтримання належного рівня здоров'я являється ключовим фактором у працездатності кожної групи працівників.

Положеннями Конституції України передбачено право кожної особи на отримання безоплатної медичної допомоги [1]. З урахуванням підвищених ризиків та особливого характеру службової діяльності, а також особливо небезпечного характеру завдань, які виконують працівники поліції, належний рівень їх медичного забезпечення є вкрай важливим.

Відповідно до ст. 95 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України. У разі відсутності за місцем проходження служби, місцем проживання або тимчасового перебування поліцейських закладу охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, необхідного для надання медичної допомоги, а також у невідкладних випадках медична допомога надається державними або комунальними закладами охорони здоров'я. У разі відсутності спеціального медичного обладнання, медичних фахівців або спеціалізованих відділень у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, а також в інших державних та комунальних закладах охорони здоров'я, медичних показань, визначених закладом охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, бюджетних асигнувань поліцейський може бути направлений за висновком відповідного закладу охорони здоров'я на обстеження або лікування до приватного закладу охорони здоров'я або

іноземного медичного закладу [2].

Таким чином, поліцейський у випадку виникнення необхідності, може отримати медичну допомогу, як в державному закладі охорони здоров'я, так і в медичному закладі, який розташований за кордоном. Разом з тим, поліцейський може бути направлений до закордонного лікувального закладу тільки за наявності двох обов'язкових умов: 1) неможливості надати кваліфіковану медичну допомогу закладами охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України або іншими державними, комунальними закладами охорони здоров'я через відсутність необхідного обладнання чи спеціалістів; 2) наявність відповідних бюджетних асигнувань.

Тому, ця перспектива є досить примарною, адже по суті за реальних умов отримання кваліфікованої медичної допомоги поза межами України ускладнюється відсутністю відповідних бюджетних асигнувань.

Також, варто зауважити на тому, що право на безоплатне обслуговування у медичних закладах, які знаходяться на балансі Міністерства внутрішніх справ мають право члени їхніх сімей, а саме: чоловік, дружина, діти до 18 років, також члени їхніх сімей, у разі дії непереборної сили під час виконання службових обов'язків в поліції. До того ж поліцейським та членам їхніх сімей надається право на пільги. Систему пільг складає виділення бюджетних коштів на санаторно-курортне та реабілітаційне лікування, відпочинок та оздоровлення у санаторіях, пансіонатах, реабілітаційних центрах, будинках відпочинку тощо. Порядок надання таких привілеїв встановлюється Міністерством внутрішніх справ України у розмірі 25 та 50 відсотків собівартості путівки в такі заклади. Обов'язковою вимогою для поліцейських з боку держави є проходження комплексного медичного огляду в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України [2].

Враховуючи те, що відповідно до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування встановлюються види загальнообов'язкового державного соціального страхування [3], вважаємо, що все ж таки до проблемних питань медичного забезпечення працівників поліції

належить неурегульованість питання щодо обов’язкового медичного страхування для всіх категорій працівників поліції, зважаючи на особливий характер їхніх службових обов’язків.

Підтвердженням вказаної тези є також і те, що у проекті Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні» [4] також не має особливого правового механізму регулювання обов’язково соціального страхування працівників поліції.

Разом з тим, вбачається, що для усунення вказаної проблеми правового регулювання соціального захисту працівників поліції є необхідним здійснити комплекс заходів для урегулювання зазначеної ситуації, а саме:

- розробка та прийняття проекту Закону «Про загальнообов’язкове медичне страхування», яким закріпити особливості здійснення загальнообов’язкового медичного страхування працівників поліції;

- розробка та затвердження Міністерством внутрішніх справ Інструкції про порядок загальнообов’язкового медичного страхування працівників органів та підрозділів Національної поліції України. Положеннями зазначеної Інструкції необхідно закріпити загальні положення здійснення загальнообов’язкового медичного страхування поліцейських, порядок отримання медичних страхових полісів, а також обов’язки страховиків, у випадку настання страхового випадку. Також, нормами зазначеної Інструкції повинен бути закріплений порядок добору, на конкурсних засадах, страховиків для укладення договорів страхування.

Таким чином, вбачається необхідність у встановленні чіткого правового регулювання медичного страхування працівників поліції, адже тільки в такому випадку може бути забезпечений належний рівень надання якісних медичних послуг останнім.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text

4. Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні: Проект Закону від 02.08.2016 року № 4981-2. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59862

КЛЕМПАРСЬКИЙ Микола,
професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Особливості службово-трудових правовідносин крізь призму державної служби неодноразово привертали увагу науковців, які приділили їх дослідженню багато наукових зусиль та часу. Практична реалізація трудоправових норм у сфері державної служби показала, що існуючий механізм правового регулювання службово-трудових відносин ще далекий від бажаного, отже, потребує глибокого наукового дослідження та відповідного удосконалення.

Під час трудової діяльності у певному державному органі державні службовці вступають у ряд специфічних відносин, зміст останніх залежить від завдань та функцій, що стоять перед органом, де вони працюють. «Працівники апарату управління виконують покладені на них функції з управління, перебуваючи в організаційно-правових відносинах з державою і у трудових відносинах з органом управління, в якому вони займають штатну посаду і одержують заробітну плату за свою працю» [1]. В науці та на практиці вказані відносини мають назву службово-трудових або також державно-службових

відносин. Обумовлене вказане тим, що державна служба має складну двоєдину природу. Важливе значення має питання щодо сутності державно-службових та службово-трудових відносин, які відрізняються різними напрямками прояву: перший напрямок характеризує відносини, що виникають під час організації державної служби, а другий - відносини, що виникають безпосередньо у процесі проходження державної служби у конкретному державному органі. Службово-трудові відносини у праворегулюючому сенсі більш тяжіють до трудового права, але вони можуть мати місце та сенс тільки у межах діяльності певного державного органу, статус якого врегульовано нормами адміністративного права.

Трудове право України розповсюджує свою дію на службово-трудові відносини державних службовців. Водночас, вказані відносини також відносяться й до предмета правового регулювання інших галузей національного права, таких як конституційне, адміністративне, кримінальне тощо. З огляду на суб'єктний склад відносин, у які мають можливість вступати державні службовці, можливо стверджувати, що вони відрізняються складною структурою. Державні службовці з урахуванням наділених владних повноважень стають суб'єктами трудових та адміністративно-управлінських відносин, різниця полягає у сфері реалізації їх повноважень. У цьому саме і полягає комплексність правового статусу державних службовців, що включає в себе одночасно трудоправове коріння та адміністративно-правові засади.

Трудові та службово-трудові відносини доволі схожі за правовою природою та сутністю, а також мають певні ідентичні правові характеристики. До них можливо віднести вільне волевиявлення сторін зазначених відносин під час укладання трудового договору (контракту). «Трудовий договір виступає підставою трудових правовідносин, у яких знаходяться державні службовці» [2]. Також трудові і службово-трудові відносини характеризуються певними особливостями, а саме: громадяни, які вступають у трудові та службово-трудові відносини, включаються у трудовий колектив підприємства або державної установи, відповідно, набувають статусу працівника чи державного службовця;

за трудовим договором (контрактом) працівник або державний службовець має виконувати певну трудову функцію (службові повноваження), що є відповідною спеціальності, кваліфікації та конкретній посаді працівника; права та обов'язки сторін трудових та службово-трудових відносин визначаються як у загальному законодавстві, так і у спеціальному, а також за допомогою локально-правових актів (колективний договір, правила внутрішнього трудового розпорядку, накази, положення, доручення, тощо).

Як трудові, так і службово-трудові відносини здійснюються на платному підґрунті. «Права й обов'язки сторін, пов'язані з винагородою за працю у формі заробітної плати, - необхідний елемент трудових правовідносин» [3]. Вказані правовідносини характеризуються певною безперервністю, тобто щоденний робочий час по закінченню робочого дня змінюється часом відпочинку до початку наступного робочого дня або тижня. Також важливо зазначити, що службово-трудові відносини у більший мірі, ніж трудові, характеризуються ще й наявністю особистісно-психологічного супроводження, тобто мова йде про сприйняття престижності роботи, відчуття професійного авторитету та професійної репутації, ділової честі та гідності.

Службово-трудові відносини набувають особливого характеру серед інших трудових відносин, тому що сфера трудової діяльності, в якій вони виникають, тобто державна служба - це специфічний вид суспільної організації праці, що реалізується державними службовцями на професійній основі з метою виконання функцій та завдань конкретного державного органу. У зв'язку з цим, службово-трудовим відносинам притаманні як загальні структурні елементи будь-якої трудової діяльності, але зі своїм специфічним наповненням, маючи на увазі суб'єктів, зміст, мету, засоби та її безпосередній процес, так і спеціальні елементи, які саме і підкреслюють специфічність цього особливого виду трудової діяльності. До них доцільно віднести наявність спеціального суб'єкта - державного службовця; об'єктом управління в межах повноважень держоргану можуть виступати інші суб'єкти суспільних відносин; мета полягає у реалізації певних делегованих держоргану функцій держави; процес службово-трудової

діяльності характеризується специфічними формами; обов'язкова наявність та чітке виокремлення влади та підпорядкування у службово-трудових відносинах з відповідним супутнім контролем як з боку роботодавця, так і від спеціально призначених для цього органів, та ін. Зазначені фактори саме й доцільно розглядати як існуючі особливості реалізації громадянами свого конституційного права на працю шляхом працевлаштування на професійній основі до державного органу з відповідним набуттям статусу державного службовця.

Список використаних джерел

1. Цветков В. В. Совершенствование аппарата государственного управления / В. В. Цветков. - К. : Наук. думка, 1982. - 384 с.

2. Іншин М. І. Трудові правовідносини в системі державної служби / М. І. Іншин // Актуальні проблеми держави та права : зб. наук. праць. - 2000. - № 9. - С. 113-118.

3. Трудовое право : учебник / под ред. О. В. Смирнова. - М. : Проспект, 1997. - 448 с.

КОЛЄСНІК Тетяна,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗМІНА УМОВ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Воєнний стан кардинально вплинув на всі сфери суспільного життя, До початку широкомасштабного воєнного вторгнення Російської федерації в Україну Верховна Рада України розпочала адаптацію трудового законодавства Україіни до законодавства ЄС. Цей процес був зумовлений не лише

цивілізаційним вибором нашої держави стати членом Європейського Союзу, але й необхідністю забезпечити всебічний захист інтересів суб'єктів трудових правовідносин в ринкових умовах незалежної України. Зрозуміло, що чинне трудове законодавство, спрямоване на реалізацію права на працю та відпочинок у звичайний час, потребувало змін для регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану. Тому за цей час законодавцем прийнято низку нормативних актів, покликаних врегулювати проблемні аспекти, які виникають при реалізації права та забезпечити стабільність трудових правовідносин в умовах нових реалій сьогодення.

З метою врегулювання різних аспектів трудових відносин під час воєнного стану Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. №2136-IX (далі – Закон №2136). В Законі визначено нові правила організації трудових відносин в умовах воєнного стану для усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами [1].

У стаття 1 Закону №2136 закріплено, що саме цей Закон визначає особливості застосування трудового законодавства під час війни. Тобто норми вказаного Закону мають пріоритет дії відносно норм іншого законодавства про працю. Цією самою статтею передбачено, що у період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, врегульованих Законом №2136.

Слід зазначити, що трудове законодавство України гарантує працівникові дотримання тих умов трудового законодавства, які були обумовлені при його укладенні. Нормами статті 31 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) визначено, що власник або уповноважений ним орган не має права вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором. Однак в процесі роботи з різних причин виникає потреба змінити умови трудового договору. Ініціатива такої зміни може йти як від власника або уповноваженого ним органу, так і від самого працівника.

В умовах сьогодення окреслені питання набули актуальності, оскільки законодавчими новаціями передбачено дві важливі норми, що містить статті 3 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», що зосереджені на питаннях переведення та зміни істотних умов праці в умовах воєнного часу. Отже у зв'язку з релокацією підприємства може винукнути необхідність щодо перепрофілювання та релокації працівників [2]. Перша норма визначає, що на період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (за винятком переведення на роботу в іншу місцевість, де тривають активні бойові дії), якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою. Аналогічна норма міститься у ст. 33 КЗпП України [3]. Як і раніше, така робота не повинна бути протипоказана працівникові за станом здоров'я. Також встановлено заборону на таке переведення в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії. Для переведення на роботу в іншу місцевість з активними бойовими діями необхідна згода працівника.

В свою чергу друга норма визначає, що на період дії воєнного стану норми ч.3 ст. 32 КЗпП України про двомісячний строк попередження працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються. Але застосовується норма ч.2. ст. 32 КЗпП України, яка регламентує питання переміщення працівника. Звичайно, роботодавець повинен попередити працівників про зміну істотних умов праці навіть в цих складних умовах.

Отже, у період воєнного стану роботодавець звільняється від обов'язку завчасно (за 2 місяці) повідомляти працівнику про зміну істотних умов праці, як це передбачено ч. 3 ст. 32 КЗпП України. Проте, як і раніше, допускається зміна істотних умов праці, якщо це спричинено змінами в організації виробництва й праці.

В Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-IX (далі-Закон) норма статті 23 скеровує, що «Роботодавець зобов'язаний інформувати працівників, які працюють за строковим трудовим договором, про вакансії, що відповідають їх кваліфікації та передбачають можливість укладення безстрокового трудового договору, а також забезпечувати рівні можливості таких працівників для його укладення» [4].

Принагідно відзначити, що відповідними положеннями вводяться додаткові гарантії щодо забезпечення для працівників, які працюють за строковим трудовим договором, інформацією про можливість працевлаштування на невизначений строк, що відповідає вимогам Директиви Ради 1999/70/ЄС щодо Рамкової угоди про роботу на визначений строк [5].

Таким чином з метою забезпечення імплементації положень Директиви Ради 1999/70/ЄС від 28 червня 1999 р. щодо рамкової угоди про роботу на визначений строк, укладеної ETUC, UNICE та CEEP щодо забезпечення гідної праці, виконуваної на умовах строкового трудового договору, статтею 23 вказаного Закону врегульовано основні вимоги щодо запобігання зловживань шляхом укладення послідовних строкових трудових договорів, а також закріплено обов'язок роботодавця інформувати працівників, які працюють за строковим трудовим договором, про вакансії, які передбачають можливість укладення безстрокового трудового договору.

При цьому слід зауважити, що в законодавстві відсутня норма, що конкретизує відповідний порядок та процедуру надання інформації працівникам про відповідні вакансії. Роботодавець може здійснювати таке інформування у визначений ним спосіб, зокрема, шляхом особистого ознайомлення працівника, розсилки на електронну пошту, розміщення інформації в загальнодоступних місцях на підприємстві, установі, організації тощо. Водночас, на нашу думку, з метою додержання норм цієї частини, роботодавець має вжити заходів, достатніх для доведення того факту, щоб кожного працівника об'єктивно була можливість ознайомитись з такою інформацією та визначитися щодо подальшої реалізації за

представленими вакансіями з метою укладення безстрокового трудового договіру.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 5.03.2022р. №2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text

2. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2022р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text

3. Кодекс законів про працю України : станом на 15 серпня 2022 року. Харків: Право, 2022. 120 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022. № 2352-IX URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text

5. Щодо Рамкової угоди про роботу на визначений строк: Директиви Ради 1999/70/ЄС URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

КОЛОТ Сергій,
курсант 306 навчального взводу, факультету № 1, Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції
науковий керівник: БОНДАРЕНКО Ольга,
доцент кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виклики пов'язані у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації щодо України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року змушують нас переходити до нових реалій повсякдення коли більшість державних інститутів працює в особливому режимі на лінії введення вогню. Також змін набула і судова система України, адже війна в країні не може не впливати на процес здійснення правосуддя. І хоча Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 й обмежується пунктом 3 конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб [1], але конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим навіть у такі часи.

Разом з тим, ми повинні розуміти що забезпечити безперервну роботу суду під час війни не завжди вдається, бо по даним Верховного Суду України більш 20% суддів опинились під тимчасовою окупацією або в зоні проведення безпосередніх бойових дій. І навіть така ситуація не дозволяє здійснювати будь яке прискорення у будь яких формах судочинства. Така гарантія закріплена у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року, а саме у статті 25 «Правосуддя в умовах воєнного стану» частиною 2 скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Також у частинні 3 вищевказаної статті передбачено що, у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які

діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів, а частиною 4 забороняється створення надзвичайних та особливих судів[2]. Тобто гарантування доступу кожному до правосуддя підтримується як, і Конституцією України, та Законом України «Про правовий режим воєнного стану» під час дії воєнного стану.

Для вирішення ново поставлених задач Рада Суддів України 24.02.2022 року, прийняла ряд важливих та актуальних рішень «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ», а 02.03.2022 року видала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану, до цих рекомендацій відносяться:

- відкладати розгляд справи (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, оскільки велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи чи не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя;
- справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження;
- роз'яснювати громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції; для цього учасники справи мають заявити про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції [3].

Наприклад, якщо брати таку рекомендацію, як розгляд справи в режимі відео конференції то вона була розроблена ще у 2020 році, коли весь світ був стурбований Covid-19 та викликами, які постали у зв'язку з його поширенням. Та після нових викликів пов'язаних повномасштабною війною в Україні ця система показала себе знову і дії тобто реалізувати право учасникам справи брати участь в судових засіданнях дистанційно, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд. Але хоч механізм проведення судових засідань в

форматі відео конференції, без присутності учасника справи безпосередньо в залі судового засідання, допоміг значно нормалізувати здійснення правосуддя в умовах карантину. Проте новітня практика підтверджує, що умови воєнного стану перешкоджають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб. На жаль, наразі в Україні відсутнє повністю безпечне місце і чи не щодня у кожній місцевості нашої держави лунають сирени, що, в свою чергу, передбачає необхідність особи (судді, учасників справи або працівників суду) перемістити в укриття.

Якщо дивитись на процесуальні строки у період воєнного стану то вони ніяк не впливають на їх перебіг, але є причиною для поновлення або продовження процесуального строку. Наприклад процесуальний строк, встановлений судом, поновленню не підлягає, але може бути виключно продовжений за клопотанням сторони спору також на час дії воєнного стану продовжуються строк загальної та спеціальної позовної давності, передбачений нормами цивільного та господарського законодавства. Такі доповнення зазначені у проекті Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) від 26.04.2022 року [4].

Ситуація, яка виникла на даний час вимагає від уряду впевнених та рішучих кроків, щоб налагодити правосуддя в Україні та доступ його до усіх громадян України. Тому що зараз як ніколи постали нові вимоги перед судовою системою України яка захищає права і свободи кожного з нас. Хоч в Україні за і створюються умови для безпечного та справедливого суду, ми вважаємо що дана ситуація потребує більш детального розгляду та вирішення питань які будуть спрямовані на захист правосуддя, запровадження принципово нових процедур, спрямованих на захист прав, свобод та дотримання безпеки учасників судового розгляду та ефективного розгляду кожної судової справи в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану. Указ президента України №64/2022 URL.: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення 14.09.2022)

2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України № 389-VII від 12.05.2015. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 14.09.2022)

3. Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану. Рішення Ради суддів України №23 від 05.08.2022. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text(дата звернення: 14.09.2022)

4. Проект Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) №7316 від 26.04.2022 URL.: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489 (дата звернення: 14.09.2022)

КУЗНІЧЕНКО Оксана,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри цивільного та трудового права Одеського національного морського університету

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИСТОСУВАННЯ МЕДІАТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИРІШЕННІ ТРУДОВИХ СПОРІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Питання медіації досі є малодослідженим вченими-юристами. В Україні медіація ще перебуває на початку свого розвитку і тому застосовується не так часто як хотілося б. У національні нормативно-правові акти вже імплементовані певні правила медіації, які врегульовують порядок її застосування. Саме процедура медіації в трудовому праві є ефективним механізмом примирення сторін, яка може вирішити багато сьогоднішніх проблем.

На сучасному етапі розвитку Української держави запровадження такого

альтернативного методу вирішення спорів, як медіація - вже має юридичне підґрунтя, а саме Закон України «Про медіацію» (далі - Закон), який набрав чинності з 15.12.2021 року та визначає правові засади і порядок проведення медіації, як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових та інших.

Сучасний досвід багатьох розвинутих країн показує, що медіація є ефективним, фінансово заощадливим і своєчасним способом досягнення консенсусу, вирішення конфлікту порівняно з вирішенням спору в судовому порядку. При чому компроміс і врегулювання можуть бути досягнуті не тільки у спірних питаннях, що виникають у сімейних, цивільних, господарських, корпоративних відносинах, але й навіть у певних кримінальних провадженнях.

Поняття «медіація», що зустрічається у юридичних текстах і публікаціях, дуже часто відображає лише якийсь мінімальний набір вимог до процесу медіації (добровільний, структурований процес, в рамках якого медіатор сприяє спілкуванню між сторонами, дозволяючи їм взяти на себе відповідальність за пошук вирішення виниклого між ними конфлікту) і особистості медіатора в рамках відповідної правової системи. На жаль, ні серед юристів, психологів, соціологів та інших спеціалістів, що мають відношення до «медіації», відсутня єдність думки і підходу у визначенні поняття медіація.

Одні вчені вважають, що медіація – це технологія вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони і ця третя сторона в медіації має кардинально інше завдання, ніж сам суд. Інші вчені вказують, що медіація – це процес, в якому нейтральна третя сторона – медіатор – допомагає вирішити предмет спору і своїми діями сприяє виробленню добровільного правильного рішення між конфліктуючими сторонами, полегшує процес взаєморозуміння

позицій та інтересів, надаючи можливість прийти до взаємної згоди.

Слід підкреслити, що при наявних відмінностях в понятті медіації серед вчених, існує єдність в тому, що безпосередньо сам медіатор характеризується як третя нейтральна сторона, яка сприяє досягненню угоди між конфліктуючими сторонами з метою вирішення конфлікту між ними.

Медіація вважається не змагальним підходом до вирішення конфліктів чи спорів. Основна роль медіатора полягає у тому, щоб забезпечити взаємодію між сторонами, допомогти їм сконцентрувати увагу на реальних аспектах спору і запропонувати варіанти вирішення проблеми, що задовольнять інтереси і потреби відповіднихсторін, він діє як міст між сторонами, допомагаючи згладити нерівності, що впливають на рішення сторін. Важливо відзначити, що медіація не замінює отримання юридичної консультації. Медіацію можна розглядати, як процедуру, що забезпечує взаємодію з іншою стороною, а також просто організуючу думку особи з приводу конфлікту в потрібному напрямку і її ставлення до нього.

Чинне законодавство передбачає позасудовий порядок вирішення трудових спорів, підтвердженням цього загального правила є і судова практика. Щодо процедури проведення медіації, то для зручності, самими сторонами обирається форма її проведення, обстановка, регламент проведення тощо. При цьому медіатор, як посередник у вирішенні спору у т.ч. приймає заходи для налагодження конструктивного діалогу між сторонами спору, не вказуючи свою позицію щодо способів вирішення спору. При розгляді судом трудового спору навпаки суддя наділений владними повноваженнями, який керує процесом вирішення спору за встановленими законодавчими приписами та за результатами розгляду він приймає рішення у відповідності до своєї правосвідомості та у відповідності до вимог чинного законодавства. При цьому при винесені рішення судом на перше місце ставиться вирішення спору відповідно до приписів Закону, на друге, інтереси сторін.

Оскільки законодавство України, на відміну від багатьох інших юрисдикцій, не передбачає такий спосіб вирішення трудових спорів як трудовий арбітраж,

медіація залишається єдиним засобом для конфіденційного вирішення спору (конфлікту) між працівником, роботодавцем та іншими суб'єктами трудових відносин.

Отже, в Україні інститут медіації повільно, але впевнено поширюється у сфері трудових відносин і, як і будь-який інший спосіб подолання конфліктів, розвивається. Запровадженню медіації у трудових відносинах сьогодні в Україні назріла необхідність вироблення та прийняття норм щодо запровадження альтернативних заходів, а саме – примирення, медіації та відновного правосуддя, для досягнення балансу інтересів сторін, що конфліктують. Проте для подальшого розвитку медіації і подолання скептичного ставлення до цього інституту слід організувати актив не інформування громадськості, проведення інформативної роботи з роботодавцями, які, у свою чергу, мають доносити таку інформацію до своїх працівників.

КУЗЬМЕНКО Сергій,
доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СЕПАРАЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогоднішньому етапі розвитку правового регулювання шлюбних відносин в Україні питання режиму окремого проживання подружжя є досить актуальним [1].

В житті часто зустрічаються такі ситуації, коли перебування в шлюбі для подружжя вже не має сенсу або, як кажуть, «пройшла любов». При цьому, таке подружжя не хоче подавати заяви на розлучення, не хоче займатися поділом майна, не хоче «отримувати штамп у паспорті» та інше... Але, основне те, що вони не хочуть жити разом [2]. Що робити в таких випадках? Саме для вирішення

таких питань в Сімейному кодексі України закладена особлива процедура, яка має назву сепарація – це встановлення судом режиму окремого проживання подружжя. Для цього достатньо простого небажання одного із подружжя жити спільно. Сепарація підходить для всіх тих, кому за відсутності реальних сімейних стосунків потрібно бути у шлюбі [2].

Наприклад, проблемою може стати така ситуація, коли подружжя в їх період сумісного проживання, відчуває демотивацію в сенсі заробляння грошей і придбання будь-якого майна. В них можуть виникати якісь сумніви. Особливо тоді, коли вони починають думати, що розлучення для них вже неминуче. Бо тоді, чоловік або жінка будуть вимагати половину від усіх придбань, і такий поділ спільного нажитого майна, буде для них єдиним можливим шляхом вирішення конфлікту [1].

А може бути й така ситуація, коли ти в бізнесі, а твої компаньйони не бажають створювати спільні проекти з одруженим партнером. На кону стоять великі гроші, і вони вважають, що неможливо передбачити, як може повестися жінка такого партнера (наприклад, за бажання можна у чоловіка і шматок бізнесу відірвати, якщо той його почав, перебуваючи у шлюбі, адже майно вважатиметься спільною сумісною власністю подружжя). Вважаємо, що в таких випадках договірні відносини, наприклад, заключення шлюбного договору – це не найкращий спосіб вирішення питань матеріального плану. Договір можна оскаржити (визнати недійсним, розірвати тощо). А крім того, з моральної точки зору – це може бути не завжди доречним. Ну, як буде виглядати спроба запропонувати жінці зайти до нотаріуса щоб посвідчити шлюбний договір, бо так зараз складаються обставини. Це завжди буде сильним ударом по сімейних відносинах [1].

Для цього в Законі існує сепарація (від лат. «separation» – відокремлення, розлучення, розділення), тобто право подружжя на встановлення режиму окремого проживання. При цьому, даний режим спрямований не тільки на забезпечення майнових прав, але й на збереження права на батьківство одного чи обох з подружжя [3]. Так, ч.1 ст. 120 СК України, встановлює режим окремого

проживання не припиняючи прав та обов'язків подружжя, і які дружина та чоловік мали до встановлення цього режиму, а також прав та обов'язків, які встановлені шлюбним договором [5]. Крім того, ч.2 ст. 120 СК України вказує, що у разі встановлення режиму окремого проживання: 1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутим у шлюбі; 2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка [5].

В Україні з 2002 року, тобто вже 20 років, закріплено право подружжя звернутися до суду з метою встановлення режиму окремого проживання для збереження шлюбу не доводячи справу до розлучення [6]. Звісно, практикуючі юристи чули про такий термін. А от з числа осіб, які не спеціалізуються в правовій сфері, не кожен чув про таке поняття. Як тільки починаються якісь проблеми в стосунках, більшість людей задумується про розірвання шлюбу [4].

Видатний український вчений З. Ромовська пояснює, що сепарація – це лише крок до розірвання шлюбу, але ще не саме розірвання. Адже ті, хто розійшлися, ще не розлучилися, і це створює надію на примирення і тому певною мірою вигідне для тих, у кого є діти. Встановлення режиму окремого проживання не суперечить Конституції України, не порушує права подружжя. Інститут сепарації є юридичним закріпленням одного із проявів права кожного із подружжя на особисту свободу [7].

Але є також коло людей, які вважають, що сепарація – це непотрібний інститут і його взагалі потрібно виключити із законодавства [4].

Серед українців цей режим є мало популярним через недостатню обізнаність у меті, підставах та наслідках його встановлення, а також через те, що законодавче врегулювання даного інституту є не в повній мірі досконалим. Згідно із реєстром судових рішень за останні 5 років було винесено близько 20 тисяч подібних рішень, в той час, як в реєстрі кожен день з’являються більше 100 рішень про розірвання шлюбу [6].

До 2002 року інститут сепарації був взагалі невідомим в Україні. Зорислава Ромовська зазначає, що у жодному з радянських підручників з сімейного права

про нього не було й згадки [7]. Вперше цей термін в українському законодавстві з'явився у 2000 році, а саме після ратифікації Угоди між Україною і Турецькою Республікою «Про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах», один із пунктів якої безпосередньо стосувався сепарації [8].

А якщо заглянути до коріння виникнення цього інститут, то ще у 1563 році Тридентський собор Римської католицької церкви заборонив розірвання шлюбу, ввівши одночасно separatio namen saetthoro – відлучення від стола і ложа. Суть такого відлучення полягала у дозволі подружжю жити окремо. Отже, формально залишаючись у шлюбі, жінка та чоловік могли отримати право не підтримувати шлюбних стосунків між собою [2].

Як бачимо, інститут сепарації вже давно визнається канонічним правом. Запозичення цього інституту обумовило застосування у судовій практиці для тлумачення зазначеного розладу підстав, окреслених церквою, а саме: чужолозтво (зрада одного з подружжя); реальна загроза життю та здоров'ю одного із подружжя (бійки, знущання, інші ситуації); загроза душі одного із подружжя чи їхніх дітей (наприклад, перебування іншого з подружжя у секті, примушування ним інших членів сім'ї до цього); небезпека для спільних дітей (наприклад, знущання над ними, примушування їх до бродяжництва, безвідповідальне ставлення до них) тощо [9, с. 95].

Не менш цікавим є розповсюдження інституту режиму окремого проживання в міжнародній сімейній практиці. Так, здійснюючи аналіз законодавства Франції, Німеччини, Литви, Мальти, Польщі, Бельгії та ряду інших держав-учасниць ЄС, де застосовується сепарація, можна дійти до висновку, що її головною метою є можливість надати подружжю час для визначення того майбутнього для їх шлюбу, який вони бажають обрати, – розлучення чи примирення. У більшості іноземних держав, режим окремого проживання може бути встановлений не лише рішенням суду, а й рішенням прокурора, державної адміністрації тощо. Крім того, законодавчо визначеним є перелік підстав для встановлення сепарації, серед яких: подружня зрада, насильство, жорстоке поводження, погрози, тяжкі тілесні ушкодження чи тяжкі

образи стосовно позивача чи дітей, якщо з часу укладення шлюбу пройшло чотири і більше років, або якщо один із подружжя покинув другого без достатніх на те підстав (без поважних причин) на строк більше двох років та інші. Також, встановлення режиму окремого проживання за законодавством деяких країн, наприклад Данії та Італії, є обов'язковим етапом для подальшого розірвання шлюбу [10].

Законодавство іноземних країн може передбачати й інші додаткові наслідки сепарації. Так, в законодавстві Португалії, встановлення сепарації не розриває шлюбні відносини, а лише їх послаблює, залишаючи обов'язок дотримання подружньої вірності, поваги і комунікації. За законодавством Ірландії правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя полягають у тому, що суд під час ухвалення рішення про його встановлення звільняє подружжя від обов'язку спільно проживати, однак дружина все ще може носити прізвище чоловіка. Встановлення сепарації у Нідерландах дає право вимагати відшкодування тому із подружжя, хто зазнав шкоди у зв'язку з діями другого з подружжя, вчиненими після відкриття провадження у справі про сепарацію або за шість місяців, що передували цьому, і якщо такі дії були вчинені без належної згоди на це іншим із подружжя або без надання ним представництва, або внаслідок легковажного збільшення боргів, або необґрунтованого відчуження об'єктів спільної сумісної власності, заподіяли шкоду спільному майну [11].

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що існування зазначеного інституту сепарації вже перевірене та підтверджене міжнародною практикою і, на нашу думку, є позитивним введенням сімейного законодавства України. Проте, хотілося б також зазначити, що недостатня обізнаність громадян про сепарацію, послаблення психологічних зв'язків у сім'ях та лібералізація суспільних поглядів щодо розірвання шлюбу призводять до поодиноких випадків застосування такого режиму. Саме тому, сьогодні, коли інститут сім'ї переживає кризу, інститут сепарації в Україні потребує подальшого удосконалення, з обов'язковим урахуванням зарубіжного досвіду його правового регулювання.

Список використаних джерел

1. Що таке сепарація? Або ще один спосіб захистити своє майно, не розриваючи шлюб. URL: https://www.brakirazvod.org.ua/zashhita-i-razdel-imushhestva/chto-takoe-separaciya/

2. Актуальні проблеми розвитку приватного права в Україні: тези доповідей учасників регіональної курсантсько-студентської конференції (15 квітня 2016 р.) / За ред.. В.О. Кучера, Г.Б. Яновицької. Львів: ЛьвДУВС,2016. 525 с. . URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_15_04_2016.pdf

3. Режим окремого проживання подружжя та його правові наслідки. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL:https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/

4. Марина Менькова. Шлюб продовжується, а сімейні права та обов'язки припиняються. Юридична Газета від 18 серпня 2016 р. URL:https://patriot.legal/shlyub-prodovzhuyetsya-a-simejni-prava-ta-obov-yazky-prypynyayutsya/

5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // (із змінами і доповненнями). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.

6. Ганна Гаро, Марина Вітліна. Режим окремого проживання: чому не можна встановити його в договірному порядку? Юридична Газета від 27 серпня 2021р. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/rezhym-okremogo-prozhyvannya-chomu-ne-mozhna-vstanovyty-jogo-v-dogovirnomu-poryadku/

7. Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Зорислава Ромовська. К.: Правова єдність, 2009. 500 с.

8. Ревуцька І. Е. Режим окремого проживання подружжя / Ірина Емілівна Ревуцька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2010. Вип. 14. Ч. 2. С. 274-277

9. Сімейне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т.В. Курило. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2015. 316 с.

10. Верба-Сидор О.Б., Воробель У.Б. Формальна сепарація як умова розірвання шлюбу у законодавстві держав-учасниць Європейського Союзу (Данія, Ірландія та Італія). ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019. С. 20-24.

11. Верба-Сидор О.Б., Воробель У.Б. Інститут сепарації у сімейному праві Франції, Португалії та країн Бенілюксу. Соціально-правові студії. 2019. Випуск 3 (5). С. 21-29

ЛЕОНОВ Сергій,
курсант Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ , м. Херсон, Україна
науковий керівник: ПЕТРЕНКО Наталія,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВОЛОДІННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Право власності є природним та невід'ємним правом людини, тому забезпечення захисту прав усіх суб'єктів права власності є однією з найважливіших задач кожної розвинутої держави, оскільки право власності закріплено в Конституції України. Так, кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право власності є непорушним

Набуття права власності пов'язується зазвичай із заволодінням річчю. Володіння – це фактична влада, фізичне панування особи над тілесною річчю, яке надає особі фактичну можливість використовувати виключно для себе повну владу над річчю, тримати її для себе і в своїй владі з наміром отримувати з неї можливі вигоди і відхиляти чужий вплив на неї.

Надзвичайно широко право володіння трактує З. В. Ромовською, а саме, як можливість фактично посідати, панувати над річчю (майном) і як можливість впливати на неї у будь-який момент, здійснювати щодо неї свою волю [2, с. 43].

Тому більш детальним визначенням ми моежмо вважати поняття права власності у Цивільному кодексі України, а саме правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [3].

Сутність володіння можна розкрити і через можливість особи впливати на річ. Проте така точка зору є спірною. Вплив – це дія, яку певна особа виявляє стосовно іншої особи чи предмета. Майно, що перебуває у власності особи, перебуває під її впливом [4, с.285].

Традиційно у цивілістиці поняття права власності розглядається в об'єктивному та суб'єктивному сенсі

В об'єктивному сенсі право власності розглядається як правовий інститут, що є сукупністю правових норм, які регулюють відносини власності, тобто регулюють та захищають приналежність майнових благ конкретним суб'єктам. А вже під правом власності в суб'єктивному сенсі розуміється суб'єктивне право власника, яке, як і будь-яке суб'єктивне право, є мірою дозволеної поведінки уповноваженої особи і передбачає можливість особи на свій розсуд, незалежно від волі інших осіб, визначати свою поведінку стосовно належних їй речей.

Ознака права володіння полягає у пануванні особи над річчю, під чим розуміється вплив на річ, ставлення до речі. Друга ознака володіння полягає в тому, що панування має бути фактичним, хоча це і не завжди передбачає постійний контакт особи з річчю. Тут слід взяти до уваги, що у власності особи може бути безліч речей. Однак тримати біля себе усі речі одночасно власник не може.

Визначаючи характерні ознаки права володіння, слід, насамперед, вказати, що право володіння – це одне з прав власника, що визначає становище, певний зв'язок, який існує між особою (власником) і річчю.

Здійснення права володіння за своєю суттю відрізняється від здійснення права користування і права розпоряджання. Адже володіння на відміну від користування й розпоряджання потребує певних активних дій на відмінно від права володіння, що включає в себе жодних активних дій стосовно речі.

Право ж володіння визначає певний стан, в якому перебуває особа стосовно належної їй речі та який проявляється в її матеріальному контакті з річчю під час тримання речі. Тому основну ознаку права володіння варто визначати через матеріальний зв'язок особи з річчю, який означає матеріальний контакт особи з річчю або інший тісний зв'язок між особою і річчю.

Для того, щоб бути власником, особі не треба постійно перебувати у матеріальному контакті з річчю. У власника лише повинна бути можливість у потрібний момент поставити себе в таке становище щодо речі, щоб реалізувати матеріальний контакт із нею. Право володіння надає особі можливість фактично тримати річ у себе на законній правовій підставі. Зокрема, право власності передбачає наявність правомочності володіння в своїй структурі, що є певною правовою можливістю, яка надає особі правомірно володіти річчю

Важлива ознака права володіння полягає у тому, що матеріальний зв'язок має бути реальним чи реально можливим і особа, що володіє річчю повинна мати реальні можливості в будь-який момент розпочати реальне (дійсне) володіння річчю, користування та розпоряджання нею. Така ознака відмежовує право володіння від звичайного тримання речі без легальних на те підстав.

В аспекті набуття володіння необхідно відзначити один важливий момент, що для набуття володіння підстава його набуття не має значення, оскільки вона не впливає на сам факт виникнення володіння як фактичного відношення, проте має значення для кваліфікації володіння як виду (законного чи незаконного) та правових наслідків, що пов'язуються з виникненням того чи іншого виду володіння (відшкодування шкоди тощо).

Хоча, як правило, володіння набувається за рахунок фактичного панування над річчю, але не всі випадки такого панування можна розглядати як володіння (винятки із загального правила). Так, не виникає володіння у осіб, які хоча і

здійснюють фактичне володіння над річчю, але роблять це на користь іншої особи на підставі повноважень володільця, отриманих ним від цієї особи (слуги, робітники тощо).

Таким чином, володіння є певним фактичним станом, цінність якого проявляється в тих правових наслідках, що виникають у результаті такого володіння, характеризується специфікою його об’єкта, умовами, за наявності яких такий стан може бути встановлений, способами набуття та втрати володіння, що в своїй сукупності формують особливості правового режиму об’єкта володіння.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності. Київ, 2011. 246 с.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.

4. Цивільне законодавство України. Основні категорії, принципи та концепти: монографія / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса, 2012. 339 с.

МАЗУРЕНКО Олена,
аспірант кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ СУДАМИ ПРАВА ПРАЦІВНИКА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема захист трудових прав та інтересів працівників була і залишається однією з актуальних проблем трудового права. Науковці зазначають, що «аналіз порядку вирішення трудових спорів висвітлює ряд проблемних питань, існування яких свідчить, що існуючий на сьогодні порядок розгляду трудових спорів не є досконалим як в цілому, так і стосовно судового розгляду таких спорів зокрема» [1, с. 120]. Водночас в сучасних умовах питання судового захисту трудових прав працівників зазнало певних змін, зокрема низка прав працівників та обов'язків роботодавця в умовах воєнного стану зазнали тимчасових змін, а отже і кількість трудових спорів збільшується. При підвищенні кількості трудових суперечок між працівниками і роботодавцями закономірним є прагнення працівника захистити свої права, зокрема в умовах коли в державі йде війна. Отже, зупинимось на тому, що ж являє собою право працівника на захист.

«Право на захист є складовою суб'єктивного права та полягає у можливості захисту права у разі його порушення. Таке суб'єктивне трудове право виникає з моменту реалізації особою наданих їй позитивних трудових прав, якщо ці права не є природними» [2, с. 16]. «Право на захист є складовою суб'єктивного трудового права працівника, кореспондуючим якому є обов'язок роботодавця. Одночасно, це право є самостійним суб'єктивним правом, якому притаманний матеріально-правовий та процесуальний зміст, які включають відповідні можливості уповноваженого суб'єкта. Основною проблемою, що стає на шляху реалізації права на захист працівника, є невизначеність у позитивному праві тих

можливостей (прав), які працівник може використовувати в процесі здійснення такого права. При цьому важливими проблемами, що заважають реалізації працівником права на судовий захист, є недовіра до даного юрисдикційного органу; негативне ставлення роботодавця до працівника, що обстоює свої права у суді; тривалий процес розгляду справи; неузгодженість норм і можливостей їх практичного застосування [2, с. 20].

До названих проблем сьогодні додається проблеми процесуального змісту щодо захисту трудових прав працівника. Окреслені проблеми обумовленні дією в Україні воєнного стану та тими тимчасовими змінами, що відбулись у трудовому законодавстві. Принагідно зазначити, що Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» право працівників на захист не регулюється, але закріплює обмеження низки конституційних прав громадян у сфері праці [3], відповідно до цього закону, створює умови для виникнення розбіжностей у погляді сторін щодо реалізації трудових прав та обов'язків. Недосконаліть названого Закону створює певні перешкоди у захисті трудових прав працівників у майбутньому, після припинення дії воєнного стану. Зокрема такі небезпеки стосуються права працівника на оплату праці.

Так, у частині 3 статті 10 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» закріплено, що «роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили». Отже, захищаючи своє право на оплату праці працівник може звернутися до суду задля захисту свого права. При розгляді трудового спору роботодавець може бути звільнений від відповідальності за порушення строків оплати праці, якщо доведе, відсутність своєї провини у порушенні трудового права працівника, зокрема через обставини, що є наслідком ведення бойових дій чи інших обставин непереборної сили. Фактично, ми маємо ситуацію коли право працівника на оплату праці порушено і він звернувся до суду за захистом цього права. Суд розглядаючи трудовий спір, правомірно може звільним роботодавця від відповідальності, якщо той доведене зв'язок невиплати

заробітної плати з наслідками бойових дій чи обставин непереборної сили. У решті решт суд винесе рішення не на користь працівника.

Після винесення рішення не на користь працівника, у майбутньому, цей працівник зіткається з проблемою реалізації права на захист в суді. Це пов'язано з тим, що відповідно до підпункту 2 частини 1 статті 186 Цивільного процесуального кодексу України суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо «є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами» [4]. Отже, трудовий спір між працівником і роботодавцем щодо несвоєчасної виплати заробітної плати, який розглядався у період дії воєнного стану і стосовно якого є відповідне рішення суду, що набрало законної сили вказує, що працівник втрачає право на повторне звернення до суду з тим же предметом спору – несвоєчасна виплата заробітної плати.

Окреслена проблема демонструє наявність серйозної проблеми у царині захисту трудових прав працівників, зокрема щодо можливості повторного звернення до суду з тим самим предметом спору, що розглядався в суді у період дії воєнного стану. Така ситуація не лише поглиблює проблеми захисту трудових прав працівників в судах, а й створює нові умови послаблення рівня захисту трудових прав працівників судами. Фактично, право на захисту як суб'єктивне право працівника, що полягає у можливості звернення до суду повинно охоплювати й ті виняткові випадки обумовлені війною, що дозволяють реалізувати право на захисту в суді. Для вирішення наведеної вище проблеми щодо захисту права працівника на оплату праці, у разі його порушення внаслідок ведення бойових дій або інших обставин непереборної сили необхідно внести зміни у чинне законодавство.

Наприклад, ми пропонує закріпити у процесуальному законодавстві спеціальну норм відповідно до якої після завершення дії воєнного стану працівник має право звернутися до суду для вирішення трудового спору, який розглядався у період дії воєнного стану, і відповідно у справі винесено рішення,

яке набуло законної сили. Паралельно із внесенням змін до цивільного процесуального законодавства необхідно доповнити Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» статтю 17 «Право на судовий захист» таким змістом:

1. Працівнику надається право на повторне звернення до суду з метою захисту свого трудового права, яке було порушено роботодавцем у період дії воєнного стану і відповідно до якого винесено рішення.

2. Право на повторне звернення до суду поширюється на трудові спори щодо виплати заробітної плати чи компенсації за час невикористаної відпустки у разі звільнення.

У прикінцевих положеннях Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» пункт 3 необхідно викласти у такій редакції:

«Цей Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім частини четвертої статті 13 та статей 15 і 17 цього Закону, які втрачають чинність з моменту завершення відшкодування працівникам та роботодавцям грошових сум, втрачених внаслідок збройної агресії проти України».

Список використаних джерел

1. Любчик О.А. Процесуальні аспекти судового захисту трудових прав. *Європейські перспективи*. 2012. № 3.Ч.3. С. 120-125.

2. Козуб І.Г. До питання судового захисту трудових прав. *Адвокат*. 2010. № 12 (123). С. 16-21.

3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1634.

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16. Ст. 1088.

МАЙКУТ Христина,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОСТМОРТАЛЬНА РЕПРОДУКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Одним із вагомих досягнень людства XX століття є допоміжні репродуктивні технології. Це своєю чергою спонукає юриспруденцію до регламентації новітніх правовідносин, які виникають у зв'язку з цим. Діючі вітчизняні нормативно-правові акти щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій спрямовані насамперед на закріплення права на застосування зазначених технологій, визначають механізм та умови застосування їх методик. Водночас поза увагою законодавця залишається низка проблемних питань. Відтак з початком повномасштабної війни на території України постала проблема законодавчої неврегульованості постмортального (посмертного) використання біоматеріалу та ембріонів у репродукції.

Під поняттям «постмортальна (посмертна) репродукція» (від лат. post mortem – посмертний) розуміється зачаття та народження дитини після смерті кого-небудь із батьків. Тобто зазначений термін вживається в тих випадках, коли зачаття дитини відбулося після смерті біологічних батьків чи одного з них, на відміну від посмертного народження, коли зачаття мало місце за їхнього життя [1, с. 35].

Розвиток наукових технологій дає можливість здійснити декілька варіантів посмертної репродукції: використання кріокорсервованих біологічних репродуктивних матеріалів, взятої ще за життя людини, перенесення раніше замороженого ембріона та новітній напрям – посмертний витяг репродуктивних клітин померлої особи або особи, що перебуває в незворотній комі чи в стані клінічної смерті [1, с. 35].

Аналіз іноземного законодавства, присвяченого регулюванню постмортальної репродукції, свідчить про різні підходи до досліджуваної проблеми. Так, країни світу можна поділити на три групи в залежності від позиції законодавця щодо застосування постмортальної репродукції: країни, де постмортальну репродукцію заборонено (Франція, Німеччина, Швеція, Угорщина, Словенія); країни, де постмортальну репродукцію дозволено (Великобританія, Іспанія, Бельгія, Португалія, Бразилія); країни, в законодавстві яких відсутня згадка про зазначений різновид репродукції (Україна) [2, с. 173].

Широкі потенційні можливості сучасної вітчизняної медицини щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій обмежуються наявністю суттєвих прогалин у правовому регулюванні зазначеної сфери суспільних відносин і, як наслідок, відсутністю відповідей на низку важливих питань, як-от, чи можуть використовуватися репродуктивні клітини та ембріони без згоди біологічних батьків, у випадку їх смерті (одного з них), яка повинна бути форма такої згоди тощо.

Варто зауважити, що питання, пов’язані із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, українським законодавством регламентуються фрагментарно. Сьогодні через відсутність спеціального законодавчого акта, який би закріплював норми щодо реалізації репродуктивних прав із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, правове регулювання суспільних відносин в зазначеній сфері здійснюється на відомчому рівні Наказом Міністерства охорони здоров’я України від 09.09.2013 року № 787, яким затверджено Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні [3].

Зазначеним нормативним документом врегульовуються питання забору, кріоконсервації (заморожування) біологічних репродуктивних матеріалів людини, їх зберігання. Водночас правовий механізм щодо розпорядження та подальшого посмертного використання кріоконсервованого репродуктивного матеріалу людини в даний час є відсутнім. За таких умов письмова згода пацієнта на проведення постмортальної репродукції буде найкращим свідченням його

рішення мати дітей після смерті і цей висновок варто врахувати українському законодавцю [2, с. 173].

Окрім того, поза межами законодавчого унормування залишається й спадково-правовий статус особи, зачатої й народженої після смерті спадкодавця із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій. Іншими словами, враховуючи положення ч. 1 ст. 1222 Цивільного кодексу України [4], можливість спадкування особами, зачатими після відкриття спадщини, за українським законодавством виключається, що своєю чергою, на думку О. Є. Кухарєва, свідчить, що спадкове право неповною мірою враховує досягнення сучасної медичної науки [5, с. 47]. Однак, на переконання К. В. Москаленко, в цілому, такий підхід законодавця представляється достатньо виваженим, оскільки для визнання посмертно зачатих дітей спадкоємцями слід внести зміни в чинне законодавство з метою дотримання балансу прав та інтересів всіх зацікавлених осіб [2, с. 174].

Відтак нагальною видається потреба в реформуванні нормативного регулювання відносин у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій з врахуванням прогресивних досягнень в сфері медицини та одночасним ґрунтовним осмисленням таких досягнень з точки зору прав людини.

Список використаних джерел

1. Чечерський В. І. Використання кріоконсервованих гамет та ембріонів як гарантія реалізації права людини на репродуктивне відтворення. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2019. №4. С. 34-37. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/4_2019.pdf (дата звернення: 25.09.2022).

2. Москаленко К. В. Постмортальна репродукція: окремі прогалини українського законодавства. *Приватне право в сфері охорони здоров'я: виклики та перспективи. Київські правові читання*. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 17 вер. 2020 р. [Електронне видання] / Р. А. Майданик, К. В. Москаленко

та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2020. С. 172-174.

3. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D1%96%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2022).

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 25.09.2022).

5. Кухарєв О. Є. Окремі аспекти правового статусу постмортальних дітей спадкодавця у спадковому праві України. *Вісник Запорізького національного університету.* 2018. № 1. С. 46-54.

МЕЛЬНИК Валентин,
кандидат юридичних наук, доцент
керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Адвокатська компанія «Мельник і Квашин» в м. Харків

КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ «ШКОДА» У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства дає змогу констатувати, що під шкодою у трудовому праві доцільно розуміти будь-які наслідки протиправних дій (чи бездіяльності) учасника (учасників) трудових відносин, що спричинили негативний влив на матеріальну та (або) нематеріальну сферу життя іншої сторони цих відносин і призвели до погіршення її стану, порівняно з існуючим до вчинення зазначених дій (бездіяльності).

Ключовими ознаками досліджуваної шкоди є наступні:

- вона є наслідком протиправної поведінки особи, тобто такої, що порушує встановлені норми. Протиправність – це різновид правової поведінки, що

характеризується як соціальне відхилення від норми, зловживання правом та правопорушенням. Протиправною поведінка вважається тоді, коли суб'єкт права свідомо порушує норму права. Необхідною ознакою протиправності є нормативність – закріплення моделі поведінки людини нормою прав [1]. Наявність протиправності у діях або бездіяльності сторони трудових відносин є необхідною умовою відшкодування шкоди, оскільки саме ця характеристика дозволяє відрізнити правопорушення від казусу, нормального виробничо-господарського ризику та крайньої необхідності. Казус – це подія, що настає поза вольовими діями суб'єкта і тому не може бути передбаченою за певних умов. Казус є також випадкова дія особи, що має зовнішні ознаки проступку (злочину), але позбавлена елемента вини і тому не тягне юридичної відповідальності [2, с.127]. Щодо ризику, то – це поняття, яке характеризує діяльність (дії) працівника. Ризик як ознака діяльності працівника може свідчити про порушення ним правил виконання робіт, порушення ним трудових обов'язків, а може бути притаманним правомірній поведінці працівника. Ризик вважається обґрунтованим, якщо: мета не могла бути досягнута іншими, не ризикованими засобами; ризик відповідає значенню тієї мети, на досягнення якої його спрямовано; можливість настання шкідливих наслідків є малоймовірною. При завідомому заподіянні шкоди нормальний ризик відсутній; об'єктом ризику можуть виступати тільки матеріальні цінності, а не життя і здоров'я людей; ризикувати мають право тільки особи, що володіють певною професійною підготовкою і досвідом.

До нормального виробничо-господарського ризику може бути віднесено шкоду, що сталася при відшукуванні або випробуванні нових, виправданих у даних обставинах технологічних прийомів роботи, якщо були застосовані всі доступні заходи для запобігання шкоди і якщо при цьому неможливо було досягти бажаного результату в інший спосіб або для цього були потрібні значні витрати, що перевищують шкоду [3].

Крайня необхідність – це вчинення особою дій, за які хоча й передбачена юридична відповідальність для, втім вони були скоєні з метою усунення

небезпеки, яка загрожує державному або громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, установленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами і якщо заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернена шкода[4;5]. Слід відмітити, що застосовуючи у статті 130 КЗпП України термін «крайня необхідність», нормотворець втім не надає його визначення, що є законодавчою прогалиною, яка потребує усунення;

- виражається у негативних наслідках для протилежної сторони трудових відносин. Ці наслідки можуть мати несприятливий характер як для матеріальної, так і нематеріальної сторони життя суб'єкта трудових відносин. Матеріальний бік досліджуваної шкоди виявляється у речових чи грошових втратах, збитках, недоотриманні певних матеріальних благ, погіршенні їх якості. У той час як її нематеріальний аспект полягає тому, що вона (шкода) призводить до немайнових (наприклад, репутаційних) втрат, страждань, погіршення, порівняно з існуючим до цього, стану нематеріальної сфери життя сторони трудових відносин.

Далі з'ясуємо різновиди шкоди у трудовому прав України. Навіть поверхневий аналіз трудового законодавства зокрема КЗпП України дозволяє виокремити декілька загальних критерії видового розподілу досліджуваної шкоди, а саме:

1) характер благ, яким завдається шкода. Відповідно йдеться про матеріальну та нематеріальну шкоду. Матеріальна шкода виражається у майнових та (або) грошових втратах, збитках, недоотриманні матеріальних благ, неможливості нормального користування цими благами, в ускладненні реалізації сторонами трудових відносин своїх законних інтересів у матеріальній сфері. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [6];

2) сторона трудових відносин в наслідок дій чи бездіяльності якої завдано шкоду:

- шкода завдана найманим працівником;

- шкода завдана роботодавцем.

Більше детальне вивчення норм чинного трудового законодавства дозволяє виокремити це цілий ряд різновидів шкоди у межах зазначених видів шкоди. Так, наприклад, шкоду завдану найманим працівником (працівниками) можна розподілити на види залежно від того, має вона індивідуальний (тобто завдана окремим працівником) чи колективний характер. Шкоду завдану роботодавцем можна класифікувати на види залежно від характеру протиправних дій чи бездіяльності роботодавця як то: безпідставна відмова у прийнятті на роботу чи незаконне звільнення тощо.

Підсумовуючи вище викладене, можемо констатувати, що на сьогодні в українському чинному законодавстві про працю існує ряд прогалин в частині визначення ключових понятійно-термінологічних конструкцій (як то: шкода, матеріальна та моральна шкода, крайня необхідність та ін.), чітке та однозначне розуміння яких є дуже важливим для правильного вирішення питань щодо відшкодування шкоди у трудовому праві.

Список використаних джерел

1. Протиправна поведінка / З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції//URL: https://ips.ligazakon.net/document/TS001627#

2. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. К.: Либідь, 2004. 320 с.

3. Узагальнення про практику застосування судами законодавства, що регулює матеріальну відповідальність працівників за шкоду, заподіяну роботодавцю: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.09.2015 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VRR00189

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України :

від 7 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. № 51. Ст. 1122.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України : від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

6. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Пленум ВСУ N 4 від 31.03.95 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text

МОГІЛЕВСЬКИЙ Леонід,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, проректор
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ВІД НЕЗАКОННОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

З-поміж усього комплексу соціально-економічних прав особливе місце посідає право на працю. Воно відображає природну потребу людини до праці. Це зумовлено тим, що право на працю є підґрунтям для набуття всіх інших трудових прав та обов'язків, воно становило й становить вольову діяльність, що спрямована на створення матеріальних цінностей. Саме завдяки праці людина забезпечує себе та членів своєї сім'ї, набуває певні здібності й досвід шляхом реалізації у трудовій діяльності [1]. А відтак, конституційне право людини на працю – одне з важливих соціально-економічних прав людини та громадянина, гарантоване Конституцією України, законами та міжнародно-правовими актами, ратифікованими Україною, що дає змогу кожному заробляти собі на життя працею, яку вільно обирає. Утвердження й забезпечення цього права є обов'язком держави. Для належної реалізації в Україні права людини на працю законодавством встановлюється ціла система гарантій. Однією з найважливіших гарантій права на працю є частина 6 статті 43 Конституції України, яка

проголосила, що громадянам гарантується захист від незаконного звільнення [2; 3].

Разом із тим, варто відзначити, що проблематика незаконного звільнення працівників вже протягом багатьох років залишається актуальною. А особливо гостро вона постала після оголошення в України воєнного стану 24 лютого 2022 року. Зазначене в першу чергу було пов'язано із ти, що після оголошення воєнного стану вступило в дію положення статті 64 Конституції України, якою передбачено можливість обмеження окремих прав осіб в умовах воєнного або надзвичайного стану. Останнє досить сильно зачепило сферу праці, а тому задля вирішення цих проблем та більш якісного врегулювання трудових та тісно пов'язаних із ними правовідносин, 15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». У даному нормативно-правовому акті законодавець спробував певним чином «врегулювати обмеження», про які йшлося у статті 64 Основного Закону.

Разом із тим, досить часто роботодавець використовує положення вказаного вище нормативно-правового акту як інструмент для того, щоб не виплачувати заробітну плату, або ж не давати можливості окремим працівникам, в яких роботодавець не дуже зацікавлений, виконувати обов'язки, закріплені трудовим договором, адже стаття 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачає можливість призупинення дії трудового договору, яке представляє собою тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором [4]. Варто відзначити, що Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачено можливість захисту прав працівників. Зокрема, у разі незгоди працівника (працівників) із наказом (розпорядженням) роботодавця про призупинення дії трудового договору працівником або профспілкою за дорученням працівника (працівників) відповідний наказ (розпорядження) може

бути оскаржений до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або його територіального органу, який, вивчивши зміст наказу (розпорядження) та підстави для його видання, за погодженням з військовою адміністрацією може внести роботодавцеві припис про скасування відповідного наказу (розпорядження) або про усунення порушення законодавства про працю іншим шляхом, що є обов'язковим до виконання роботодавцем протягом 14 календарних днів з дня отримання такого припису [4]. Втім, незважаючи на зазначене вище, вже протягом майже восьми місяців роботодавці використовують призупинення трудового договору, як інструмент економії фонду заробітної плати та як спосіб для звільнення, або примушення до звільнення працівників, які не отримуючи дохід, були вимушені самостійно припинити трудові відносини.

Окрім того, варто вказати статтю 5 Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», відповідно до якої у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки [4].

Таким чином, підбиваючи підсумок представленого наукового дослідження варто відзначити, що на сьогоднішній день працівник, нажаль, є ще більш слабкою трудових правовідносин, аніж це було до війни. А відтак, і особливості захисту трудових прав працівників від незаконного звільнення під час воєнного стану в тому числі обумовлені проблемами, які існують у даній сфері. До останніх слід віднести:

- по-перше, відсутність дієвих механізмів позасудового вирішення конфліктів щодо незаконного звільнення, що є особливо актуальним у прифронтових містах;

- по-друге, наявним є суттєве звуження прав працівників та відповідне розширення можливостей роботодавці щодо розірвання трудового договору з його ініціативи;

- по-третє, під час воєнного стану розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця може здійснюватися без попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації.

Список використаних джерел

1. Конопельцева О. О. Юридична характеристика права на працю: поняття і зміст / О. О. Конопельцева // Право і суспільство. 2016. № 6(2). С. 74-81

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

3. Крегул Ю. Конституційні гарантії захисту працівника від незаконного звільнення / Ю. Крегул, В. Хромей // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 5. С. 31–46

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану / Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#Text

ОНОФРЕЙЧУК Олександра,
студентка 3 курсу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
науковий керівник:ПРОЦЬКІВ Наталя,
кандидат юридичних наук, доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Нині потребує системного підходу визначення проблем та перспектив розвитку правового регулювання цивільних правовідносин в умовах воєнного стану в Україні.

24.02.2022 р. Президентом України підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». На даний момент режим воєнного стану залишається чинним. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» під режимом воєнного стану розуміється особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно положень ст. 3 Указу Президента У к р а ї н

конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Вживані заходи щодо обмеження прав і свобод осіб повинні мати правовий характер і бути такими, що не перевищують меж, встановлених законом [1, с. 50]. Саме законом повинні бути визначені мета, базис та суб'єкти, які можуть встановлювати обмеження. Вихід за межі встановленої компетенції свідчить про пряме порушення цивільних прав, а не їх обмеження.

При встановленні обмежень цивільних прав законодавець та суб'єкт правозастосування повинні ефективно і коректно оцінювати обставини та враховувати вищезазначені фактори при виборі типу обмеження та кола суб'єктів цивільного права, яких воно стосується [2, с. 20].

В умовах світової глобалізації важливого значення набуває створення та функціонування механізмів співробітництва держав у різних сферах. Особлива актуальність належить проблематиці зовнішньої і внутрішньої політики, яка давно вже вийшла за межі національних інтересів і стала одним із пріоритетних напрямків розвитку міжнародних відносин та міжнародного права.

Імплементація положень, пропоновані зміни національного законодавства дозволять налагодити ефективний обмін інформацією та найкращими практиками з країнами-членами ЄС. Така співпраця також значно підвищить міжнародне становище України, її демократизацію.

Безумовно, Україна, яка прагне бути повноправним членом міжнародної спільноти, вживає усі заходи, що спрямовані на формування та існування такого демократичного правового режиму в країні, за якого політика держави спрямована на формування умов із забезпечення належного рівня життя для всього суспільства. Все це є підставою для визнання таких процесів

визначальними у створенні в Україні правової держави, яка відповідала би світовим стандартам.

На сьогоднішній день наша країна неповністю готова до глобальної інтеграції і міжнародної конкуренції. Однак держава з таким потенціалом не може залишатися ізольованою. Тому її пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічну підтримку підприємництва.

Так, під час воєнного стану були прийняті декілька нормативно-правових актів, що визначають головні особливості процедури спадкування в цей особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» та Наказ Міністерства юстиції України «

П

р

о

з

а

т

в Військова агресія Російської Федерації проти України вплинула майже на всі сфери життєдіяльності людини в Україні, в тому числі на можливість виконання цивільно-правових зобов'язань.

д Так, Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення жмін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (далі - Закон № 2120-IX) доповнено, перед іншого, розділ "Прикінцеві та перехідні положення" Цивільного кодексу України пунктом 18.

я

З

м

Зокрема, наразі вказаним пунктом визначено, що у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитодавцем (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Також, вказаним пунктом установлено, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитодавцем (позикодавцем).

Окрім договорів позики існує велика кількість інших цивільно-правових договорів: договори купівлі-продажу, договори найму (оренди), договори підряду та ін. за загальним правилом, по іншим цивільно-правовим зобов'язанням, окрім договорів позики, у кожному випадку необхідно доводити, що прострочення відбулося саме у зв'язку з обставинами непереборної сили. Загального посилання на введення в Україні воєнного стану в таких випадках буде недостатньо.

Таким чином, сьогодні актуальним є пошук та запровадження нових підходів у сфері договірної практики, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Важливе теоретичне та практичне значення на цьому шляху має досвід інших країн світу, знання тих явищ, тенденцій та закономірностей, що визначають сучасний стан і перспективи розвитку цивільного законодавства.

Запровадження та активізація розвитку цивільного законодавства в умовах воєнного стану є запорукою ефективного механізму реалізації прав та свобод людини та громадянина в Україні. Тому особливої актуальності набувають теоретичні та прикладні розробки щодо запровадження в Україні правової системи європейського зразка. Навесні 2022 року Верховною Радою прийнято

Закон № 2145-IX, яким внесено ряд змін у сфері регулювання земельних правовідносин під час дії воєнного стану, зокрема щодо орендних відносин. Основним для аграріїв є запровадження автоматичного поновлення договорів на використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Тому, якщо строк дії договорів оренди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту щодо земель сільськогосподарського призначення закінчився після введення воєнного стану, вони вважаються автоматично поновленими на один рік без волевиявлення сторін та внесення відомостей про поновлення договору до ДРРП. Отже, такі договори використання земель не втрачають своєї чинності та автоматично, в силу закону, продовжують діяти ще протягом одного року.

Недосконаліть цивільного законодавства України в особливих умовах, пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації та в період воєнного стану в Україні, може негативно вплинути на національну безпеку України, її обороноздатність.

Проблеми, які виникли внаслідок окупації території України, є багатогранними. У зв'язку з цим, дослідження проблематики особливостей розвитку цивільного законодавства в умовах воєнного стану в умовах правового режиму воєнного стану, бойовій обстановці, в особливий період військовослужбовців та інших осіб має підвищену актуальність. Аналізуючи вищезазначене, на сьогодні вкрай актуальним вбачається врегулювання ситуації на міжнародному рівні з метою стабілізації в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Мерник А. М., Радченко Я. М. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50–53.

2. Омельчук О.С. Перешкоди в реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану та шляхи пошуку компромісу публічних та приватних інтересів. Часопис цивілістики. 2022. Вип. 45. С. 18-22.

ПОДОРОЖНІЙ Євген,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового та господарського права факультету №2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни, яка відбувається на території нашої країни, продовжують працювати тисячі підприємств, установ та організацій, а відповідно й наших співвітчизників. Разом із тим, сучасні умови, а також зміни у законодавстві, призвели до того, що між працівником та роботодавцем виникає все більше конфліктів, пов'язаних із порушенням останніми законодавства про працю. А відтак, актуальним напрямком наукових досліджень є юридична відповідальність роботодавців в умовах воєнного стану.

Взагалі, юридичну відповідальність роботодавця слід охарактеризувати у широкому та вузькому сенсі. У широкому сенсі – це, забезпечений силою державного впливу, обов'язок роботодавця зазнати щодо себе певних негативних наслідків, вид і міра яких визначаються законодавством, за вчинення протиправних дії (бездіяльності) у сфері трудових і тісно пов'язаних із ними відносин. Що ж стосується юридичної відповідальності у вузькому розумінні, то вона являє собою забезпечений державою обов'язок роботодавця здійснити на користь найманого працівника, відповідні компенсаційні виплати у цілях відшкодування матеріальної та (або) моральної шкоди, завданої останньому в наслідок невиконання чи неналежного виконання роботодавцем своїх трудових обов'язків, передбачених національним законодавством, локальними нормативно-правовими актами та трудовими договорами. Серед ключових особливостей даного поняття, на нашу думку, слід виділити наступні: 1) в межах відносин із найманим працівником, роботодавець може бути притягнений тільки до матеріальної відповідальності; 2) роботодавець, на відміну від працівника,

завжди відшкодовує завдану шкоду у повному обсязі, в тому числі упущену вигоду; 3) чинним законодавством про працю не передбачено прямого зв'язку між виною та відповідальністю роботодавця, тобто наявність вини останнього та її форма не є обов'язковими умовами для притягнення роботодавця до відповідальності та визначення характеру і розміру застосовуваних до нього санкцій; 4) у випадку відповідальності роботодавця діє презумпція винуватості, тобто законодавство не зобов'язує працівника доводити вину роботодавця – останній вважається винуватим у завданій шкоді до тих пір, доки не доведе зворотне; 5) відповідальність роботодавця може наступати і до безпосереднього виникнення трудових відносин між ним та найманим працівником – при безпідставній відмові роботодавцем у прийнятті на роботу; 6) трудове законодавство зобов'язує роботодавця у відповідних випадках відшкодовувати найманим працівникам не лише матеріальну, але й моральну шкоду. Таким чином, юридична відповідальність є важливим засобом для попередження порушення прав працівників, а також способом забезпечення дотримання роботодавцем норм чинного законодавства.

Розглядаючи особливості юридичної відповідальності роботодавців в умовах воєнного стану, варто звернути увагу на те, що підхід законодавця до регулювання даного питання був дещо змінений після набуття чинності Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Зокрема, особливу роль у питання притягнення роботодавця відіграло те, що протягом дії воєнного стану планові та позапланові перевірки бізнесу не проводитимуться. Втім, вказаним вище нормативно-правовим актом передбачено, що у період дії воєнного стану центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, та його територіальні органи можуть здійснювати за заявою працівника або профспілки позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, в

частині додержання вимог цього Закону, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів [1].

Окрім того, слід вказати, що Кодексом законів про працю України, зокрема статтею 97, передбачено, що роботодавець не має права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати праці, що погіршують умови, встановлені законодавством, угодами, колективними договорами [2]. В свою чергу статтею 36 Закону України «Про оплату праці» передбачено, що за порушення законодавства про оплату праці винні особи притягаються до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності згідно з законодавством [3]. В той час, як Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» відзначається, що роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Однак при цьому звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати. А у разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства [1].

У підсумку представленого наукового дослідження варто відзначити, що в сучасних умовах законодавець значно зменшив рівень відповідальності роботодавці. Такий крок, на нашу думку, з одного боку був цілком виправданий, адже в сучасній економічній та соціальній ситуації саме роботодавці є тими суб'єктами, які працюють на економіку нашої країни, сплачуючи податки та забезпечуючи громадян роботою, за яку вони отримують заробітну плату та мають можливість забезпечити собі гідний рівень життя. Разом із тим, таке пом'якшення призводить до того, що роботодавці порушують права найманих працівників, сподіваючись на те, що «війна все пробачить». Саме тому, ми вважаємо, що законодавцю необхідно переглянути свій підхід до юридичної

відповідальності роботодавців. Особливо важливим кроком у даному напрямку є посилення контролю за їх діяльністю збоку компетентних органів.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану / Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#Text

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#Text

3. Про оплату праці / Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр/conv#Text

РАТУШНА Богдана,
в.о. професора кафедри права Львівського національного університету природокористування, кандидат юридичних наук, доцент

ОБМЕЖЕННЯ ПРИНИЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах навальної агресії російських загарбників проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022року, виникла невідкладна потреба осучаснення чинного законодавства з метою якнайшвидшого переведення економіки нашої держави у режим воєнного стану. Такі зміни в законодавстві мають стосуватись різноманітних напрямів діяльності держави, однак вкрай важливим в цьому контексті є якісне правове забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану.

З огляду на це, своєчасним і важливим є внесення низки змін до Земельного кодексу України, зокрема, стосовно укладення та реалізації договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Ці зміни були ухвалені Верховною Радою України 24 березня 2022 р. та 12 травня 2022 р.

Слід зазначити, що дослідженню окремих правових особливостей оренди землі присвячено значну увагу як у науковій, так і у навчальній літературі з цивільного та земельного права. Багато провідних вчених цивілістів, серед яких О. В. Дзера, В. М. Коссак, В. В. Луць, Н. С. Кузнєцова та інші присвятили свої праці цій тематиці. Однак зміни до законодавства, що регулюють порядок укладення та реалізації договорів оренди землі в умовах воєнного стану, викликають потребу правового аналізу цих змін.

Перед тим, як розпочати аналіз деяких із вищевказаних законодавчих змін, варто здійснити загальну характеристку договору оренди земельної ділянки як виду цивільно-правового договору.

Так, відповідно до ст. 792 Цивільного кодексу України за договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату [1].

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про оренду землі» договір оренди землі - це договір, за яким орендодавець зобов’язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов’язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства [2].

Договір оренди землі є двостороннім, строковим і оплатним. Особливістю правової природи цього договору є те, що його цивільно-правова основа доповнюється особливістю предмета, яким є земельна ділянка як невід'ємна і головна складова довкілля, основне національне багатство.

Істотні та факультативні умови цього договору, порядок укладення та припинення, а також інші його особливості детально прописані у Цивільному кодексі України, Законі України «Про оренду землі», а також у Перехідних положеннях Земельного кодексу України [3].

На договір оренди землі як вид цивільно-правового договору поширюються засади цивільного законодавства, на яких базуються й інші договори. Такими засадами відповідно до статті 3 Цивільного кодексу України є неприпустимість

позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією україніта законом; свобода договору; свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена Законом; судовий захист цивільного права та інтересу; справедливість, добросовісність та розумність.

У контексті цього дослідження особливий інтерес викликає принцип свободи договору як засади договору оренди землі.

Принцип свободи договору передбачає, як це закріплено у ст. 627 ЦК України, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагентів та визначенні умов договору та застосуванні до контрагента заходів цивільно-правової відповідальності. Цей принцип повною мірою кореспондується із засадами диспозитивності, що є стрижневим для регулювання цивільно-правових відносин [4, с.15]. Усі вищевказані положення принципу свободи договору пощирюються на договір оренди землі.

Однак, війна внесла свої жахливі корективи у всі без винятку сфери суспільного життя в Україні, поставила під загрозу життя, здоров'я наших громадян, спричинила загрозу продовольчої кризи через окупацію значної частини нашої території.

У зв'язку з цим, з метою забезпечення продовольчої безпеки в Україні було принято низку змін до законодавства, в тому числі було змінено правовий порядок укладення, реалізації та припинення договорів оренди землі.

Значна кількість цих змін знайшла відображення у Перехідних положеннях Земельного кодексу України. Зокрема, відповідно до підпункту 1 п. 27 Перехідних положень Земельного кодексу України договори оренди вважаються поновленими на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану. Ця законодавча вимога стосується земельних ділянок сільськогосподарського призначення: державної, комунальної власності, невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності і були

передані в оренду органами місцевого самоврядування; а також земельних ділянок приватної власності [3].

Зазначені законодавчі положення напряму обмежують право сторін договору оренди землі самостійно узгоджувати таку істотну умову договору оренди як строк дії договору. Однак, таке обмеження є, безперечно, виправданим і сприятиме кращому забезпеченню продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95.(дата звернення: 15.09.2022).

2. Про оренду землі : Закон від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46-47. ст. 280.

3. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2002 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4, ст.27.

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : в 2 т. 3-є вид., перероб. І доп. За ред. О. В. Дзери. К. : Юрінком Інтер. 2008.Т. 1. 832 с.

RASHKINA Anastasiya,
University of Westminster Human Resource Management (London, Great Britain)

FAIRNESS AS A CRITERION FOR RECRUITMENT AND SELECTION PROCESS IN UNITED KINGDOM

The recruitment and selection process is intended to identify prospective employees who will fit well with the hiring organisation. It is complex and expensive process. There are several pieces to the recruitment and selection process: sourcing candidates, reviewing and tracking applicants, conducting interviews and selection for employment.

Recruitment and selection forms a core part of the central activities underlying human resource management, especially due to the increased competitive pressure of the markets. The activity of the entire company depends on how competently the selection policy is built. Fairness is one of the main selection criteria. Fair selection in recruitment must be objective, consistent, and non-discriminatory resulting in the best person being selected for the job. The particular role being recruited for and job-related selection criteria relevant to the requirements of the role must be carefully considered by the employer before the recruitment process begins. These criteria must be objective so they can be fairly, measured [1].

At the beginning of the selection process, candidates should be aware of all the criteria that the employer places on them. The selection may include several stages. Applicants should be aware of each step and the process itself. The selection process may involve shortlisting, selection tests such as psychometric testing, assessment centres and interviews. This will depend on the job role, number of applicants and size and resources of the employer.

Fairness should be considered not only as a moral category in this case, but also as a category that is associated with law. There are protections for applicants under the 2010 Equality Act, so keep on top of the legalities [2].

The employer has the legal responsibility to ensure that no unlawful discrimination occurs in the recruitment and selection process on the grounds of sex, race, disability, age, sexual orientation, gender reassignment, marriage and civil partnership, pregnancy and maternity, and religion or belief.

Selection decisions should only ever be based only on a candidate’s skills to do the job, ability to make a contribution to the organisation's effectiveness and potential for development. A diverse workforce which reflects all groups within the local community is to be encouraged. The importance of diversity should be taken into account at each stage of the recruitment process. Processes and systems should be regularly reviewed to ensure that:

- hidden bias is removed;
- talent is not being blocked from entering the organisation.

Everyone taking part in activities such as shortlisting and interviewing should be aware of relevant legislation and the importance of avoiding discrimination. Discrimination can occur both directly and indirectly in the recruitment process. For example:

- untrained interviewers can make subjective judgments based on non job-related criteria;
- some forms of advertising may discourage or fail to reach potential applicants from certain groups.

Organisations should monitor their recruitment processes continuously to ensure their validity, and that they are non-discriminatory. Organisations should be also be aware that the provisions of the Equality Act 2010 not only make it unlawful to discriminate against disabled individuals without justifiable reason, but also require employers to make reasonable adjustments to the workplace or working arrangements. Equality of opportunity is an essential part of the recruitment and selection process and, therefore, employers may offer training and encouragement to any under-represented groups. For example, pre-application assistance for those who do not have English as their first language. Job advertisements may also state that the employer encourages applications from groups that are currently under-represented [3].

Equality of opportunity is an integral part of the recruitment and selection process, and to this end employers may offer training and encouragement to any under-represented groups. Examples include pre-application assistance for those who do not have English as their first language, or management development training for women where they are under-represented in management grades. Job advertisements may also state that the employer encourages applications from those groups that are more comfortable to ‘deal with’. As an example many job sites may include an option to sort CVs and application for particular job advertisement based on ‘Eligibility to work in UK’, therefore automatically not giving an opportunity for the rest of the candidates. The Equality Act 2010 sets out the legal requirements for employers. The aim of the Equality Act is to improve equal job opportunities and fairness for employees and job applicants. Organisations should have policies in place so these outcomes happen and,

just as importantly, to prevent discrimination. Under the Act, it is unlawful to discriminate against people at work because of nine areas termed in the legislation as protected characteristics: age, disability, gender reassignment, marriage and civil partnership, pregnancy and maternity, race, religion or belief, sex, sexual orientation.

It had been argued that there is a crucial link between strategies of recruitment and selection with the success of organisational performance, competitive advantage and reputation therefore there is high need for highly trained recruiters and awareness among organisations with regards to the legal aspects of the procedures, who will carry out the selection process based on the criterion of fairness.

Reference

1. Bond E. How to ensure recruitment and selection processes are fair. *Knowledge Hub for Growth*. URL: https://harperjames.co.uk/article/fair-recruitment-process/

2. 2010 Equality Act. *legislation.gov.uk* URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/section/4

3. Recruitment and Selection Factsheet. *Manchester Community Central*. URL:https://manchestercommunitycentral.org/sites/manchestercommunitycentral.co.uk/files/Recruitment%20and%20Selection%20factsheet.pdf

РОЙЛЯНУ Вікторія,
студентка 2 курсу, 2 групи, спеціальність «Право», факультет № 1 навчально наукового інституту права та кібербезпеки Одеського державного університету внутрішніх справа
науковий керівник: СЕРЕДНИЦЬКА Інга,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із початком повномасштабного вторгнення до нашої країни запити на переміщення підприємств із зони бойових стрімко почали зростати, а внутрішньо переселені особи землевласники почали цікавитися відшкодуванням збитків, тому дана тема актуальна в сучасних умовах.

За час дії воєнного стану законодавство, яке регулює земельні відносини, змінювалося кілька разів. Частину обмежень, запроваджених на початку воєнного стану, законодавець пом'якшив, а для окремих правовідносин, які вплинула або змінила війна, передбачив нові положення. Розглянемо поточні та потенційні основні законодавчі зміни у цій сфері.

9 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану», який спрощує процедуру оренди земель державної та громадської власності – переважно для розміщення виробничих об'єктів для підприємств, які переміщуються (евакуйовані) із зон бойових дій, об'єктів критичної інфраструктури, а також об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб[1]. Зокрема, метою закону є забезпечення швидкого розселення виробничих потужностей для підприємств, евакуйованих із зон бойових дій – без проведення земельних торгів та з жорстким обмеженням умов оренди. Такі підприємства визначатимуть спільним рішенням

обох обласних військових адміністрацій – однієї, куди будуть перенесені виробничі потужності, а іншої звідки вони переїжджають[2].

Встановлювати та змінювати цільове призначення земельних ділянок, надавати земельні ділянки в оренду та використовувати їх для розміщення виробничих потужностей перебазованих із зони бойових дій, будівництво річкового порту та виробничо-перевантажувального комплексу здійснюватиметься без супутніх витрат та затвердження містобудівної документації, згідно з позитивним висновком органу містобудування. При цьому використання об'єктів природно-заповідного фонду, земель природно-заповідного фонду та інших об'єктів природно-заповідного фонду, земель історико-культурного призначення, земель водного фонду (крім облаштування річкових портів та порушення обмежень у використанні земель (у тому числі у сфері будівництва)). Також документом передбачено складання проектів землеустрою, топографо-геодезичної документації, правові передумови для оціночної документації земельної ділянки за умови отримання сертифікованим інженером-землевпорядником та/або сертифікованим інженером-геодезистом який виконує такі роботи, а також органом Служби безпеки України спеціального дозволу на виконання топографо-геодезичних вишукувань [3].

Щодо всіх інших категорій земель, на які не поширюється обмеження, вони продаються та передаються в оренду відповідно до Правил проведення земельних торгів, визначених Земельним законом України [4] та іншими нормативно-правовими актами.

Доцьльно зауважити що, зазначеним законом[1] не передбачено порядок та критерії визначення фізичних та юридичних осіб, яким надано право орендувати без проведення торгів земельну ділянку державного майна, яка використовується для розміщення виробничих потужностей евакуйованих із зони бойових дій. Закон визначає лише основні принципи та вимоги, а детальний порядок буде визначено на рівні постанови Кабміну України.

Основним питанням, пов’язаним з народонаселенням, є можливість компенсації втрат землевласників або користувачів, спричинених війною. [5]

Цей порядок передбачає можливість визначення збитків завданих Україні порядком встановлено основні показники оцінки втрат земельного фонду, а саме:

- фактична вартість будівництва, розміщення та утримання пошкоджених бойовими діями інженерно-фортифікаційних споруд, огороджень, прикордонних знаків, пунктів пропуску, облаштування державного кордону та комунікацій;
- заподіяння шкоди власникам (землекористувачам) земель сільськогосподарського призначення;

Однак, зазначені зміни не стосуються продажу сільськогосподарських земель, тому такі землі можуть продаватись фізичним особам. Доцільно підкреслити, що продавати можна лише приватні землі. Представники Державної виконавчої служби або приватні виконавці, які здійснюють продаж в межах виконавчого провадження можуть бути організаторами таких торгів.

В якості вискновка, можна зазначити, що ухвалені зміни до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання особливостей земельних відносин в умовах воєнного стану дійсно спростили та прискорили деякі земельні процедури. Але в цій гонитві за змінами слід уникати крайнощів і ретельно зважувати всі нюанси, щоб довго і важко не боротися з наслідками інновацій. Адже не виключено лобіювання певних інтересів, хтось може керуватися принципом «війна все спише», а інтереси держави та громадянського суспільства мають бути пріоритетними. Законодавець системно підійшов до проблеми врегулювання земельних відносин в умовах воєнного стану, передбачивши низку спрощень для забезпечення функціонування економічного агросектору та прискореного відновлення інфраструктури України, а також серйозні обмеження.

Водночас, такі обмеження слугують меті мінімізувати кількість зловживань, яка могла би суттєво збільшитись в умовах воєнного стану за відсутності належного контролю. Тому, сподіваємося, що усі незручності, спричинені вимушено встановленими обмеженням, як і воєнний стан, триватимуть недовго,

а закладена регулятивна основа для відновлення України допоможе пришвидшити ліквідацію наслідків війни.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану . Закон України від 12.05.2022 р. № 2247-IX: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text (дата звернення 25.09.2022 р.)

2. Гришанова Н. Закони щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану набрав чинності. *LIGA ZAKON* від 10.06.2022 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211809_zakon-shchodo-osoblivostey-regulyuvannya-zemelnikh-vdnosin-v-umovakh-vonnogo-stanu-nabrav-chinnost (дата звернення 25.09.2022 р.)

3. Михайленко Д. Сницар А.. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. *LIGA ZAKON* від 02.06.2022 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/211625_osoblivost-regulyuvannya-zemelnikh-vdnosin-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення 25.09.2022 р.)

4. Земельний кодекс України від 25.10.2021 р. № 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text (дата звернення 25.09.2022 р.)

5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022р. № 326 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text (дата звернення 25.09.2022 р.)

СВИСТУН Лариса,
доцент кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ ПРАВОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З моменту початку війни об’єктивно, суттєво було змінено порядок нотаріального посвідчення та державної реєстрації правочинів. Деякі громадяни стикнулися з практичною проблемою реєстрації та нотаріального посвідчення правочинів. Це стало проблемою для нотаріусів в Україні та осіб, що мають право посвідчувати деякі види правочинів. І якийсь час державна реєстрація та нотаріальне посвідчення деяких правочинів взагалі не проводилися.

Відповідно до ст. 209 ЦК України правочин, який вчинений у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню лише у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін. Власник нерухомого майна має право встановити (скасувати) вимогу нотаріального посвідчення договору (внесення змін до договору), предметом якого є таке майно чи його частина, крім випадків, якщо відповідно до закону такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. Встановлення (скасування) вимоги є одностороннім правочином, що підлягає нотаріальному посвідченню. Така вимога є обтяженням речових прав на нерухоме майно та підлягає державній реєстрації в порядку, визначеному законом.

Нотаріальне посвідчення правочину здійснюється нотаріусом або іншою посадовою особою, яка відповідно до закону має право на вчинення такої нотаріальної дії, шляхом вчинення на документі, в якому викладено текст правочину, посвідчувального напису.

Нотаріальне посвідчення може бути вчинене на тексті лише такого правочину, який відповідає загальним вимогам, встановленим ст. 203 ЦК України.

За бажанням фізичної або юридичної особи будь-який правочин з її участю може бути нотаріально посвідчений.

З початку війни діє Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», яка суттєво та істотно змінила процедуру нотаріальної юрисдикції в сфері посвідчення правочинів.

А 29 червня 2022 року набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 719, якою внесено ряд змін щодо вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану.

Так, на сьогодні забороняється вчинення нотаріусами, робоче місце (контора) яких розташовано в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить до затвердженого Міністерством юстиції переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану, нотаріальних дій, крім:

- посвідчення довіреностей на право розпорядження коштами на рахунках у банках та небанківських фінансових установах (викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів) та інших довіреностей, які відповідно до вказаної постанови можуть бути викладені на білих аркушах паперу;

- засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон (вчиняється без використання спеціальних бланків нотаріальних документів);

- засвідчення вірності копій документів;

- інших нотаріальних дій, які відповідно до законодавства можуть бути вчинені без використання спеціальних бланків нотаріальних документів.

Забороняється нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна до закінчення одного місяця з дня державної реєстрації права власності відчужувача нерухомого майна, якщо таке право набуто відчужувачем під час дії в Україні воєнного стану на підставі договору або у зв'язку з передачею майна у власність юридичної особи як внесок (внесення майна до статутного

(складеного) капіталу (статутного фонду), вступні, членські та цільові внески членів кооперативу тощо), або у зв'язку з виходом із складу засновників (учасників) юридичної особи.

Також передбачена можливість нотаріального посвідчення договорів щодо відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, іпотеки, про задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, а також нотаріальне засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, які укладаються (підписуються) від імені фізичної особи - відчужувача (іпотекодавця, довірчого засновника) на підставі довіреності:

- якщо з дня посвідчення нотаріусом довіреності до дня укладення (підписання) відповідного договору (акта) не сплинуло одного місяця (двох місяців, якщо її посвідчено консульською установою (дипломатичним представництвом) України або відповідно до законодавства іноземної держави);

- якщо з дня посвідчення довіреності до дня укладення (підписання) відповідного договору (акта) сплинуло більше вищевказаного строку, за умови отримання нотаріусом заяви довірителя про підтвердження дії довіреності, справжність підпису на якій засвідчено нотаріусом (не раніше ніж за сім календарних днів), консульською установою (дипломатичним представництвом) України або відповідно до законодавства іноземної держави (не раніше ніж за один місяць) до дня укладення (підписання) відповідного договору (акта);

- якщо така довіреність посвідчена нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів - за умови її реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей з внесенням до нього відомостей про наявність повноважень, необхідних представникові для укладення (підписання) відповідного договору (акта).

Нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно здійснюється за

загальним правилом: за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - однієї із сторін відповідного договору.

На сьогодні виключено заборону щодо нотаріального засвідчення справжності підписів на актах про передачу нерухомого майна до та із статутних (складених) капіталів (статутних фондів) юридичних осіб, а також нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі, за споживчим кредитом, крім випадків, коли такий продаж здійснюється за згодою іпотекодавця, викладеною у формі заяви, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, або предметом іпотеки є нерухоме майно, визначене абзацом другим пункту 5-2 Прикінцевих положень Закону України «Про іпотеку».

Також в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини. Перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини.

Список використаних джерел

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text.

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 719. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#Text.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

СЕВЕРІНОВА Олександра,
доцентка кафедри державно-правових дисциплін на публічного управління факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОДЕРЖАННЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації на території України було введено воєнний стан. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» поняття «воєнний стан» визначено як «…особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2]. Звернути уваги слід саме на те, що під час воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина.

Відповідно до ст. 2. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правовою основою введення воєнного стану є «…Конституція України, цей Закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України». Конституція України має найвищу юридичну силу та усі інші нормативно-правові акти повинні їй відповідати і прийматися на її основі. Зазначимо, що ст. 43 Конституції України визначає «кожен має право на працю, що включає

можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується». Відповідно до ст. 64 Конституції України «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1]. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає, що на підставі указу Президента України про введення воєнного стану військове командування разом із військовими адміністраціями можуть запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина певні заходи правового режиму воєнного стану, серед яких є запровадження трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не забронюваних за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер і т.п. Таким чином, указом Президент України може зобов'язати працездатних громадян працювати чи заборонити працювати представникам окремих груп осіб.

Такий примус, який може міститися в указі Президента України, в умовах введення воєнного стану не буде вважатися примусом. Зауважимо, що в ч. 3. ст. 8 Конституції України визначено, що «використання примусової праці забороняється». Проте робота чи служба, яку повинні виконувати особи відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан, не вважається примусовою працею. Така трудова повинність поширюється на всіх працездатних осіб, включаючи осіб, які не підлягають призову на військову службу.

Законодавством чітко не окреслено умови, при яким може бути запроваджено трудову повинність. Але, за «наявності» умов, які суб'єктивно оцінюються певними уповноваженими суб'єктами влади, й визначаються ними як такі, що обумовлюють запровадження трудової повинності всіх працездатних громадян, принцип свободи праці стає умовністю, а його поширення на осіб – або привілеєм, або результатом збігу обставин.

Уведення воєнного стану позначається на запровадженні трудової повинності, яка своєю сутністю відповідає примусовій праці, бо відповідає критеріям примусу. Проте трудова повинність не вважається такою, бо Конституція вказує, що таку повинність не можна вважати примусом, не приймаючи до уваги те, що в особи, яку будуть змушувати працювати, не має можливості відмовитися, якщо вона належить до групи осіб, представників яких можна примушувати до виконання суспільно корисних робіт.

Вирішити цю проблему можливо визнанням у Конституції встановлення трудової повинності як примусової праці в умовах воєнного стану, а принцип свободи праці визначити в таких умовах обмеженим. Проте слід зазначити, що дане обмеження свободи праці є виправданим фактом введення воєнного стану: особи обмежуються у праві на працю та в праві не працювати взагалі лише тому, що від їхньої праці залежить обороноздатність держави, особи, які уповноважені всіма громадянам, зокрема, захищати життя і здоров'я цих громадян. Таким чином, даний підхід до визначення трудової повинності під час воєнного стану певною мірою запобіг би веденню агресивної політики держави щодо вказаного принципу в означених умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 28.09.2022).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 28.09.2022).

СЕРЕДНИЦЬКА Інга,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАННЯ ОСОБИ ЗНИКЛОЮ БЕЗВІСНО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ч.1 ст. 43 ЦК України фізична особа може бути визнана судом беззвітно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання не має відомостей про місце її перебування. Безвісна відсутність- це засвідчений у судовому порядку факт довготривалої відсутності громадянина в місці його постійного проживання, якщо не вдалося встановити місце його перебування [1].

Відповідно до реалій сьогодення, законодавство України виокремлює особливий механізм щодо встановлення статусу осіб, зниклих безвісти, зокрема, за особливих обставин. Так, законодавством закріплено, що особою, зниклою безвісти вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місце перебування на момент подання заявником заяви про її розшук. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та забезпечує правове регулювання суспільних відносин, пов’язаних із набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей. Слід звернути увагу, нк визначення особливих обставин, до яких законодавець відносить: збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасову окупацію частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [2].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню,

військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Правовою основою введення в Україні воєнного стану є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3] та Указ Президента про введення воєнного стану[4].

Зазначимо, що особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні вважається особою, зниклою безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом. А особа, яка зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, заворушеннями всередині держави або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру або іншими подіями, що можуть спричинити масову загибель людей вважається особою, зниклою безвісти за особливих обставин [2].

Слід звернути увагу саме на момент набуття статусу особи такої, що зникла безвісти за особливих обставин. Це момент внесення про особу відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин і вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку.

Великої ролі набуває розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Для початку розшуку відповідна заява подається до відповідного територіального органу Національної поліції України. Заява може бути подана як родичом такої особи, так і представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення.

Розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, припиняється не пізніше ніж через три дні з дня встановлення місця перебування особи, зниклої

безвісти за особливих обставин, місця поховання чи місцезнаходження останків такої особи з повідомленням про це її близьких родичів та членів сім'ї, а також заявника, якщо заявник не є близьким родичом та членом сім'ї. Про припинення розшуку особи, зниклої безвісти за особливих обставин, невідкладно робиться відмітка в Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин[2].

Якщо особа, зникла безвісти за особливих обставин, оголошена померлою, але її останки не знайдено, проведення розшуку не припиняється до встановлення її місцеперебування, місця поховання чи місцезнаходження останків такої особи.

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до цього Закону не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40-44. ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 25.09.2022)

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Закон України» В редакції Закону *від 12.07.2018 р. № 2191-IX Відомості Верховної Ради України.* 2018. №38. ст.280. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text (дата звернення 25.09.2022)

3. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 р. № 2526-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 28. Ст.250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 25.09.2022)

4. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397

5. Процедура визнання особи безвісно відсутньої під час воєнного стану. *Юрфема. ua. Асоціації жінок юристок*. від 15.04.2022. URL:.

http://jurfem.com.ua/protsedura-vyznannya-osoby-bezvisno-vidsutnyoyu-pid-chas-voennoho-stanu/#:~:text (дата звернення 25.09.2022)

СИМОНЕНКО Аліна,
курсантка 201 навчального взводу. факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції
науковий керівник: БОНДАРЕНКО Ольга,
доцент кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

У сучасному світі стрімко відбувається розвиток інформаційних, цифрових технологій, які вже стали невід'ємною частиною життя людей. Ще нещодавно економічний простір не знав такого терміну як «криптовалюта», а вже з 2008 року Сатоші Накамото створив перший зразок валюти – «біткоїн». Хоча ідея віртуальної валюти з'явилася на папері ще в далекому 1983 році.

Однією із сучасних тенденцій розвитку інформаційних технологій є поширення застосування криптовалют. Але при проведені аналізу бачимо, що ще досі відбувається формування термінології та уніфікованих підходів до визначення, правового регулювання та економіко-правового обґрунтування використання криптовалют, зокрема і в Україні.

17 лютого 2022 року Верховною Радою України була спроба , шляхом прийняття Закону України «Про віртуальні активи» №2074-IX, врегулювати цивільні правовідносини, що виникають стосовно обороту віртуальних активів. Цей закон також, в перспективі, повинен визначати права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів.. І тому виникає багато питань щодо правового регулювання

самого апарату впровадження криптовалюти у повсякденне життя держави. У цій тезі ми спробуємо з'ясувати головні проблеми наведеної теми та відповісти на головні питання вказаної проблематики.

З розвитком інформаційних технологій економічний ринок України також не залишається осторонь та намагається «іти в ногу» з передовими інноваціями суспільства. Багато операцій відбувається за участю віртуальних активів, наша держава не є виключенням з цієї системи. Згідно з даними Global Crypto Adoption Index-2021 Україна посідає 4 місце серед країн світу за обсягом тогрівлі віртуальною валютою [1].

Тому немає сумнівів, що тема криптовалюти зараз не тільки просто популярна, а й набуває свого піку справжньої актуальності.

Country	Index score	Overall index ranking	Ranking for individual weighted metrics feeding into Global Crypto Adoption Index		
			On-chain value received	On-chain retail value received	P2P exchange trade volume
Vietnam	1.00	1	4	2	3
India	0.37	2	2	3	72
Pakistan	0.36	3	11	12	8
Ukraine	0.29	4	6	5	40
Kenya	0.28	5	41	28	1
Nigeria	0.26	6	15	10	18
Venezuela	0.25	7	29	22	6
United States	0.22	8	3	4	109
Togo	0.19	9	47	42	2
Argentina	0.19	10	14	17	33
Colombia	0.19	11	27	23	12
Thailand	0.17	12	7	11	76
China	0.16	13	1	1	155
Brazil	0.16	14	5	7	113
Philippines	0.16	15	10	9	80
South Africa	0.14	16	18	16	62
Ghana	0.14	17	32	37	10
Russian Federation	0.14	18	8	6	122
Tanzania	0.13	19	60	45	4
Afghanistan	0.13	20	53	38	7

Регулювання правової основи операцій на криптобіржах в Україні довго залишалося невираженим волею законодавця. За рахунок впровадження Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року, що набуде чинності 01.10.2022 року, дасть змогу на легальне партнерство з різними іноземними компаніями задля проведення операцій з криптоактивами. Хоча ще досі існує багато питань щодо самого механізму реалізації закону у реаліях нашої країни.

У першу чергу, ми хочемо зауважити, що відповідно до частини 1 статті 192 Цивільного кодексу України законним платіжним засобом, обов'язковим до

приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. При цьому у частині 2 цієї статті також вказано, що іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом.[2]

Також потрібно враховувати, що криптовалюта не має прив'язки до грошової одиниці жодної з держав, тобто вона не може бути визнана валютою або законним платіжним засобом іноземної держави. Тому доречно при трактуванні валютного законодавства вважати що криптовалюта не має валютної цінності. При цьому варто взяти до уваги, що вона не може бути визнана електронними грошима, оскільки не випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи.[3]

Звертаємо увагу, що віртуальний актив не має ознак документа у вигляді грошових знаків, відсутня мета виготовлення. З цього слідує, що криптовалюту ми не можемо вважати навіть грошовим сурогатом, що відповідно до статті 32 ЗУ «Про Національний банк України» забороняється використовувати як засіб платежу на території України.

А також беремо до уваги спільну заяву фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні: «Ми, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, переконані, що складна правова природа криптовалют не дозволяє визнавати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом.»[3]

Також вважаємо необхідним зазначити, що існують великі ризики пов'язані з операціями купівлі, продажу, обміну та конвертації криптовалюти для фізичних та юридичних осіб спричинених шахрайством, відсутністю гарантій повернення інвестованих коштів та значні цінові коливання криптовалют та суміжні з ними ризики.

У зв'язку з аналізом вищеперерахованих аксіом, вважаємо що механізм правового регулювання віртуальних активів на території України не

розроблений для введення у роботу апарату здійснення випуску та оберту криптовалюти як грошової одиниці нашої держави та потребує додаткового наукового вивчення та аналізу, що буде висвітлено у наступних роботах автора.

Список використаних джерел

1. Офіційне інтернет-представництво Chainalysis Inc. URL.: https://blog.chainalysis.com/reports/2021-global-crypto-adoption-index/ (дата звернення 21.09.2022)

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року №435-IV URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення 21.09.2022)

3. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України URL.: https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini (дата звернення 21.09.2022)

СИЧОВА Вікторія,
учений секретар секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ІСТОТНИХ УМОВ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Трудові правовідносини, що виникають внаслідок укладення трудового договору між роботодавцем і працівником, характеризуються своєю динамічністю. Така динаміка може бути зумовлена різними об’єктивними та суб’єктивними факторами, одним із них є зміна істотних умов праці. Варто відзначити, що істотні умови праці – це необхідні та додаткові умови трудового договору, які були визначені між працівником та власником або уповноваженим ним органом у трудовому договорі, а також умови праці, встановлені законодавством, колективним договором, угодою, локальними нормативними

актами на день укладення трудового договору. Таким чином, поняття «істотні умови праці» охоплює й умови, встановлені за угодою сторін трудовим договором між працівником та роботодавцем, й умови праці, встановлені на законодавчому рівні [1, с.210]. Істотні умови праці, відмічає В.С. Венедіктов, — це свого роду оціночне поняття в трудовому праві. Вони вправі відрізнятися трьома важливими особливостями: 1) вони не конкретизовані законодавцем або іншими компетентними органами; 2) вони уточняються в процесі правозастосування; 3) вони дають правозастосовчому органу можливість вільного розсуду, вільної оцінки фактів Отже, кожне оціночне поняття вимагає суб'єктивної оцінки, що часом не збігається з тією, яку мав на увазі законодавець, встановлюючи норму, що має оціночне поняття [2].

Таким чином, істотні умови праці – це найбільш важливі, ключові правила з питань організації праці працівників, їх взаємовідносин з роботодавцем, тощо. А відтак, зміна істотних умов праці передбачає зміну системи та розмірів оплати праці, пільг, робочого часу та часу відпочинку, встановлення або скасування неповного робочого часу, зміну розрядів, найменування посад, тощо. Розглядаючи представлене проблемне питання, варто відзначити, що даний інститут регулюється статтею 32 КЗпП «Переведення на іншу роботу. Зміна істотних умов праці». Зокрема, відповідно до вказаного нормативно-правового акту, переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією, допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених у статті 33 КЗпП. При цьому вказаним вище нормативно-правовим актом передбачено, що не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж підприємстві, в установі, організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій же місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або обладнанні у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором [3]. Роботодавець не має права переміщати працівника на роботу, протипоказану йому за станом здоров’я. У

зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою. Про зміну істотних умов праці - систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших - працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці. Якщо колишні істотні умови праці не може бути збережено, а працівник не згоден на продовження роботи в нових умовах, то трудовий договір припиняється у відповідності до пункту 6 статті 36 КЗпП України [3].

Втім, оголошення воєнного стану та подальше прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» призвело до внесення змін у положення про зміну істотних умов праці. Так, відповідно до статті 5 вказаного вище нормативно-правового акту, у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв’язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки. У період дії воєнного стану норми статті 43 Кодексу законів про працю України не застосовуються, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів [4].

Таким чином, підбиваючи підсумок представленого наукового дослідження варто відзначити, що на сьогоднішній день особливості зміни істотних умов праці полягають у наступному: по-перше, роботодавець має можливість перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договорим, без його згоди (окрім випадків, визначених у частині 1 статті 3 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»); по-друге, зменшено строки повідомлення працівника про зміну істотних умов праці; по-третє,

фактично відсутні дієві механізми захисту прав працівників у відповідному напрямку.

Список використаних джерел

1. Марченко В. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «істотні умови праці» / В. В. Марченко // Право і Безпека. 2010. № 3. С. 208-211

2. Венедіктов В.С. Трудове право України (Особлива частина) // Навчальний посібник для курсантів і слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Сімферополь. ДОЛЯ, 2005. 225 с.

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#Text

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану / Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#Text

СТАСІВ Оксана,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціального права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

БЕЗПЕКА ТА ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ НА РОБОТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Воєнний стан у якому уже досить тривалий період перебуває наша держава спонукав Верховну Раду відразу внести зміни до діючого трудового законодавства, які б дозволили організувати працю у цей нелегкий час. Крім того, щоб подолати економічну кризу зумовлену війною та підтвердити європейський курс розвитку, Україна негайно подала заявку на членство у Європейському Союзі, що у результаті потребує адаптації національного законодавства до законодавства та стандартів ЄС.

Одним із пріоритетних напрямків реформування діючого законодавства є законодавство що встановлює для працівників гарантії безпеки та здоров'я на роботі. Прикладом є законопроект «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі»[1], який має фактично замінити діючий закон «Про охорону праці» та внести корективи у розуміння професійної безпеки та охорони здоров'я працівників. В ньому перш за все замість терміну «охорона праці» вживається термін «безпека та здоров'я на роботі», що є коректнішим та правильнішим, оскільки норми, які в ньому містяться направлені саме на створення безпечних умов праці та охорони здоров'я працівника.

Крім того, у цьому законопроекті враховано загальні принципи та мінімальні стандарти, які є основою на всій території ЄС та викладені у Рамковій директиві ЄС із безпеки та здоров'я на роботі, яка була ухвалена в 1989 році. У законопроекті зосереджено увагу на культурі запобігання ризикам, викладено обов'язки роботодавців із таких напрямів як оцінювання ризиків; запобіжні заходи; інформування працівників щодо БЗР; підготовка; консультації; збалансована участь. Вони поширюються на всі сектори економіки та на всіх роботодавців незалежно від форми власності.

Разом з тим розвиток європейського законодавства щодо безпеки та здоров'я працівників на роботі направлено на те, щоб:

1) спрогнозувати зміни, які у майбутньому можуть виникнути у результаті дії екологізації, цифровізації та демографічних зрушень, а також управління цими змінами;

2) покращити законодавство, яке має бути спрямоване на запобігання нещасним випадкам на роботі та виникненню професійних захворювань;

3) посиленні готовності до потенційних майбутніх криз, які можуть виникнути у галузі охорони здоров'я [2, 10].

Ці всі аспекти розвитку вважаємо мають бути враховані і національним законодавцем. Так для прикладу, пандемія COVID-19 виявила важливість законодавця вчасно та оперативно реагувати шляхом прийняття нормативно-правових актів, які б зобов'язали роботодавців оперативно оцінювати ризики та

вживати запобіжні заходи із метою усунення небезпечних умов праці для здоров'я працівників. Зокрема сезонні працівники більшою мірою стикаються із неналежними умовами праці через незадовільні умови проживання в переповнених приміщеннях. Роботодавці повинні це враховувати.

Цікавим є також той факт, що визнання COVID-19 професійним захворюванням або нещасним випадком на роботі вже стало реальністю в 25 державах-членах. Франція, наприклад, у вересні 2020 р. видала постанову уряду, яка передбачає автоматичне визнання професійним захворюванням випадків, що призводять до тяжкої респіраторної інфекції у працівників і спеціалістів галузі охорони здоров'я і аналогічних галузей. Крім того, у Франції дозволяється виплачувати компенсацію в таких випадках. У Данії випадки COVID-19 можуть визнаватися та компенсуватися і як професійне захворювання, і як нещасний випадок на роботі в усіх професіях, за результатами оцінки, проведеної відповідними органами [2, 19].

Вважаємо що законопроект «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» має бути доопрацьований, зокрема уваги потребує врахування можливих майбутніх криз, які можуть виникнути у галузі охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» від 17.08.2022 URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1d23af02-a0ec-4458-9d88-2e4c9df8669f&title=ProektZakonuUkrainiproBezpekuTaZdoroviaPratsivnikivNaRoboti

2. Рамкова стратегія ЄС із безпеки та здоров'я на роботі на 2021-2027 роки. URL : https://oppb.com.ua/news/ramkova-strategiya-yes-iz-bezpeky-ta-zdorovya-na-roboti-na-2021-2027-rokyhttps://www.youtube.com/watch?v=hkbDPhwXN0w&ab_channel=MoneyBoy

ШИШКА Олександр,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна

ЩОДО ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

1. Як відомо принцип правової визначеності є невід'ємною, органічною складовою принципу верховенства права. Про це, у низці своїх рішень, зазначає Європейський Суд з прав людини, а також Конституційний Суд України. Виходячи із того, що принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України) є загальноправовим принципом, то логічним має бути висновок, що і принцип правової визначеності є теж загальноправовим. Поряд з цим детальний аналіз ЦК України дає підстави казати, що такий принцип є також і цивільно-правовим принципом (галузевим принципом), оскільки певна його специфіка та системність закріплена саме в цивільно-правових нормах та є важливим елементом механізму цивільно-правового регулювання.

2. Зокрема, принцип правової визначеності в ЦК України проявляється:

- через змістовну, системну та структурну складову ЦК України. Це проявляється під час з'ясування змісту цивільно-правової норми.

Як відомо, будь-яке пізнання юридичної норми завжди починається з мовного (граматичного, буквального) способу з'ясування її змісту. При застосуванні такого способу, норма права завжди перевіряється на відповідність її вимогам чіткості та зрозумілості. Якщо норма не є достатньо чіткою та зрозумілою, тобто має прояви неоднозначності її зміст може бути встановлений та перевірений через застосування логічного способу тлумачення, оскільки, крім мовної форми, кожна норма права має враховувати також і закони логіки. При з'ясуванні змісту правової норми важливе значення має також і системне тлумачення. Такий спосіб проявляються у порівнянні двох або більше юридичних норм, що дозволяє: з'ясувати сенс норми права, яка підлягає

тлумаченню (наприклад, у широкому чи у вузькому розумінні); встановити її місце у системі певної галузі; виявити зв'язок однієї норми права з іншою враховуючи структуру нормативно правового акту, його мету та сферу його регулювання, у тому числі від кількості та статусу тих на кого розрахована ця права норма. При перевірці якості правової норми має враховуватися також і телеологічний спосіб тлумачення.

Прикладом відповідності цивільно-правової норми принципу правової визначеності, як і не відповідності, у певних аспектах такому принципу, можна продемонструвати в контексті структури ЦК України. Так, враховуючи те, що цивільні відносини мають два види – особисті немайнові та майнові відносини (ч. 1 ст. 1 ЦК України), і особисті немайнові відносини у структурі речення стоять першими, тому, за логікою речей, структура ЦК України має будуватися за тим же принципом. Спочатку мають упорядковуватися особисті немайнові правовідносини, а вже потім – майнові. Системну та логічну послідовність такому правовому підходу можна навести книгу 2 та 3 ЦК України, відповідно до яких спочатку упорядковуються особисті немайнові правовідносини (книга 2), а потім – майнові (книга 3). Поряд з цим, ЦК України не у всіх своїх проявах є достатньо послідовним. Так, якщо проаналізувати розділ 3 «Об'єкти цивільних прав», то його структура побудована на концепції першості майнових відносин. Зокрема, в ст. 177 ЦК України серед об'єктів цивільних прав на перше місце законодавець, чомусь, ставить блага, які мають майновий характер. Це – речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги тощо. Хоча, за логікою речей законодавець мав би почати з нематеріальних благ, а саме з особистих немайнових благ. Теж саме стосується і глави 13, яка має назву «Речі. Майно», хоча враховуючи першість особистих немайнових відносин ця глава мала б стосуватися нематеріальних благ. Глава 15 «Нематеріальні блага» також полишена певної логіки. Так, якщо особисті немайнові відносини мають першість, то чому особистим немайновим благам відведена остання стаття в структурі такої глави. Алогічним є також і кількість глав у розділі 3 «Об'єкти цивільних прав». Виходячи із ст. 177 ЦК України в

структурі розділу 3 як мінімум дві глави мають стосуватися немайнових і майнових благ, оскільки це напряму слідує із змісту такої норми, в якій встановлено, що об'єктами цивільних прав є матеріальні та нематеріальні блага. Поряд з цим, не досить зрозумілим, чому одна глава – називається «Нематеріальні блага» (глава 15), а інші: «Речі. Майно» (глава 13) та «Цінні папери» (глава 14)? Тобто, виходячи із назв таких глав – застосовані в них поняття не є однопорядковими. Так, якщо речі, майно та цінні папери є видовими поняттями, то нематеріальні блага є родовим поняттям, а отже порушені правила системності, що є проявом правової невизначеності.

Вищенаведене зумовлює до висновку, що принцип правової визначеності проявляє себе не лише через якість та структурну логічність правової норми, але і через якісну системно-структуровану будову ЦК України, оскільки, якщо норма не буде достатньо зрозумілою, чіткою та передбачуваною, то юридична сила такої норми може бути поставлена під сумнів. Недарма ЄСПЛ свого часу сформулював правило, що жодна норма не може вважатися «законом», якщо вона не сформульована з точністю, достатньою для того, щоб дати змогу громадянину визначати свою поведінку [1, п. 39]. При тому слід враховувати той факт, що якість правової норми залежить напряму від того, наскільки вона є якісною та несуперечливою при застосуванні наступного алгоритму її тлумачення: мовне тлумачення => логічне тлумачення => системне тлумачення => телеологічне тлумачення[1]. Якщо норма при застосуванні такого алгоритму не створює стан правової невизначеності, то це значить, що вона відповідає принципу правової визначеності.

3. Принцип правової визначеності в ЦК України проявляється в нормах цивільного права, які встановлюють певні запобіжники у разі невідповідності одних норм права іншим (ч. 6 ст. 633, ч. 9 ст. 1109, ч. 2 ст. 1242 тощо ЦК України), чи невідповідності одного джерела цивільного права іншому (абз. 2

[1] Більш детально про цей алгоритм читай тут: Слипченко С. А. Алгоритм толкования актов гражданского законодательства Украины [Електронний ресурс] / Святослав Александрович Слипченко. – Режим доступу до ресурсу: https://goo.gl/ZLigtH.

ч. 4, ч. 2 ст. 7, ч. 2 ст. 21, ч. 1 ст. 203 тощо ЦК України), або коли застосування певних цивільно-правових норм суперечить суті конкретних цивільних відносин чи суті правочину (ч. 5 ст. 202, ч. 1 ст. 716, ч. 2 ст. 901 тощо ЦК України), а також в інших випадках, коли в цивільно-правовому регулюванні вирішується якась суперечливість (ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 26, ч. 2 ст. 319 тощо ЦК України).

4. Принцип правової визначеності в ЦК України проявляється через алгоритм тлумачення змісту правочину (ст. 213 ЦК України), умов договору (ст. 637 ЦК України) та заповіту (ст. 1256 ЦК України).

5. Вищенаведене зумовлює до висновку, що є всі підстави сьогодні говорити, що принцип правової визначеності має входити в систему принципів цивільного права. Це зумовлено тим, що певна специфіка цього принципу закріплена у цивільно-правових нормах та має загальний характер, оскільки його дія поширюється на усі цивільні відносини. Крім того, порушення такого принципу в цивільному праві передбачає певні правові наслідки. Ними є неможливість застосування певних цивільно-правових норм, у зв'язку з тим, що для конкретного випадку певні норми: або є нікчемними, або не можуть застосовуватися, так як суперечать суті відносин чи правочину. Також є і випадки, коли ЦК України встановлює заборону застосування певного джерела цивільного права, або надає можливість учасникам цивільних правовідносин в судовому порядку визнати незаконним та, відповідно, скасувати нормативно-правовий акт органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування тощо.

У зв'язку з наведеним пропоную закріпити такий принцип в ст. 3 ЦК України, яка має назву «Загальні засади цивільного законодавства».

Список використаних джерел

1. Gawęda v. Poland, no. 26229/95, ECHR, 14 March 2002. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60325.

ШИШКА Роман,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, доктор юридичних наук, професор, м. Київ

САНКЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: РОЗДУМИ ТА ПИТАННЯ

Загально відомо, що правова норма, за винятком норм-дефініцій, складається із трьох елементів, в тому числі й санкції. Такий підхід є загально прийнятим в доктрині теорії права і стосується й норм приватного права. Проте, на відміну від інших кодексів, за компенсаторності цивільного права в ЦК України санкції не передбачені. Водночас порушення приватних прав та їх наслідки можуть проявлятися по різному, в тому числі як примус до порушника. Тим більше, що можуть бути застосовані особисті санкцій стосовно такого порушника щодо обмеження його дієздатності. Тож так чи інакше відчувається брак санкцій та вчення про них у приватному праві.

Досі, окрім окремих сучасних дослідників (І.О. Дзера[1]) в приватному праві його санкції ігнорувались . Між тим окремі порушники приватних прав та охоронюваних законом інтересів зловживають наданими правами, що призводить до негативних наслідків : найм мітингарів та їх вандалізм щодо суспільства, порушення батьківських обов'язків тощо. Внаслідок того на тлі демократизму окремі «квазізахисники прав» хизуються своєю безкарністю на кшалт «маю право», «мені за це нічого не буде», «нехай мене ще знайдуть» . Не є винятком і порушення у сфері інтелектуальної власності, зокрема той же плагіат, академічна недоброчесність, тролінг тощо. Тож притаманний приватному праву лібералізм наразі себе не виправдовує.

Очевидно, що проблема загострилась на практиці, де свобода та пріоритет права над законом окремими членами суспільства витлумачені як вседозволеність. Це проявляється у побутовій сфері, спілкуванні, здійсненні

особистих та майнових прав, встановленні організаційно-правових форм юридичних осіб, використанні їх майна. Не може хамство, цинізм, бути нормою та безкарними. Більш того, апріорі, не може бути однаковим обсяг прав та можливості їх здійснення для громадян України, які стали на її захист від ворога, та ухилянтів і прихильників ворога та його ідеології. Критика теорії «поразки в правах» виявилася передчасною і попри верховенство права слід бути виваженими не тільки при здійсненні публічних прав, де особи що не здатні вивчити державну мову і не вважають за потрібне нею спілкуватися, призначаються на державні посади, але й приватних.

Суспільство та законодавець починають усвідомлювати наслідки вседозволеності. Так, Законом України «Про санкції» [2] виписано санкції для осіб, які звинувачені у посяганні на територіальну незалежність України. Він передбачає у ст. 4 санкції приватно-правового значення, які застосовуються до громадян України, що значно розширило сферу їх застосування, спрямування, підстави застосування і напрями дії, що спричинило потребу їх переосмислення мети самого закону. Так чи інакше, це вийшло за межі способів захисту порушених цивільних прав та охоронюваних законом інтересів та актуалізувало проблему санкції у приватному праві як посилу.

Передусім, структура норми прав передбачає і санкцію. Проте в цивільному праві довгий час вважалося, що способи охорони та захисту порушених прав є достатніми і не слід обтяжувати цивільне законодавство санкціями та посилювати його репресивність, перетворювати в додатковий тиск на неугодних. Проте не заперечується превентивна функція права та її позитивний вплив на врегулювання цивільних правовідносин., де загальному дозвільному підходу «дозволене все те, що не заборонене законом» слід протиставити обмеження та заборони. Атрибутом останніх є санкції норм цивільного права. В іншому випадку ми будемо намагатися субсидіарно застосовувати норми інших галузей права, які передбачають їх.

Між тим, окремі цивілісти (С.С. Алєксєєв, особливо О.Е. Лейст) наполягали на потребі таких санкцій у приватній сфері. О.В. Дзера висловився про

доцільність їх виділення у цивільному законодавстві, а І.О. Дзера розробила теоретичне їх підґрунтя, системно розкрила поняття санкцій у загальній теорії права та у цивільному праві, визначила їх ознаки та види, співвідношення із цивільно-правовим захистом та цивільно-правовою відповідальністю.

Цивільне законодавство віднесло санкції до зобов'язального права, що проведено у ст. 611 ЦК [3]. Проте негативні наслідки передбачені цивільним законодавством у положеннях про осіб, правочини, немайнові права, речові права тощо. Передусім, це обмеження цивільної дієздатності осіб, які зловживають спиртними напоями, наркотичними засобами, є ігрозалежними і тим ставлять себе і свою сім'ю у скрутне матеріальне становище.

Очевидна різниця в тому: одне, коли неустойка (п.3 ч.1 ст. 611 ЦК) добровільно сплачується як акцесорне зобов'язання боржника, що порушив свій обов'язок за основним зобов'язанням; інше – коли вона стягується на вимогу кредитора, в тому числі із задіянням субсидіарного впливу на неналежного боржника, зовсім інше якщо потерпілий звертається з позовом в суд і вона ним присуджується та примусово стягується виконавчими органами. Тут вона переростає не тільки у державний примус, але й тягне для порушника присудження обов'язку сплатити процесуальні витрати : а на вимогу позивача чи з огляду концепту справедливості – за рішенням суду.

Ці аспекти слід розмежувати і для того настав слушний момент при оновленні ЦК України хоча б для посилення охорони та захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів. Йдеться про європеїзацію ЦК України, де у прагматичному аспекті слід вирішити загальні підходи щодо застосування до учасників цивільних відносин стягнень, оперативних заходів та санкцій. Інша справа, що доктрина країн ЄС ще не вирішила цих проблем.

Очевидно, що слід переглянути цивільно-правову доктрину в частині, що санкції поглинуті способами захисту цивільних прав, внаслідок чого розмиті як правова категорія. Так передбачені ч.2 ст. 16 ЦК України окремі способи захисту, є санкціями, зокрема припинення правовідношення (п.7), відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п.8), відшкодування моральної

(немайнової) шкоди (п.9). Зважаючи на негативні наслідки в необхідності додаткових витрат порушника юридичного обов'язку, то і визнання правочину недійсним (п.2), примусове виконання обов'язку в натурі (п.5) і зміна правовідношення (п.6) також є санкціями. Навіть ми не згадуємо про односторонню реституцію, яка за суттю є конфіскацією.

Тож очевидно є сенс погодитися з І.С. Канзафаровою щодо виділення відповідальності в цивільному праві, а не тільки цивільно-правової та забезпечити її санкціями особистого, майнового та іншого характеру, які можуть застосовуватися до порушників цивільних обов'язків.

Здебільше санкції сприймаються як частина норми, яка встановлює міри (вид та розмір) державного примусу, що застосовується при її порушенні. Їх кваліфікуючою ознакою визнано державний примус, який може застосувати державний орган. Сутність цивільно-правової відповідальності проявляється у двох елементах: визначеній судом санкції та державному примусі до її перетерпівання навіть тоді, якщо його застосовують приватні виконавці. Проте, цивільно-правова санкція, як складова правової норми, не завжди може бути доведена до примусу. Саме санкція є спонуканням особи до додержання вимог норми права. Стандартна норма права викладається формулою «якщо → то → інакше», де «інакше» — це санкція . Такий алгоритм застосування санкції є виправданим з огляду на «ботизацію» правових норм, зокрема норм цивільного права з застосуванням більш диференційованого підходу, доступного для рафінованого аналізу та застосування.

Отже санкція є одним із опосередкованих спонукань особи до дотримання норми права, а не тільки примусом чи негативними наслідками порушення диспозиції норми права. За такого підходу зрозуміло превентивна та виховна функції її встановлення у нормі права. Такі санкції можуть бути застосовані і приватними особами: кредитором чи його представниками, які встановили заборону фізичній особі і її притримуються: не продають білет на транспорт, видаляють із розважального закладу, не обслуговують тощо.

Очевидно, що санкції в цивільному праві потрібні не тільки матеріальні

(відшкодування збитків/шкоди, компенсації, але й персональні: позбавлення прав, обмеження в дієздатності, що вже прописані в ЦК України, а також передбачені Законом України «Про санкції» : певної діяльності, спілкування і навіть наближення до особи, в'їзду/виїзду з України чи в Україну, приймати участь в приватизації державного чи комунального майна тощо. Такими, по суті, є блокування контентів, вилучення із соціальних мереж тощо. Практика просунулась значно далі та виникла потреба диференційного чи секторального підходу до цієї категорії при європеїзації ЦК України на парадигмі його рекодифікації як системних суттєвих змістовних і структурних його новацій.

Приватні санкції проявляють ряд особливостей, що має значення в судовій практиці. Передусім їх застосування є диспозитивними і окремі негативні наслідки , як зазначалось вище, можуть перетерпіватися порушниками без примусу : як акцесорне зобов'язання, добровільне обмеження, стягнення і як примус. Лише в останньому випадку передбачені негативні наслідки і є санкцією. До того такі наслідки застосовуються не на вимогу державного органу, а самого учасника цих правовідносин. Отже, в оновленому ЦК слід окрім майнових санкцій прописати особисті негативні наслідки: обмеження дієздатності, обмеження та заборони займатись певною діяльністю, неможливість бути опікуном, піклувальником, усиновителем тощо.

Очевидно, що санкції в приватному конче потрібні зокрема персональні: позбавлення прав, обмеження в дієздатності, заборони: певної діяльності, спілкування і навіть наближення до особи, в'їзду/виїзду з України чи в Україну, приймати участь в приватизації державного чи комунального майна тощо. Слід виділити санкції: особисті, майнові, організаційні, комунікаційні. Такі санкції не є посяганням на свободи та права, а засобом впливу на порушників та забезпечення суспільного порядку у приватній сфері.

Список використаних джерел

1. Дзера І.О. Санкції у цивільному праві України: проблеми теорії та судової практики. К.: Видавництво: Дакор; Рік видання: 2022; 540 с.

2. Про санкції Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. URL: zakonrada.gov.ua › laws › show. (дата звернення 20.09.2022)

3. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення 20.09.2022)

ШОПІНА Ірина,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ІМІТАЦІЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Після окупації окремих районів Донецької і Луганської області так звана (далі – т.зв.) система наукової діяльності відмовилася від новацій останнього десятиліття, притаманних українським реаліям, і запозичила особливості механізмів, притаманних Російській Федерації, і, почасти, СРСР. Зокрема, було запроваджено т.зв. Вищі атестаційні комісії, положення про які було розроблено шляхом компіляції Положення про Вищу атестаційну комісію Російської Федерації. Багато речень у цих документах повністю ідентичні, наприклад, п.1.4 т.зв. «Положення про Вищу атестаційну комісію при Міністерстві освіти і науки Донецької Народної Республіки», затвердженого т.зв. «Постановою Ради Міністрів Донецької Народної Республіки від 27. 02.2015р. №2-14», визначає, що основними принципами діяльності Комісії є компетентність, незалежність, об'єктивність, відкритість та дотримання норм професійної етики, що повністю ідентично п.3 Положення про Вищу атестаційну комісію при Міністерстві науки і вищої освіти Російської Федерації, затвердженого постановою Уряду РФ від 26 березня 2016 року № 237 [1], і прикладів таких прямих запозичень можна навести ще багато.

За період окупації на території т.зв. ДНР відбувся 521 захист т.зв. дисертаційних робіт, з них 109 (21%) – докторських і 412 (79%) – кандидатських. Всього функціонує 26 т.зв. рад із захисту дисертацій за 51 спеціальністю. З них 3 позиціонують себе як ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій з економічних, 11 – з технічних, 6 – з медичних наук, представлені також фізико-математичні, педагогічні, історичні та філологічні науки. Жодної ради з правових наук у т.зв. ДНР до початку російської повномасштабної збройної агресії не було створено. У т.зв. ЛНР функціонує т.зв. спеціалізована вчена рада за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення, яку очолює доктор юридичних наук, професор Лазор Л.І.

Досить цікавими є спроби легітимізувати присудження наукових ступенів шляхом запрошення в якості опонентів фахівців із Російської Федерації. Так, наприклад, під час захисту у 2001 році т.зв. дисертаційної роботи Л.П. Ландик «Діяльність православної церкви в Донецькій області 1988-2004 рр.», що відбувся у т.зв. «Донецькому національному університеті», т.зв. офіційними опонентами виступили доктор історичних наук, професор Баранов А.В., завідуючий кафедрою політології і політичного управління Кубанського державного університету Російської Федерації. Другий т.зв. опонент, доктор історичних наук, професор Ішин А.В., заявив своїм місцем роботи т.зв. «Таврійську академію», розташовану на іншій тимчасово окупованій Російською Федерацією українській території – в Автономній Республіці Крим. Провідними організаціями під час т.зв. захистів досить часто виступають фейкові структури т.зв. ЛНР (у даному випадку – т.зв. «Луганський національний університет ім. Даля»).

Схожа ситуація спостерігається і в терористичному угрупуванні ЛНР. У т.зв. Луганському державному медичному університеті імені Святителя Луки т.зв. офіційними опонентами під час захисту дисертації виступають представники Астраханського державного медичного університету, Медичної академії імені С. І. Георгієвського, розташованої на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим. З 20 докторів медичних наук, що

входять до складу т.зв. спеціалізованої вченої ради з медичних наук т.зв. Луганському державному медичному університеті імені Святителя Луки, нараховується 4 представника т.зв. Донецького національного медичного університету ім. Горького і один представник Російської Федерації – викладач клінічних дисциплін Бутурліновського медичного технікуму (м. Вороніж).

Аналіз деяких текстів, поданих в якості дисертаційних досліджень на тимчасово окупованих територіях, свідчить, що заслуговує на увагу відсутність одноосібної монографії, в якій відображалися б результати т.зв. докторської дисертації. Так, наприклад, переліку авторських публікацій В. І. Мозгового до т.зв. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук на тему «Соціально-правовий статус імені власного» наведено 8 колективних монографій, 7 з яких мають назви, не пов’язані з темою дослідження і взагалі притаманні скоріше публіцистичним виданням («Там, где было Дикое поле...: очерки истории Донецкого края», «Донбасс з висоты птичьего полета» тощо). В єдиній же колективній монографії з теми дослідження співавторами виступило більш ніж 5 осіб, а самому дисертанту належить лише 22 сторінки тексту.

Окремо увагу хотілося б приділити обстоюванню особами, які претендують на отримання вчених ступенів у т.зв. спеціалізованих вчених радах на тимчасово окупованих територіях України, ідей домінування російської мови, російської культури, російського політичного устрою над мовами, культурою та політичним устроєм інших держав. У вже згаданій роботі В. І. Мозгового обстоюється думка щодо необхідності написання українською назви міста Одеса через подвійне «с» як Одесса, а імен Ганна, Микола, Олена – як Анна, Ніколай, Єлена, оскільки ці імена російські (чомусь давньогрецьке та давньоєврейське походження вказаних імен до уваги не береться). Крім того, автор робить узагальнюючий висновок щодо неприпустимості написання тих імен, прізвищ, назв географічних об’єктів, які є російськомовними за своїм походженням (а до цієї категорії він відносить велику кількість об’єктів), в традиціях української мови.

Слід також звернути увагу на обмеженість джерел, до яких звертаються автори під час написання т.зв. дисертаційних робіт. Так, у тексті А. О. Суровцевої під назвою «Соціальне партнерство як спосіб оптимізації відносин підприємців, працівників і держави в Донецькій народній республіці», що претендує на статус дисертації з економічних наук, список використаних джерел складає 146 найменувань, 20 з яких – роботи самої авторки, і така тенденція притаманна й низці інших подібних текстів.

Особливості роботи з інформаційними джерелами обумовлюють суто польовий характер нашого дослідження. Разом з тим ми можемо зробити низку висновків щодо тенденцій, притаманних сфері наукової діяльності на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської області.

По-перше, слід відзначити її активність: на теперішній час лише у т.зв. ДНР більше 100 осіб мають фейкові дипломи доктора наук, більш ніж 400 осіб – кандидата наук. Щонайменше 4 т.зв. доктори юридичних наук підготовлені на тимчасово окупованих територіях Луганської області. Аналіз текстів, доступних у мережі Інтернет, свідчить, що частина з них носить не стільки науковий, скільки ідеологічний характер, в них обстоюються ідеї «Російського світу», а процеси, що відбуваються в Україні, подаються у викривленому розумінні. По-друге, тенденційне сприйняття української реальності притаманно й процесу т. зв. вищої освіти на відповідних територіях. Теми та ідеї сумісних публікацій студентів та викладачів, формулювання питань на державні іспити свідчать про цілеспрямоване формування у молодих людей не наукового, а ідеологічного світогляду. По-третє, методологія та джерельна база деяких досліджень викликає сумніви як така, що може не відповідати не лише українським, а й загальносвітовим вимогам до якості наукових досліджень.

Вказане дозволяє переконатися, що, як би не розгорталися події щодо реінтеграції тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, позиція щодо неприпустимості визнання, у тому числі шляхом атестації, наукових ступенів та вчених звань, присвоєних на вказаних територіях, поки що

є повністю обґрунтованою. Заміна науки ідеологією призводить до сумних наслідків.

Список використаних джерел

1. Постановление Правительства РФ от 26.03.2016 N 237 (ред. от 30.10.2021) «Об утверждении Положения о Высшей аттестационной комиссии при Министерстве науки и высшего образования Российской Федерации». URL: https://vak.minobrnauki.gov.ru/about#tab=_tab:polojenie~

2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text

ЩЕРБИНА Віктор,
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ІДЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТРУДОВОГО ПРАВА: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Ідеологія трудового права – категорія, яка й дотепер викликає дискусії у професійному науковому середовищі. Найбільше проблем виникає щодо її співвідношення з іншими «близькими» категоріями: «парадигма трудового права», «трудоправова ідеологія», «філософія трудового права». Є різні визначення цих понять.

На наш погляд, ідеологія трудового права – це система консолідуючих ідей та поглядів, які оформлені у певну цілісну теоретичну концепцію (доктрину), що виражає ідейно-ціннostні основи суспільного устрою, передбачає можливість розробки ефективних алгоритмів соціальної діяльності суб’єктів трудового права, реалізується у суспільне життя через дію норм трудового права та претендує на реальне керівництво до дії.

Ідеологія трудового права визначається змістом нормативно правових актів, їх преамбулами, результатами обговорення законів, виступами депутатів законодавчих органів, узагальненнями і висновками Верховного і Конституційного судів. Непересічне місце у формуванні ідеології трудового права займають акти Міжнародної організації праці та органів Європейського Союзу.

Центральним питанням ідеології трудового права, на наш погляд, є формування доктрини «виробничої солідарності» – створення та нормативне закріплення ідеальної моделі (конструкції) суспільних зв'язків між працівниками і роботодавцями в рамках підприємства, установи, організації (виробничої громади), наближеної до європейських стандартів, і в якій реалізовано національні колективістські традиції та враховується загальний контекст суспільства знань.

Прикладом базової директиви Європейського Союзу ідеологічного характеру є Директива № 2019/1152 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 р. про прозорі й передбачувані умови праці в Європейському Союзі [1] – далі Директива. Вона містить цілу низку фундаментальних положень, які виступають орієнтирами для формування нового та вдосконалення чинного трудового законодавства ЄС. Нині й в Україні відбувається корекція соціальної політики, корегується зміст її основних напрямків, а як наслідок – вносяться зміни до трудового і соціального законодавства. Основний лейтмотив останніх змін у соціальній політиці в Україні – лібералізація трудового законодавства. Результатом цих «нових підходів» став Проект Закону України «Про працю» за № 2708 [2] – далі Проект 1 та Проект Закону України «Про працю», оприлюднений 23.09.2022 р. Директоратом розвитку ринку праці та умов оплати праці Міністерства економіки України – далі Проект 2 [3].

Перший законопроект був сприйнятий досить критично [4]. Проект 2 уже показує негативне ставлення до нього. Станом на 04.10.2022р. на сайті Міністерства економіки України у рубриці «Статистика обговорення проектів

документів» даний проект підтримало 92 учасника опитування, проект не підтримали – 2258 [5].

Представлене порівняльно-правове дослідження стане частиною їх об'єктивного аналізу та запобігання неякісній проектній роботі.

Вказана вище Директива є політико-правовим або радше ідеологічним документом, який визначає основні напрямки правового регулювання праці (функції трудового права) у будь-якій сучасній демократичній, європейській, соціальній і правовій державі. Функції трудового права – це діяльність трудового права по ефективному впорядкуванню і врегулюванню відносин, пов'язаних із використанням здібності людини до праці шляхом встановлення і реалізації на основних (магістральних) напрямках норм права [6, с. 56].

Преамбула зазначеної Директиви вказує на цілу низку таких напрямків, однак, деякі з них мають фундаментальне ціннісне значення для правового регулювання праці. Їх можна визначити як ідеологію чи-то філософію трудового права Європейського Союзу:

1. Незалежно від типу і тривалості трудових відносин працівники мають право на справедливе і рівне ставлення стосовно умов праці, доступу до соціального захисту і навчання, і що необхідно заохочувати перехід до відкритих форм зайнятості.

2. Відповідно до законодавства і колективних угод роботодавцям необхідно забезпечити належну гнучкість для швидкої адаптації до змін в економічному контексті.

3. Слід заохочувати новаторські форми роботи, що забезпечують якісні умови праці, заохочувати підприємництво і самозайнятість та стимулювати професійну мобільність.

4. Поширюються нові форми зайнятості, що сприяє інноваціям, створенню робочих місць і зростанню ринку праці, що, в свою чергу, потребує належного реагування відповідних державних інститутів.

5. З огляду на те, що деякі нові форми зайнятості суттєво відрізняються від традиційних трудових відносин стосовно передбачуваності, створюючи

невизначеність стосовно застосовуваних до працівника прав і соціального захисту, зростає потреба в тому, щоб працівники були повністю поінформовані про їх основні умови праці, і це повинно відбуватися своєчасно, в письмовій формі та з легким доступом до цього працівника.

6. Прецедентне право Суду Європейського Союзу встановлює критерії для визначення статусу працівника, а його положення беруться до уваги при виконанні Директиви стосовно домашніх працівників, працівників на вимогу, тимчасових працівників, працівників на основі ваучерів, працівників на платформі, стажерів та учнів.

7. Самозайняті особи не повинні підпадати під дію вимог, визначених Директивою, оскільки вони не відповідають критеріям, які характеризують найманого працівника.

8. Удавана самозайнятість – це правова ситуація, коли особа оголошує себе самозайнятою, виконуючи умови, характерні для трудових відносин, з метою уникнення певних юридичних чи податкових зобов'язань. Такі дії слід визнавати зловживанням статусом самозайнятих осіб, є формою неправдиво оголошеної роботи, яка почасти асоціюється із незадекларованою роботою. Такі особи повинні підпадати під дію положень цієї Директиви.

9. Визначення наявності трудових відносин повинно ґрунтуватися на фактах, що стосуються фактичного виконання роботи, а не на описі сторонами цих відносин.

Для належного правового регулювання праці важливо відмежовувати правовий статус «класичних» працівників, працівників, правовий статус яких частково визначається нормами не трудового права, дійсно самозайняті особи, правовий статус яких тільки частково визначається чи взагалі не визначається нормами трудового права.

Вперше в національній законодавчій практиці серед видів трудового договору п. 5 ч. 1 ст. 17 Проекту 1 передбачав трудовий договір з нефіксованим робочим часом. На наш погляд, в аналізованому Проекті 1 законодавець зробив невдалу спробу врегулювати застосування цього виду трудового договору, про

що автор тез написав статті [7, 8]. Зокрема щодо визначення поняття цього виду договору. Так, ч. 1 ст. 22 Проекту 1 визначала трудовий договір з нефіксованим робочим часом як особливу форму трудового договору, відповідно до якого обов'язок працівника виконувати роботу виникає виключно за умови надання роботодавцем доступної роботи, без гарантій того, що така робота буде надаватися постійно.

Що ж удосконалено розробниками Проекту 2 у цій частині регулювання трудового договору. Згідно з с. 1 ст. 24 Проекту 2, трудовим договором з умовою про нефіксований робочий час заздалегідь не встановлюється конкретний час виконання роботи, а обов'язок працівника виконувати таку роботу виникає виключно у разі надання роботодавцем передбаченої цим трудовим договором роботи без гарантування того, що така робота буде надаватися постійно.

Неозброєним оком видно звичайне перефразування тексту ч. 1 ст. 24 Проекту 2, без зміни сутності норми, яка суперечить принципам закладеним у Директиві № 2019/1152 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 р. про прозорі й передбачувані умови праці в Європейському Союзі, зокрема, в її преамбулі. То в якому напрямку рухаємося з такими проектами?

Список використаних джерел

1. Directive (EU) 2019/1152 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on transparent and predictable working conditions in the European Union // https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32019L1152

2. Проект Закону України «Про працю» за № 2708 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833

3. Проект Закону України «Про працю», оприлюднений 23.09.2022 р. Директоратом розвитку ринку праці та умов оплати праці Міністерства економіки України // https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=43600842-3772-427f-a725-39e35ae3adb8&title=ProektZakonuUkrainiproPratsiu

4. Всеукраїнське профспілкове віче. Київ. 16 січня 2020 р. // https://www.facebook.com/fpsu.administration/videos/826955561082725/?

5. https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=43600842-3772-427f-a725-39e35ae3adb8&title=ProektZakonuUkrainiproPratsiu

6. Щербина В.І. Функції трудового права: Монографія. – Дніпропетровськ: Акад. митн. служби України, 2007. – 425 с.

7. Щербина В.І. Про прозорі й передбачувані умови праці в Європейському Союзі та Україні // Публічне право. – 2021. – № 1 (41). – С. 177 – 198.

8. Victor Shcherbyna. Concept of decent work in international-legal acts and Ukrainian legislation // Legal, Economic Science and Praxis: Journal of Law and Social Sciences. – 2021. – № 1. – P. 21 – 31.

YAROSHENKO Oleh,
Department of Labor Law, Yaroslav Mudryi National Law University

FEATURES OF REMOTE WORK IN THE EUROPEN UNION

In the European Union, the legal basis for remote employment was developed and adopted in 2002, when the Framework Agreement on Telework was adopted. The Framework Agreement defines the types of telework that are carried out on the basis of an employment contract, emphasizing that teleworkers (remote workers) enjoy the same rights as ordinary workers. A unique feature of this Framework Agreement is that it has not been implemented on the basis of a European Directive. Instead, this agreement was to be implemented “autonomously”, “in accordance with procedures and practices specific to management and labor in each member state”. The implementation of this Framework Agreement took place in the following ways: through the conclusion of domestic agreements at the national and intersectoral levels; through the development of measures such as common guidelines, codes of conduct and recom-mendations for teleworking; through the adoption of special legislation.

For example, in Finland, Ireland, Latvia, the Netherlands, Sweden, its provisions were included in acts of a recommendatory nature (in particular, in codes of conduct). In Austria, Belgium, Denmark, Germany, Greece, France, Italy, Luxembourg, Spain, they are reflected in collective agreements mainly at the national and intersectoral levels. In the Czech Republic, Hungary, Poland, Portugal, Slovakia and Slovenia, implementation took place through amendments and additions to the current labor legislation. The purpose of the agreement under consideration is to solve such problematic issues as assessing the current state of telework in the EU, studying the issues of employment and working conditions for workers involved in telework, as well as the formation of a common policy in this area not only from the direct participants in social partnership, but also from governments. member states. The concept of telework is given in Article 2 of the European Framework Agreement on Telework 2002, where it is determined that "telework is one of the forms of organizing and / or performing work, using information technology, in the context of an employment contract / relationship, where work, which can also be performed at the employer's premises, carried out outside these premises on a regular basis".

After analyzing this definition, we can conclude that the concept of telework is much narrower than the concept of telework (remote) work and, therefore, is its kind. The definition of telework given in the framework agreement is quite successful and most of the member states of the European Union have used it in one form or another in their regulations. The EU Framework Agreement sets out a number of important issues and features that make it possible to effectively protect the rights of workers. In particular, the key points in relation to the rights granted to teleworkers, which the countries parties to the agreement have undertaken to incorporate into their national laws and collective agreements, are: the protection of information; the voluntary nature of telecommuting; equipment; organization of working time; privacy. Typically, the employer is responsible for providing, installing and maintaining the equipment required for telecommuting when the employee is not using their equipment. If the work is performed on a regular basis, the employer usually compensates or covers the

costs directly caused by the work, in particular those related to communication. The employer provides the employee with appropriate technical support.

Article 6 of the Framework Agreement refers to the need to protect the privacy of teleworkers. As stated in this article, the installation of surveillance equipment for teleworkers is only permitted in accordance with the provisions of EU Directive 90/270/EEC on minimum labor protection requirements for devices equipped with video monitors. The adoption of this regulation is associated with increased motivation of employers to control teleworkers using electronic devices. In the future, the approach of the structures of the European Union to remote work was somewhat modified. In 2015, the European Fund for the Improvement of Working and Living Conditions released a study on the so-called new forms of employment. Among them, ICT-based mobile work is mentioned. ICT-based mobile work is an employment relationship performed at least partially but regularly outside the employer's "main office" or specially adapted home space, using ICTs to connect to the company's general computer networks. The Eurofound distinguishes this form of labor relations from "traditional teleworking", pointing out that the latter is characterized by being tied to a specific place of work, remote from the employer (for example, to the employee's home), while mobile work based on ICT does not imply any fixation of the workplace. This distinction is somewhat similar to the distinction between telecommuting and home-based work.

The rapid development of informatization and means of communication (communications), which significantly simplified the possibility of remote communication between the employer and employees in various forms, led to the need to change labor legislation in terms of the use of remote work. Moreover, due to the COVID-2019 pandemic, employers had to provide their employees with the opportunity to work remotely for an extended period of time. On the one hand, not all employers and employees had enough organizational and technical capabilities to switch to remote work, and on the other hand, forced measures proved the effectiveness of interaction at a distance. Remote work is seen as a positive process, although it faces some difficulties in implementation, it is increasingly used by companies.

In Ukraine, until 2020 the procedure and conditions for the use of remote operation was not clearly regulated at the legislative level. Today, in accordance with Part 10 of Art. 60 of the Labor Code, remote (home) work is a form of work organization in which work is performed by an employee at their place of residence or elsewhere at their choice, with the help of information and communication technologies, but outside the employer's premises. After analyzing the above definition, it should be noted that telework is identified with homework, and the Ukrainian legislator still does not distinguish between the two concepts, although it would be logical to do so, as they are different in their legal nature. Among the features of telecommuting is that it cannot limit the scope of labor rights of employees. That is, employees have the right to rest (weekends, holidays), lunch break and so on. In the case of telework, employees distribute working time at their own discretion, they are not subject to the rules of internal labor regulations, unless otherwise provided in the employment contract.

In addition, the conclusion of an employment contract is mandatory for telework. However, there are exceptions to this imperative rule. Thus, if there is a threat of an epidemic, pandemic, threat of a military, man-made, natural or other nature, then it is enough to issue an order for such form of work. But the total duration of working hours may not exceed the norms established in Articles 50 and 51 of the Labor Code of Ukraine. It should also be noted that the introduction of remote work is a change to significant working conditions, as in accordance with Article 32 of the Labor Code of Ukraine and paragraph 3 of paragraph 31 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine "On the practice of labor disputes" No 9 to 06.11.1992 belongs to the mode of operation.

0Also, in Ukraine, remote employment is enshrined in the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific Technical Activity" of November 26, 2015. In particular, Article 6 states that for researchers and specialists of scientific institutions and higher education institutions may be introduced remote work. The possibility of introducing flexible working hours and remote working hours in a scientific institution (higher education institution) is determined in the collective agreement or by the decision of

the head of the scientific institution (higher education institution) in agreement with the elected body of the primary trade union organization. The specific list of professions and positions of a scientific institution (higher education institution), where flexible working hours and remote work mode can be applied, is approved by the scientific (scientific, scientific-technical, technical) council of the scientific institution (higher education institution).

The procedure and conditions for the application of flexible working hours and remote working hours are determined in the rules of internal labor regulations of a scientific institution (higher education institution). In response to the pandemic, Ukraine adopted Law No 540-IX of March 30, 2020. Thus, in accordance with paragraph 2.1 of this law, it is established that for the period of quarantine or restrictive measures related to the spread of coronavirus disease (COVID-19), the employer may instruct the employee, including civil servant, local government employee, to perform during for a certain period of time, the work specified in the employment contract, at home, as well as to provide the employee, including a civil servant, an employee of a local government, with his consent, leave.

At the moment, Ukrainian legislation only regulates the basic conditions for remote work and some legal aspects need to be improved. It should be mentioned, that for more efficient labor productivity and labor discipline of remote work, it is necessary to revise and legislatively regulate the key principles of compliance by employees with labor discipline and provide the employee with proper working conditions. In addition, a legal regime needs to be developed to ensure compliance with internal security requirements and measures. Also, it is important to strengthen the contractual framework for the regulation of remote work through the introduction of an approximate form of employment contract with a teleworker, which can be taken as a basis when concluding the relevant employment contracts. Thus, effective legal regulation of distance employment can become a tool to stimulate economic activity of the population.

However, in the science of labor law there is no concept of remote work. All this requires increased attention of both scholars and legislators, necessitates proper legal

regulation, which would be based on the doctrinal developments of scientists. In particular, in the European Union, the key points in relation to the rights granted to teleworkers, which the contracting states have undertaken to incorporate into their national laws and collective agreements, are: data protection; the voluntary nature of telecommuting; equipment; organization of working time; privacy. Ukrainian legislation is actively developing towards the implementation of the generally recognized principles of international law and the law of the European Union. At the same time, in order to overcome the existing problems, it is necessary to improve the legislation by distinguishing between remote and homework, to specify the procedure and conditions for implementing remote work, to determine the legal status of the employee and employer, and so on.

For more effective labor productivity, labor discipline, compliance with labor guarantees when working remotely, it is necessary to revise and legislatively regulate the key principles of employees' compliance with labor discipline, providing the employee with adequate working conditions, supporting the employer in finding new opportunities to provide employees with work, improving the technical aspects of ensuring the relationship between business and government, responsibility for the results and the labor process. To optimize the legal regulation of remote employment in Ukraine in the Labor Code of Ukraine should include the procedure for concluding an employment contract, the provision according to which the employer is obliged to ensure compliance with labor protection requirements and sanitary and hygienic standards. In addition, it is necessary to develop a state policy in the field of employment aimed at stimulating the development of remote employment, as well as to create special institutions that should provide and coordinate remote employment.

СЕКЦІЯ № 5
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БОНДАРЕНКО Юлія,
здобувач освітнього рівня «магістр» Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ГУЗЕНКО Олена,
доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Діяльність суб'єктів господарювання залежить від змін, які відбуваються на макроекономічному рівні з позиції оподаткування. Як правило, законодавець регламентує правові положення щодо облікових і податкових процедур та встановлює правила ведення бізнесу різного обсягу та форми власності. Беззаперечним є той факт, що в системі оподаткування суб'єктів господарювання законодавець доволі часто вносить зміни з метою її удосконалення. На даний час, суб'єкти господарювання вимушені проводити свою діяльність в умовах воєнного часу, який негативно впливає на її результативність. У зв'язку з цим, слід віддати належне законодавцю, який адаптував ініціативи в контексті змін до податкового навантаження і ввів нові податкові правила для підприємств, у контексті оподаткування прибутку, які функціонують в умовах війни. Обране питання дослідження є сучасним та актуальним так, як потребує певного розширення зони вивчення.

Як показують дослідження теоретичні та прикладні питання системи оподаткування підприємств постійно знаходять своє відображення в наукових працях та виступають базисом для проведення наукових семінарів, конференцій

та дискусій. Доречно згадати наукові дослідження вчених, які були викладені монографіях під різним кутом зору. Серед них варто вказати Ф.О. Ярошенко, П.В. Мельник, А.І. Мярковський, Л.Л. Тарангул [1], С.І. Юрій, А.І.Крисоватий , Т.В. Кощук [2], З. С. Варналій [3], Л.Л. Тарангул [4], М.А. Козоріз [5], Раделицький Ю.О. [6] та інші. Свої монографічні дослідження науковці доволі змістовно виклали у своїх працях, проте оподаткування підприємств в умовах воєнного часу не знайшли свого місця. Такий стан речей свідчить про сучасність і доцільність обраного напрямку дослідження.

Перш ніж розглянути зміни, які внесені законодавцем щодо оподаткування прибутку підприємств в умовах воєнного часу доцільно визначити його з позиції понятійної категорії. Як понятійна категорія «податок на прибуток» представляє собою прямий, загальнодержавний податок, який є основним бюджетоутворюючим податком. У своїй праці С.О.Ковач [7] підкреслює той факт, що кожного року країна недоотримує заплановані до сплати суми податку, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків. Від обсягу та рівня сплати податку на прибуток залежить подальший розвиток не тільки великого, але й малого та середнього бізнесу в Україні. У зв’язку із зазначеним законодавець покращує систему оподаткування тим підприємствам України, які спромоглися продовжити працювати в умовах воєнного стану.

Так, новації оподаткування податком на прибуток підприємств, передбачені Законом України від 01.04.2022 №2173-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану»[8], який набув чинності 16 квітня та передбачає низку податкових та митних змін. Законодавець звертає увагу не лише на діяльність підприємств, а й торкається неприбуткових організацій, зазначаючи те, що на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану, неприбуткові організації зможуть надавати за рахунок своїх доходів благодійну допомогу стороннім особам, зазначеним у пункті 63 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України[9], навіть якщо

надання такої допомоги не передбачено їх статутними документами без загрози втрати статусу неприбутковості.

Важливим є те, що законодавцем передбачено низку особливостей для платників податку на прибуток підприємств, що тимчасово переходять на сплату єдиного податку третьої групи за ставкою 2%, а саме:

- надміру сплачена сума грошових зобов'язань з податку на прибуток підприємств, що існує на дату переходу на сплату єдиного податку за ставкою 2%, може бути зарахована у погашення грошових зобов'язань з цього податку, що виникатимуть після відновлення сплати податку на прибуток підприємств;

- авансові внески з податку на прибуток підприємств при виплаті дивідендів, що залишились неврахованими у зменшення нарахованої суми податкового зобов'язання з цього податку на дату переходу на сплату єдиного податку за ставкою два відсотки, можуть бути враховані у зменшення такої суми після відновлення сплати податку на прибуток підприємств;

- у разі якщо платник, який протягом календарного року перейшов на сплату єдиного податку за ставкою 2%, у цьому ж році відновлює сплату податку на прибуток підприємств, то такий платник складає та подає податкову декларацію з податку на прибуток підприємств наростаючим підсумком з початку такого календарного року;

- обсяг річного доходу від будь-якої діяльності платника податку на прибуток підприємств для цілей визначення вартісного критерію не застосування податкових різниць і можливості застосування виключно річного звітного періоду (40 млн грн) та вартісного критерію визначення контрольованих операцій для цілей трансфертного ціноутворення (150 млн грн) обчислюється за весь звітний рік, у тому числі з урахуванням доходів, отриманих за періоди такого року в яких такий платник податку перебував на сплаті єдиного податку за ставкою два відсотки.

Позитивним є те, що на період воєнного стану законодавець Постановою КМУ від 13.03.2022 р. № 303 [9], припиняє проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на

період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні».

Таким чином, підприємства України отримали доволі значні пільги з оподаткування прибутку у відповідності правовими регуляторами. Разом з тим, законодавець звертає увагу на те, що надані пільги діють лише на період воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика: монографія /Ф.О. Ярошенко, П.В. Мельник, А.І. Мярковський, Л.Л. Тарангул К.: Міністерство фінансів України, 2011 .с.656.

2. Юрій С. І.,Крисоватий А. І., Кощук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. 292 с

3. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія: за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2008. 190 с

4. Тарангул Л.Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика): монографія.Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. 286 с.

5. Козоріз М. А. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика : монографія. Київ: УБС НБУ. 2010. 222 с.

6. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 312 с.

7. Ковач С.О., Безверхий К.В. Облік і звітність розрахунків за податком на прибуток підприємства в умовах законодавчих змін*: Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 4. С. 34–43

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 №2173-IX.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text

9. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 13.03.2022 р. № 303 https://document.vobu.ua/doc/10695

БОНДАРЕНКО-БЕРЕГОВИЧ Валерія,
старший судовий експерт, Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, доктор філософії
БЕРЕГОВИЧ Василь,
магістрант Поліського національного університету (співробітник Служби безпеки України)

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

12 серпня 2022 року, Указом Президента України, продовжено строк дії воєнного стану в Україні з 05 години 30 хвилин 23 серпня 2022 року строком на 90 діб, який в подальшому затверджений відповідним Законом України [1, 2]. Таким чином, економіка нашої країни та відповідно усі її суб'єкти, фактично функціонуватимуть впродовж 9 місяців в умовах воєнного стану, а з врахуванням ситуації на фронті, легко припустити, що нажаль, він буде продовжуватися. В зв'язку з викладеним, економіка країни змушена перейти на так звані «воєнні рейки», що ставить усіх суб'єктів господарської діяльності у надскладні умови існування, виникає безліч проблем регулювання та захисту їх господарської діяльності.

Так, після початку збройної агресії російської федерації проти України, 24 лютого 2022 року, усі суб'єкти господарювання відчули на собі її негативні наслідки і буквально з перших хвилин війни зіткнулися з новими викликами та загрозами, про які раніше навіть не думали та не вивчали на економічних семінарах, форумах, тренінгах, тощо.

Зокрема, з початку збройної агресії виникли проблеми наступного характеру:

- різкий відтік робочої сили, у зв'язку з панікою серед населення та масовою евакуацією, в тому числі за кордон, навіть на тих терапіях де для цього не було об'єктивних підстав;

- порушення логістичних зв'язків та маршрутів;

- втрата налагоджених ринків збуту та постачання сировини;

- руйнація виробничих площадок, внаслідок бойових дій;

- проведення передислокації виробничих потужностей з метою їх збереження та налагодження виробництва;

- залучення суб'єктів господарювання усіх форм власності до вжиття заходів з оборони країни, в тому числі на добровільних засадах, ініціативно;

- низький рівень володіння правовою базою, яка регламентує діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

Особливу роль в діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану відіграє подолання останньої із зазначених проблем. Володіння правовою базою, яка регулює правові відносини між суб'єктами господарювання, в тому числі з органами державної влади, дає можливість максимально швидко та якісно подолати зазначені проблеми, відновити виробництво, інтегруватися в загальнодержавну систему оборони країни, тощо.

Таким чином, в умовах введення воєнного стану відповідним Указом Президента та затвердження його Верховною Радою України, на визначеній території, а в даному випадку на території усієї України, починає діяти режим, особливості якого визначаються положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1, 3]. Враховуючи те, що у нас на меті не стоїть дослідження та аналіз вказаного нормативно-правового акту в цілому, слід зазначити, що вказаний закон визначає систему обмежень законних прав фізичних та юридичних осіб, в тому числі суб'єктів господарювання, порядок їх введення та повноваження відповідних органів влади.

Для суб'єктів господарської діяльності в умовах воєнного стану важливим є розуміння того, що фактично вони діють згідно чинного законодавства України, однак держава має право на їх часткове обмеження, що регламентуються ст. 8 та ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Розглянемо окремі з них, визначені вказаними статтями:

- держава має право встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи;

- використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

- забороняти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

- встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

- вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

- залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координації цієї роботи на відповідній території;

- залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво,

розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об’єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

- залучення підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв’язку;

- прийняття рішень про заборону торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі [3].

Разом з тим, з метою недопущення зловживання з боку посадовців своїми розширеними повноваженнями, цей же закон надає інструмент захисту усім суб’єктам господарської діяльності, який передбачений ч. 2 ст. 12-2 та визначає що повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені [3].

Враховуючи викладене, можемо зробити висновок, що регулювання діяльності суб’єктів господарювання в умовах воєнного стану, здійснюється на основі діючих нормативно-правових актів, однак з врахуванням обмежень чітко визначних Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [3], при цьому механізмом захисту визначається судова система України, діяльність якої не підлягає обмеженню.

Список використаних джерел

1. Указ президента України від 12.08.2022 р. № 574/2022 «Про продовження строку проведення загальної мобілізації» – Електронний ресурс – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/decrees.

2. Закон України від 15.08.2022 р. № 2501-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації» – Електронний ресурс – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2501-20#Text.

3. Закон України від 03.08.2022 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» – Електронний ресурс – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/389-19#Text.

ВАСИЛЬЄВ Сергій,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Безспірною є позиція, що сучасний курс української держави спрямований на забезпечення прав та свобод людини та громадянина, оскільки вони визнаються вищою цінністю на конституційному рівні. Вказана спрямованість, якої б інноваційної сфери суспільних відносин це не торкалося, повинна програмуватися або моделюватися за допомогою спеціальних інституцій до яких слід віднести правову ідеологію та правову політику держави.

Правова ідеологія як феномен політико-правової дійсності, у сучасній теорії права вивчена недостатньо і, в силу того, що вона є неоднозначним та складним явищем, поняття та сутність правової ідеології не мають єдиного визначення серед правознавців. Ознайомлення з наукової юридичною літературою дозволяє нам зазначити такі позиції: (1) правова ідеологія - це складник правової свідомості, що виявляється передусім на теоретичному рівні, оскільки є формою систематизованого, теоретичного знання (В. Головченко В., Андрусяк Т.); (2) правова ідеологія - це сукупність цінностей справедливості й порядку, що є аналогом благодаті, хоча й виступає як менш жорсткий і більш універсальний, ніж право, механізм регуляції суспільних відносин (Луцький А.); (3) правова ідеологія – це сукупність концептуально обґрунтованих ідей, принципів і положень, стимулів і мотивів, морально-етичних і правових норм, які,

ґрунтуючись на визначених Основним Законом правах і свободах людини, сприяють утвердженню України як демократичної країни, правової держави і громадянського суспільства (Недюха М.); (4) ідеологія, зокрема правова, являє собою систему цінностей та ідеалів, що виконують у суспільстві функцію підтримки існуючої політичної системи, що надають мету і сенс буття як окремо взятій людині, так і конкретному соціуму, що є його духовними механізмами організації та самоорганізації на еволюційній стадії розвитку суспільства і в синергетичних процесах його системних трансформацій (Марущак О.); (5) правова ідеологія є відносно самостійним політико-правовим феноменом, функціональним призначенням якого є визначення ролі права як засобу унормування життєдіяльності держави, суспільства, громадян країни в їх підпорядкуванні завданням, цілям процесу соціальних змін; правова ідеологія набуває ознак моністичного характеру, оскільки її сутність обумовлюється нормою права (Рабінович П.).

Отже, правову ідеологію слід вважати науково обґрунтовану систему поглядів, уявлень, теорій, понять, норм про правову дійсність, що завдяки формуванню правових цінностей та цілей може впливати на правосвідомість людей та на розвиток соціального та державного життя.

Джерелом виникнення правових ідей є політико-правова, соціально-економічна дійсність, практична діяльність людей, у процесі якої правові ідеї та пов’язані з ними соціально-політичні вимоги розвиваються й трансформуються, концентруючи в собі результати юридичної практики.

У практично-прикладному аспекті правова ідеологія сприяє формуванню уявлень, пропозицій, принципів і рекомендацій щодо вдосконалення правових відносин, норм й інститутів [1].

На нашу думку, саме правова ідеологія може виступати соціально-інноваційним потенціалом у діях влади та держави, що налаштовує процес законотворчості в його відповідності соціальним реаліям та робить його інноваційно орієнтованим національним перспективам розвитку, чим сприяє вдосконаленню національного правового поля.

Загальноправова ідеологія держави може мати свою диференціацію залежно від сфер впливу і пов’язана, як правило, з галузевою належністю. Тому, складовою (елементом) загальної правової ідеології виступає і господарсько-процесуальна ідеологія, яка зі свого боку, є елементом процесуальноправової правосвідомості.

Отже, господарсько-процесуальна ідеологія являє собою самостійний правовий феномен, який виконує функцію визначення ролі та меж поширення господарського процесуального права в питанні унормування поведінки членів суспільства в їх підпорядкуванні найважливішим загальновизнаним правилам поведінки, цінностям та інтересам.

Основними складовими господарско-процесуальної ідеології слід вважати господарско-процесуальну доктрину та принципи господарського процесуального права.

2. Правова ідеологія, хоча і не є елементом механізму правового регулювання суспільних відносин, в той же час відіграє важливу роль в державно-правовому регулюванні.

Правова ідеологія та процес правового регулювання тісно взаємопов’язані. З одного боку, правова ідеологія закладає основу для правового регулювання у вигляді певної теорії чи моделі, що дає змогу визначити пріоритетні методи правового регулювання, зафіксувати його завдання, зафіксувати правові цінності та ідеали, що лежать в основі розвитку суспільних відносин. У цьому контексті можна погодитися з тезою, що правова ідеологія виступає своєрідним теоретичним проектом для процесів правового регулювання. При цьому правова ідеологія виявляє певні регулятивні властивості й може впливати на розвиток як правосвідомості громадян, так і на конкретні суспільні відносини [2].

Вплив правової ідеології на процеси правового регулювання має діалектичний характер і прослідковується не лише на загальноправовому рівні, коли цілеспрямований характер розвитку правових відносин і їх нормативного регулювання вимагає відповідної правової ідеології, а й на рівні конкретних державно-правових реформ, які у процесі своєї реалізації передбачають

фундаментальні ідеологічні зміни на рівні правосвідомості громадян у частині їхнього сприйняття права, його основних завдань, функцій, цінностей і державної влади [3].

3. Правову політику можна розглядати як особливе політикоправове явище, що формується внаслідок системної, науково обґрунтованої діяльності держави і громадських об'єднань, спрямоване на визначення стратегії і тактики правового розвитку суспільства, удосконалення механізму правового регулювання, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, побудову правової держави

У виробленні та реалізації правової політики велику роль відіграє судова політика, до змісту якої входять оцінка національного судоустрою та судочинства, стану судової системи у цілому, а також визначення цілей, завдань та пріоритетів розвитку судової влади України.

На наш погляд, судова правова політика є зв'язуючим ланцюгом у конструкції правової політки держави, що виглядає таким чином: державна правова політика↔судова правова політика↔господарська процесуальна правова політика (правова політика окремих процесуальних галузей права). Вказана конструкція передбачає двосторонній рух її елементів, що виходить із системного характеру державної правової політики. Саме ця особливість дозволяє здійснювати гармонійний взаємозв'язок щодо планування, змістового насичення та контролю між державною правовою політикою (як системоутворюючим компонент) и правовою політикою окремої галузі права (як елементом системи).

Господарська процесуальна правової політики повинна розглядатися у двох значеннях. По-перше, як науково обґрунтована, послідовна і системна діяльність держави, а, по-друге, як правова доктрина, що спрямована на вдосконалення процесуального цивільного законодавства і практики його застосування.

Можна виділити характерні риси господарсько-процесуальної правової політики як особливого державно-правового феномену: (1) вона має розглядатися як самостійний елемент державної правової політики, що виступає у взаємозв'язку із судовою правовою політикою; (2) вона виступає як особливий

напрям або форма прояву державної політики, відповідаючи курсу держави у сфері господарського судочинства; (3) її змістом охоплюються ключові аспекти правового регулювання господарського судочинства, що відображають основні напрямки діяльності держави у цій сфері на відповідному етапі її історичного розвитку; (4) вона цілеспрямована, як правило, на перспективу, є джерелом оновлення та розвитку господарського судочинства; (5) вона закріплює як стратегію діяльності держави у сфері господарського судочинства, так і тактику, що виявляється у найбільш оптимальних засобах та прийомах вирішення поставлених стратегічних завдань; (6) вона спрямована не лише на вдосконалення процесуального господарського законодавства але й на належну правозастосовну практику.

4. Правова ідеологія має всі підстави розглядатися складовою державної правової політики, як діяльність держави щодо внесення правової ідеології у свідомість суб'єктів права – окремих індивідів, малих і великих соціальних груп, верств і класів суспільства. Зазначене не лише актуалізує її значення, а й піднімає її до рівня державної правової політику як її (політики) складову, наголошує на важливості теоретичної правової свідомості як засобу формування повсякденної свідомості громадян країни [4].

Саме господарсько-процесуальна ідеологія, що посилюється господарсько-процесуальною доктриною, рішеннями Конституційного Суду України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, визначає господарсько-процесуальну політику держави. Тому, господарсько-процесуальна ідеологія, аналізуючи правову дійсність через чинне процесуальне законодавство та практику його застосування, є підґрунтям для формування тактики і стратегії даної галузевої правової політики.

Невипадково у науковій юридичній літературі пропонується використовувати термін «ідеологія правової політики» [5].

5. Як на правову ідеологію так і на правову політику вливають процеси не тільки юридичної глобалізації, а і процеси, що мають місце у суспільстві та державі, навіть і у тому випадку, коли ці процеси базуються на негативних подіях

(наприклад, зовнішня воєнна агресія). Тому, саме сьогодні, слід звернути увагу на проблему національної правової політики під кутом етнодержавства або національної ідеології, основним завданням якої є поширення ідеї самоідентифікації українців як нації з багатою історичною, культурною та правовою спадщиною.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 5: П–С. 2003. С. 659;

2. Толстенко В.Л. Проблеми впливу правової ідеології на правове регулювання і розвиток правової системи. Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 42. К.: Ін-т держави ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. С. 15;

3. Ситник О. М. Правова ідеологія як складник механізму державно-правового регулювання. Держава і право. 2012. Випуск 56. С.14;

4. Недюха М. Правова ідеологія: основні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття. Публічне право. 2012. № 3 (7) С.299;

5. Фріс П. Кримінально-правова ідеологія і кримінально-правова політика. Право України. 2020. № 2. С. 64.

ГАМАЛЮК Богдан,
провідний юрисконсульт Івано-Франківського НДЕКЦ МВС, кандидат наук з державного управління
ЧЕПУРІН Павло,
завідувач відділу вибухотехнічних та пожежотехнічних досліджень Івано-Франківського НДЕКЦ МВС

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ З ПРИВОДУ ПІДПАЛІВ АБО ПОРУШЕНЬ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ, ЩО ПРИЗВЕЛО ДО ПОЖЕЖІ НА ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТАХ

Однією із самих резонансних категорій кримінальних проваджень в сфері дотримання умов господарської діяльності, які стали об'єктом дослідження у період ведення військових дій є злочини з приводу порушення вимог пожежної безпеки, що призвели до пожеж та підпали на господарських суб'єктах. Згідно норм Кримінального кодексу України порушення встановлених вимог пожежної безпеки, що призвело до пожеж які заподіяли шкоду здоров'ю людей, їх загибелі або майнову шкоду у великому або у особливо великому розмірі відноситься до злочинів проти громадської безпеки згідно статті 270 КК України, а у випадку вчинення таких дій з метою ослаблення держави до злочинів проти основ національної безпеки України згідно статті 113 КК України.

Розслідування даної категорії справ на практиці супроводжується із певними труднощами, що спричинені: 1) у втраті матеріальних слідів злочину під впливом високих температур, дій аврійно-рятувальних підрозділів ДСНС України під час ліквідації пожеж або унаслідок навмисних дій незацікавлених в об'єктивному розслідуванні осіб; 2) можливим інсценуванням підпалів з метою приховування інших умисних злочинів; 3) необхідністю комплексного застосування різних за природою спеціальних знань; 4) необхідністю швидкої взаємодії різних контролюючих органів під час розкриття злочину; 5) бланкетністю норми ст.ст. 113, 270 КК України та недосконалістю методичної

бази тощо [1].

На даний час в Україні створена теоретична та методична база знань пов’язана із розслідуванням пожеж суб’єктів господарювання. Науковою основою стали дослідження Грущенко С.А., В.І. Поліщенко, Пономаренко М.В., Ткаченко Є.М., Степаненко С.Г., Лехман С.Д., Цапко Ю.В., та ін. Серед знакових історичних документів з приводу розслідування пожеж є Методика визначення пожежної безпеки електропроводок в пластмасових трубах (1972 р), Методика визначення пожежної безпеки електропроводок в сталевих трубах (1980 р.), Виявлення і дослідження слідів легкозаймистих і горючих рідин в речових доказах, що вилучаються з місця пожежі (1985 р.), Методи дослідження стану електрообладнання при огляді місця пожежі (1988 р.) та ін.

Однак, із складністю здійснення слідчих дій, відсутністю відповідної спеціалізації по розслідуванню таких злочинів у слідчих підрозділах, незнанням специфіки порушень правил пожежної безпеки, виникають помилки та відбувається втрата доказів, що в подальшому спричиняє низьку результативність у проведенні експертної діяльності.

Для вирішення зазначеної проблеми був прийнятий Наказ МВС №621 від 24.07.2017р., яким затверджений Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами [4].

Розслідування порушень вимог пожежної безпеки не може здійснюватися без проведення експертної діяльності, зокрема можуть призначатись: інженерно-технічні експертизи (електротехнічна, будівельно-технічна, пожежо-технічна, інженерно-технічна, металографічна); криміналістичні експертизи (експертиза матеріалів, речовин та виробів, вибухотехнічна, трасологічна, технічна експертиза документів, почеркознавча, балістична експертиза); товарознавчі експертизи (машин, обладнання, сировини та товарів народного господарства, військового майна) тощо. При цьому призначення експертиз відноситься до

першочергових слідчих дій, адже великий розрив у часі між подією пожежі та експертним дослідженням з одного боку – може відобразитися на якості дослідження, з іншого – надає можливість слідчому необхідну інформацію для подальшого планування розслідування.

Спробуємо більш детальніше розглянути деякі особливості розслідування пожеж, які мають значення організації експертної діяльності під час розгляду кримінальних проваджень згідно ст.ст. 113,270 КК України в сфері дотримання вимог пожежної безпеки суб'єктами господарювання.

Інформація про факти виникнення пожеж приймається черговими оперативно-координаційного центру територіального органу ДСНС, черговими інспекторами чергових частин ГУНП та секторів реагування патрульної поліції територіальних підрозділів ГУНП. Під час гасіння із числа начальницького складу територіального органу ДСНС призначається керівник гасіння пожежі, який в подальшому надає оперативну інформацію, пов'язану з пожежею, керівнику та членам слідчо-оперативної групи та забезпечує максимальне первинне збереження речей, матеріалів та обстановки на місці пожежі; надає інформацію керівнику слідчо-оперативної групи щодо зміни обстановки на місці пожежі під час її гасіння та виявлення обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; після ліквідації пожежі надає інформацію керівнику слідчо-оперативної групи щодо первинного місця виявлення полум'яного горіння, подачі перших стволів на гасіння, про цілісність дверей, вікон та їх фурнітури, місця виявлення загиблих осіб та явища, що спостерігалися під час гасіння пожежі тощо.

При проведенні огляду місця події обов'язок слідчо-оперативної групи є не лише виявлення доказів, а й фіксація доказової інформації про злочин. В зв'язку з цим виконуються креслення та схеми, ескізи вузлів та деталей, ведеться фото- та відеозйомка та вилучення речових доказів.

Серед першочергових питань, які необхідно з'ясувати стосовно суб'єкта господарювання, це 1) документи, що закріплюють відповідність стану пожежної безпеки на об'єкті встановленим вимогам; 2) документи про

призначення осіб, відповідальних за дотримання вимог пожежної безпеки на об’єкті, та їх правовий статус; 3) документи, пов’язані з проведенням інструктажів та перевірок знань з питань пожежної безпеки; 4) документи, пов’язані із забезпеченням належного функціонування установок пожежної автоматики та протипожежних засобів; 5) плани (схеми) евакуації на випадок пожежі; 6) документи, що регулюють діяльність пожежно-технічної комісії та добровільної пожежної дружини (команди) на об’єкті (за їх наявності); 7) документи, отримані за результатами перевірок органами, на які покладено функції державного контролю із забезпечення пожежної безпеки [3;2].

Особливо хотілось звернути уваги на дозвільні документи та матеріали господарської діяльності юридичних осіб, які мають зберігатися у органах ДСНС. На кожен об’єкт перевірки в ДСНС або її територіальному органі чи підпорядкованому підрозділі заводиться окрема наглядова справа, в якій зберігаються матеріали листування та документи, що характеризують виконання (дотримання) суб’єктом господарювання вимог законодавства у сфері техногенної, пожежної безпеки та цивільного захисту. Отримання зазначених матеріалів є вкрай необхідним для повноти здійснення експертних досліджень.

Список використаних джерел

1. Гамалюк Б. М., Говорун С. В. Державне управління у сфері забезпечення пожежної безпеки: особливості розслідування справ по пожежах, що спричинені порушенням вимог пожежної безпеки суб’єктами господарювання передбачених ст. 270 кримінального кодексу України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 5. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1434 (дата звернення: 26.03.2021). DOI: 10.32702/2307-2156-2019.5.249

2. Колесніков В.В. Розслідування злочинів, пов’язаних з пожежами: автореф. дис. … к.ю.н. : 12.00.09. НУВС. Харків, 2005, 21 с.;

3. Кіцелюк В. М. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : дис канд. юрид. наук. Київ, 2017. 251 с.

4. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 621 від 24.07.2017р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17

ГУЗЕНКО Олена,
доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького держав університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ОКРЕСЛЕННЯ РОЛІ ТА ЗМІСТУ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сучасні воєнні дії в Україні та кризові умови зовнішнього середовища, в якому функціонують суб'єкти господарювання усіх форм власності зумовлюють потребу вироблення ефективної облікової та контрольної системи, котра здатна знизити рівень ризику їх розвитку. . Важливу роль в удосконаленні ієрархічної системи обліку та контролю відводять внутрішньому контролю, як первинному виду фінансового контролю, який організовується і проводиться в середині підприємства. Доведено, головне призначення внутрішнього фінансового контролю полягає в забезпеченні своєчасною релевантною інформацією керівництва підприємства про виявлення та попередження відхилень, помилок і шахрайства, усунення їх причин. У зв'язку з цим, належно організований внутрішній фінансовий контроль, особливо в умовах воєнного стану, який породжує ряд негативних факторів ведення бізнесу, водночас потребує ґрунтовних змін та розробки напрямків його удосконалення. Актуальність

обраного напрямку дослідження підкріплюється також тим, що саме результати функціонування системи внутрішнього контролю на підприємстві породжують напрямки покращення інформаційного потоку, який лягає в основу прийняття управлінських рішень взагалі.

Як показують дослідження зазначена проблема не є новою та протягом тривалого часу залишається в атмосфері наукової дискусії. Більшість науковців вважають, що розуміння змісту та рольового значення дефініції «внутрішній фінансовий контроль» сприятиме більш активній позиції суб'єктів господарювання щодо покращення системи формування фінансової звітності ,яка виступає платформою для прийняття дієвих управлінських рішень. До складу науковців, котрі у своїх дослідженнях торкалися проблем внутрішнього фінансового контролю суб'єктів господарювання під різним кутом зору доцільно віднести Т.А.Бутинець [1], Т.О. Каменська [2], Р.О.Костирко [3], С.А.Кошкаров, В.І. Бачинський та П.О.Куцик [4], В.О.Занора та С.В. Войтко [5] та інші. У своїх дослідженнях науковці з різних позицій обґрунтовують доцільність удосконалення системи внутрішнього фінансового контролю підприємств, разом з тим практично обмежують висвітлення рішень поставленої проблеми в умовах воєнного стану, що і вказало на актуальність та сучасність обраного напрямку дослідження.

На перших етапах дослідження доцільно розглянути змістовність даної категорії та встановити ключові сегменти ,які її створюють. Так, Т.А.Бутинець [1] пропонує визначати понятійну категорію «внутрішній контроль» як систему безперервних контрольних дій за функціонуванням об'єктів управління, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженою ним посадовою особою, з метою формування певних інформаційних засад прийняття управлінських рішень або їх коригуванням для досягнення поставлених цілей найбільш ефективним для підприємства способом. Т.О. Каменська [2] вважає, що система внутрішнього контролю суб'єктів господарювання представляє собою «…інформаційну підсистему управління, яка виконує конкретні функції та взаємодіє з іншими інформаційними підсистемами (бухгалтерського обліку та

економічного аналізу)». Крім того, Р.О.Костирко [3] обґрунтовує доцільність визначати дану категорію як «…систему заходів відповідності фінансової діяльності підприємства поставленим завданням, надання керівництву інформації про стан об'єктів, які сприятимуть прийняттю правильних управлінських рішень». Разом з тим, С.А.Кошкаров, В.І. Бачинський та П.О.Куцик [4] розглядають внутрішній фінансовий контроль з позиції процесу менеджменту. Науковці стверджують, що система, яка складається з елементів входу (інформаційного забезпечення фінансового контролю), елементів виходу (інформації про об'єкт управління, яка одержана в результаті фінансового контролю) та сукупності наступних взаємопов'язаних ланцюгів виступає внутрішнім фінансовим контролем.

На нашу думку, враховуючи сучасні кризові умови господарювання підприємств, наявні воєнні дії в Україні варто осучаснити зміст понятійної категорії «внутрішній фінансовий контроль» та розуміти її як «…комплексну системи перевірки достовірності фінансового потоку, який формується на базі звітних форм суб'єктів господарювання та виступає основою прийняття управлінських рішень». Ми вважаємо такий підхід до розкриття змістовності понятійної категорії «внутрішній фінансовий контроль» має ряд переваг: зазначається взаємозв'язок результатів фінансового контролю діяльності суб'єктів господарювання з формуванням інформаційного потоку для прийняття управлінських рішень; підкреслюється наявність взаємозв'язку між даними фінансової звітності та управлінських рішень; обґрунтовується взаємозв'язок інформаційний потік, звітність, управлінське рішення.

Зокрема, своїй науковій праці В.О.Занора та С.В. Войтко [5], звертають увагу на той факт, що внутрішній фінансовий контроль являється самостійною функцією системи управління, оскільки виступає одним із засобів організації зворотного зв'язку, через який одержуються уся необхідна фінансова інформація про об'єкт внутрішнього контролю у процесі прийняття управлінського рішення. Науковці доводять, що саме завдяки цьому суб'єкт управління має змогу впливати на прийняття виважених та економічно -

фінансових ефективних управлінських рішень на кожній із стадій його здійснення, чим і визначається рольовий аспект даного явища.

За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що використання методів та прийомів внутрішнього фінансового контролю суб'єктів господарювання, особливо в умовах воєнного стану, сприяє виявленню відхилень та недоліків у прогнозуванні, плануванні, обліку, аналізі та дає змогу їх нейтралізувати або мінімізувати їхній вплив на господарські процеси. У такому випадку головне пріоритетне значення варто надати інформаційній функції внутрішнього фінансового контролю (надання своєчасної фінансової інформації про його об'єкти та виявлених відхилень від передових показників, помилок і фактів шахрайства, їх причин та шляхів усунення, мінімізації їх у майбутньому), яка виступає основою в управлінських рішеннях.

Таким чином, в умовах воєнного стану в Україні діяльність суб'єктів господарювання потребує оновлення інструментів управління та їх змістовності. Правильне розуміння сутнісного змісту понятійної категорії «внутрішній фінансовий контроль» та рольових аспектів її впливу на управлінські цикли господарюючих суб'єктів сприятиме в майбутньому уникненню хибних дій та рішень з метою подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Житомир : ЖДТУ, 2011. 772 с.

2. Каменська Т.О. Внутрішній аудит. Сучасний погляд: монографія. К. : ДП «Інформ.аналіт. агентство », 2010. 499 с.

3. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація : монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 728 с.

4. Кошкаров С.А., Бачинський В.І., Куцик П.О. Внутрішньогосподарський оперативний облік і контроль у системі управління діяльністю виробничих підприємств : монографія. Чернівці : Золоті Литаври, 2012. 264 с.

5. Занора В.О., Войтко С.В. Управління підприємствами: планування технологічних витрат, ризик-менеджмент, мотивування, прийняття управлінських рішень : монографія. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського; Політехніка, 2017. 224 с.

ГУРИН Микола,
суддя Господарського суду Чернівецької області

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Справи про банкрутство нерідко називають «процес у процесі», оскільки тут діють не лише загальні положення господарського судочинства, але і свої, особливі правила розгляду справ. Вважається, що у справі про банкрутство суд не вирішує спір по суті, а лише здійснює нагляд за дотриманням закону у такій справі та здійснює технічні дії, які сприяють ходу справи про банкрутство (введення процедури, призначення арбітражного керуючого тощо) [1, с. 25]. Разом з цим, у межах самої справи про банкрутство суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує інші справи, стороною яких є боржник, і от якраз там спір про право існує. Викликає науковий інтерес той факт, що у справі про банкрутство існує певна диференціація процесуальної форми, пов’язана з особливостями розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство.

Інститут визнання правочинів недійсними у процедурі банкрутства (неплатоспроможності), як слушно вказує Ю. Кабенок, можна розглядати не лише у площині досягнення мети – наповнення ліквідаційної маси та погашення вимог кредиторів, а як правовий механізм поновлення прав кредиторів і відновлення правового порядку за рішенням суду у відносинах між кредиторами, які мають легітимні очікування щодо задоволення своїх вимог у процедурі

банкрутства (неплатоспроможності), та боржником, у зв'язку із недобросовісною поведінкою останнього, яка проявляється у намаганні уникнути виконання своїх зобов'язань [2, с. 64].

Детальний аналіз відповідних положень законодавства про банкрутство показує ряд особливостей у даній сфері. Так, ч. 4 ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) визначає: за результатами розгляду заяви арбітражного керуючого або кредитора про визнання недійсним правочину боржника господарський суд постановляє ухвалу. Ч. 2 ст. 7 КУзПБ передбачає: господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України). За результатами розгляду спору суд ухвалює рішення [3]. Тобто виходить, що якщо правочини боржника оскаржують за так званими «банкрутськими» підставами – тобто за ст. 42 КУзПБ, то господарський суд за результатами розгляду заяви постановляє ухвалу. А якщо правочин боржника буде оскаржуватися на інших підставах, наприклад, на основі норм Цивільного кодексу України, то за результатами розгляду справи суд має ухвалити рішення.

Також звертає на себе увагу процесуальна форма звернення до господарського суду з вимогою про визнання правочину боржника недійсним: ст. 42 КУзПБ передбачає подання відповідними учасниками заяви про визнання правочину недійсним, тоді як у позовному провадженні документом, яким ініціюється процес, є позовна заява. Цікаво, що ані КУзПБ, ані ГПК України не передбачають вимог, що пред'являються до змісту заяви про визнання правочину боржника недійсним на підставі ст. 42 КУзПБ. Тому суди у таких випадках керуються вимогами, що пред'являються до позовної заяви.

Так, наприклад, Господарський суд Херсонської області у межах справи про банкрутство залишив без руху заяву кредитора про визнання недійсним правочину боржника (в порядку ст. 42 КУзПБ) з мотивів того, що у заяві не було підтвердження про те, що заявником не подано іншого позову (позовів) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав; а також через відсутність доказів направлення копії заяви та доданих до неї

документів іншим учасникам провадження у справі № 923/1062/14 (суд вказав, що відповідно до положень ст. 1 КУзПБ, учасниками у справі про банкрутство, крім іншого, є сторони. В свою чергу, сторони у справі про банкрутство – конкурсні кредитори, забезпечені кредитори, боржник, а копія означеної заяви та доданих до неї документів направлена лише сторонам оспорюваного правочину та третім особам) [4].

У наведеній вище ухвалі порушено ще одне важливе питання, яке стосується процесуальної форми розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними, – склад учасників такого відокремленого провадження. І.А. Бутирська обґрунтовує: «Той факт, що певний суб'єкт є учасником відокремленого провадження, яке розглядається у межах справи про банкрутство, ще не означає, що даний суб'єкт є повноцінним учасником провадження у справі про банкрутство. Відповідно, учасник відокремленого провадження має право на оскарження тільки тих процесуальних актів, які приймаються у межах відповідного «міні-провадження», і не може наділятися правом на оскарження процесуальних актів в рамках загальної справи про банкрутство» [5, с. 21]. З наведеною позицією слід погодитись, але слід вказати, що учасники загальної справи про банкрутство – зокрема, кредитори боржника, повинні бути залучені у ті відокремлені провадження, де вирішується питання щодо збільшення чи зменшення майна боржника.

Так, у провадженні Західного апеляційного господарського суду перебувала апеляційна скарга на рішення Господарського суду Чернівецької області від 09 листопада 2021 року у справі № 926/1051-б/21 про визнання недійсним правочину боржника Н. Колегія суддів апеляційної інстанції зазначила, що апелянт (позивач), який просить визнати недійсним договір дарування 1/2 частки житлового будинку, укладеного між Н. та К., є кредитором у справі про неплатопроможність фізичної особи Н. (відповідача-1 у справі). Наявність порушеного права, яке підлягає захисту, кредитор обґрунтовує тим, що спірний договір було укладено з метою уникнення звернення стягнення на майно боржника, а після укладення оспорюваного договору у боржниці відсутнє майно,

за рахунок якого вона може відповідати за своїми зобов`язаннями перед кредитором. З матеріалів справи вбачається, що учасником провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи Н. також є фізична особа М. – кредитор. Оскільки рішення суду у справі за позовом про визнання недійсним договору дарування нерухомого майна, заявленого кредитором (А.) в межах справи про неплатоспроможність відповідача-1 (Н.), може вплинути на права М., який також є кредитором у справі про неплатопроможність фізичної особи Н., колегія суддів вважає, що вказаного кредитора слід залучити до участі у справі в якості третьої особи, що не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача [6].

Таким чином, процесуальна форма розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство має ряд своїх особливостей і відрізняється залежно від того, на яких підставах оспорюється правочин – за ст. 42 КУзПБ чи на загальних підставах, передбачених Цивільним кодексом України.

Список використаних джерел

1. Бутирський А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. Перші наукові читання пам’яті академіка В.К. Мамутова: матеріали круглого столу (м. Київ, 8 лютого 2019 р.). Київ, 2019. С. 23–27.

2. Кабенок Ю. Визнання правочинів недійсними у процедурі неплатоспроможності фізичної особи. Право України. 2022. № 7. С. 63–76.

3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74.

4. Ухвала Господарського суду Херсонської області від 14 травня 2021 року у справі № 923/1062/14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96906903 (дата звернення: 22.09.2022).

5. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: Монографія. Чернівці : Технодрук, 2017. 184 с.

6. Ухвала Західного апеляційного господарського суду від 16 лютого 2022 року у справі № 926/1051-б/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/103483577 (дата звернення: 22.09.2022).

ЄРЕМЄЄВ Андрій,
аспірант Донецького державного університету внутрішніх справ, м.Кропивницький, Україна

ОФШОРНІ СУБ'КТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

В умовах глобалізації та невпинного зростання міжнародних економічних зв'язків суб'єктів господарювання проблеми можливого негативного впливу офшорних компаній на національну безпеку та вітчизняну економічну систему досить часто стають предметом обговорення як на доктринальному рівні, так і на рівні правозастосування. Зазвичай з офшорними компаніями пов'язують такі види економічних злочинів як шахрайство, ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, легалізація (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом фінансування тероризму та інші. Зокрема, в сучасних умовах вельми актуальною є протидія використанню офшорних компаній для фінансування різних видів терористичної діяльності.

Поворотною датою у розумінні небезпечності організованих терористичних груп та необхідності протидії їм у тому числі й в економічній площині стало 11 вересня 2001 року. Жахливий терористичний акт, що забрав життя кількох тисяч людей наочно показав наскільки терористичні загрози є небезпечними для сучасного світу. Серед іншого стало зрозуміло, що протидія терористичним викликам має бути комплексною та охоплювати різнопланові заходи у тому числі й щодо позбавлення фінансового підживлення різних терористичних угруповань. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму була прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 54/109 від 9 грудня 1999

р. Проте, до подій 11 вересня 2001 року тільки 42 країни підписали конвенцію та тільки 4 її ратифікували (Ботсвана, Шри-Ланка, Велика Британія та Узбекистан) [1, с. 94]. Україна ратифікувала зазначену конвенцію Законом України від 12 вересня 2002 року № 149-IV.

Передусім тероризму властиві протиправність, насильство, жорстокість та нагнітання страху за допомогою терористичних актів [2, с. 276]. Будь-який суб'єкт, який вдається до таких практик, в тім числі і держава, є де-факто суб'єктом тероризму [2, с. 276]. В останньому випадку мова йде про державний тероризм [2, с. 276]. Для України яка зіткнулася із відверто терористичною агресивною війною та безпосереднім державним тероризмом з боку Російської Федерації проблема комплексної протидії тероризму, зокрема, і його фінансуванню є вельми актуальною. На думку окремих науковців офшорні компанії взагалі є основним фактором відповідальним за те, що чисельні терористичні організації продовжують виживати та процвітати завдяки міжнародній допомозі, що надходить у вигляді пожертв, благодійних фондів та відмитих коштів [1, с. 97]. Вважається, що фінансування терористичних організацій здійснюється урядами країн, які такому тероризму співчувають, а також через певні благодійні організації [1, с. 95]. Провідною формою фінансування російського державного тероризму проти України під час підготовки російсько-української війни та з початку цієї війни до повномасштабного вторгнення РФ в Україну було спонсорування Росією антиукраїнського тероризму, а з 24 лютого 2022 р. ця форма поступилася місцем прямому бюджетному фінансуванню Росією її тероризму проти України [2, с. 280]. При цьому, також не варто недооцінювати можливості застосування офшорних компаній російськими бенефіціарами для фінансування тероризму проти України, а також для обходу введених світовою спільнотою економічних санкцій. Низка офшорних країн так чи інакше підтримала Україну та введені проти РФ санкції. Наприклад, до санкцій проти РФ приєдналися Багамські Острови, Кайманові Острови [3,4]. В свою чергу РФ внесла Багамські острови, острови Гернсі та Мен до списку «недружніх територій» [5]. А от такий

популярний офшор як Сейшельські Острови хоча і засудив дії Росії та дотримується певних обмежень, але в цілому залишається відкритим для росіян [6]. Відсутні також відомості щодо підтримки санкційного тиску на країну-агресора з боку низки інших світових офшорних зон.

На сьогодні правоохоронними органами України вже зафіксовані випадки використання офшорних компаній для виведення з України коштів з метою не лише протиправного збагачення, але й фінансування терористичної діяльності [7]. Зазначені діяння стали підставою для відкриття кримінального провадження за низкою статей Кримінального кодексу України, зокрема, за статтею 258^5 . «Фінансування тероризму», статтею 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», статтею 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» тощо [7]. Правоохоронними органами фіксуються й інші випадки використання резидентами РФ офшорних компаній для протиправного виведення коштів з України [8].

Висновки. Створення офшорних компаній резидентами України та інших неофшорних країн саме по собі не є протиправним. Проте офшорні компанії мають низку особливостей обумовлених офшорним правовим статусом. Підвищений рівень захисту корпоративної та банківської таємниці, вкрай низький рівень оподаткування або взагалі відсутність такого, спрощений порядок створення компанії та відчуження прав на неї тощо роблять офшорні компанії більш придатними до вчинення економічних злочинів та інших протиправних діянь. Зокрема, і щодо фінансування терористичної діяльності. В умовах перманентних терористичних загроз з якими стикається сучасний глобалізований світ протидія фінансовому підживленню різноманітних терористичних угруповань має надзвичайно велике значення. В умовах агресивної та терористичної війни для України особливо актуальною та життєво необхідною є перш за все ефективна протидія фінансуванню агресивної війни та державного тероризму з боку Російської Федерації. Нові виклики та загрози обумовлюють необхідність проведення низки заходів, серед яких виявлення офшорних компаній та їхніх бенефіціарів, що пов’язані із країною агресором,

ефективне запобігання порушень національної безпеки з боку таких компаній, а також і інших суб'єктів господарювання, вдосконалення правового механізму та процедур фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Ionescu I. Financing terrorism: from offshore companies to the charity paradox. *SEA: Practical Application of Science*. Vol. III, Iss 8. 2/2015. P. 93-99

2. Пацурківський П.С., Гаврилюк Р.О. Правова природа фінансування Росією міждержавного тероризму і її війни проти України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 71. С. 274-281.

3. Без офшорів: Багами приєдналися до санкцій проти РФ. URL: https://lb.ua/world/2022/03/14/509397_bez_ofshoriv_bagami_priiednalisya.html (дата звернення 27.09.2022).

4. У РФ проблеми в офшорах: на Кайманових Островах заморозили активи на 7,3мільярда доларів. URL: https://suspilne.media/226775-u-rf-problemi-v-ofsorah-na-kajmanovih-ostrovah-zamorozili-aktivi-na-73-milarda-dolariv/(дата звернення 27.09.2022).

5. Росія оголосила «недружніми» Багами і ще два офшорних острови. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/24/7359909/(дата звернення 27.09.2022).

6. Сейшелы – оффшор, который открыт для россиян даже на фоне санкций. URL:https://internationalwealth.info/offshore-jurisdictions/sejshely-offshor-kotoryj-otkryt-dlja-rossijan-dazhe-na-fone-sankcij/(дата звернення 27.09.2022).

7. Незаконний видобуток корисних копалин та фінансування тероризму – арештовано майно громадянина РФ на 1 млрд грн. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/nezakonnii-vidobutok-korisnix-kopalin-ta-finansuvannya-terorizmu-arestovano-maino-gromadyanina-rf-na-1-mlrd-grn?fbclid=IwAR047pN3wJ3czvNNNdkECGPmLK2M5lTjpiJ6XyzeI89RtlpJMKN1Btm_I6c (дата звернення 27.09.2022).

8. Поліція знайшла схему з виводу в офшори 1,9 млрд грн. Причетні

російські компанії. URL: https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/politsiya-nashla-shemu-vyvoda-v-offshory-19-mlrd-grn-prichastny-rossiyskie-kompanii (дата звернення 27.09.2022).

ІВАНЕНКО Дмитро,

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, докторант науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака

ДО ПИТАННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія російської федерації вплинула на всі сфери життєдіяльності України, державну реєстрацію прав на нерухоме майна, зокрема. З метою забезпечення функціонування системи державної реєстрації прав було здійснено ряд організаційно-правових заходів. Одним із таких питань були законодавчі зміни щодо принципу територіальності проведення державної реєстрації прав на нерухоме майно державними реєстраторами.

До початку агресії принцип територіальності регулювався нормами ч. 5 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції від 10.12.2021 р. [6]. Державні реєстратори проводили реєстрацію у межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя за місцезнаходженням нерухомого майна. Державна реєстрація обтяжень проводилась незалежно від місцезнаходження нерухомого майна.

В умовах воєнного стану КМУ прийняв постанову «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів,

держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 06.03.2022 р. № 209 [1]. Постанови № 209 врегулювала умови проведення реєстрації прав реєстраторами та посадовими особами Мін'юсту. Умовою проведення реєстрації є включення зазначених осіб до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб, яким в умовах воєнного стану надається доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Постанова № 209 визначила що державна реєстрація проводиться незалежно від місцезнаходження нерухомого майна. Внаслідок недосконалості норм постанови № 209, значна кількість організаційно-правових питань залишились неврегульованими. Законодавчі недоліки були виправлені шляхом прийняття постанов КМУ № 364, № 480, № 719.

Постанова КМУ від 24.03.2022 № 364 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209» врегулювала порядок надання відомостей з реєстру за зверненнями фізичних та юридичних осіб. Відомості надаються виключно державними реєстраторами та нотаріусами у межах адміністративно-територіальної одиниці [5].

Постанова КМУ від 19.04.2022 № 480 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» врегулювала доступ нотаріусів до реєстрів Мін'юсту, визначила умови здійснення нотаріальних дій. Також, постанова КМУ № 480 частково відновила функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Що стосується правовідносин державної реєстрації прав на нерухоме майно нотаріусами, постанова визначила перелік умов яким повинні відповідати нотаріуси для здійснення таких дій та порядок включення до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна. В аспекті територіальності постанова заборонила вчинення нотаріальних дій щодо цінного майна нотаріусами, робоче місце яких знаходиться на території адміністративно-територіальних одиниць де припинено доступ користувачів до реєстрів

Мін'юсту. Нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно проводиться за місцезнаходженням такого майна, крім нерухомого майна на території м. Київ або Київській області. Нотаріальне посвідчення договору відчуження нерухомого майна, іпотеки, встановлення довірчої власності на території м. Київ або Київській області здійснюється нотаріусом робоче місце якого знаходиться у м. Київ або Київській області, за місцезнаходженням майна, місцезнаходженням юридичної особи, зареєстрованим місцем проживання фізичної особи однієї із сторін договору [3].

Постанова КМУ № 719 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану» [4] внесла зміни до постанови КМУ № 209 та визначила можливість нотаріусів проводити реєстрацію в межах області за місцезнаходженням нерухомого майна, крім проведення державної реєстрації прав з метою оформлення спадщини. В аспекті питання територіальності реєстрації, постанова КМУ № 719 передбачила застосовування норм Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Закон України № 2247-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» передбачив законодавчі зміни до розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України. Одним із питань Закону № № 2247-IX є державна реєстрація договорів оренди та суборенди земельних ділянок що проводиться районною військовою адміністрацією у Книзі реєстрації землеволодінь і землекористувань у період воєнного стану [2]. Таким чином, в умовах воєнного стану законодавство делегувало районній військовій адміністрації право здійснювати державну реєстрацію: договорів оренди земель сільськогосподарського призначення що передані в оренду органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування; договорів оренди земель сільськогосподарського призначення переданих в оренду постійними користувачами, емфітевтами; договорів про передачу права землекористування;

договорів про внесення змін до зазначених договорів та їх розірвання. Тому районні військові адміністрації уповноважені проводити державну реєстрацію зазначених договорів у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Отже, в умовах воєнного стану, діяльність органів державної влади була спрямована на забезпечення безпеки даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та забезпечення функціонування державної системи реєстрації прав. Законодавче регулювання принципу територіальності проведення державної реєстрації прав для державних реєстраторів здійснювалось шляхом «маневрування» територіальним доступом.

Список використаних джерел

1. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 06.03.2022 № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF/ed20220306#Text (дата звернення: 18.09.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон Українивід 12.05.2022 № 2247-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text (дата звернення: 18.09.2022).

3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 19.04.2022 № 480. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 18.09.2022).

4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 24.06.2022 № 719. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#n2 (дата звернення: 18.09.2022).

5. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209: Постанова КМУ від 24.03.2022 № 364. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2022-%D0%BF#n2 (дата звернення: 18.09.2022).

6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15/ed20211210#n66 (дата звернення: 18.09.2022).

КАДАЛА Віталій,

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ СУБЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Останніми часами активізувалися питання фінансового контролю діяльності суб’єктів господарювання незалежно від сфери їх бізнесу. Проте, у зв’язку з воєнними діями в Україні, які розв’язала російська федерація більшість законодавчих ініціатив у сфері ведення бізнесу торкнулися відміни певних функцій контролю. Беззаперечним є той факт, що такі дії законодавця спрошують процедури ведення бізнесу, але водночас з’являється можливість появі фінансових порушень, які своєчасно не встановленні, а, як наслідок, з одного боку, до бюджету країни не надходить певна величина коштів, а з другого боку потерпає і сам суб’єкт господарювання. Останній втрачає можливість своєчасно виправити фінансову похибку та в період її фактичного встановлення суб’єкт господарювання зобов’язаний буде сплатити не лише пеню, а, й штраф у

відповідності з національним законодавством. У зв'язку з цим, зазначена проблема є актуальною та має дискусійну платформу.

Варто нагадати, що проблема дослідження різних аспектів фінансового контролю діяльності суб'єктів господарювання не є новою, проте не полишає ніш сучасності, особливо в умовах воєнного стану. Автори досліджень по різному розглядали проблематичні аспекти фінансового контролю, який регламентовано законодавством з позиції фінансової діяльності суб'єктів господарювання, проте воєнні дії в Україні , котрі виступають носієм негативних факторів впливу на діяльність підприємств, вказують на доцільність поглиблення досліджень обраного напрямку. Зокрема, серед науковців, що переймалися даною проблемою варто відзначити Г.І.Завистовська [1], Є.М. Романів, С.М. Гончарук, С.В. Приймак та Л.Я. Даниляк [2], Л.А. Савченко [3], М.Д. Корінько [4] та інші. Науковці по різному окреслюють проблеми фінансового контролю та його видів ,проте обмежено розкривають напрямки його розвитку в специфічних, критичних ситуаціях.

Ми вважаємо, що дана проблема може бути вирішена шляхом посилення ролі державного фінансового аудиту як однієї з форм фінансового контролю. З цього приводу доречно визначити сутнісний зміст понятійної категорії «державний фінансовий аудит». Так, Л. А. Савченко [3] пропонує розглядати «державний фінансовий аудит» як основну форму державного фінансового контролю, що передбачає аналіз фінансово-господарської діяльності підконтрольного суб'єкта щодо визначення достовірності ведення ним обліку та фінансової звітності, законності здійснення фінансових операцій та відповідності їх встановленим нормам, а також дослідження економічності, ефективності й результативності адміністративної діяльності відповідних органів, організацій щодо публічних активів, з метою внесення рекомендацій стосовно усунення виявлених недоліків. В свою чергу, В.Г. Бугаєнко [5] стверджує, що державний фінансовий аудит має охоплювати також перевірку та аналіз ефективності діяльності певного економічного суб'єкта, а не лише обмежуватись перевіркою законності використання державних коштів,

правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності. Практично тотожної думки дотримуються М. Глух та Н. Ковалко [6], які не відокремлюють дії державного фінансового аудиту від перевірки суб'єктів господарювання. Науковці стверджують, що доцільно розуміти понятійну категорію як «…основною формою державного фінансового контролю, що спрямована на перевірку ефективності використання бюджетних коштів чи інших активів держави бюджетними установами, державними підприємствами та суб'єктами господарювання, попередження фінансових правопорушень, перевірку точності ведення бухгалтерського обліку і правильності фінансової звітності».

Враховуючи зазначені позиції науковців стає зрозумілим, що роль державного фінансового аудиту не повинна обмежуватись перевіркою лише бюджетних установ, а й торкатися діяльності суб'єктів господарювання особливо в умовах воєнних реалів. Безумовно надання законодавцем пільг для суб'єктів господарювання, в умовах воєнного стану, мають бути збережені, проте слід удосконалити та розширити функціональну складову державного фінансового аудиту, а саме впровадити законодавчі зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [7] шляхом надання право державним аудиторам проводити короткострокові перевірки суб'єктів господарювання, які мають пріоритетне значення для наповнення державної казни.

Ми підтримуємо позицію О.Г. Рябчук [8] стосовно того, що від ефективності державного фінансового аудиту залежить економічне благополуччя кожного регіону та країни. Вчена звертає увагу, на те, що у самих назвах та визначеннях окремих видів державного аудиту існують суперечності, які потребують врегулювання, адже міжнародні стандарти розрізняють фінансовий аудит (перевірка щодо суб'єктів господарювання) та аудит адміністративної діяльності (аудит ефективності щодо виконання державних та місцевих бюджетів).

Враховуючи зазначене доцільно зробити ряд висновків. Діяльність суб'єктів

господарювання, в період воєнних дій в Україні, наділена рядом законодавчих пільг, серед яких головною виступає відмінна перевірок їх функціонування. Проте такі дії законодавця спрошують процедури ведення бізнесу, але водночас з'являється можливість появі фінансових порушень, які своєчасно не встановленні, а, як наслідок, з одного боку, до бюджету країни не надходить певна величина коштів, а з другого боку потерпає і сам суб'єкт господарювання. У зв'язку з цим, пропонується розширити функціональну складову державного фінансового аудиту, а саме впровадити законодавчі зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [7] шляхом надання право державним аудиторам проводити короткострокові перевірки суб'єктів господарювання, які мають пріоритетне значення для наповнення державного бюджету. Такий підхід сприятиме уникненню певних ризиків недоначислення та недоотримування податкового фінансового ресурсу у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Завистовська Г. І. Урядовий фінансовий контроль в Україні: пріоритетні напрями розвитку та підвищення ефективності : автореф. дис канд. екон. наук : 08.00.08 / Завистовська Ганна Іполітівна ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2019. 21 с.

2. Розвиток державного фінансового контролю в Україні : монографія / Є. М. Романів, С. М. Гончарук, С. В. Приймак, Л. Я. Даниляк ; за заг. ред. проф. Романіва Є. М. Львів : Простір М, 2015. 174 с.

3. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : монографія. Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. 408 с

4. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація: монографія. К.: ДП «Інформ-аналіт. агентство», 2007. 429 с.

5. Бугаєнко В. Г. Проблеми державного фінансового аудиту бюджетних установ. *Вісник КНТЕУ*. 2009.№ 4. С. 100–106

6. Глух М., Ковалко Н. Державний фінансовий аудит як різновид фінансового контролю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 1 (29). С.25-31.

7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII (дата оновлення 24.11.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text (дата звернення 25.01.2022).

8. Рябчук О. Г. Необхідність розвитку та вдосконалення державного фінансового аудиту в Україні. *Малий і середній бізнес (Право, держава, економіка).* 2016. №3–4. С. 94–98.

КАНЮКА Ірина,
головний судовий експерт з контролю якості та метрологічного забезпечення, Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичного центр МВС України, кандидат юридичних наук

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ РИЗИКУ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Поширення у світі гострої респіраторної хвороби Covid-19, спричиненої коронавірусом, стало тільки першим випробуванням для нашої країни та й усього світу. Тільки люди та організації навчилися жити та працювати в протиепідемічному режимі, як з’явилося нове випробування в нашій державі – війна. До нього не були готові ні люди, ні установи, ні підприємства. Карантинні обмеження, воєнний час, систематична економічна нестабільність серйозно впливають на існування та нормальне функціонування організацій, установ та підприємств. Кожна організація має свої цілі і така невизначеність створює суттєві ризики для їх досягнення. Організації повинні навчитися керувати своїми ризиками на постійній основі, дисципліновано та ефективно, щоб на достатньому рівні забезпечити збереженість своїх активів і в подальшому такі

невизначеності перетворити на можливості.

Дослідження поняття ризику, управління ризиком та ризик менеджменту здійснювалося в багатьох галузях науки та різними науковцями. Через багатогранність та багаторівневість ризик менеджменту в наукових дослідженнях та в нормативних актах немає єдності розуміння поняття ризику та управління ризиками. Неоднозначність підходів до розуміння та керування ризиками зумовлюється наявністю різних методів вивчення цього питання в залежності від сфери діяльності. Тому для правильного розуміння поняття «ризик» вважаємо за доцільне висвітлити та проаналізувати деякі нормативні акти, в яких надано його трактування.

Положення про управління ризиками в установах Експертної служби МВС	Ризик – характеристика ситуації, що має невизначеність результату. Управління ризиками – процеси, пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків та прийняття рішень, у яких максимізовано позитивні й мінімізовано негативні наслідки ризикових цілей.
ДСТУ ISO Guide 73:2013 Керування ризиком. Словник термінів	1.1.Ризик. Невизначеність щодо досягнення цілей. Примітка1. Результатом може бути як негативний, так і позитивний відхил від очікуваного. Примітка 2. Цілі можуть стосуватися різних аспектів (наприклад, цілі щодо охорони здоров'я та безпеки, фінансові чи екологічні цілі) і різних рівнів (наприклад, стратегічного рівня, рівня

	організації в цілому, рівня проекту, продукції чи процесу). Примітка 3. Ризик часто характеризують, посилаючись на потенційні події (охоплюючи змінення обставин) і правдоподібності її виникнення. Примітка 5. Невизначеність - це стан нестачі (навіть часткової) інформації, пов'язаної з розумінням або знанням події, її наслідків або правдоподібності.
ISO 31000:2018 Менеджмент ризиків. Принципи та настанови.	Ризик – вплив невизначеності на ціль.
Інструкція з організації внутрішнього контролю в системі Міністерства юстиції України	Ризик – можливість настання події, що матиме вплив на здатність суб'єкта внутрішнього контролю виконувати завдання і функції та досягати визначеної мети (місії), стратегічних й інших цілей діяльності; Система внутрішнього контролю – впроваджені керівником установи політики, правила і заходи, які забезпечують функціонування взаємозв'язок та підтримку всіх елементів внутрішнього контролю й спрямовані на мінімізацію ризиків і досягнення визначених мети, стратегічних та інших цілей , завдань,

	планів і вимог щодо діяльності суб'єкта внутрішнього контролю
Про запобіганню та протидії легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення	Ризики - небезпека (загроза, уразливі місця) для суб'єктів первинного фінансового моніторингу бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення під час надання ними послуг відповідно до характеру їх діяльності; Управління ризиками - заходи, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу щодо створення та забезпечення функціонування системи управління ризиками, що передбачає, зокрема, визначення (виявлення), оцінку/переоцінку (вимірювання), моніторинг, контроль ризиків, з метою їх мінімізації.
Методичні рекомендації щодо організації проведення перевірок підприємств, які входять до складу фінансово-промислових груп, інших об'єднань та великих платників податків	Управління ризиками- процес вивчення та упередження можливості втрати бюджетних надходжень, а також удосконалення методів виявлення та усунення порушень

	податкового та валютного законодавства.
Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах	Діяльність з управління ризиками в установі полягає у ідентифікації, оцінці та визначенні способів реагування на ризики і заходів контролю з метою запобігання або зменшення їх негативного впливу на досягнення установою мети та стратегічних цілей.
Методика виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства ,їх оцінка та визначення форми управління ними	Ризик - можливість настання події, дії або бездіяльності, які можуть впливати на державно-приватне партнерство на будь-якому етапі його здійснення, витрати, стан активів та якість послуг або очікувану прибутковість; Управління ризиками - процес, що триває протягом здійснення державно-приватного партнерства і передбачає виявлення, оцінку ризиків, визначення шляхів запобігання їх виникненню, ліквідацію негативних наслідків і передачу ризиків (включаючи страхування), а також прийняття ризиків;
Про об’єкти підвищеної небезпеки	Ризик - імовірність виникнення будь-якої небезпечної події протягом

	певного періоду або за певних обставин;
Положення по управління ризиками, пов’язаними з надання держаних гарантій та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками	Управління ризиками - комплекс заходів, спрямованих на ідентифікацію та проведення оцінки ризиків, їх мінімізацію, а також на здійснення моніторингу рівня зазначених ризиків для зменшення витрат державного бюджету на виконання гарантійних зобов'язань.

Звісно, це тільки окремі нормативні документи в яких надано тлумачення поняття «ризик», але, якщо їх проаналізувати, то можна визначити основні характерні ознаки цього поняття. До таких ознак відносяться: небажаність, небезпека, дія, бездіяльність, невизначеність, ймовірність, можливість, несприятливі фактори, стохастичність, наслідки. Прослідковується також спільні риси щодо керування ризиками такі як ідентифікація, оцінка, контроль, мінімізація, ліквідація тощо.

Проведений аналіз свідчить, що однозначного розуміння сутності ризику немає. Така багатоаспектність та багатогранність цього явища дозволяє тлумачити дане поняття крізь призму багатьох галузей науки. Оскільки ризик не є сталим явищем, то і розуміння та керування ризиками повинні бути завжди в динаміці, розвиватися і збагачуватися.

Список використаних джерел

1. Положення про управління ризиками в установах Експертної служби МВС: затв. наказом Експертної служби МВС від 20.12.2021 №61-ЕС-Н-2021.

2. ДСТУ ISO Guide 73:2013 Керування ризиком. Словник термінів.

3. ISO 31000:2018 Менеджмент ризиків. Принципи та настанови.

4. Інструкція з організації внутрішнього контролю в системі Міністерства юстиції України: затв. наказом від 06.11.2014 року №1864/5. URL:

https://minjust.gov.ua/m/instruktsiya-z-organizatsii-vnutrishnogo-kontrolyu-v-sistemi-ministerstva-yustitsii-ukraini (дата звернення 28.09.2022).

5. Про запобіганню та протидії легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6.12.20219 №25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text (дата звернення 28.09.2022).

6. Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах: затв. наказом МФ України від 14.09.2012№995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0995201-12#Text (дата звернення 28.09.2022).

7. Методика виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства ,їх оцінка та визначення форми управління ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 №232 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF#Text (дата звернення 28.09.2022).

8. Про об’єкти підвищеної небезпеки: Закон України №15 від 18.02.2001 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text (дата звернення 28.09.2022).

9. Положення по управління ризиками, пов’язаними з надання держаних гарантій та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 № 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF#Text (дата звернення 28.09.2022).

КОВАЛЬЧУК Ольга,
здобувач освітнього рівня «магістр» Донецькогодержавного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ГУЗЕНКО Олена,
доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Воєнні дії суттєво вплинули на розвиток фінансово – кредитної системи України, а, як наслідок законодавчі зміни торкнулися сфери функціонування банківського сектору. Законодавець втрутився в ситуацію та вніс певні законодавчі зміни до процедур проведення банківських операцій різного спрямування. Попри масштабне вторгнення агресора, банківська система України не призупиняла свою роботу та продовжує повноцінно працювати.

Слід віддати належне законодавцю, який заради надійності та стабільності функціонування банківської системи, прийняв постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [1], якою регламентував основні правила роботи банків в умовах війни. У відповідності з даним правовим регулятором законодавець чітко окреслив ключову позицію роботи банків, а саме «…банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю населення, але з урахуванням певних обмежень, які стосуються і зняття готівки». Разом з тим, законодавець вніс певні тимчасові обмеження, а саме: призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами; зафіксувати офіційний курс на 24 лютого 2022 року; обмежити зняття готівки з рахунку клієнта в обсязі 100 тис. грн на день (не враховуючи виплати заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, що забезпечують

виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку без нарахування та зняття комісій; заборонити видачу готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) [1].

Крім того, з початку війни внесено зміни до Податкового кодексу України [2] та інших законодавчих актів України щодо застосування їх окремих положень на період дії воєнного стану, якими, зокрема змінено певні правила роботи банків та небанківських фінансових установ, у тому числі тих, що надають послуги з кредитування. Позитивним можна вважати те, що «…відповідні зміни передбачають і звільнення від сплати штрафів за прострочення кредитів, і можливість запровадження кредитних канікул, і заборону збільшення відсоткової ставки за користування кредитом, окрім випадків, коли про це зазначено у кредитному договорі» [3].

Не оминув своєю увагою законодавець депозитні операції. Банківські установи отримали правило їх проведення. Законодавець звернув увагу на те, що «…операції з вкладами можна проводити у відділеннях банків, що працюють». Разом з тим уточнив, що «…у випадку відсутності можливості особистого звернення до банку, таку виплату можна провести дистанційно через інтернет - банкінг із зарахування грошей на вашу платіжну картку» [3].

Доцільно зауважити, що законодавчі зміни в діяльності банківських установ торкнулися не лише юридичних, а й фізичних осіб. Так, постановою Правління НБУ від 8 квітня 2022 року № 69 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 60» [4] НБУ визначив порядок дій банків у разі зарахування готівкових коштів на рахунки фізичних осіб на суму понад 400 тис. грн та ненадання документів про джерела походження на запит банку. Проте законодавець застеріг, що відповідний порядок застосовуватиметься протягом дії воєнного стану в Україні. Зокрема, якщо клієнт не надасть на вимогу банку документи або відомості, необхідні для встановлення джерел походження таких коштів, видаткові операції з цього рахунку будуть обмежені. Усі інші заходи вживаються банками відповідно до

вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу. Законодавець закріпив своє прийняттям змін до Податкового кодексу України [5].

Водночас законодавець приймає Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» [6] . Цим законодавчим регулятором визначаються правовідносини між фізичними особами та банківською установою. Законодавець чітко зазначив, що виконання зобов'язань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб перед вкладниками здійснюється з дотриманням вимог щодо найменших витрат Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та збитків для вкладників у спосіб, визначений Законом України від 01.04.2022 № 2180-IX [6], у тому числі шляхом передачі активів і зобов'язань банку приймаючому або перехідному банку, продажу банку, створення перехідного банку протягом дії тимчасової адміністрації або виплати відшкодування вкладникам у строк, встановлений представленим законодавчим актом.

Усе викладене надає можливість зробити висновок, що банківська система в умовах воєнного стану також зазнає впливу законодавчих змін, які торкаються як фізичних, так і юридичних осіб. При цьому зміни позитивно впливають не лише на процедури проведення банківських операцій, а й рівень зниження ризику фактичного їх здійснення.

Список використаних джерел

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління НБУ ВІД 24.02.2022 № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

3. Як працюють банки в умовах воєнного стану: *Теребовлянське бюро правової допомоги :* юрист консультує. URL: https://ivanivska.gromada.org.ua/yak-pracjujut-banki-v-umovah-voennogo-stanu-16-33-30-26-07-2022/

4. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року N 60: Постанова НБУ від 08.04.2022 № 69. URL: https://ips.ligazakon.net/document/Pb22082?an=2

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стануЗакон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T222120?an=2

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.04.2022 № 2180-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text

MENZONI Terina,
Advocate , Cyprus

FEATURES OF THE RESPONSIBILITY OF THE TOUR OPERATOR / TRAVEL AGENT UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE IN SPECIAL CONDITIONS

The legislation on tourism does not establish the specifics of the liability of a travel agent or tour operator for non-performance or improper performance of services under an agreement with a tourist. At present, the issue of delimiting the responsibility of the tour operator and the travel agent is resolved in the contract concluded by the travel agent and the tour operator. The tourist has the right to demand the performance of all services from both the tour operator and the travel agent.

In international law, the issue of delimiting the responsibility of a travel agent and a tour operator is resolved differently. EU Directive No. 90/134 of 05/13/95 "Model contract to be signed by the travel agency and the client" proposed a model contract. According to the Directive, the travel agent is only responsible for the responsibility that arises from his intermediary functions. The tour operator is responsible for the obligations associated with the organization of the trip.

The liability of tour operators and travel agents arises from the contract for tourist services. In the absence of a contract, the tour operator or travel agent will not be liable. Proper performance of obligations completely excludes civil liability. Proper performance of the contract for tourist services is recognized:

- provision of a range of services, in the volume and quality stipulated by the contract and / or legislation;

- persons and means specified in the contract for tourist services (for example, an airline, a hotel, etc.);

- provision of services within the terms specified in the contract, as well as in the appropriate place (country) of temporary residence;

- in relation to the persons specified in the contract for tourist services.

Consequently, performance is recognized as improper when at least one of the conditions of the contract is not fulfilled.

Each of the parties to the contract must take all measures necessary for the proper performance of its obligations under the contract, taking into account the interests of the other party and ensuring the general economic interest. Violation of obligations is the basis for the application of economic sanctions provided for by the Economic Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, other laws or an agreement. The application of economic sanctions to an entity that has violated obligations under an agreement does not relieve this entity from the obligation to fulfill obligations, unless otherwise provided by law or the agreement, or the authorized party has refused to accept the fulfillment of obligations.

In accordance with the legislation of Ukraine, the debtor is liable for non-performance or improper performance of an obligation arising from the contract, in the form of compensation for losses caused by such non-performance or improper performance. Moreover, liability arises in the event of culpable non-performance or improper performance, except for cases where, in accordance with the law or the contract, liability arises regardless of the fault of the person who violated the obligation. The subject is liable for breach of obligation, regardless of the presence of fault, if such an obligation is related to the conduct of entrepreneurial activity. Travel

companies in the sale of tourist products carry out entrepreneurial activities. Thus, the travel company is liable for the breach of obligations arising from the contract of sale in any case, except for the breach due to the occurrence of force majeure circumstances (force majeure).

Force majeure circumstances include both natural phenomena (earthquake, storm, hurricane, etc.) and social events (military actions, strikes, etc.). The party to the contract must take all possible actions to fulfill the obligation in such circumstances. A party that has not taken such actions to overcome force majeure circumstances as a replacement for the performance of an obligation cannot be exempted from liability.

Compensation for losses is a universal measure of civil liability, applicable regardless of whether it is provided for by law for a given obligation or by an agreement. Usually, losses are reimbursed in full.

According to Art. 15 of the Law of Ukraine "On Tourism" in order to ensure the rights and legitimate interests of citizens - consumers of tourism services, the tour operator and travel agent are obliged to financially secure their civil liability (guarantee of a bank or other credit institution) to tourists.

The tour operator to cover its liability for losses that may be caused to the tourist in the event of circumstances of his insolvency or as a result of a violation of the process of declaring him bankrupt, which are associated with the need to cover the costs of the tourist upon his return to his place of residence (stay), reimbursement of the cost of services not provided, stipulated by the contract, must provide confirmation of the financial security of his responsibility (guarantee of a bank or other credit institution) to the tourist in the prescribed manner. The travel agent, in order to cover his liability for losses that may be caused to the tourist in the event of circumstances of his insolvency or as a result of a violation of the process of declaring him bankrupt, and which are associated with the need to reimburse the cost of the services not provided under the contract, must provide confirmation of the financial security of his liability (guarantee of a bank or other credit institution) to the tourist, in the prescribed manner.

The minimum amount of financial security of the tour operator must be an amount equivalent to at least 20,000 euros. The amount of financial support for a tour operator

that provides services exclusively for domestic and inbound tourism must be an amount equivalent to at least 10,000 euros. The minimum amount of financial security for a travel agent must be an amount equivalent to at least 2,000 euros. Any amounts guaranteed by the financial security of the tour operator's civil liability shall be used solely to meet the requirements that are put forward on the basis of and in the presence of the circumstances noted in this article.

Compensation for losses caused to the tourist in the event of circumstances of insolvency of the tour operator (travel agent) or as a result of a violation of the process of declaring him bankrupt is carried out by the relevant credit institution on the basis of the tourist's application, the contract for tourist services (voucher) and documents that confirm the failure of the tour operator (travel agent) contractual obligations.

In international law, there are also limits on damages. Thus, the International Convention on Travel Contract established the following amounts of payments in connection with partial or complete non-fulfillment of obligations by the travel organizer: 50,000 francs for physical damage to the traveler, 2000 for material damage, 5000 for any other damage on the part of the travel organizer, 1000 francs for intermediary.

In accordance with the legislation of Ukraine, the tourist has the right to demand from the travel agent / tour operator the provision of all services included in the tour, regardless of who they are. The provisions of the contract for tourist services that establish the limitation of liability of the travel agent / tour operator in case of non-performance of the contract due to the fault of the counterparty (for example, the carrier) are contrary to law and will be declared invalid.

Proper performance of the contract implies its execution on time. Obligations must be fulfilled within the time period established by the contract. In case of delay, the tourist, in accordance with the Law of Ukraine "On Protection of Consumer Rights", has the right to: appoint a new deadline for the contractor, during which the contractor must begin to provide services (the postponement is formalized by a written agreement); entrust the provision of services to third parties at a reasonable price or perform it on their own and require the contractor to reimburse the costs incurred;

demand a reduction in the price for the provision of services; terminate the contract for the provision of tourist services; demand full compensation for losses in connection with the violation of the terms for the provision of tourist services.

According to Art. 15 of the Law "On Tourism", a tourist, together with a claim for payment of a penalty, compensation for damage, has the right to demand compensation for moral damage. Moral harm is understood as moral and physical suffering caused to a citizen by actions that violate his personal non-property rights or encroach on other non-material benefits belonging to him. Moral damage is compensated only if the tourist organization is at fault. The amount of compensation for non-pecuniary damage is determined by the court.

Tourist organizations, as well as their employees, may be subject to administrative offenses and be held administratively liable.

In accordance with the Code of Administrative Offenses of Ukraine, administrative offenses in the field of entrepreneurial activity include: carrying out entrepreneurial activities without state registration or without a special permit (license), violating advertising legislation, selling goods, performing work or providing services in the absence of established information, or without the use of cash registers, transactions and other actions that go beyond the established powers. The legislation of Ukraine establishes liability for offenses in the field of finance, taxes and fees, the securities market: violation of the procedure for working with cash and the procedure for conducting cash transactions, violation of the deadline for registration with the tax authority, gross violation of the rules of accounting and presentation of financial statements, violation of currency laws. From the analysis of the current legislation, it can be concluded that the liability of the tour operator/travel agent is regulated by a large array of regulations, but there is no clear definition of the process of indemnification by the legislation.

НІКОЛЕНКО Людмила,
професорка кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні для України важливим є не тільки питання оборони держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а й збереження та забезпечення належного, безперервного функціонування господарської діяльності, як окремих суб'єктів, так й держави в цілому.

Розділ 8 Господарського кодексу України (далі – ГК України) визначає спеціальні режими господарювання, а саме: спеціальних (вільних) економічних зон; концесії; інших видів спеціальних режимів господарської діяльності (виключної (морської) економічної зони України, на державному кордоні України, в санітарно - захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються, в окремих галузях економіки, в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації, воєнного стану) [1].

Господарську діяльність, яка здійснюється в умовах особливого періоду, безсумнівно, варто віднести до окремих спеціальних режимів господарської діяльності. В свою чергу, ГК України регулює господарську діяльність лише за однією із складових особливого періоду, яку віднесено до спеціальних режимів – це провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану [2].

Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає правові засади діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [3].

Відповідно до підпункту 1 пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України

від 18.03.2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» (далі – Постанова КМУ № 314) у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності (далі - декларація), що містить відомості згідно з додатком 1 Постанови КМУ № 314, без отримання дозвільних документів (документів дозвільного характеру, ліцензій або інших результатів надання публічних послуг), крім видів господарської діяльності за переліком згідно з додатком 2 Постанови КМУ № 314. Згідно з підпунктом 3 пункту 1 Постанови КМУ № 314 суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності [4].

Постанова КМУ № 314 надала право суб'єктам господарювання, котрі планують здійснювати регульовану законодавством господарську діяльність, працювати без потреби проходження відповідних ліцензійних, дозвільних чи адміністративних процедур. Для отримання права на таку діяльність суб'єкт господарювання повинен тільки подати декларацію за зручною та спрощеною процедурою.

У той же час, слід звернути увагу, що застосування постанови КМУ № 314 і діяльність на підставі декларації можуть бути пов'язані з ризиками. Адже уся система ліцензування, дозвільних та адміністративних процедур ґрунтується на нормах відповідних профільних законів, а саме: Законів України «Про

ліцензування видів господарської діяльності», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», «Про Кабінет Міністрів України», «Про правовий режим воєнного стану» та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [5]. Але ці законодавчі акти не містять норм стосовно повноважень Кабінету Міністрів України скасовувати визначений законом обов'язок суб'єктів господарювання отримувати ті чи інші дозвільні документи чи ліцензії. Тобто, законодавчо відсутні повноваження Кабінету Міністрів України змінювати встановлений законодавчими актами порядок здійснення господарської діяльності. На виниклу колізію законодавчих актів вказує судова практика (постанова Верховного суду від 08.04.2020 у справі № 826/25373/15).

Одне з головних завдань України в сфері економіки – інтенсифікувати економічні процеси на територіях, де не ведуться бойові дії, а саме, зосередитись на підтримці виробництва, переведенні його у відносно безпечні регіони.

Важливою ініціативою стала і програма релокації підприємств із зон бойових дій на захід України. Підприємствам створюються умови для роботи на новому місці та можливості працевлаштування людей. Станом на початок травня, вже 500 підприємств з різних регіонів України переміщено в західні області, і 300 з них вже відновили свою роботу [6].

Зрозуміло щодо повноцінного відновлення господарської діяльності поки що не доводиться говорити, але, вже сьогодення, суб'єкти господарювання окреслюють коло проблем з якими вони стикнуться після війни: пошкоджена інфраструктура, відсутність професійних працівників, відсутність потенційних інвесторів, порушена логістики, пошук постачальників та ринків збуту. Тому держава повинна максимально підтримувати переорієнтацію господарської діяльності всіх суб'єктів незалежно від профілю підприємства з метою забезпечення діяльності суб'єктів господарювання.

Як свідчить досвід країн, що пережили військові конфлікти, найбільш успішною є робота за принципом державно-приватного партнерства, що

дозволяє залучати бізнес до цільових проєктів стабілізації економіки та відновлення інфраструктури [7]. Тому залучення великого бізнесу є одним із шляхів відбудови економіки. У то же час, слід зазначити, що розвиток господарської діяльності можливо лише за активної ролі держави, яка повинна і надалі продовжувати політику підтримки суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №18 (№19-20, № 21-22). Ст.144.

2. Ментух Н. Ф., Шевчук О. Р. Правові аспекти оподаткування господарської діяльності суб'єктів господарювання в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія : Право*. 2022. № 12. С. 64-69.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

4. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 № 314: *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text

5. Сорока М., Морозов М. Дерегуляція бізнесу на період воєнного стану: як спрацювали нововведення. *Pravo.* URL: https://pravo.ua/derehuliatsiia-biznesu-na-period-voiennoho-stanu-iak-spratsiuvaly-novovvedennia/

6. Жирій К. Ми повернулися: як український бізнес відновлює роботу під час війни. 13.05.2022. *УНІАН. Інформаційне агентство*. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/mi-povernulisya-yak-ukrajinskiy-biznes-vidnovlyuye-robotu-pid-chas-viyni-novini-ukrajina-11824872.html

7. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. 20 березня 2022. *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/

ПОЛОСЕНКО Ксенія,
аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ SQUEEZE-OUT ТА SELL-OUT

Однією зі складових, що впливає на здійснення господарської діяльності юридичних осіб є їх внутрішня організація. Обов'язковий викуп на вимогу мажоритарія акцій решти акціонерів (squeeze-out) та обов'язковий продаж акцій мажоритарному акціонеру на вимогу міноритарія (sell-out) є можливістю для акціонерних товариств підвищити рівень корпоративного управління та оперативність прийняття стратегічних рішень, що впливає на подальшу роботу товариства [1]. В умовах воєнного стану проведення даних процедур зазнавали змін, що потребує аналізу.

Дослідження теми правового регулювання та реалізації процедур обов'язкового викупу та продажу акцій, що передбачені ст.65-2 та 65-3 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI [2] здійснили вчені та юристи-практики, такі як: Л.М. Бєлкін, О.В. Кологойда, Л. Лазебний, О.Івченко, Д. Тарабакін та ін.

У зв'язку з введенням по всій території України воєнного стану Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 від 24.02.2022 Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі - Комісія) миттєво відреагувала на дану ситуацію та того ж дня на позачерговому засіданні прийняла рішення щодо тимчасового зупинення розміщення, обігу та викупу всіх цінних паперів та проведення операцій в системі депозитарного обліку з певними винятками (рішення Комісії №136 від 24.02.2022) [3]. Також 02.03.2022 року Комісія оголосила про те, що зупиняє процесуальні дії щодо розгляду справ про порушення вимог законодавства [4], адже за Законом України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» (п.33 ст.8) одним із повноважень Комісії є здійснення контролю за проведення процедур «squeeze-out» та «sell-out» [5]. Водночас, Комісія вирішила

продовжити термін виконання вже наявних розпоряджень/вимог про усунення порушень на ринках капіталу та організованих товарних ринках до трьох місяців після припинення дії воєнного стану [6]. Згодом, було прийнято рішення все ж розширити можливості Комісії вчиняти процесуальні дії у справах про порушення законодавства під час дії воєнного стану, а саме підписувати та розглядати справи, які були відкриті в період дії воєнного стану, а також застосовувати заходи впливу, передбачені законодавством [7].

Слід зазначити, що наразі Комісія лібералізувала дані процеси, знімаючи обмеження на здійснення операцій на ринках капіталу, в тому числі, шляхом надання можливості проведення процедур обов'язкового викупу та продажу акцій. Проте слід враховувати, що до серпня-вересня 2022 року [8, 9] були наступні обмеження:

1) Зупинення строків подання та розміщення повідомлень, інформації та вчинення дій учасниками в процедурі «squeeze-out» до моменту припинення чи скасування воєнного стану в Україні. При цьому, якщо процедура вже розпочалася, то була можливість її завершити [10].

2) Згідно пп.3,10 рішення Комісії № 144 облікові операції в депозитарній системі можливо було реалізувати за наявності індивідуального дозволу Комісії на вимогу учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків [11].

Тож, проаналізувавши наведені нормативні акти можна побачити, що як регулятор, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку за складних умов оперативно відреагувала та вжила всіх можливий заходів для забезпечення стабільної роботи депозитарної системи, компаній та розвитку економіки України загалом. Щодо конкретно «squeeze-out» і «sell-out», то як для більш незахищеної сторони – міноритарія, дані рішення Комісії за нестабільних умов виступили позитивно стримуючим фактором у проведенні процедур, що передбачають перехід права власності на акції.

Список використаних джерел

1. CONSENSUS Професійне адвокатське об'єднання. Squeeze-out: світовий

досвід в українській практиці. *Юридичний інтернет ресурс. Портал.* 2019. URL: https://protocol.ua/ru/squeeze_out_svitoviy_dosvid_v_ukrainskiy_praktitsi_1/ (дата звернення: 29.09.2022).

2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text (дата звернення: 29.09.2022).

3. Про тимчасове обмеження проведення операцій на ринках капіталу: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24.02.2022 р. № 136. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/24.02.2022.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

4. Про зупинення процесуальних дій щодо розгляду справ про порушення вимог законодавства: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 02.03.2022 р. № 139. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/rishennia_139_-_zupynka_sprav_-_02.03.2022.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

5. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 29.09.2022).

6. Щодо продовження терміну дії розпоряджень про усунення порушень законодавства на ринках капіталу та організованих товарних ринках/вимог стосовно усунення порушень законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24.03.2022 р. № 198. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/rishennia_198_27_prodovzhennia_strokiv_rozporiadzhen_24_03_2022.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

7. Щодо особливостей процесуальних дій щодо розгляду справ про порушення вимог законодавства в умовах воєнного стану: рішення Національної

комісії з цінних паперів та фондового ринку від 04.05.2022 р. № 328. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/rish_328.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

8. Про впорядкування провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках у період дії воєнного стану: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 04.08.2022 р. № 1053. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1053863-22#Text (дата звернення: 29.09.2022).

9. Про визнання таким, що втратило чинність, рішення національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.04.2022 № 319: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 09.09.2022 р. № 1156. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1156863-22#n5 (дата звернення 29.09.2022).

10. Щодо перебігу визначених законодавством строків відповідно до вимог статей 64-65^{2} Закону України «Про акціонерні товариства»: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.04.2022 р. № 319. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/rish_319.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

11. Про внесення змін до рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 08.03.2022 №144: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06.06.2022 р. № 515. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/rish_515.pdf (дата звернення: 29.09.2022).

ПОПОВИЧ Світлана,
викладач кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, адвокат

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Україна одна з найбільших за територією та населенням держава, послідовно притримуючись політики мирного співіснування, відданості принципам і нормам міжнародного права, на початку 90-их років минулого століття добровільно відмовилась від третього у світі арсеналу ядерної зброї в обмін на підписання Будапештського меморандуму та для гарантії безпеки. Через менше ніж 30 років держава-проповідник мирної політики у Європі та у світі, суттєво зменшивши свій оборонний бюджет і витрати на армію, продемонструвавши прихильність демократії та свободі, зазнала агресії сусідньої держави[1]. Відкритим вторгненням із суші, моря, повітря до України Російська Федерація грубо порушила Статут ООН, численні норми міжнародного права та вчинила акт агресії – найбільш серйозне та грубе порушення міжнародного правопорядку [2].

Звернення до міжнародного права в частині стандартів, що стосуються захисту суверенітету, територіальної цілісності, права на самовизначення тощо, звернення до міжнародних судових органів протягом восьми років нерівного протистояння не дали державі, частина території якої була окупована, шанс відновити порушені кордони, забезпечити реалізацію суверенних прав.

Міжнародні відносини між Україною та російською федерацією, державою-агресором визначаються насамперед міждержавним конфліктом із збройною складовою, а саме війною.

24 лютого 2022 року правова система України зазнала карколомної трансформації. Адже хоча всі правові системи містять відповідні механізми пристосування до війни та інших екстремальних умов, однак, мабуть з часів

початку ІІ світової війни ніхто не бачив запуск цих механізмів в режимі реального часу. У цю дату правова система України зазнала фрагментації, визначивши три правопорядки, що почали діяти на її території: (1) правопорядок території активних бойових дій, (2) правопорядок окупованої території і (3) правопорядок правового режиму самозахисту [3].

Щодо діючих правопорядків за даних умов в Україні застосовуються відмінні норми і правила, зокрема в частині встановлення шкоди і відповідальності за таку шкоду, заподіяну цивільним особам. Так, зокрема на території активних бойових дій не застосовується Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, але застосовуються конвенційні положення міжнародного гуманітарного права. На окупованій території формально зберігається дія українського правопорядку, але механізми його реалізації (українські суди, органи правопорядку, державні установи) не діють, а відповідальність за будь-яку шкоду несе держава-окупант згідно міжнародного гуманітарного права. До того ж на цих територіях також не застосовуються зобов'язання України за Європейською Конвенцією, але застосовуються відповідні зобов'язання держави-окупанта (принаймні до 15 вересня 2022 року – дати припинення участі РФ у Конвенції). На решті території діє режим воєнного стану, але й також спеціальне тимчасове законодавство, запроваджене на період воєнного стану (і на деякий час після його завершення). Оскільки цей правовий режим не обмежений положеннями законодавства про воєнний стан, а Україна і формально і практично знаходиться в стані самозахисту відповідно до статті 51 Статуту ООН, гадаю, що більш адекватно назвати такий режим режимом самозахисту [3].

Це пов'язано з тим, що за умов безвідповідальності за вчинені протиправні дії держава-агресор здійснила більш широкомасштабне та відкрите вторгнення на територію України.

Масштабне вторгнення російської армії супроводжується масовими вбивствами мирного населення, знищенням міст і багатьох поселень, відкритим пограбуванням.

Держава-агресор ставить за мету змінити внутрішню та зовнішню політику України; бажає щоб вона відмовилася від права на самооборону, від реалізації національної ідеї щодо побудови незалежної, демократичної держави тощо[1].

На сьогоднішній день норми міжнародного права країна-агресор ігнорує та не виконує рішення про припинення агресивних воєнних дій на території суверенної держави, винесене Міжнародним судом ООН за зверненням України. Таким чином, міжнародне право для нинішнього політичного режиму в країні-агресор не існує.

Питання про дієвість, ефективність рішення Міжнародного Суду ООН не видається риторичним, оскільки змушує міжнародну спільноту оцінити реалії сьогодення, коли злісний порушник міжнародного правопорядку відчуває власну безкарність та вседозволеність.

Враховуючи, що збройна агресія країни-окупанта проти України - це підрив правового порядку, закладеного Радою Європи, перед Україною стоїть доволі амбітне завдання: притягнути росію до відповідальності за ті порушення, які ми маємо на окупованих територіях. За словами Уповноваженої у справах Європейського суду з прав людини, на цьому шляху ми не одні. Тому що вже зараз ми маємо 18 звернень держав-членів Ради Європи, які висловили бажання приєднатись до міждержавної справи України. Серед цих країн - Німеччина, Нідерланди, Латвія, Литва тощо [4].

Міжнародне право повинно залишатися одним із найстабільніших правопорядків. Зазначене завдання має бути вирішену сьогодні, у найближчій перспективі – вирішену на основі справедливості, забезпеченій силою кожної держави та об’єднаних держав, – силою, де пануючими є важливі для кожного цінності, а серед них найголовніша – цінність життя.

Загальнолюдські цінності, що знаходяться в основі світового порядку, можуть бути захищені правом лише за умови підтримання легітимною силою, що має здатність саме у такий спосіб забезпечити правопорядок, забезпечити дієвість права, а значить – реальність загальнолюдських цінностей у соціальних комунікаціях.

Список використаних джерел

1. Міжнародне право – справедливість через легітимну силуhttps: URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/mizhnarodne-pravo-spravedlyvist-cherez-legitymnu-sylu/ (дата звернення: 24.03.2022).

2. Вторгнення Росії в Україну як акт агресії та зухвале порушення міжнародного права. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-yak-akt-agresiyi-ta-zuhvale-porushennya-mizhnarodnogo-prava.html(дата звернення: 28.02.2022).

3. Мистецтво юридичної війни: шкода, спричинена під час активних бойових дій. URL: https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/528385_ mistetstvo_yuridichnoi_viyni_shkoda.html (дата звернення: 05.09.2022).

4. Маргарита Сокоренко: збройна агресія рф проти україни - це підрив міжнародного правового порядку URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/ margarita -sokorenko-zbroyna-agresiya-rf-proti-ukraini---tse-pidriv-mijnarodnogo-pravovogo-poryadku(дата звернення: 19.09.2022).

СТОЛЯРОВА Олена,
здобувач освітнього рівня «магістр» Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: КАДАЛА Віталій,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На даний час підприємницький сектор України потерпає від впливу негативних факторів, які спровоковані наявною російською агресією проти Україні. Простежується втрачання бізнесу на окупованих територіях російською

федерацією, частково порушено систему логістики суб'єктів господарювання, котрі функціонують на підконтрольній Україні території, споживацький сектор постійно змінюється, інфляційні процеси порушують систему цінової політики, а як наслідок, підприємства не мають можливості передбачити реальний обсяг доходу(виручки) від реалізації продукції, робіт ,послуг. Враховуючи зазначене законодавець ініціював зміни до системи податкового навантаження на підприємства, з метою покращити умови їх господарювання в умовах воєнних дій, що на даний час відбуваються в Україні.

Процес оподаткування діяльності підприємств був і залишається актуальним питанням для обговорення та наукових досліджень. Наявні дискусійні платформи постійно висвітлюють пропозиції щодо її удосконалення, проте обмежено торкаються доцільності введення пільгових систем оподаткування суб'єктів господарювання в критичних ситуаціях. Така ситуація підкреслює сучасність та актуальність обраного напрямку вивчення. До складу науковців, які переймалися питаннями проблематичного змісту щодо оптимізації податкового навантаження в підприємницькому секторі варто включити Т.М. Сторожук [1], Д.М. Серебрянський [2], І.С.Волохова, І.О.Луніна, М.О.Слатвінська, А.В. Хомутенко [3], К.П.Проскура [4],О.В.Піскунова [5] та інші. Проблема оподаткування підприємств розкрита науковцями з позиції як макроекономічного, так і мікроекономічного рівня, проте дослідження їх діяльність в умовах воєнного часу практично відсутні.

Доцільно зазначити, що функціонування підприємств різної форми власності в Україні, на даний час регламентується як положеннями Податкового кодексу України [6], так і Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [7]. Основні зміни, які вніс законодавець розкривали особливості оподаткування суб'єктів господарювання в період воєнного часу. До їх складу законодавець обрав наступні положення:

по-перше, до підпункту 14.1.212 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України [6], внесення зміни щодо переліку операцій з реалізації пального, які не підлягають оподаткування;

по-друге, законодавець надав можливість платникам податків подавати заяви про застосування спрощеної системи оподаткування після 1 квітня 2022 року. Це передбачено нормами Закону України від 24.03.2022 № 2142 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [8]. При цьому звернув увагу на те, що «…у разі подання заяви, починаючи з 1 квітня 2022 року, такі суб'єкти господарювання будуть зареєстровані платниками єдиного податку третьої групи за ставкою 2 % доходу з наступного робочого дня після подання заяви». Разом з тим, законодавець звернув увагу на те, що платник податку, який з 01.05.2022 року перейшов на сплату єдиного податку за ставкою 2 %та відновив сплату податку на прибуток підприємств з 01.06.2022, разом з Декларацією за звітний період півріччя 2022 року зобов'язаний надати фінансову звітність.

Слід зазначити, що Державною податковою службою було надано пояснення, які торкалися адаптації новацій, що виклав законодавець у частині податку на прибуток підприємств, запровадженими Законом №1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» [9]. Питання торкалося змін, котрі :

- пов'язані з коригуванням фінансового результату при розрахунку податку на прибуток підприємств;
- в обліку витрат на надання безповоротної фінансової допомоги при визначення об'єкту оподаткування;
- у порядку визначення податкового зобов'язання платниками податку – виробниками електричної енергії за «зеленим» тарифом;

в обліку витрат на сплату роялті при визначенні об'єкту оподаткування;

- у застосуванні різниць при використанні резерву сумнівних боргів та

очікуваних кредитних збитків (зменшення корисності активів);

- у складі осіб, які мають право на пільги з податку на прибуток підприємств.

Разом з тим, варто звернути увагу на те, що пільгова система оподаткування перш, за все, торкнулася, компанії з обсягом доходу до 10 мільярдів гривень: ставку податку 2% від доходу (замість 18% податку на прибуток); ПДВ (20%) з операцій на території України не застосовується; - відсутнє обмеження кількості працівників.

Таким чином, підприємства України в умовах воєнного стану отримали пільговий режим оподаткування, що надає можливість отримати більш придатні умови для функціонування. Законодавець надав ряд законодавчих актів, котрі не лише регламентували процеси оподаткування, а, й деталізували зміни, що було включено до Податкового кодексу України.

Список використаних джерел

1. Розвиток бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: монографія / за заг. ред. Т. М. Сторожук. Ірпінь.: Ун-т держ. фіскальної служби України 2021. 256 с.

2. Гармонізація податкового та бухгалтерського обліку в контексті оподаткування прибутку підприємств в Україні: монографія /за заг. ред. Д.М. Серебрянського. К.: Алерта, 2013. 366 с.

3. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія. / [Волохова І. С., Луніна І. О., Слатвінська М. О., Хомутенко А. В. та ін.]; за ред. д-ра екон.наук І. С. Волохової. – Одеса: Атлант, 2018. – 383 с.

4. Проскура К.П. Податкове адміністрування в. Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації: монографія. К.: ТОВ «Емкон», 2014. 376 с.

5. Піскунова О.В. Моделювання управлінських рішень щодо розвитку малого підприємництва: Монографія. – К.: КНЕУ, 2010. 334 с.

6. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року №

2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 10.01.2022).

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX URL:https://ips.ligazakon.net/document/t222120?an=1

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень: Закон України від 30.11.2021 № 1914-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text

СУСЛОВА Регіна,
здобувачка освітнього рівня «магістр» Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: КАДАЛА Віталій,
доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВЧІ РЕГУЛЯТОРИ ЯК ЗАХИСТ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Господарська діяльність суб'єктів господарювання зазнала суттєвих змін, які були спровоковані воєнними діями російської федерації проти України. Значна втрата майна бізнесовими структурами, розрив логістичних зв'язків між комерційними партнерами, низька платоспроможність населення як споживача,

практична відсутність компенсацій за втрату нерухомості, стрімке зростання цін під впливом інфляційних коливань, нестабільна політика валютного курсу, низька дієздатність страхового ринку призвели до повної або часткової зупинки діяльності багатьох підприємств, які виступали носіями податкових надходжень до бюджету країни. Враховуючи ситуацію, що склалася законодавець вніс дієві пропозиції щодо корегування законодавчих актів, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання. Огляд законодавчих ініціатив та ситуація, що склалася в підприємницькому секторі економіки країни в умовах воєнного часу підкреслюють своєчасність та актуальність обраного напрямку дослідження.

Так у березні 2022 року Кабінет Міністрів України установив, що у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі подання до Міністерства економіки України, а суб'єктами господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, – до Міністерства внутрішніх справ України, декларації про провадження господарської діяльності[1]. Крім того, у Постанові КМУ від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [2] законодавець застерігає «...крім видів господарської діяльності згідно з переліком видів господарської діяльності, які не можуть провадитися на підставі подання декларації в умовах воєнного стану».

Заслуговують на увагу інші законодавчі зміни в діяльності суб'єктів господарювання. Так, 12 травня 2022 року Верховна Рада України у другому читанні ухвалила законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» [3] яким пропонується спрощення процедур у сфері містобудівної діяльності в умовах воєнного стану.

Беззаперечним є той факт, що новий Закон України [3] надає :

для відновлення населених пунктів;

забезпечення тимчасовим житлом громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії росії;

розміщення виробничих потужностей переміщених (евакуйованих)

підприємств.

Варто звернути увагу на те, що законодавець згідно нового законодавчого акту адаптував обов'язкове внесення змін до таких законів України як:

По - перше до статті 17 Закону України «Про інвестиційну діяльність», а саме «…вартість будівництва об'єктів (крім автомобільних доріг загального користування), що споруджуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, установ та організацій, кредитів, наданих під державні гарантії, визначається на підставі кошторисних норм України щодо ціноутворення у будівництві відповідно до статті 7 Закону України «Про ціни і ціноутворення». Водночас зазначив, що «…вартість будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг загального користування визначається на підставі методик і правил, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства».

По – друге, у Законі України «Про будівельні норми»[змінити статтю 9 на наступний зміст «…створення та зберігання фондів будівельних норм здійснюються в межах коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування робіт з нормування у будівництві, а у відповідності внесених змін до статті 10 «Виконавцями робіт з нормування у будівництві вважати базові організації у будівництві». При цьому звертає увагу на те, що Положення про базову організацію у будівництві затверджує Кабінет Міністрів України, а перелік базових організацій у будівництві та методику визначення вартості робіт з нормування у будівництві встановлює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах будівництва, містобудування та архітектури.

На погляд фахівців будівельної галузі ухвалений законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» [3] надасть змогу регулювати:

1.основні просторові та соціально-економічні пріоритети та комплекс пріоритетних заходів для забезпечення відновлення населених пунктів

(територій), які постраждали в результаті бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій, а також є місцями концентрації соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних та інших кризових явищ у рамках «Програми комплексного відновлення населеного пункту (території)»;

2. нормативні процедури щодо розміщення тимчасових споруд та їх комплексів, які призначені для тимчасового проживання та обслуговування внутрішньо переміщених громадян України;

3. будівництво та реконструкцію об'єктів для тимчасового проживання осіб, які втратили житло внаслідок надзвичайних ситуацій;

4. розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) внаслідок збройної агресії російської федерації;

5. процедуру обстеження об'єктів нерухомого майна, які зазнали пошкодження в результаті війни;

6. розроблення, затвердження, реєстрацію, внесення змін до будівельних норм, набуття їх чинності та визнання їх такими, що втратили чинність або такими, що не застосовуються на період дії воєнного стану.

Зокрема, ухвалений законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» [3] дозволяє встановлювати та змінювати цільове призначення земельної ділянки державної та комунальної власності під час дії воєнного стану. Проте законодавець звертає увагу на те, що ця норма містить низку обмежень, а саме вона не поширюється на природоохоронні та ландшафтно-рекреаційні території, землі історико-культурного призначення, водного фонду. На цих землях заборонено зводити й тимчасове житло для внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, огляд лише зазначених законодавчих новацій вказує на те, що на макроекономічному рівні проводиться кропітка робота з метою покращення умов господарювання для підприємств різного профілю, які стали заручниками воєнних дій, що спровоковані російською агресією.

Список використаних джерел

1. Здійснення господарської діяльності у період воєнного стану: Завжди на боці бізнесу! Державна регуляторна служба України. URL: *https://www.drs.gov.ua/press-room/informatsiya-shhodo-zdijsnennya-gospodarskoyi -diyalnosti-u-period-voyennogo-stanu/*

2. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 18.03.2022 №314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності6 Закон України від 12.05.2022 № 2254 – IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text

ТОЛСТИХ Анна,
аспірант кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна
науковий керівник: НІКОЛЕНКО Людмила,
професорка кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - СПЕЦИФІКА ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах воєнного стану забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб’єктів господарювання залишається критично важливим, стратегічним питанням.

Основним засобом, який дозволяє регулювати порядок здійснення господарської діяльності та пристосувати його до об’єктивних реалій, є впровадження нових/внесення змін до діючих правових норм та застосування вже існуючого спеціального законодавства.

Тож метою даної доповіді є аналіз норм законодавства, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання та зазнали змін чи були впровадженні, у зв'язку з введенням воєнного стану.

Відповідно до статті 417 Господарського кодексу України у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану [1].

Нормами статті 1 Закону України «Про оборону України» визначено, що воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

В свою чергу, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022р. встановлено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [3].

Зокрема, норми статей 41, 42 Конституції України закріплюють права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а також право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [4].

У статті 21 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначено ряд обов'язків підприємств, установ і організацій щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації. Наприклад, підприємства, установи і організації не

можуть відмовлятися від укладання договорів (контрактів) на виконання мобілізаційних завдань (замовлень), якщо їх можливості з урахуванням мобілізаційного розгортання та переданих їм матеріально-фінансових ресурсів дають змогу виконати ці мобілізаційні завдання (замовлення) [5].

Аналіз вказаних нормативних актів вказує на те, що за умови прямої необхідності у зв'язку з воєнними діями, основні, недоторкані раніше права суб'єктів підприємництва можуть бути легально порушені.

В той же час, з метою створення сприятливих умов для ведення бізнесу, законодавцями було вжито ряд заходів з дерегуляції господарської діяльності, яка передбачає скасування певних регуляторних та інших обмежень для бізнесу.

Так, 18 березня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову №314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» (змінену Постановою Кабінету Міністрів України №535 від 3 травня 2022 року), яка визначає механізм подання суб'єктами господарювання декларацій для отримання дозволів та ліцензій в умовах воєнного стану [6].

Відповідно до вказаної постанови у період воєнного стану суб'єкт господарювання набуває право на підставі декларації здійснювати господарську діяльність без отримання дозвільних документів, строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану та три місяці з дня його припинення чи скасування, а періодичні/чергові платежі за ними відстрочуються на зазначений строк.

Також було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022 р. №2118-IX, яким визначено ряд спрощень податкових правил наступного характеру: звільнення від фінансової та адміністративної відповідальності за несвоєчасне виконання податкових обов'язків, зупинка перебігу строків, контроль за дотриманням яких покладено на податкові органи, та податкових перевірок, звільнення певних категорій підприємців від сплати єдиного

соціального внеску, єдиного податку, можливість перейти на особливий режим оподаткування [7].

Крім того, прийнято Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 р. №2115-IX і Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану» від 24.03.2022 р. №2142-IX, якими встановлено, що у період дії воєнного стану адміністративна та кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітних документів не застосовується; будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів уповноваженими органами не здійснюються [8, 9].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» припинено планові та позапланові перевірки підприємців, а Постановою Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. № 312 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і 29» розширено програми кредитування та компенсацій бізнесу [10,11].

Таким чином, в даній доповіді здійснено дослідження стану нормативно-правового регулювання господарської діяльності під час дії воєнного стану в Україні, яке дозволяє зробити наступні висновки.

Не дивлячись на критичний стан економіки держави, на нормативному рівні було впроваджено та систематично оновлюється ряд правил, що передбачають послаблення вимог щодо ведення бізнесу.

Разом з цим, не варто залишати поза увагою і передбачену законом можливість застосування істотних обмежень прав підприємців, покладення на них додаткових обов'язків з вживання організаційно-господарських, господарсько-виробничих та внутрішньогосподарських заходів, спрямованих на забезпечення особливих потреб держави, спричинених війною. Тим не менш, продовження роботи бізнесу залишається чи не єдиною можливістю підтримки

економіки у цей непростий час, а також базисом для подальшого її відновлення та розвитку України.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 07.03.2018 № 436-IV. Відомості Верховної ради України. 2003. № 18. Ст. 417.

2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 2102-IX . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text

5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text

6. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. №314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. №2118-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text

8. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. №2115-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. №2142-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text

10. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів

України від 13.03.2022 р. № 303. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text

11. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і 29: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. № 312. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2022-%D0%BF#Text

ТУРКОТ Ольга,
виконуючий обов'язки доцента кафедри права Львівського національного університету природокористування, кандидат юридичних наук

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО АГРАРНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна досить довго йшла шлях для надання їй статусу кандидата у члени до Європейського Союзу (далі – ЄС). Цей шлях коштував життя та здоров'я людям, які бажали та бачили майбутнє нашої держави лише в ЄС. Переломним моментом стала війна проти російської агресії, яка спричинила вторгнення на територію нашої держави у лютому 2022 р. Оглядаючись на час, який уже минув, можемо із сміливістю сказати, що старання народу України не були марними. У червні 2022 р. Україні надали статус кандидата у члени ЄС. У зв'язку з цим, для вступу до ЄС наша держава повинна пройти відповідні кроки. Одним із них є проведення гармонізації законодавства. Необхідно зазначити, що наша держава уже проводить реалізацію цих кроків. А саме, приймаючи відповідні закони, впроваджує у них норми, які наявні у державах – членах ЄС.

Прикладом став Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX [1]. Зміни вказаного закону стосуються таких положень щодо аграрних акціонерних товариств:

– запровадження механізму проведення загальних зборів із застосуванням електронного голосування;

– приведення норм щодо представництва акціонерів у відповідність до законодавства ЄС, зокрема, норм Директиви 2007/36/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11 червня 2007 року про реалізацію окремих прав акціонерів у лістингових компаніях;

– приведення норм щодо злиття, приєднання, виділу та поділу акціонерних товариств у відповідність до норм Директиви 2017/1132/ЄС від 14 червня 2017 стосовно деяких аспектів законодавства про компанії тощо [2].

В Україні наявна недосконала законодавча база, за допомогою якої здійснюють правове регулювання банкрутства суб'єктів господарювання та фермерських господарств зокрема. Внаслідок цього Україна посідає низьке місце у рейтингу «Doing Business» [3, с. 73]. Підвищувати рейтинг «Doing Business» звичайно необхідно та не менш важливо вдосконалити законодавство відповідно до норм ЄС.

21 століття - час технологій, повалення економічних бар'єрів, уніфікації та глобалізації [4]. Тому, на даний час є оптимальний шанс змінити не лише економічну ситуацію в державі, а й запровадити до національного законодавства норми ЄС, які належно захищатимуть законні права та інтереси усіх суб'єктів господарювання, та зокрема аграрних акціонерних товариств. Також, держава має зробити певні кроки для підвищення рівня захисту підприємств від «рейдерських» атак [5]. Оскільки напади «рейдерів» на аграрні акціонерні товариства зокрема, негативно впливають на економіку України та погіршують її стан.

Отже, незважаючи на те, що Україна перебуває у стані війни, законодавці проводять надалі роботу із вдосконалення законів для того, щоб гармонізувати національне законодавство, відповідно до норм, які існують в ЄС та пришвидшити вступ нашої держави у відповідний союз.

Список використаних джерел

1. Про акціонерні товариства: Закон України 27 липня 2022 року № 2465-IX. Дата оновлення: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text (дата звернення 29.09.2022).
2. Про акціонерні товариства: Пояснювальна записка до проекту Закону України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3300&skl=6
3. Благута Р.І., Долинська М. С., Туркот О. А. Проблематика становлення інституту банкрутства фермерських господарств. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 2 (4). С. 73-81.
4. Chornous Y., Denysenko S., Hrudnytskyi V., Turkot O., Sikorskyi O. Legal Regulation of Cryptocurrency Turnover in Ukraine and the EU. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22, Special Issue 2, 2019. URL: https://www.abacademies.org/articles/legal-regulation-of-cryptocurrency-turnover-in-ukraine-and-the-eu-8439.html.
5. Derevyanko B. V., Pashkov V. M., Turkot O. A., Zahrisheva N. V., Bisiuk O. S. Addressing the issue of corporate raiding in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. Volume 18. Issue 1. 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3551076.

ТУРЧЕНКО Євген,
адвокат, начальник юридичного відділу Донецького національного університету імені Василя Стуса

НАУКОВІ ПАРКИ ЯК ІНСТУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Перші наукові парки з’явилися в 50-х роках XX століття в США, в 80-х роках XX століття в Європі їх кількість вже складала 60. За даними ЮНЕСКО, на 2020 рік у світі налічується вже понад 400 наукових парків, з них 150

розташовано у Сполучених Штатах, 111 – у Японії, близько 100 – у Китаї.

Сталим є поєднання наукових парків та університетів. Перші наукові парки були створені в місті Сан-Франциско біля Стенфордського університету (так звана «Кремнієва долина»), в районі біля Бостону навколо Массачусетського технологічного інституту (Шосе,128), центральну роль в організації першого наукового парку в Великобританії – Кембриджського наукового парку, відігравав, відповідно, Кембриджський університет, профіль парку повторював структуру досліджень в університеті. Перший науковий парк в Ізраїлі був створений навколо Інституту імені Вейдсмана.

Загалом на 2000 рік більш ніж 40% наукових парків розміщувались на землях, що належить університетам, при чому 27% знаходились в межах університетських кампусів. На 2020 рік 60,9% наукових парків світу мають в своєму складі університети [1]. За даними МОН, станом на 2022 рік в Україні зареєстровано 37 наукових парків (до порівняння – в 2016 році їх було 17) [2]. Всі вони створені відповідно до Закону України «Про наукові парки» за участю закладів вищої освіти та/або наукових установ.

Аналіз світової практики створення та функціонування наукових парків свідчить, що здебільшого наукові парки відносять до техніко-впроваджувальних зон, створення яких спрямоване на якісний розвиток економіки регіонів шляхом поліпшення умов для інноваційного бізнесу і створення стійких конкурентних переваг для суб'єктів, що діють у сфері науки, освіти та передових технологій.

Серед цілей таких зон можна виділити, насамперед, сприяння створенню інноваційної економіки, нових сегментів ринку; високотехнологічних галузей економіки, збереженню і нарощуванню потенціалу висококваліфікованих науково-технічних та робітничих кадрів, комерціалізації результатів науково-технічної діяльності.

По переважному напрямку діяльності, як правило, виділяють три види таких зон:

- дослідний парк, де на основі об'єднання виробничих підприємств, науково-дослідних і дослідно-конструкторських установ з пріоритетним статусом здійснюється нова науково-технічна розробка до стадії технічного прототипу;

- науковий парк – територіальні утворення з наукомісткими підприємствами, що здійснюють виробництво на основі розробок власного дослідницького центру (університету, інституту, наукової установи);

- інноваційний центр, що утворюється окремим суб'єктом, який безпосередньо займається розробкою і впровадженням нових технологій.

Незважаючи на різні назви (дослідницькі парки (США), наукові парки (Великобританія, Німеччина), технополіси (Франція, Японія), високотехнологічні парки (Китай)), всі вони виконують одну загальну функцію формування інноваційних центрів, центрів «вирощування» нових технологій, комерціалізації та виведення на ринок нових інноваційних продуктів, відновлення та розвитку економічного потенціалу певних регіонів.

На думку Міжнародної асоціації наукових парків (IASP), наукові парки, завдяки динамічному та інноваційному поєднанню політик, програм, якісного простору та можливостей, покликані:

- стимулювати та управляти потоком знань та технологій між університетами та компаніями;

- полегшувати комунікацію між компаніями, підприємцями, науковцями та технічними спеціалістами;

- забезпечувати умови для підвищення культури інновацій, творчості та якості;

- зосереджуватися на компаніях, дослідницьких інститутах, підприємцях та «працівниках знань»;

- полегшувати створення нових підприємств, використовуючи інкубаційний та побічний механізми, прискорювати зростання малих та середніх компаній;

- працювати в глобальній мережі, що об'єднує багаточисельні інноваційні компанії та дослідницькі інститути різних країн, сприяти інтернаціоналізації компаній [3].

Згідно статті 3 Закону України «Про наукові парки», науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у закладі вищої освіти та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для створення та комерціалізації результатів науково-технічної діяльності і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

Відповідно до цієї мети, стаття 4 Закону України «Про наукові парки» визначає функції наукового парку.

Враховуючи положення Закону України «Про наукові парки», досвід функціонування наукових парків в Україні та за кордоном, можна виділити такі основні напрями діяльності наукових парків:

- стимулювання та розвиток науково-дослідної діяльності (надання дослідницьких послуг суб'єктам господарювання, дослідження та розробка технологій на замовлення, лабораторні дослідження, апробація та тестування розробок та технологій тощо);

- інкубація стартапів (коучінг стартаперів, допомога в підготовці стартап-розробок тощо);

- просування та комерціалізація інновацій, трансфер технологій (аналіз конкурентної позиції суб'єктів, формування баз потенційних інновацій та інвесторів, юридичний, інформаційний та маркетинговий супровід тощо);

- інфраструктурна підтримка (надання приміщень, площадок, обладнання, устаткування тощо).

Досвід Ірландії свідчить, що ставка на інвестиції в технології, підготовку та залучення висококваліфікованих фахівців, створення паркових структур є ефективними інструментами регенерації відновлення економіки регіонів, здатних перетворити «хвору людину Європи» (Ірландія в 70-х роках XX століття) на регіон з одним з найвищих показників ВВП в світі.

Підсумовуючи, можна констатувати, що запровадження структурно-інноваційних перетворень, розвиток мережі інноваційних підприємств, зокрема наукових парків, розвиток тісного взаємозв'язку між інноваційними

структурами на постраждалих від збройного конфлікту територіях сприятиме економічному відновленню регіонів, розвитку інфраструктури, підтримці науки та освіти, підвищенню життєвого рівня населення загалом.

Список використаних джерел

1. Ляшенко В.І., Підоричева І.Ю., Буравченко С.Г., Стеценко О.В. Формування наукових парків: світовий досвід та можливі орієнтири для інноваційного відновлення економіки Донбасу. *Економічний вісник Донбасу.* 2021. №2(64). С.4-26.

2. Наукові парки. *Офіційний сайт МОН України.* URL: https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/naukovi-parki.

3. The role of STPs and areas of innovation. URL: https://www.iasp.ws/Our-industry/The-role-of-STPs-and-areas-of-innovation.

ЦИГАНОВИЧ Олександр,
аспірант Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

БАНКРУТСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок активної фази російсько-української війни спричинив серйозні зміни у багатьох сферах: соціальній, політичній, економічній, культурній, екологічній тощо.

Деструктивна реальність особливо різко відбилася на господарській сфері, значно послабивши українську економіку, яка в даний момент зазнає фізичної руйнації. Знищуються підприємства, зменшуються обсяги виробництва, стрімко тікає зарубіжний капітал. З огляду на це, слабшає і економічна спроможність держави та суспільства, що в період війни загрожує не лише соціальними наслідками; на кону такі елементи економіки, як стратегічно важлива

промисловість, логістичні лінії, що спрямовані на підтримання обороноздатності та забезпечення внутрішньої стабільності, від яких перш за все залежить захист суверенітету та відновлення територіальності цілісності України. Тому, поруч із військовим захистом інтересів держави одним з найважливіших завдань у час війни є збереження економічної стійкості, захист та забезпезпечення добробуту населення на максимально можливому рівні.

Інститут банкрутства, який є одним з основних «стовпів» ринкової економіки, потребує особливого регулювання в скрутний для держави час. Його значення для підтримання вищезгаданої стабільності важко переоцінити. Як слушно зазначає А. А. Бутирський, «інститут банкрутства є одним із засобів регулювання економіки, який часто виступає «санітаром» останньої, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно» [1]. Загострення ж воєнно-економічної кризи, викликаної російським вторгненням, фактично, є чинником, що сприяє виникненню умов неплатоспроможності сотень підприємств нашої держави та тисяч фізичних осіб. Саме тому кількість викликів, що постають перед інститутом банкрутства як «санітаром», продовжує зростати. Простий причинно-наслідковий аналіз показує як за ефектом «доміно» від нестабільності страждають фінансові установи, контрагенти і навіть держава, взаємодіючи з постраждалими суб'єктами.

Власне, науковці та законодавці уже спільними зусиллями намагаються вирішити проблеми, що виникли перед сферою банкрутства у час війни. Так, до Верховної Ради України внесено законопроект №7442 "Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану" [2]. Документ як в цілому удосконалює дану процедуру в рамках Кодексу, так і встановлює тимчасові нормативно-правові приписи, спрямовані на забезпечення прав кредиторів та боржників у відповідності до умов війни, про які далі піде мова.

Розглянемо детальніше деякі зі змін, впроваджуваних законопроектом у розрізі реально існуючих практичних проблем, пов'язаних із процедурами банкрутства в умовах воєнного стану. Таких важливих нововведень декілька:

послаблення регулювання відкриття провадження у справі про банкрутство, деякі процесуальні зміни в контексті самого провадження.

Зокрема, однією із важливих тимчасових змін, які містить законопроект, є можливість заміни для боржника, до неплатоспроможності якого призвело проведення бойових дій, обов'язкового авансування винагороди арбітражному керуючому укладенням з ним угоди, у якій і визначається оплата відповідних послуг. Такий підхід видається вірним, адже сьогодні найбільш потенційними боржниками-ініціаторами банкрутства є саме ті суб'єкти, чиє майно недоступне чи знищене у зв'язку із веденням бойових дій.

Позитивними є і точкові зміни, зокрема, щодо впровадження можливості дистанційного проведення зборів кредиторів на весь час дії воєнного стану і шести місяців з дня його закінчення.

Не можна не відзначити таке вдале рішення як відсутність мораторію на відкриття банкрутств. Очевидно, зіграло свою роль врахування досвіду подібного мораторію, встановленого КМУ на період дії карантину з метою запобігання поширенню COVID-19, що виявився абсолютно недієвим і, фактично, призводив до невиконання рішень національних судів.

В той же час, у деяких аспектах законопроєкт № 7442, на нашу думку, потребує доопрацювання.

Так, документом запроваджено зняття дисциплінарної відповідальності з арбітражного керуючого за невиконання обов'язків, якщо це було неможливо у зв'язку з веденням бойових дій. Сама по собі дана тимчасова нормативна зміна є логічною; однак, у справах про банкрутство кількість суб'єктів, що потребують подібного нормативного закріплення "зняття відповідальності", є більшою. Мова йде, звісно, перш за все, про керівника боржника, який досі знаходиться під впливом ч. 6 ст. 34 КЗпБ [3], що регламентує його обов'язок щодо звернення до суду про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Крім цього, законодавчі кола не врегулювали проблему втрати первинних документів - як тих, що встановлюють зобов'язання боржника, так і тих, що підтверджують їхнє виконання. У даному випадку, цікавим рішенням могла б

стати аналогія з податковою сферою, де дане питання вирішено шляхом подання звернення до контролюючого органу про неможливість вивезення чи втрату первинних документів податкової звітності. Створити подібний механізм в господарському процесі просто, треба лише врегулювати подачу заяви про неможливість відновлення первинних документів та подальше встановлення наявності зобов'язань за участі документації інших учасників процесу.

Нарешті, важливим потенційним впровадженням, що могло б позитивно вплинути на стабілізацію економіки уже після закінчення дії воєнного стану, але яке потребує негайного закріплення, є механізм сатисфакції для суб'єктів, майно яких постраждало внаслідок ведення бойових дій. Виходом могло б стати тимчасове зупинення проваджень для тих боржників, чиє майно підлягатиме сатисфакції за рахунок РФ через вчинені порушення міжнародного права.

Звісно, тут постає питання збирання доказів та отримання відповідного відшкодування. На думку Короєда С. О., Луцької Г. В. та Махінчука В. М., процедуру компенсацій можна проводити за "принципом повного відшкодування громадянам завданих збитків за рахунок держави і водночас передбачення відступлення отримувачами компенсації на користь держави права вимоги до Російської Федерації щодо відшкодування збитків" [4].

Отже, інститут банкрутства у час воєнного стану зіштовхнувся з великою кількістю проблем, що потребують серйозного доопрацювання регулюючого законодавства. Робота в цьому напрямку уже ведеться: законопроект №7442, що на даний час розглядається Верховною Радою, є юридично найближчим до вирішення поставлених проблем. Так, проект значно полегшує доступ до процедури банкрутства, пропонує позитивні процесуальні зміни до інституту загалом. У той самий час, документ потребує доопрацювання наявних у ньому норм та впровадження нових, зокрема, зняття відповідальності керівника боржника за незвернення до суду за відповідних обставин, процедуру зупинення провадження до отримання постраждалим боржником сатисфакції, механізм дій у випадку втрати первинних документів учасниками справи тощо.

Список використаних джерел

1. Бутирський, А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. *Матеріали круглого столу* "*Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова",* 08.02.2019р., м. Київ. С. 23-27. URL: http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zbirka-08-02-2019.pdf

2. Проект Закону №7442 "Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану". URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1335466

3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жов. 2018 р. № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19

4. Короєд С.О., Луцька Г.В., Махінчук В.М. Проблеми відшкодування майнової шкоди, завданої пошкодженням нерухомого майна внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Науковий вісник публічного та приватного права.* Випуск 1, 2022. С. 41-49. URL: https://www.nvppp.in.ua/vip/2022/1/7.pdf

ЧЕРКЕЗ Дмитро,
суддя Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська, аспірант Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: НІКОЛЕНКО Людмила,
професорка кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА СПРАВЕДЛИВЕ РІШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в державі найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод

людини є головним обов’язком держави [1].

Забезпечення прав і свобод громадян набуває особливого значення в період дії особливих правових режимів – при виникненні різноманітних ситуацій надзвичайного характеру, коли усталене функціонування держави та суспільства внаслідок тих чи інших обставин стає неможливим.

Із введенням на всій території України 24 лютого 2022 року воєнного стану судова система зіштовхнулася зі значними викликами, які поставили під загрозу можливість забезпечення кожному громадянину права на звернення до суду з метою розгляду його справи справедливим та неупередженим судом, а тому пошук шляхів вирішення нових проблем для забезпечення кожному права на звернення до суду з одночасним гарантуванням можливості отримання законного та вмотивованого судового рішення стало вкрай необхідним.

Особливо введення воєнного стану вплинуло на громадян зі сходу та півдня України, які після початку активних бойових дій були вимушені покинути місця свого постійного проживання. Однак, незважаючи на виниклу ситуацію, до одного з них має бути забезпечена реальна можливість захисту належних їм прав, які закріплені в Конституції України, у тому числі і права на реальний судовий захист.

Стаття 55 Конституції України гарантує кожному право на звернення до суду. Це право не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану, про що прямо зазначено у ч. 2 ст. 64 Конституції України [1], тому суди зобов'язані працювати та відправляти правосуддя не зважаючи ні на що.

Відповідно до ст.ст. 10 та 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період дії воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені та обмежені**.** Крім того, у ст. 26 зазначеного закону передбачено, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в

установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [2].

Отже, забезпечення можливості кожній людині звернутися до суду за захистом своїх прав навіть в умовах воєнного стану, обумовлює спрямованість дій держави задля досягнення цих завдань.

Серед усіх гарантій здійснення правосуддя найважливішим залишається те, що при запровадженні будь-яких змін до системи судочинства навіть в умовах дії воєнного стану, сама суть права на справедливий судовий розгляд не повинна ставитися під загрозу його потенційного обмеження. Тобто, кожній людині має бути забезпечено доступну та ефективну можливість оскаржити до суду дії влади чи приватних осіб, які зачіпають її права та інтереси. Це стосується встановлення розумних строків, розміру судового збору, надання доступу до інформації, забезпечення гласності та відкритості судового процесу, виготовлення повного тексту судового рішення тощо.

У відповідності до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [3].

П.Д. Гуйван зазначає, що «право на справедливий судовий розгляд є однією з визначальних правових ідей, які забезпечують захист прав особи. Вимоги до сутності права на справедливий суд прописані у самому тексті статті 6 Конвенції. Між тим, з огляду на те, що застосування та тлумачення при цьому сутності кожного припису Конвенції, у тому числі – права на справедливий суд, здійснюється Європейським судом з прав людини, тут існують свої особливості, які необхідно враховувати. Отже, при здійсненні судочинства правозастосовний орган має дотримуватися усіх конвенційних ознак як елементів права особи на справедливий суд, а також положень «неписаного права», які ґрунтуються на засадах моралі, гуманності, розумності та справедливості» [4, с. 110].

Складовою права на справедливий суд є право на доступ до правосуддя, яке в умовах воєнного стану набуло особливого значення. Слід зазначити, що судова гілка влади також зазнала впливу бойових дій та їх наслідків, що значно вплинуло на процеси здійснення судочинства. Частина судів України повністю призупинили свою діяльність через активні бойові дії, що позбавило значну частину населення права на доступ до суду. З метою вирішення окресленої проблеми відповідними розпорядженнями Голови Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, територіальну підсудність судових справ, що розглядались в цих судах, було змінено.

Враховуючи своєчасність внесення до законодавства необхідних змін, вдалося оперативно вирішити виниклі проблеми та забезпечити тим територіальним громадам де наразі ведуться активні бойові дії право доступу до суду, оскільки із зміною територіальної підсудності справ громадяни та юридичні особи мають можливість звернутися до нового визначеного суду.

Наступним елементом права на справедливий суд слід виокремити право кожного на розгляд його справи впродовж розумного строку.

10 травня 2006 року Указом Президента України № 361/2006 затверджено «Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні», метою якої була визначена побудова такої системи правосуддя, яка гарантуватиме право особи на справедливий суд [5]. Пунктом 5 розділу III Концепції було визначено, що вирішення справи в суді без невиправданого і необґрунтованого зволікання є запорукою ефективного захисту особою своїх прав.

В умовах дії воєнного стану своєчасний розгляд справи без невиправданих зволікань є для кожного, хто звернувся до суду з відповідною заявою, вкрай актуальним та надважливим. Саме судді повинні забезпечувати своєчасний та справедливий розгляд справ впродовж розумних строків. Водночас, втілення окреслених задач залежить від правової культури кожного окремого судді, його

правосвідомості, мудрості, людяності та належного ставлення до своїх посадових обов'язків. Найбільші випробування мають судді саме під час війни, тому що захищати права людини стає значно складнішим ніж у часи миру.

Надважливою складовою права на справедливе правосуддя є отримання сторонами законного, справедливого та вмотивованого судового рішення. Сторони судового процесу, особливо ті з них, які зазнали значних випробувань у зв'язку із введенням воєнного стану, очікують від суду до якого вони звернулися справедливого судочинства. І такий запит на справедливість має бути судом виконаний. Під справедливим правосуддям слід розуміти власне справедливість самої процедури правосуддя, тобто у строгій відповідності до процесуальних норм встановлених законом з ухваленням в результаті розгляду справи справедливого та вмотивованого рішення. Правова культура суспільства тісно пов'язана із справедливістю судових рішень, бо у них втілюється розуміння судом самої ідеї справедливості, наслідком чого є поновлення порушених прав та відновлення справедливості.

Справедливість відіграє дуже важливу роль в процесі відправлення правосуддя. Аби у кожної людини, яка звернулася до суду, не виникало хибних уявлень про право і закон, судовий процес повинен бути максимально справедливим та проведеним у строгій відповідності із процесуальними нормами. Кожен має право бути почутим судом. Велике значення має правова культура судочинства, яка безпосередньо впливає на втілення концепції про справедливість права з метою захисту прав громадян. У воєнні часи завданням кожного судді є захист прав людини та основоположних правових принципів, основним серед яких є саме справедливість.

У підсумку зазначимо, що незважаючи на сучасні виклики та нові труднощі судді продовжують відправляти правосуддя навіть в умовах воєнного стану. Судді та працівники судової гілки влади пристосувавшись до нових реалій продовжують працювати, справи розглядаються, ухвалюються рішення, адже навіть в умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена, аби кожний мав можливість реалізувати гарантоване йому Конституцією право на

справедливий суд та судовий захист.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Гуйван П.Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами: монографія. Харків: Право, 2019. 584 с

5. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні: Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text

ШУВАЛОВА Тетяна,
суддя Донецького окружного адміністративного суду, аспірантка Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРАВОВІ АСПЕКТИ В СФЕРІ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку військової агресії в Україні вже минуло сім місяців. За цей найскладніший час для нашої держави було запроваджено низку заходів, направлених на підтримку бізнесу, адже від роботи останнього залежить в цілому стан економіки. Наразі хотілося звернути увагу на окремі особливості та новели правового регулювання в сфері зовнішньо-економічної діяльності за цей час.

З аналізу офіційної інформації випливає, що з березня 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт – більш, ніж втричі. Особливо

постраждав вивіз металів та сільськогосподарської продукції, в той же час обсяг експорту низки товарів з глибокою переробкою практично не змінився порівняно з довоєнним часом. Держава вимушена була запровадити низку обмежень. Перш за все, мова йде про обмеження торгівлі з РФ та Білоруссю.

Передусім зазначимо, що базовий Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не містить жодних універсальних правил або обов'язкових заборон, які мали б застосовуватись до імпорту або експорту на період воєнного стану. Зокрема, у законі відсутні вимоги щодо запровадження ембарго на торгівлю з країною-агресором або навіть країною-окупантом.

Відповідно до положень ст. 9 Закону України «Про зовнішньо-економічну діяльність» ВРУ є найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, і саме до її повноважень належить прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю, позбавлення РНС або пільгового спеціального режиму. Водночас, статтею 29 Закону також передбачено, якщо дискримінаційні та/або недружні дії щодо України застосовуються державою, визнаною ВРУ державою-агресором та/або державою-окупантом, заходи у відповідь можуть застосовуватися за рішенням КМУ за спрощеною процедурою [2]. Раніше Україна вже скористалася цим механізмом та запровадила часткове ембарго на товари походженням з РФ [3].

24 лютого, одразу після нападу РФ, Державна митна служба України публічно оприлюднила інформацію щодо припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з росією та Білоруссю [4]. В подальшому було прийнято Розпорядження КМУ № 188-р, згідно з яким було офіційно тимчасово закрито низку пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю (переважно тих, що знаходяться на кордоні з РФ та Білоруссю, або у безпосередній близькості від районів, де ведуться активні бойові дії) [5]. Отже, митне оформлення товарів з РФ та Білорусі фактично було припинене. Додатково, 9 квітня 2022 року було прийнято рішення про запровадження

повного ембарго на імпорт товарів з РФ. З цього часу жодна продукція російського походження не може бути ввезена на територію України [6].

Наступне, на що хотілося б звернути увагу, це зміни щодо переліку товарів під час експорту, який підлягає ліцензуванню. Так, за цей час перелік таких товарів було змінено КМУ вже декілька разів, зокрема під ліцензування потрапили такі товари, як: м'ясо великої рогатої худоби за окремими позиціями, жито, овес, гречку, просо, цукор, сіль, а також мінеральні добрива (азотні, фосфорні, калійні та комплексні) [7]. Для усіх таких товарних позицій було запроваджено квоти у розмірі 0 тонн, тобто фактично експорт таких товарів з України було тимчасово заборонено. Також було запроваджено необхідність ліцензування експорту пшениці, меслину, м'яса і яєць курей, кукурудзи та соняшникової олії. Пізніше, експортні обмеження стосовно добрив було пом'якшено, зокрема – деталізовано перелік товарних позицій для азотних добрив на рівні 10 знаків (замість 4) та збільшено обсяг квот з 0 до 210 000 тонн. Розгляд заявок на одержання ліцензій на експорт таких товарів здійснюється в порядку, встановленому Мінекономіки, а видача ліцензій на експорт цих товарів здійснюється на підставі заявки в межах квоти в розмірі 70 000 тонн щомісяця.

Певні обмеження торкнулися й сфери валютного контролю щодо строків розрахунків у ЗЕД. Так, ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» передбачено право НБУ встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товару. 24 лютого 2022 року Правління НБУ прийняло Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [8]. Зокрема, передбачено зміну граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Так, починаючи з 5 квітня 2022 року для всіх експортно-імпортних операцій застосовуються граничні строки розрахунків тривалістю 90 календарних днів. Це є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу, коли вони становили 365 календарних днів, та має на меті забезпечення стабільності системи, аби запобігти виведенню капіталу за кордон та не допустити виникнення макроекономічних дисбалансів.

Список використаних джерел

1. Статистичні данні. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=81cbbe03-405e-42f7-bb35-37249aee966d&title=CHerezAgresiiuRosii UkrainskiiEksportZnizivsiaVdvichi-AImportVtrichi

2. Про зовнішньо-економічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text

3. Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації: Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1147 в редакції Постанови КМУ від 23.12. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-п#Text

4. Інформація щодо роботи митниці. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/informatsiia-shchodo-roboti-mitnits-779

5. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю: Розпорядження КМУ від 26.02.2022 р. № 188. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-timchasove-zakrittya-deyakih-punktiv-propusku-cherez-derzhavnij-kordon-ta-punktiv-kontrolyu-188-260222

6. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: Постанова КМУ від 09.04.2022 р. № 426. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-п#Text

7. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік: Постанова КМУ від 29.12.2921 р. № 1424. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-п#Text

8. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова КМУ від 24.02.2022 № 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text

ЩЕРБАК Ярослав,
здобувач освітнього рівня« магістр» Донецькогодержавного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ГУЗЕНКО Олена,
доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Актуальним та сучасним питанням, яке підлягає першочерговому вирішенню в Україні є ринок нерухомості. Особливої уваги при цьому заслуговує, перш за все, питання законодавчого регулювання операцій на ринку нерухомості в умовах широкомасштабної воєнної агресії російської федерації проти України. Така теза витікає з того, що ринок нерухомості відіграє доволі помітну роль в економічному секторі країни. При цьому воєнні дії в Україні призвели до втрати житла значної кількості населення, або його часткового руйнування під час обстрілів. Крім того значний прошарок населення країни ,втікаючи від війни втратив можливість опікуватися власною нерухомістю та постав перед питанням найму житла. Не оминула війна і підприємницький сектор країни, який також постав перед проблемою не лише повної або часткової втрати бізнесу, а й нерухомості, яка сприяла його проведенню. Отже, проблеми ринку нерухомості набирають своєї актуальності та потребують дієвих дій з боку держави, особливо в контексті правового регулювання операцій нерухомості.

Доцільно зазначити, що ринок нерухомості є важливим складником національної економіки, тісно пов’язаним з іншими галузями народного господарства. Формування ринку нерухомості України в воєнних умовах характеризується нерівномірним розвитком його сегментів, низькою платоспроможністю громадян та постійних змін ціновим сегментом. Разом з тим,

придбання нерухомості стало актуальним для різних категорій населення, а особливого значення набуває для осіб, які втратили своє нерухоме майно. Виникає нагальна потреба в у дослідженні законодавчого забезпечення функціонування ринку нерухомості в умовах воєнного часу.

З цього приводу слід віддати належне законодавцю, який останнім часом активізував введення законодавчих новацій, з огляду на широкомасштабної воєнної агресії російської федерації проти України.

Як зазначає Р. Мельник [1] «…незважаючи на війну росії проти України на ринку нерухомості починають з'являтися певні позитивні зміни, ринок потроху відроджується». Ми погоджуємося з науковцем з приводу того, що законодавчі ініціативи у сфері містобудівної діяльності та нові програми з відновлення житла допоможуть адаптуватися та вивести будівельну галузь на новий рівень роботи у період воєнного стану з подальшою післявоєнною розбудовою країни.

Варто зазначити, що серед законодавчих ініціатив заслуговують на увагу зміни, що внесені до Податкового кодексу України[2]. Зокрема, 30.09. 2022 року було прийнято правила оподаткування операцій з об’єктами нерухомості, які регламентовано постановою ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [3]. Закон України передбачив наступні нововведення: звільнення від сплати ПДФО операцій із продажу житла та інших об'єктів будівництва, у тому числі незавершених, якщо майнове право на них зареєстровано на користь покупця та за них сплачено хоча б частково. ПДФО сплачуватиметься з різниці між сумами купівлі та продажу; запровадження касового методу (податок стягується лише за наявності доходу) для забудовників та девелоперів для визначення податкових зобов'язань з ПДВ щодо операцій з об'єктами нерухомості, які будуть збудовані у майбутньому; включення до переліку операцій з «першого постачання житла» також операції з купівлі-продажу неподільного житлового об'єкта незавершеного будівництва/майбутнього об'єкта житлової нерухомості.

На думку фахівців у сфері оподаткування нерухомості прийняття законопроекту дозволить покращити рівень забезпеченості українців житлом, розширити список нерухомості та збільшити обсяги будівництва . Політики вважають, що даний законодавчий регулятор в майбутньому допоможе очистити галузь від можливого шахрайства з ПДВ та легалізує ринок торгівлі майбутніми об'єктами нерухомості.

Позитивним моментом в діяльності законодавця можна вважати відновлення роботи реєстрів. Як показують дослідження з початком широкомасштабної воєнної агресії російської федерації проти України робота реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, була зупинена задля безпеки та захисту даних. Проте з часом доступ до частини реєстрів був відновлений на певній частині території України, а також визначені особливості нотаріальної діяльності та функціонування у єдиних та державних реєстрів в умовах воєнного стану. Крім того, Наступним кроком стало унормування особливостей надання нотаріальних послуг, зокрема щодо посвідчення правочинів із нерухомістю, а також доступу до Державного реєстру прав на нерухоме майно і Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, з метою відновлення функціонування ринку нерухомості та державної реєстрації прав на неї та бізнесу. З цією метою Уряд прийняв постанову № 480 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану»[5]

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, законодавчі ініціативи позитивно вплинуть на розвиток ринку нерухомості в умовах воєнного часу та нададуть можливість громадянам країни отримати кращий доступ на ринок нерухомості. Покращення функціонування ринку нерухомості призведе не лише до певного забезпечення громадян країни та представників бізнесу будівельними спорудами, а перш за все позитивно вплине на економіку країни в цілому.

Список використаних джерел

1.Мельник Р. Що буде з ринком нерухомості після війни та як державна підтримка пожвавить процес відбудови? Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/11/686917/

2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 10.01.2022).

3. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Постанова ВРУ від 30.09. 2022 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-20#Text

4. Присяжна Л. Рада ухвалила Закон, що вносить зміни до оподаткування на ринку нерухомості. ЛІГА: ЗАКОН бізнес. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/214076_rada-ukhvalila-zakon-shcho-vnosit-zmni-do-opodatkuvannya-na-rinku-nerukhomost

5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 19.04.2022 № 480. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp220480

ЩУЦЬКА Юлія,
здобувач освітнього рівня «магістр» Донецькогодержавного університету внутрішніх справ
науковий керівник: КАДАЛА Віталій,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Діяльність страхових організацій в умовах воєнної російської агресії проти України зазнала суттєвих змін, котрі позначилися на формуванні стратегії їх майбутнього розвитку. У зв’язку з цим законодавець ввід деякі зміни до правового регулятора з метою пом’якшення умов їх функціонування. Провідне місце в зазначеному процесі варто відвести Національному банку України(далі – НБУ), який надав змістовні роз’яснення в сфері функціонування страхових організацій. Враховуючи погіршення економічної ситуації в країні з огляду на негативний вплив воєнного стану, страхові організації не стали виключенням. По – перше по причині практичної неплатоспроможності громадян, що практично звело нанівець їх звернення до страхових послуг. Крім того, більшість проблематичних питань громадян не отримали підтримки з боку страхових організацій в контексті визнання події як страхового випадку, що в свою чергу вплинуло на погіршення ситуації на ринку страхових послуг.

Як свідчать дослідження, фінансова спроможність страховиків у воєнний час прямо залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу у довоєнний період. Усі компанії потерпають від військових дій на території України. Так, суттєво знизилися обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, є багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування. У зв'язку з переміщеннями, тимчасовим

захопленням територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів страховиків. Проблемними є організація врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, проведення оглядів транспортних засобів, отримання та належне оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП [1].

Варто зазначити, що страхові компанії відзначають значне зниження надходжень страхових платежів, фіксуються обмеження в діяльності компаній, пов'язані зі складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях. Отже, війна та бойові дії вносять принципові корективи і до стану справ у сфері страхування.

Як стверджує Р. Антонів [2] війна в Україні належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), що окремо засвідчила Торгово-промислова палата. Страхування не становить жодного винятку в контексті форс-мажорних обставин – сторони договору страхування можуть посилатися на дію таких обставин, як на підставу звільнення їх від відповідальності за невиконання умов договору (відповідні форс-мажорні застереження з посиланням на війну на практиці завжди включаються до договорів страхування). При цьому Р. Антонів [2] звертає увагу на існування двох ключових моментів:

по-перше, дія форс-мажорних обставин не звільняє сторону від обов'язку за договором, а лише є легітимною підставою відстрочити виконання такого обов'язку до закінчення їх дії та не понести відповідальності за таке прострочення (у вигляді штрафних санкцій);

по-друге, лише факт проведення бойових дій чи запровадження обмежень воєнного часу не звільняє сторону від відповідальності, якщо такі обставини прямо не перешкоджають особі фізично чи юридично виконати конкретний обов'язок за договором (наприклад, сплатити кошти).

Очевидним є те, що саме за таких обставин, страховик може затримати страхову виплату (з дотримання процедури повідомлення про форс-мажор і його підтвердження), але муситиме здійснити її, коли дія обставин форс-мажору на нього припиниться.

Слід звернути увагу на те, що НБУ як регулятор на ринку страхових послуг, 27 лютого 2022 року рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом максимального використання електронних документів і копій необхідних документів у разі неможливості або ускладнення можливості отримання їх оригіналів, а також застосовувати інші засоби дистанційного врегулювання страхових випадків[3].

Справедливо відзначає Л.Бурбель [3] сьогодні більшість ритейлових договорів страхування, що укладалися на українському ринку, не передбачає покриття збитків, завданих унаслідок воєнних дій. Страхування таких ризиків здійснювалося страховиками переважно тільки в корпоративному сегменті та обмежено через складність процесу андерайтингу, високу вартість та незначну ємність українського ринку для страхування й перестрахування воєнних та інших катастрофічних ризиків. У світі обмежена кількість страховиків здійснює страхування та перестрахування воєнних ризиків. Адже вони використовують спеціальні умови їх страхування. Беззаперечним є той факт, що із початком війни отримання перестрахового захисту для воєнних ризиків та відповідно укладення таких договорів страхування стало зовсім неможливим, бо для України війна перестала бути ризиком, а перетворилась на реальність.

Таким чином, незважаючи на війну в Україні, ринок страхування продовжує працювати. Значну допомогу в його діяльності надають фахівці НБУ. Перш за все, шляхом здійснення постійного діалогу з учасниками ринку страхування та оперативного реагування на його потреби. Найбільші страхові компанії України з початку російського вторгнення підтвердили чинність договорів страхування та свої зобов’язання з відшкодування за страховими випадками. Натомість, як правило, страховики не покривають "воєнні" ризики та виключають зони бойових дій і неконтрольовані урядом терени з території

страхування. Невизначеність таких зон і територій може бути підставою для спорів зі страховиками, що зараз вимагає завчасної комунікації між сторонами договорів щодо цього питання.

Список використаних джерел

1. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування: медіа – портал НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya

2. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням воєнного стану? URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/

3. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Інформаційне агентство: Інтерфакс Україна. 2022. URL:https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html

СЕКЦІЯ № 6
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

БУГА Володимир,
декан факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Містобудівна діяльність в Україні представляє собою певні закономірності та територіальні системи, що працюють за принципами та критеріями чинного законодавства України. Державні органи влади визначають та приймають управлінські рішення на користь національних інтересів. Характерна ознака для містобудівної діяльності в Україні є розвиток механізмів реалізації містобудівних процесів. В залежності від прийнятих державних рішень залежить подальший розвиток інфраструктури міст, села, селищ. Державна політика у сфері містобудівної діяльності в подальшому має значний вплив на підвищенням ділової, соціальної та будівельної активності, ресурсної забезпеченості таких довгострокових напрямів розвитку територій і поселень, як удосконалення інфраструктури, забудова та реконструкція міст, покращення екологічного стану міського середовища, облаштування сільських населених пунктів. Основні засади контролю у сфері містобудівною діяльністю визначені у ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» [1, с.151].

Слід зазначити, що законодавством регламентовано чіткий і послідовний порядок проведення уповноваженими особами органів архітектурно-будівельного контролю перевірки за дотриманням суб’єктами містобудівної діяльності законодавчих вимог при здійсненні будівельних робіт, відповідно до якого початковим етапом є повідомлення всіх суб’єктів містобудування, які виконують роботи на об’єкті будівництва, про проведення перевірки [2].

Отже, здійснення державного контролю за дотриманням юридичними і фізичними особами державних стандартів, будівельних норм і правил, під час виконання підготовчих і будівельних робіт на об'єктах будівництва, відповідно до статті 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» покладено на відповідні органи державного архітектурно-будівельного контролю. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2011 № 553 затверджено Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, який визначає процедуру здійснення заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил та ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з будівництвом об'єкта архітектури, який за складністю архітектурно-будівельного рішення та (або) інженерного обладнання належить до IV і V категорії складності [3].

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 року № 2780-XII, державний контроль у сфері містобудування здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю, органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими на це державними органами [4].

Згідно дослідженням Юрченка Є.О., який систематизував та виділив низку проблем державного контролю у сфері містобудування в Україні, основними проблемами виступають: погіршення стану навколишнього середовища, впровадження новітніх технологій будівництва та виробництва будівельних матеріалів, недостатнє визнання українських фахівців з будівництва провідними країнами світу. Внутрішніми проблемами є: організаційні проблеми (кадрові, внутрішньої комунікації, відсутність належної взаємодії з правоохоронними органами, низька мотивація кадрів у сфері містобудування), правові проблеми (недосконаліть чинного законодавства, наявність протиріч в нормативно-правових актах, відсутність адаптації технічних нормативно-правових актів до світових), ресурсні (матеріально-технічні) проблеми (неналежний рівень

фінансового забезпечення органів, які опікуються містобудівною діяльністю); проблеми економічного характеру: недостатні темпи розвитку реального сектору економіки, наявність корупції, висока відсоткова ставка по кредитах, дисбаланс у визначенні зовнішньоекономічному векторі державної політики, відсутність стратегії розвитку містобудування на національному рівні [5, с. 2-3].

Як зазначає Лисенко В.В. сучасні тенденції та напрями державного регулювання містобудівної діяльності залежить, перш за все, від потреб громадян країни – праці, побуту, їх відпочинку, однак треба також керуватися загальними характеристиками населеного пункту, а саме: його ландшафтно-рекреаційним станом, наявності приміщень, транспорту (зокрема муніципального), промислово-виробничих факторів (кількість промислових підприємств; кількість викидів в атмосферне повітря та водні об'єкти, що ними вчиняються, тощо); кількість правопорушень у сфері містобудування та екологічній сфері (їх виявлення та притягнення винних осіб до відповідальності) [1, с.151].

Отже, правове регулювання державного контролю у сфері містобудування реалізується в Україні, проте існують проблеми, які потрібно вирішувати в подальших наукових дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Лисенко В.В. Сучасні тенденції та пріоритетні напрямки державного та самоврядного контролю у сфері містобудівної діяльності. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2020 р., № 1 (69). С.150–160.

2. Процедура здійснення контролю у сфері містобудівної діяльності. URL: https://unba.org.ua/publications/print/4400-procedura-zdijsnennya-kontrolyu-u-sferi-mistobudivnoi-diyal-nosti.html.

3. Стосовно здійснення державного контролю за дотриманням законодавства у сфері містобудування та державними будівельними нормами. URL: https://www.minregion.gov.ua/gromadska-priymalnya/faq/stosovno-

zdiysnennya-derzhavnogo-kontrolyu-za-dotrimannyam-zakonodavstva-u-sferi-mistobuduvannya-ta-derzhavnimi-budivelnimi-normami/.

4. Про основи містобудування: Закон України від16 листопада 1992 року № 2780-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 52. Ст.683.

5. Юрченко Є. О. Актуальні проблеми державного контролю у сфері містобудівної діяльності в Україні. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Dutp_2012_2_35.

ЄСІМОВ Сергій,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ – ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Події, що відбуваються сьогодні, по-новому визначають актуальність досліджень такого феномену сучасного суспільства, як колабораціонізм. Кримінальний кодекс України у статті 111-1 «Колабораційна діяльність» визначив поняття «колабораційна діяльність» [1].

Колабораціонізм має суб'єкта, але на даний момент закономірності його дослідження ще не отримали закінченої форми, що чітко сформувалася. Закономірно постає питання, хто суб'єкт колабораційної діяльності, хто та що спонукає його нести загрозу в соціум, заради досягнення яких цілей йде на вчинення дій та чи осмислює він їх. Це ціла низка питань, що виникають у зв'язку з подіями, пов'язаними із збройною агресією Росії щодо України.

Як свідчить історія боротьба з колабораціонізмом – це війна без лінії фронту. Суб'єкт колабораційної діяльності може опинитися серед людей під виглядом пересічної людини будь-якого соціального рівня та будь-якої професії. Тоді виникає питання, чи існують ознаки, за якими можна виявити суб'єкта колабораційної діяльності визначити злочинні наміри, у підготовці злочину та у готовності здійснення. Такі відомості є необхідними для можливості вжити

необхідних заходів щодо запобігання наслідкам діяльності.

Останнім часом в Україні набувають розвитку напрями профілактики колаборaційної діяльності, але робота у дослідженні та розробці превентивних заходів поки не дає бажаних результатів. Це пов'язано з недостатнім теоретичним обґрунтуванням моделей колаборaційної поведінки.

Не можна виключати відсутність апробованих технологій профілактики та запобігання колаборaційної діяльності, а також точного визначення самого предмета колаборaціонізму. Існує ціла плеяда вчених країн Європейського Союзу, які досліджують умови та фактори формування колаборaційних проявів на основі різних концептуальних підстав. Ряд вчених вважає, що ідейні підстави колаборaційної діяльності закладені у самій культурі та її протиріччях, бачать джерелом колаборaційних проявів у самій людині [2; 3; 4].

На даному етапі розвитку суспільства профілактика колаборaційної діяльності здійснюється в основному на рівні юридичних і силових методів, необхідність яких очевидна. Але вони не можуть замінити психопрофілактичні методи. Ефективна психопрофілактична протидія має спиратися на дослідженні закономірностей становлення та розвитку суб'єкта колаборaційної діяльності. Особлива увага має бути приділена виробленню соціально-психологічного інструментарію у можливості ідентифікації суб'єкта колаборaційної діяльності, а також його протиправних намірів.

Теоретичною основою таких досліджень можуть бути матеріали наукових семінарів та конференцій, праці українських та зарубіжних учених, які розробляють проблематику феномену «колаборaціонізм», особливостей колаборaційної діяльності, структури та особистісних особливостей суб'єкта колаборaційної діяльності.

Стає необхідним дослідити умови формування особистості, яка схильна до колаборaційної діяльності. Формування особистості колаборaціоніста його соціально-психологічного типу відбувається на трьох рівнях: перший, зовнішнього соціально-культурного середовища (релігія, освіта, демографія тощо); другий, внутрішніх неусвідомлюваних механізмів особистісного

розвитку (психологічна динаміка спілкування та поведінки); третій, зовнішнього впливу та внутрішньої схильності до формування колабораційної спрямованості діяльності (усвідомлювані мотиви).

Можна виділити три групи соціально-психологічних передумов становлення особистості схильної до колабораційної діяльності: соціально-психологічні особливості макросередовища (демографія, освіта, релігія, національна приналежність та інше); індивідуально-особистісні особливості (психологічна динаміка поведінки та спілкування, психологічні захисти); схильності індивіда до колабораційної діяльності.

Усвідомлювані мотиви та цінності. Виявити універсальний мотив чи причини, у яких особа відкидає морально-моральні цінності і стає на шлях колабораціоналізму складно. Особа колабораціоніста привертає увагу дослідників. Є роботи європейських вчених та концепції, які основною метою вбачають виділення психологічних типів особистості суб'єктів колабораційної діяльності. Існують роботи, присвячені властивій людині схильності до агресивності та руйнування. Зустрічаються роботи, які формують психологічні моделі суб'єктів колабораційної діяльності.

Виявити універсальний мотив чи чинник, внаслідок яких особа відкидає моральні цінності і стає на шлях колабораціоналізму складно. Вирішення проблем визначення та запобігання протиправним діям багато в чому залежить від спектру наукових методик, що охоплюють різні галузі людських знань.

Якщо розглядати існуючі ідеї щодо виділення психологічних типів особистості, схильної до колабораціоналізму то її притаманні: протистояння окремої особи групі, конфесії чи ідеї; існування поза часом: між минулим, сьогоденням та майбутнім; егоцентризм на індивідуальному та груповому рівнях; чітке розподілення всіх на «поганих» і «хороших», розмежування добра та зла; підвищене уявлення про свої заслуг перед богом, людьми, зведення у герої прихильників, котрі віддали життя у боротьбі; захист релігійних переконань, жорстка реакція на прояви посягань на почуття та світогляд; прагнення зруйнувати все стороннє для захисту священних цінностей; формування образу

підступного та безстрашного ворога; відсутність розуміння абсолютної цінності людського життя;; впевненість у правомірності та моральності своїх дій; прагнення до суспільного розголосу здійснених дій.

Окремі дослідники виділяють такі психологічні моделі особистості схильної до колабораційної діяльності: фанатик, який у діяльності керується релігійними, ідеологічними та політичними переконаннями. Така особа щиро вважає, що її дії, незалежно від конкретних результатів, є корисною для суспільства. Це така людина, у якої сфера свідомості звужена, тому вона здатна зробити все, що завгодно.

Колабораціоніст, це такий тип особистості, для якої з якихось причин неможливе досягнення життєво важливих цілей, що породжує почуття, що неминуче призводить до колабораційних дій. Тоді його свідомість грає роль інструменту раціоналізації дій, тобто у доборі приводів їхнього виправдання.

В окремих випадках людина схильна до колабораційної діяльності характеризується як така особистість, яка схильна до жорстокого поводження, оскільки виросла в соціальній ізоляції, з дефіцитом добрих відносин. Зазначені факти призводять до формування особистості з антисоціальними нахилами.

Можна відзначити, що в особи, схильної до колабораційної діяльності, формуються специфічні морально-психологічні та духовно-моральні цінності, характерні виключно для неї. Вони призводять до особливого стилю поведінки, що характеризується нетерпимістю до чужих поглядів, непримиренністю протистояння до певного режиму, групи, нації, конфесії чи ідеї. Такій особистості притаманні якості: витриманість, дисциплінованість, конспіративність, послух.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Stanley Hoffmann. Collaborationism in France during World War II The Journal of Modern History Vol. 40, No. 3 (Sep., 1968), pp. 375-395 (21 pages) Published By: The

University of Chicago Press. URL. https://www.jstor.org/stable/1878146

3. Dongyoun Hwang. Wartime collaboration in question: an examination of the postwar trials of the Chinese collaborators. URL. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14623940420003269l4?journalCode=riac20

4. State-political and people's collaborationism in Europe in the Second World War period. January 2020 E3S Web of Conferences 210(3):16006/ Follow journal. URL.https://www.researchgate.net/publication/347347388_State-political_and_ people's_ collaborationism_in_Europe_in_the_Second_World_War_period

КОВАЛЕНКО Марина,
студентка 315 групи, факультету №4, Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ЄВЕНКО Дмитро,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ХОДІ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розв’язання Російською Федерацією повномасштабної війни проти України 24 лютого 2022 року змінило багато сталих підходів до виконання обов’язків працівниками Національної поліції України своїх функціональних обов’язків. Адже на сьогодні поліцейські, окрім звичайних (повсякденних) умов несення служби, досить часто стикаються з надзвичайними умовами воєнного стану. Особливість цих умов у тому, що вони напряму пов’язані із військовою агресією, як збройних сил РФ, так і їхніх прислужників, незаконних збройних формувань так званих «ДНР» та «ЛНР». Адже умови воєнного стану охоплюють не тільки явища соціального характеру, проте і ті, що напряму пов’язані із війною, тобто з

ворогом, який має на меті не тільки дестабілізувати обстановку, але і просто кажучи вбивати людей. За таких умов суттєво порушується звичайний ритм життя населення окремих районів або міст, особливо тих, які напряму стикаються з місцем ведення бойових дій, або знаходяться поряд з ними. Також дестабілізація ситуації може бути викликана і ракетними обстрілами з великої відстані по населених пунктах, які знаходяться в глибокому тилу України. Отже загроза життю і здоров'ю багатьох людей, спроможна спричинити велику матеріальну шкоду, дезорганізувати роботу державних установ, транспорту, зв'язку, загострити соціальну напругу в населеному пункті, а отак сприяти як зростанню рівня злочинності, що не минуче буде використане ворогом України з метою саме дестабілізації та сіяння панічних настроїв серед мирного населення.

В умовах екстремальності та психологічної напруженості така ситуація може тягнути для працівників Національної поліції України такі негативні наслідки, як поранення а інколи і загибель, особливо, якщо приходиться мати справу із правопорушеннями під час забезпечення громадського порядку в умовах ракетно-артилерійських, і ведення звичайного стрілецького бою.

У зв'язку з цим постає нагальна необхідність підтримання на високому рівні саме показників екстремальної підготовленості.

Отак на нашу думку загальна екстремальна підготовленість працівника поліції складається із двох самостійних, незалежних, але, водночас, взаємопов'язаних показників: морально-психологічна підготовленість; професійно-психологічна підготовленість.

Морально-психологічна підготовленість є одним із найвищих показників екстремальної підготовленості працівника, який, зокрема, забезпечує його високоморальну поведінку при зіткненні з будь якими труднощами службової діяльності.

Стан морально-психологічної підготовленості передбачає вірність моральним цінностям суспільства, повагу до прав і свобод громадян, суворе дотримання вимог присяги, статутів і законів.

Основою морально-психологічної підготовленості є морально-психологічна

стійкість – моральні якості працівника, його моральні погляди, переконання, самосвідомість, ціннісні орієнтації, внутрішні моральні норми поведінки (почуття обов'язку, честь, гідність, відповідальність, порядність, солідарність, взаємовиручка і т.п.) та інші особистісно-психологічні якості, які обумовлюють поведінкову стійкість працівника в екстремальних умовах, дозволяють долати шкідливі прояви тривоги, побоювання, страху та проявляти професійну майстерність.

Професійно-психологічна підготовленість – це спеціально розвинена здатність працівника зберігати оптимальні параметри психічної діяльності, що забезпечує успішне вирішення професійних завдань в екстремальних ситуаціях.

Професійно-психологічна стійкість працівника виражається в професійних здібностях працівника, його придатності до служби та стійкості всіх складових його психічної діяльності. Особливо це стосується діяльності поліції під час здійснення охорони громадського порядку саме в умовах воєнного стану, та виконання задач, які вирішуються в ситуації паніки та розгубленості мирного населення в певному місці .

До числа загальних задач, які вирішуються при несенні служби в умовах воєнного стану можна виділити наступні: ознайомлення із загальною ситуацією; можливість попередніх зачисток від дестабілізуючого елементу перед початком поліцейських заходів, які відбуваються за півтори, дві години до початку масових заходів працівники поліції; установлення контакту з населенням і домовленість з ним про співпрацю і підтримку в необхідних випадках, наприклад під час передачі в поліцію правопорушників, панікерів а можливо і диверсантів; попередження доставляння на об'єкт що охороняється зброї, вибухових речовин, горючих і отруйних субстанцій, наркотиків, важких предметів і каміння; попередження проникнення на територію або приміщення заборонених предметів, осіб із тваринами тощо; контроль і підтримка порядку на прилеглий території і суміжних приміщеннях.

У деяких випадках зачистка об'єкту може бути проведена за добу до початку заходів, але в цьому випадку після закінчення зачистки на об'єкті

повинна залишитись охорона.

У разі виникнення дестабілізуючих правопорушень та групових порушень громадського порядку необхідно: негайно заблокувати місце події, примусити учасників припинити правопорушення, попередити про відповідальність за їх вчинення та можливість застосування сили та спеціальних засобів, а в разі невиконання вимог - застосувати спеціальні засоби; дотримуватися заходів особистої безпеки, виявляти обережність і пересторогу, враховувати можливу негативну реакцію присутніх громадян, щоб своїми діями не викликати ускладнення обстановки; ретельно документувати протиправні дії, фіксувати обличчя правопорушників, та негайно, в спеціальній кімнаті із застосуванням оргтехніки роздруковувати фото правопорушників, які необхідно розповсюдити серед місцевих правоохоронних органів для організації затримання поза межами місця масових заходів [1, с.614-615]. При цьому, у співробітників поліції часто виникає необхідність застосовувати спеціальні засоби фізичного адміністративного впливу, таких, як гумові кийки, сльозоточиві речовини дратівливої дії в аерозольних упаковках, кайданки (металеві браслети), прийоми рукопашного бою, а в умовах воєнного стану і зброї на ураження (ст. 46 Закону України Про Національну поліцію). Але, у кожному конкретному випадку є певні правила їх застосування, адже кожне затримання правопорушника повинно бути обґрунтоване і не суперечити закону. Так, згідно до Закону України Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану поліцейський, який виконує службові обов’язки в цивільному одязі, зобов’язаний завжди мати при собі спеціальний жетон, крім випадків, коли його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення

повноважень поліції під час дії воєнного стану [2].

Згідно до ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» гумовий кийок завжди потрібно застосовувати, коли вичерпані всі можливі заходи профілактичного впливу на правопорушника і під час припинення протиправного діяння. Гумовий кийок застосовується по кінцівках з силою достатньою для припинення протиправного діяння. Забороняється застосовувати гумовий кийок по голові, шиї, ключиці, животі, статевих та інших життєво важливих органах, а також до жінок з явними ознаками вагітності, осіб літнього віку, інвалідів з вираженими ознаками інвалідності, також неповнолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, опору, що загрожує життю, здоров'ю оточуючих, співробітників поліції або збройного нападу чи збройного опору.

Те ж саме закон вимагає від правоохоронців під час застосування сльозоточивих речовин дратівливої дії в аерозольних упаковках. Особливої уваги закон приділяє застосуванню наручників (металевих браслетів). Адже, кайданки є спеціальним засобом пасивного впливу на правопорушника. Отак, вони застосовуються коли вичерпані заходи профілактичного впливу і під час припинення протиправного діяння адже є остаточним елементом припинення правопорушення. Кайданки використовуються як засіб часткового позбавлення особи свободи тілесного руху. Як правило, кайданки застосовуються при вчиненні правопорушником злісної непокори законному розпорядженню або вимозі співробітника поліції тощо і для фізичного затримання.

Забороняється застосовувати кайданки до жінок з явними ознаками вагітності, осіб літнього віку, інвалідів з явними ознаками інвалідності, також неповнолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, опору, що загрожує життю, здоров'ю оточуючих, співробітників міліції або збройного нападу чи збройного опору.

Забороняється надмірно затискати кайданки на руках затримуваних осіб. Фіксація замків перевіряється кожні 2 години, а в осінньо-зимовий період - кожні 30 хвилин.

Згідно до ст. 44 Закону України Про Національну поліцію, прийоми рукопашного бою та використання зброї на ураження, є одними із самих небезпечних і ефективних засобів припинення правопорушення та затримання в умовах воєнного стану. Інколи прийняття рішення співробітниками поліції стосовно застосування прийомів рукопашного бою виникають спонтанно, та мають морально-психологічне забарвлення викликане екстремальними умовами правопорушення. Отак застосовувати цей метод можна тільки ретельно зваживши всі обставини.

Підсумовуючи тему, слід зазначити, що прояви масового порушення громадського порядку під час воєнного стану дуже часто характеризуються тим, що у якості правопорушників виступають раніше добропорядні громадяни, які не відноситься до кримінального контингенту. В даному випадку, багато затриманих здійснюють протиправну діяльність вперше, отак потрібно дуже ретельно визначати засоби та методи їх затримання і припинення ними правопорушень.

Список використаних джерел

1. Лапчук В.С. Психологічне забезпечення охорони громадського порядку під час проведення спортивних заходів /В.С. Лапчук/ Проблеми сучасної психології. - №8, - 2010, - С.611-620.

2. Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text

КОЛОМИЕЦЬ Дмитро,
здобувач вищої освіти ІІ курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МАКСИМОВА Маргарита,
викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

При широкому розумінні адміністративного процесу неможливе розмежування процесуальних та матеріальних адміністративних правовідносин. До того ж, виконання адміністрацією своїх повноважень позасудовим шляхом – це не процесуальні відносини.

Питання співвідношення матеріального та процесуального права є принциповим питанням правознавства, оскільки це методологічне та загальне питання. Згадаймо В. І. Леніна: «Хто береться за приватні питання без попереднього вирішення спільних, той неминуче буде на кожному кроці несвідомо для себе натикатися на ці спільні питання. А натикатися сліпо на них у кожному окремому випадку означає прирікати свою політику на гірші хитання та безпринципність».

В області адміністративного процесу ми все ще стикаємося з масою приватного, не будучи досить теоретично підготовленими в осмисленні загального [1].

Відкриття поділу права на матеріальне та процесуальне належить німецькому вченому О. Бюлову і зроблено воно у його «Вченні», У якому він сформулював процес як юридичне ставлення між сторонами та судом.

Це не означає, що процесуальне право до Бюлова був (будь-яке право, зокрема і процесуальне, у різних формах існує об'єктивно, незалежно від нашої

волі), але осмислення цього явища вперше було дано їм. Проте, розуміючи необхідність такої різниці, ми найчастіше у матеріальних кодексах знаходимо процесуальні норми, а норми процесуальних кодексів називаємо матеріальним правом [2].

При розробці поняття радянські вчені підходили до адміністративного процесу з прагненням забезпечити законність у діяльності органів державного управління шляхом впорядкування законом їх владних дій та процедури цих дій за взаємовідносин влади з громадянином.

Тому А. Є. Луньов наголошував, що під адміністративним процесом слід розуміти порядок діяльності всіх органів державного управління здійснення їх компетенції, порядок вирішення всіх справ, що виникають у процесі управління, а також застосування норм матеріального адміністративного права [3].

Він писав, зокрема: «Все це широке коло питань, що мають важливе значення у подальшому поліпшенні роботи органів державного управління, входить у поняття адміністративного процесу».

Особливості власне адміністративного процесу є четвертою ознакою його самостійність. Це – можливість та усного та письмового ведення справи, вирішення справи за відсутності позивача та відповідача, відсутність багатьох жорстких правил цивільного і кримінальних процесів, тобто спрощена процедура, часто інша оплата процесу, інші принципи процесу [4].

Критерієм адміністративного процесу, що відрізняє його від інших видів процесу та процедур, є те, що він діє у сфері владних правовідносин, тобто тоді, коли однією з тих, хто шукає тлумачення права на свою користь сторін є орган державного управління чи посадова особа.

У цьому сенсі адміністративний процес ширше всіх видів процесу, включає і кримінальний – як суперечка, характерний для владних правовідносин, але зовсім не може охопити або сам поглинатися цивільним процесом, де обидві сторони суперечки не мають владних повноважень.

З публічного характеру адміністративно-процесуальних відносин випливають такі особливості, що виділяють адміністративний процес із інших

видів процесу. Варто було б очікувати, що подібні публічно-правові суперечки будуть вирішуватися набагато чіткіше. більш складною процедурою, ніж приватноправові суперечки у цивільному процесі. Проте історія розвитку адміністративного процесу каже про зворотне.

Отже, адміністративний процес є видом юридичного процесу, діяльністю суб'єктів права щодо здійснення правового регулювання суспільних відносин та реалізації норм права, а процедура як частина адміністративного процесу є врегульованою положеннями адміністративно-процесуального законодавства, не пов'язана з розглядом спорів або застосуванням примусових заходів правозастосовної діяльності щодо порядку підготовки і прийняття рішень органів виконавчої влади [4].

Перспективним напрямом подальших наукових розробок є дослідження, спрямовані на вдосконалення практичного застосування адміністративних процедур, розробку та прийняття окремого нормативно-правового акту про адміністративні процедури в Україні.

Список використаних джерел

1. Котенко, В. М. Особливості реалізації процесуальних прав і законних інтересів сторін в адміністративному процесі на стадії підготовчого провадження. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ 1 (2010): 153-160.

2. Джафарова, М. В. Щодо питання розуміння адміністративного провадження як частини адміністративного процесу. Молодий вчений 12 (2016): 571-574.

3. Лисенко, Юлія Олександрівна. Представництво в адміністративному процесі. Автореферат дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Запоріжжя: Запорізький національний університет (2018).

4. Галіцина, Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. Форум права 4 (2010): 163-177.

КОЛОМІЄЦЬ Володимир,
аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ

ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ ЯК ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

На сьогоднішній день проблема порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами є актуальною та достатньо дискусійною. Особливу увагу в контексті вказаного кримінального правопорушення необхідно приділяти встановленню важливих для криміналістики елементів, одним із яких є транспортний засіб як предмет суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 286 Кримінального кодексу України.

Відтак, вчені вірно вказують, що «предмет порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами є специфічним та цікавим для побудови криміналістичної характеристики цього делікту. Так, примітка до ст. 286 КК України визначає, що під транспортними засобами в цій статті та статтях 286-1, 287, 289 і 290 слід розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби» [1]. «Ще одне нормативне визначення цього поняття наведене у Правилах дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. Транспортний засіб – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів» [2]. «Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси і транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт; мотоцикл – двоколісний механічний транспортний засіб з боковим причепом або без нього, що має двигун з робочим об’ємом 50

куб. см і більше. До мотоциклів прирівнюються моторолери, мотоколяски, триколісні та інші механічні транспортні засоби, дозволена максимальна маса яких не перевищує 400 кг; легковий автомобіль – автомобіль з кількістю місць для сидіння не більше дев'яти, з місцем водія включно, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів та їх багажу із забезпеченням необхідного комфорту та безпеки; вантажний автомобіль – автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення вантажів; рейковий транспортний засіб – трамвай та платформи із спеціальним обладнанням, що рухаються трамвайними коліями. Серед усіх різновидів транспортних засобів, ПДД виділяють механічні транспортні засоби – транспортний засіб, що приводиться в рух за допомогою двигуна. Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт» [11]. Отже, із наведеного очевидною є наявність об'єднуючої ознаки, якою є можливість приведення транспортного засобу в рух за допомоги механістичного впливу на його агрегати.

В.А. Мисливий «до суттєвих ознак транспортного засобу як предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України відносить: 1) сертифікованість як продукту промислового виробництва; 2) наявність ідентифікаційних номерів вузлів та агрегатів; 3) обов'язковість державної реєстрації й обліку; 4) самохідність, що забезпечена наявністю двигуна; 5) визначену енергетичну потужність; 6) відповідність технічним умовам, нормам і стандартам; 7) експлуатаційну функціональність; 8) придатність до перевезень людей, вантажів або виконання спеціальних робіт; 9) наявність реєстраційних документів і номерних знаків; 10) придатність до експлуатації у сфері дорожнього руху; 11) віднесення до джерел підвищеної небезпеки; 12) неповну підконтрольність людині в процесі експлуатації; 13) здатність у разі порушення експлуатації завдавати шкоди здоров'ю і життю людини» [3, с. 192]. В нормативно-правових актах наявні чіткі вимоги до транспортних засобів, які мають відповідні ліцензії та сертифікати, у зв'язку із чим допущені до ринку як

продукт промислового виробництва. До цього ж, варто звернути увагу на те, що передбачено і вимоги до осіб, які керують транспортними засобами (із їх конкретизацією відповідно до виду ТЗ). Очевидним є те, що більша частина розглядуваного виду кримінальних правопорушень вчиняється водіями категорії В, що обумовлено популярністю автомобільного транспорту на споживчому ринку. При цьому мототехніка також є достатньо розповсюдженим джерелом підвищеної небезпеки, однак, як свідчить судова статистика та практика, водії мототранспорту значно рідше керують ним у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, що, на наш погляд, можна пояснити потенційно підвищеним рівнем небезпеки такого діяння, що усвідомлюється водіями.

Таким чином, *транспортний засіб як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України має такі ознаки як*: 1) наявність державної реєстрації та відповідного сертифікату відповідності продукту промислового виробництва; 2) наявність відповідних ідентифікаційних знаків на частинах та деталях транспортного засобу; 3) відповідність заявленим виробником технічним характеристикам та стандартам; 4) відповідний технічний стан, який вбачає можливість транспортного засобу здійснювати заявлені виробником функції; 5) віднесення до джерел підвищеної небезпеки.

Список використаних джерел

1. Коваленко В.В. Предмет та обстановка як елементи криміналістичної характеристики порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/69-_Kovalenko-2.pdf

2. Про правила дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text

3. Мисливий В. А. Транспортний засіб як предмет злочинів проти безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту. *Право і суспільство*. № 5/2018. С. 188-194.

КРИСЬКО Вікторія,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МАКСИМОВА Маргарита,
Викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Адміністративно-правове забезпечення є досить складною діяльністю, що охоплює багато гілок суспільних відносин. Питання гендерної рівності з кожним роком набирає лише значних обертів та стає постійною темою для обговорення у суспільстві не лише на науковому рівні, але й на звичайному, побутовому. Кожен із нас зустрічався із проблемою гендерної нерівності, що супроводжувалося постійними розмовами про те, що дозволено чоловікові, а що жінкам. Проблематика забезпечення гендерної рівності знайшла своє відображення у роботах таких вітчизняних вчених, як О.Р. Дашковська, А.П. Заєць, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, Т.М. Мельник, Н.М. Оніщенко, О.М. Руднєва, Г.О. Христова, М.В. Цвік та ін.

Н.В. Аніщук пояснює, що гендер – один із базових моментів соціальної стратифікації (соціальна стратифікація – факт соціальної нерівності у суспільстві, його розшарування, із чого виводиться соціальна структура суспільства). Поняття гендеру слід розглядати як складний соціокультурний процес у суспільстві. Це поняття розкриває соціально-рольовий статус особистості, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, а також сімейні ролі та репродуктивну поведінку [1, с. 16].

Згідно закону громадяни України однаковими між собою, не мають певного обмеження прав і свобод та є рівними перед державою. Не мають обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану тощо. Однак існує дисбаланс участі певних прошарків нашого суспільства в громадському житті.

Якщо говорити про події за останні роки, то неабияким фактором змін у суспільстві вистає епідемія COVID – 19, що супроводжувалося жорстоким карантином і потягнуло певні наслідки – зростання економічної кризи, що і без того було у критичному становищі. Тому 2019-2022 роки стали визначальними у тому, що суспільство почало помічати ті проблеми, які до даного періоду вважали несуттєвими. Проте, разом із питанням гендерної нерівності, активно почали обговорюватися як такі теми, як: майбутнє праці, інклюзивності, охорони навколишнього середовища та інші.

Норми адміністративного права, на відміну від інших форм реалізації, має публічно-владний характер і реалізується згідно закону. Застосування проявляється в діяльності органів публічної влади, посадових осіб, які мають юридичне значення, і зіставлення його під адміністративну норму.

У результаті застосування норми адміністративного права виникають, змінюються або припиняються відповідні адміністративно-правові відносини.

Як справедливо зазначає Голуб О.А., регулювання гендерних відносин повинно мати ознаки стабільності, здійснюватися на основі єдиних політичних та правових орієнтирів. У свою чергу, відсутність адекватного правового регулювання гендерних відносин, як фундаментальних, у подальшому може призвести до негативних наслідків та відкритого протистояння статей у суспільно-політичному житті. Адже гендерна проблематика зачіпає більшість сфери життя людини [2, с.94].

Категорія рівності у правовій площині передбачає рівну міру прав і обов’язків у всіх громадян, однаковий для усіх простір соціальної свободи. Поняття правової рівності містить також однаковий ступінь відповідальності осіб перед законом, що виключає їхні фактичні відмінності в соціальному стані,

матеріальному стані тощо. Принцип формально-юридичної рівності виключає будь-які не обумовлені законом переваги, прерогативи, привілеї учасників правових конфліктів та судових розглядів [3, с. 295].

Адміністративно-правове забезпечення гендерної рівності виражається таким чином:

· попередження протиправного діяння на права та свободи громадян

· не допускання порушення громадянами прав свобод і законних інтересів третіх осіб;

· присікання порушення прав, свобод і публічних інтересів осіб;

· прийняття всіх передбачених заходів щодо поновлення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб;

· забезпечення притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності

Особливостями методів адміністративно-правового управління є таке:

- реалізуються у процесі державного управління;

- виражають вплив суб'єктів управління на об'єкти

- становлять зміст цього впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт (індивідуальний чи колективний);

- в них завжди міститься керівна воля держави. Вони і є державно-владними приписами органів управління

- використовуються суб'єктами державного управління як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції. Це означає, що юридична сила методів завжди знаходиться в межах повноважень того органу. який їх використовує. [4]

Адміністративно-правова практика дає на це питання позитивну відповідь. Дійсно, реалізація адміністративно-правових норм шляхом додержання (що виступає різновидом виконання цих норм) відбувається поза адміністративними правовідносинами. Адже такий варіант реалізації норм є пасивна поведінка суб’єкта адміністративного права, що не допускає порушень приписів відповідних норм, і тому ця поведінка не потребує взаємодії з іншими суб’єктами.[5]

Отож, проаналізувавши вищевикладений нами матеріал, можна стверджувати, що гендерна рівність є запорукою та першоосновою досягнення поставлених перед державою демократичних та ліберальних цінностей, що супроводжуватиметься успішним розвитком країни у майбутньому. Разом із ситуацією сьогодення, про нагальні теми почали говорити частіше, а також помічати їх, тому цілком справедливим буде твердження, що ми знаходимося на вірному шляху. Адміністративно-правове регулювання проводить профілактичні заходи та попереджає про відповідальність за порушення прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Аніщук Н.В. Гендерне насильство у правовому житті України: монографія / Н.В. Аніщук. – Одеса: Юридична література, 2007. – 232 с.

2. Голуб О. А. Гендерна рівність як складова розвитку соціальної держави / О. А. Голуб // Держава і право. Серія : Юридичні науки. - 2018. - Вип. 79. - С. 89-96.

3. Філософія права: словник / В.А. Бачинін, В.С.Журавський, М.І. Панов. – К.: Ін Юре, 2003. – 408 с.

4. Навчальний посібник Адміністративне право / В.В.Баштаник, І.Д.Шумляєва. - 2018 с.73-74

5. Кругова С.С. Види конституційних гарантій забезпечення рівності прав і свобод жінок та чоловіків: аналіз класифікації та змісту гарантій. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 54–57.

МАРТИНЕНКО Денис,
аспірант Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
науковий керівник: ІВАНОВСЬКА Алла,
кандидат юридичних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права Імені Леоніда Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» введено режим воєнного стану у зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації проти України [1]. Внаслідок затяжного характеру воєнних дій такий стан декілька раз подовжувався. В останній раз Указом Президента України від 7 листопада 2022 року воєнний стан продовжено з 05 години 30 хвилин 21 листопада 2022 року строком на 90 діб [2]. Незважаючи на особливості здійснення повноважень органами публічного урядування та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, впровадження низки обмежень щодо реалізації прав громадян (запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів тощо), відкритість та прозорість публічного урядування, постійний діалог між державними інституціями та інституціями громадянського суспільства є необхідною умовою сталого функціонування держави в таких умовах.

Повномасштабна агресія Російської Федерації навпаки каталізувала міцну та злагоджену взаємодію між органами публічної влади, військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування. Проте недосконаліть законодавства у сфері публічного урядування, розрив між законотворчим процесом та правозастосуванням внаслідок швидкомінливих обставин воєнного стану потребують конкретизації особливостей реалізації принципу транспарентності в умовах воєнного стану. Основною рамкою транспарентності

є повноцінне забезпечення конституційності та легітимності публічного управління на умовах громадянського суспільства.

Особливостями режиму воєнного стану є те, що низка нормотворчих процедур реалізується у спрощеному порядку, достатньо широкими повноваженнями наділяються військові адміністрації. При цьому, громадянська активність має низку обмежень. Зокрема, не можна проводити мітинги, блокування органів публічної влади. Але можуть бути застосовані інші засоби донесення думки громадськості до органів публічного урядування: широкий розголос негативного ставлення до певних рішень таких органів у засобах масової інформації, соціальних мережах; експертні обговорення та публікації у засобах масової інформації. В умовах воєнного стану адміністративно-правове забезпечення реалізації принципу транспарентності повинно базуватися на залученні громадськості до оцінки ефективності комунікації військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, центральних органів виконавчої влади з громадськістю; позбавленні рудиментарних норм, що не відповідають воєнним реаліям та створюють бюрократичні бар'єри у сфері публічного адміністрування; впровадженні електронних інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз законодавства дозволяє визначити наступні напрями удосконалення реалізації принципу транспарентності в умовах воєнного стану: впровадження системи громадського моніторингу діяльності органів публічного управління в умовах воєнного стану; усунення зайвих бюрократичних процедур у сфері надання адміністративних послуг; цифровізацію процесів законотворення, правозастосування та публічного адміністрування; реалізацію транспарентності у діяльності органів публічного адміністрування з врахуванням обмежень правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL : https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397

2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 7 листопада 2022 року № 757/2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2738-20#Text

МИГАЛАТІЙ Артем,
студент ІІІ курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
науковий керівник: ПОЛЯРУШ Світлана,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

СПЕЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ-ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ

Питання про визначення спеціального статусу осіб, які проходять військову службу, у адміністративно-деліктному праві та процесі є актуальним та дискусійним, особливо у розрізі тих подій, що зараз відбуваються в України. Хоч, на даний момент в адміністративному-деліктному праві і визначено статус військовослужбовців, до яких відносяться і військовослужбовці строкової служби, а також мобілізовані Територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки Збройних Сил України і військовослужбовці Сил територіальної оборони, проте швидке збільшення чисельності особового складу Збройних Сил України призвело до того, що на даний момент певна частина військовослужбовців не ознайомлена зі своїм статусом у сфері адміністративного-деліктного права, а також з відповідальністю, яку несуть такі особи за вчинення адміністративних правопорушень, передусім, передбачених

главою 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Для визначення правового статусу осіб, які проходять військову службу, у адміністративному праві, необхідно виокремити поняття спеціального суб'єкта та законодавчо закріплене поняття військовослужбовця. Хоча, у теорії деліктного права і зазначається науковцями, що спеціальні суб'єкти відрізняються від загальних тим, що під час кваліфікації таких правопорушень, суб'єкт мав певні специфічні ознаки, що можуть бути пов'язані із наданням йому/їй спеціальних прав, ліцензій та дозволів, чи виконання завдань/доручень під час проходження служби. Військова служба не є виключенням. Такими виключними ознаками є:

- Громадянство. Виключно громадянам України надано право та обов'язок проходити військову службу у Збройних Силах України та інших воєнізованих формуваннях, що діють відповідно до законів України;
- Вік. Військовослужбовцем може стати лише особа, що досягла 18 років. В даному випадку існує виключення, що 17-річна особа може стати військовослужбовцем у випадку навчання у закладі вищої освіти, що підпорядковується Міністерству оборони України та входить до складу Збройних Сил України, або іншому підрозділу, що забезпечує національну безпеку, оборону та правопорядок на території України;
- Складання присяги на вірність Народу України;
- Наявність спеціального військового звання та зайняття відповідної посади;
- Інші ознаки [3].

Окрім того, вчинення адміністративних проступків, що передбачені главою 13-Б, в більшій мірі і не несе значної суспільної шкоди, але, тим не менш, негативно впливає на морально-психологічний стан підрозділу, що в свою чергу може призвести до падіння боєздатності підрозділу, а відповідно призведе до неспроможності виконати поставлене завдання. Крім того, вчинення таких правопорушень дискредитує Збройні Сили України, та інші воєнізовані формування, що визначені Законами України в очах мирного населення,

громадян України, а також іноземних громадян. Тому, на нашу думку, є необхідним окреслити статус військовослужбовців, як спеціальних суб'єктів адміністративного-деліктного права [1]. У статті 15 КУпАП зазначено, в яких випадках військовослужбовці будуть нести відповідальність на загальних підставах. Крім вказаних випадків, такі правопорушення передбачені главою 13-Б КУпАП, а саме, військові адміністративні правопорушення. Виключенням є ті правопорушення, за які передбачена дисциплінарна відповідальність, відповідно до Дисциплінарного Статуту Збройних Сил України у пп. 45-47 [2].

Адміністративно-правовий статус військовослужбовців зумовлює особливості щодо притягнення їх до юридичної відповідальності, оскільки головною умовою притягнення такої особи до відповідальності за вчинення військового адміністративного проступку є вирізнення такої особи як представника військового формування, який наділений додатковими правами та обов'язками, що пов'язані із виконанням військової служби, посадових обов'язків, що передбачені відповідними нормативними актами. За статтею 15 КУпАП, до військовослужбовців не можуть застосовуватись такі заходи примусу, як: громадські та виправні роботи, адміністративний арешт. Водночас, до військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, та/або інших визначених Законами України воєнізованих формувань при порушенні ними правил дорожнього руху під час виконання завдань, не застосовується такий вид санкцій як штраф. У таких випадках матеріали про вчинення правопорушення передаються відповідним органам для визначення дисциплінарної відповідальності згідно п. 48 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України [2].

Щодо осіб, які уповноважені накладати адміністративні стягнення за вчинення військових адміністративних проступків, до них відносяться крім органів, що забезпечують правопорядок, ще й уповноважені особи Військової служби правопорядку, в тому числі Військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку (ВСП) за порушення правил дорожнього руху під час виконання службового завдання, відповідно до статті 235^1 КУпАП.

Якщо вчинене правопорушення відноситься до таких, що передбачені Дисциплінарним статутом Збройних Сил, то таке стягнення накладає командир тієї особи, що вчинила таке правопорушення. Основною різницею між діяльністю ВСП та особами, що може накладати дисциплінарне стягнення, тобто командиром тієї особи, що вчинила таке діяння полягає у тому, що даний орган правопорядку може накладати адміністративні стягнення лише поза військовою частиною чи пунктом тимчасової дислокації на винну особу.

Таким чином нами були визначений правовий статус військовослужбовців у адміністративно-деліктному праві, санкції, що можуть застосовуватись за вчинення таких діянь, а також органи, що уповноважені накладати адміністративні стягнення.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 -212-24): Закон України від 07.12.1984 в ред. від 16.07.2022 р. №8073[1]-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 27.09.2022р.).

2. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text (дата звернення: 27.09.2022 р.).

3. Бородін І., Пасіка С. Правовий статус військовослужбовців в Україні. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE.* 2017. Volume 4, issue 1. С. 164-171; URL: https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-1/29.pdf (дата звернення 27.09.2022 р.).

НАРУБІН Данило,
курсант ІІ курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ЦУРКАЛЕНКО Дмитро,
старший викладач кафедри адміністративного права,процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ ТА ЗАОХОЧЕНЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Наразі в Україні реформуються майже всі сфери суспільного життя громадян. Даний процес обумовлений наявність старого та в деяких моментах неточного національного законодавства, яке не відповідає сучасним інтересам і потребам суспільства. Дані реформи також характерні для правоохоронної системи України, яка має бути вдосконалена шляхом визначення правового регулювання конкретних правоохоронних органів, формування їх організаційної структури, засад, форм і методів їх діяльності. Застосування дисциплінарних стягнень та заохочень до поліцейських – це пов’язані та доповнюючи одна одну частини загального інституту дисциплінарного провадження в Національній поліції України. Актуальність даного питання обумовлена специфікою предмета дисциплінарно-правових відносин, підстав їх виникнення та суб’єктного складу.

О.В. Кузьменко стверджує, що теорія адміністративно-юрисдикційної діяльності в органах Національної поліції поділяє адміністративні провадження за критерієм існування чи відсутності в них конфлікту на такі види: конфліктні й неконфліктні. Неконфліктні види адміністративних проваджень: дозвільне провадження, нормотворче провадження, контрольне провадження, реєстраційне провадження та атестаційне провадження. Конфліктними ж видами адміністративних проваджень є дисциплінарне провадження, провадження щодо

адміністративних деліктів і провадження щодо розгляду заяв та скарг [1, с. 226].

У зв'язку з цим варто вести мову про поділ адміністративних проваджень в залежності від конфлікту. Вирішення конфлікту у сфері реалізації публічних інтересів потребує уповноваженого органу та спеціальної форми (провадження). Такі види проваджень не є домінуючими у сфері діяльності публічної адміністрації. Основу їх функціонування становить реалізація публічних інтересів, яка виражається у вигляді вирішення індивідуальних справ безконфліктного характеру [1, с. 213].

До того ж О.В. Кузьменко підкреслює універсальність здійснення дисциплінарного провадження, адже воно може відбуватися як у конфліктній, так і в неконфліктній формі. Індивідуальна справа, розгляд якої почався за результатами виявлення дисциплінарного проступку, здійснюється у порядку розгляду дисциплінарного провадження, що має ознаки конфліктної форми (застосування дисциплінарного стягнення). Якщо ж підставою розгляду індивідуальної справи стала вимога реалізації публічного інтересу, то таке провадження здійснюється у неконфліктній формі (застосування заохочення) [1].

Н.В. Медведенко стверджує, що дисциплінарне провадження в Національній поліції – це регламентована нормативно-правовими актами діяльність уповноважених осіб органу Національної поліції України, у процесі якої встановлюються підстави й вирішуються питання про застосування передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу до поліцейських, державних службовців та інших співробітників Національної поліції України. Доречно зазначити, що Н.В. Медведенко під заходами дисциплінарного впливу вбачає застосування заходів стягнення, заохочення, а також інших заходів виховного впливу (виховна бесіда, осуд, похвала, преміювання тощо) [2, с. 211].

Дисциплінарним статутом Національної поліції України встановлена дисциплінарна відповідальність за порушення службової дисципліни будь-яким поліцейським, незалежно від займаної посади. Аналіз положень даного нормативно-правового акта дає змогу визначити заохочення як засіб підтримання службової дисципліни поліцейського, який передбачає відзначення

його за успішне виконання своїх обов'язків і за інші заслуги перед державою й суспільством [3]. Заохочення – це важливий засіб виховання поліцейських і зміцнення їх службової дисципліни. Воно сприяє свідомому ставленню посадової особи до справи, розвитку ініціативи, сміливості й рішучості, мобілізує переборення труднощів. Заохочення кращих працівників позитивно впливає на службово-трудові відносини в колективі, викликаючи у кожного службовця бажання наслідувати такий приклад [4].

Отже, можна зробити висновок, що застосування дисциплінарних стягнень і заохочень – це взаємопов'язані й взаємодоповнюючі сторони здійснення дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України. Особливість застосування дисциплінарних стягнень і заохочень щодо поліцейських обумовлена тим, що вони виникають із підстав, визначених вимогами Дисциплінарного статуту Національної поліції України, здійснюється суб'єктним складом і щодо предмету, передбачених тим же нормативно-правовим актом. Дослідження даного питання є дуже актуальним у сучасних вимогах, адже регламентація даного процесу прямо впливає на ефективність діяльності поліцейських і профілактики їх можливої протиправної поведінки.

Список використаних джерел

1. Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права : дис. доктора юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 404 с. (дата звернення: 21.08.2022).

2. Медведенко Н.В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : дис канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 256 с. (дата звернення: 21.08.2022).

3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018. № 2337-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text, с. 97. (дата звернення: 21.08.2022).

4. Гарган С., Фролова Є. Заохочення як спосіб забезпечення службової

дисципліни на прикладі Національної поліції України. Матеріали конференцій МЦНД. – 2022. - № 13.05.2022: Хмельницький, України. С. 167-169. (дата звернення: 21.08.2022).

НАРУБІН Данило,
курсант ІІ курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ЦУРКАЛЕНКО Дмитро,
старший викладач кафедри адміністративного права,процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

До основних завдань Національної поліції у сфері дозвільної системи слід віднести профілактику порушень вимог придбання, виготовлення, обліку, зберігання, перевезення, охорони та використання об’єктів такої системи. Співробітники Національної поліції у сфері дозвільної системи контролюють дотримання спеціального порядку й правил використання й зберігання зброї, спеціальних засобів активної оборони й індивідуального захисту, боєприпасів, вибухових матеріалів і речовин, інших матеріалів, речовин і предметів, на які поширюється дозвільна система Національної поліції України, фізичними та юридичними особами, у тому числі знищення й зберігання вилученої, знайденої або добровільно зданої вогнепальної, холодної, газової чи іншої зброї, набоїв чи боєприпасів до неї, пристроїв і вибухових речовин, психотропних речовин або наркотичних засобів.

Залежно від характеру порушення правил дозвільної системи, винні особи можуть притягатися до цивільно-правової, дисциплінарної, матеріальної; адміністративної та кримінальної відповідальності. Слід зазначити, що дозвіл, як

надання окремому суб'єктові права здійснення якої-небудь діяльності в рамках нормативних приписів, передує відповідним заборонам. Дозвіл і заборона - діаметрально протилежні за своїм логічним і юридичним змістом акти. Вони взаємно визначають й одночасно взаємно заперечують один одного. Іншими словами, одержання дозволу в системі заходів органів державного управління є необхідним лише тоді, коли сам акт дозволу являє собою обов'язкову, нормативно закріплену вимогу про правомірність вчинених дій. Отже, йдеться про дозволи, які, будучи за своєю сутністю зовнішньою формою. державного керування, можуть здійснюватися тільки при неухильному нагляді з боку держави. Заборони ж, що вказують на необхідність одержання від уповноважених. державних органів спеціальних дозволів, включені в норми кримінального й адміністративного права [1].

Застосування заходів адміністративної відповідальності – це особлива категорія адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері забезпечення вимог дозвільної системи, адже прояви адміністративних правопорушень – це найбільш розповсюджені види протиправної діяльності в названій сфері, а профілактика адміністративних правопорушень (застосування профілактичних заходів) може впливати як на рівень поширення адміністративних правопорушень, так і на рівень поширення кримінальних правопорушень. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) закріплює на законодавчому рівні адміністративну відповідальність за порушення вимог дозвільної системи. Адміністративна відповідальність за порушення норм, передбачених КУпАПом, наступає у разі, якщо за таке діяння не встановлена кримінальна відповідальність [2, с. 76-77].

Адміністративні правопорушення, які порушують вимоги дозвільної системи, віднесені до Глави 15 КУПаПу та передбачені положеннями ст. ст. 190, 191, 192, 193, 194, 195 КУПАП тощо [3]. Порушення вимог дозвільної системи – це категорія правопорушень, які посягають на передбачений законодавством порядок управління, що гарантує нормальне функціонування органів державної влади, а також виконання обов’язкових для всіх норм, що встановлені з цією

метою. Адміністративні правопорушення у галузі порушення вимог дозвільної системи посягають також і на нормальну діяльність державних органів, у тому числі органів внутрішніх справ, завдаючи шкоду правовідносин, які гарантують нормальну функціонування об’єктів щодо яких зазначені органи здійснюють дозвільну систему [4].

Отже, з огляду на проведене вище дослідження слід вказати, що правовідносини у сфері дозвільної системи мають бути належним чином захищатися, охоронятися й забезпечуватися органами Національної поліції. Адже адміністративні правопорушення, які стосуються порушення вимог дозвільної системи створюють загрозу завдання шкоди життю та здоров'ю громадян, їхньому майну, оскільки всі об'єкти дозвільної системи є джерелами підвищеної небезпеки. Тож, нами вбачається за доцільне наголосити на необхідності проведення подальших досліджень у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції у цій галузі, щоб вирішити всі існуючі проблемні питання й покращити роботу органів Національної поліції, яка стосується дозвільної системи.

Список використаних джерел

1. Остапенко О.Ї. Окремі питання адміністративної відповідальності за порушення правил дозвільної системи. До нової концепції юридичної освіти. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pupch_2013_3_78.pdf

2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник. – Київ: «Центр учбової літератури». – 2016. – 336 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/2343/1/%D0%90%D0%AE%D0%94%D0%9F.pdf

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984. № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10/conv

4. Гуменюк В.А. Адміністративно-правове регулювання здійснення органами внутрішніх справ дозвільної системи: дисертація, канд..юрид.наук: 12.00.07. – Харків, 1999. – 211 с., 138-139.

ОЗЕРНА Ірина,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Швидка зміна умов сьогодення викликає потребу у появі нових, розвитку і належного юридичного закріплення вже існуючих соціальних і державних інституцій. Важливе місце в обороноздатності держави відводиться територіальній обороні, а тому унормування її діяльності новим законодавчим змістом, через воєнну агресію росії, набуває особливої актуальності.

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що супроводжувалася повномасштабним застосування воєнної сили 24 лютого 2022 року, а також блокадою її портів, узбережжя, повітряного простору, змусила Україну перейти до всеохоплюючої оборони, яка передбачає підтримання певного балансу та синергії воєнних і невоєнних засобів для забезпечення безпеки України. У такій ситуації військове керівництво держави, органи місцевого самоврядування змушені були вживати активних заходів щодо прискореного формування Сил територіальної оборони ЗСУ, добровольчих формувань територіальних громад та всеохоплюючого залучення громадян до національного спротиву агресору [6, с. 288].

Правові основи оборони держави закріплено у Конституції України, Законах України «Про оборону України», «Про національну безпеку», «Про Збройні Сили України», «Про основи національного спротиву» тощо.

Відповідно до статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України (далі – ЗСУ)[1].

Закон України «Про оборону України» визначає, що оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх складових сектору безпеки і оборони України, органів місцевого самоврядування, єдиної державної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони [2].

Підтвердженням цього є і норма ч.1 ст.1 Закону України «Про національну безпеку», яка визначає сектор безпеки і оборони як систему органів державної влади, ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об’єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. Та відносить до сил оборони ЗСУ, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [3].

Вищенаведене знайшло своє відображення і у Законі України «Про Збройні Сили України», відповідно до змісту ст.1. якого, відображаючи функції ЗСУ сказано, що ЗСУ це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної

цілісності і недоторканності. ЗСУ забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. З'єднання, військові частини і підрозділи ЗСУ відповідно до закону можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, безпеки та захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період, заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Зазначаючи в структурі ЗСУ наявність окремих родів сил ЗСУ, серед яких і сили територіальної оборони [4].

Визначення сил територіальної оборони ЗСУ як окремого роду сил ЗСУ, на який покладається організація, підготовка та виконання завдань територіальної оборони відбувається саме в Законі України «Про основи національного спротиву» [5].

Причому, як вбачається, Закон України «Про Збройні Сили України» не визначає територіальну оборону серед функцій ЗСУ, а ст. 18 Закону України «Про оборону України» щодо територіальної оборони містить відсильну норму, вказуючи, що територіальна оборона України організовується та здійснюється відповідно до Закону України "Про основи національного спротиву" з урахуванням особливостей, визначених законодавством про оборону, мобілізацію та правовий режим воєнного стану.

Отже, роль і місце територіальної оборони в обороноздатності держави є зрозумілою якщо мова йде про територіальну оборону, як військову складову Сил територіальної оборони ЗСУ. Проте аналіз змісту Закону України «Про національний спротив» дає підстави для висновку, що поняття територіальної оборони, наведене у законі не обмежується розумінням територіальної оборони лише як складової ЗСУ - окремого роду сил сектору оборони, оскільки виходячи із змісту норм закону її можна розглядати і як:

- органи військового управління, військові частини Сил територіальної

оборони Збройних Сил України, інші сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони (військова складова територіальної оборони);

- систему загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються у мирний час та в особливий період з метою протидії воєнним загрозам;

- складову національного спротиву, як комплексу заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України;

- систему державних органів, органів місцевого самоврядування, які залучаються до територіальної оборони (цивільна складова територіальної оборони);

- добровольчі формування територіальних громад, які залучаються до територіальної оборони та штаби зон (районів) територіальної оборони (військово-цивільна складова територіальної оборони).

Саме тому, продовженням наукових пошуків буде дослідження змісту складових такого інституту як «територіальна оборона» та визначення місця і ролі всіх елементів в обороноздатності держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80?find=1&text#Text (дата звернення: 28.09.2022)

2. Про оборону України: Закон України від 6 груд. 1991 р. №1932-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text (дата звернення: 28.09.2022)

3. Про національну безпеку : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 28.09.2022)

4. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1934-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text (дата звернення: 28.09.2022)

5. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 лип. 2021 р. №1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text (дата звернення: 28.09.2022)

6. Троянський О. А. Правові засади участі громадян в територіальній обороні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. *Серія : Право*. 2022. Вип. 71. С. 286-292.

САХНО Артем,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на мирні зібрання виступає основоположним правом людини, законодавче забезпечення й успішна реалізація якого слугують показником рівня демократичного розвитку будь-якої країни.

Право на мирні зібрання дістало нормативного закріплення у статті 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за

винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави [1].

Вищевказана міжнародно-правова норма здобула втілення у національне законодавство, адже відповідно до статті 39 Конституції України, громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [2].

Таким чином, право на мирні зібрання, з одного боку, є абсолютним та невідчужуваним правом кожної людини на мирні зібрання, з метою проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, до чого також зобов’язує й стаття 64 Конституції України, яка не передбачає можливості обмеження цього права, навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. А з іншого – може бути обмежено судом за певних правових підстав та приводів щодо доцільності такого обмеження.

Між тим, деякі науковці схиляються до думки щодо необхідності однозначного та безумовного обмеження права на мирні зібрання, свідченням чого є наукова позиція Р.С. Мельника, який переконаний у тому, що реалізація приватною особою основоположного (конституційного) або іншого права вимагає неодмінного існування певних обмежень, оскільки без них користування правами може бути ускладнено чи взагалі заблоковано. Найбільш загальним обмеженням є правило, відповідно до якого реалізація приватною особою певного права не має супроводжуватися чи здійснюватися за рахунок порушення

права іншої особи [3].

Проблеми захисту прав і свобод людини, зокрема й права на мирні зібрання, - твердить С.М. Онищенко, - особливо загострились в умовах тимчасової окупації частини території України та військової агресії Російської Федерації … у кризовій ситуації зросли ризики непропорційного обмеження прав і свобод людини, що потребує особливого контролю з боку суспільства. Необхідно також звернути увагу, що сьогодні, на жаль, не на всій території нашої держави створено однакові умови для реалізації громадянами конституційно закріплених за ними прав і свобод [4, с. 141]. Аналіз вищенаведених суджень дозволяє констатувати, що висловлюючи потребу законодавчого обґрунтування уніфікованого підходу до обмеження права на мирні зібрання, зазначена позиція не здобула закріплення у вигляді правової норми, оскільки рішення щодо доцільності такого обмеження, відповідно до частини 2 статті 39 Конституції, приймає виключно суд.

У той же час, відповідно до пункту 8 частини 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено право військового командування разом із військовими адміністраціями, самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в місцевостях, де введено воєнний стан, в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина заходи правового режиму воєнного стану, забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів [5]. Чи є легітимним право військового командування та військових адміністрацій щодо заборони проведення мирних зібрань, адже частина 2 статті 39 Конституції прямо передбачає можливість прийняття рішень щодо здійснення такої заборони виключно судами?

Водночас у ст. 19 коментованого Закону в умовах воєнного стану забороняється проведення страйків, масових зібрань та акцій [5]. Як бачимо, норма, викладена у статті 19 цього Закону містить категоріальний апарат, який потребує уточнення. Зокрема, чи можна розуміти мирні збори, мітинги, походи,

демонстрації у якості масових зібрань? З іншого боку, потребує уточнення поняття «інші масові заходи». На жаль, законодавець не дає відповіді на ці запитання, що породжує й неоднозначну позицію обласних військових адміністрацій та судів щодо доцільності заборони масових заходів у період воєнного стану.

Висновки. Таким чином, в умовах дії правового режиму воєнного стану організація мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій, а також спортивних, освітніх, культурно-просвітницьких, релігійних, розважальних і видовищних масових заходів можлива лише за виключних обставин і тільки за умови їх письмового погодження. При цьому організатори цих заходів мають забезпечити дотримання публічного порядку учасниками масового заходу, наявність засобів першої медичної допомоги, обов'язкове дотримання Правил пожежної безпеки та залучення пожежно-рятувальних підрозділів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Мельник Р.С. Обмеження права на свободу мирних зібрань: сутність та умови реалізації. URL: http://applaw.knu.ua/index.php/ arkhiv-nomeriv/3-13-2015/item/484-obmezhennia-prava-na-svobodu-myrnykh-zibran-sutnist-ta-umovy-realizatsii.

4. Онищенко С.М. Особливості реалізації права на свободу мирних зібрань в умовах проведення операції об'єднаних сил. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 140-143.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

СОЛОМИНА Владислав,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МАКСИМОВА Маргарита,
викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Адміністративна відповідальність, точніше її концептуальні засади і найбільш суттєві характеристики нормативної конструкції, має давню історію. Переживши безліч трансформацій, обумовлених особливостями функціонуванняв умовах існування різних форм державної організації суспільства, адміністративна відповідальність дійшла й до нашого часу. Але сучасні реалії української держави, прагнення долучитись до загальноєвропейських цінностей вимагають переосмислення місця цього інституту в системі вітчизняного права, переходу від поглядів на нього як на репресивнофіскальний інструмент держави, до розуміння його як засобу забезпечення правопорядку у тих сферах суспільних відносин, де об'єктивно необхідним є державне регулювання і державне управління, засобу забезпечення, перш за все, прав і свобод людини і громадянина, а також ефективний захист цих прав і свобод у випадку притягнення її до адміністративної відповідальності. Тому реформування та усунення проблем адміністративної відповідальності сприятиме забезпеченню надійного захисту прав і свобод громадян України.

Норми, які регулюють відносини у сфері застосування адміністративної відповідальності, становлять окремий інститут адміністративного права. Незважаючи на велику кількість змін та доповнень, які вносяться останнім часом

до Кодексу України про адміністративні правопорушення, його норми містять велику кількість розбіжностей між собою та нормами галузевого законодавства.

Зазначену проблематику досліджували такі вчені, як Н. В. Гришина, Д. М. Лук'янець, Т. О. Коломоєць, В. Б. Авер'янов, Н. В. Хорощак, А. М. Ярмак та ін. [1, с. 356].

За вчинення адміністративного правопорушення законодавством передбачена адміністративна відповідальність. Але КУпАП не містить конкретного визначення адміністративної відповідальності та обмежується тільки вказівкою на те, що її мірою є адміністративні стягнення, які застосовуються з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [2]. Внаслідок цього всі існуючі дефініції категорії «адміністративна відповідальність» є досить різними. Наприклад, М.С. Студенікіна відмічає, що: «Під адміністративною відповідальністю найчастіше розуміється застосування … частини заходів адміністративного примусу, а саме – адміністративних стягнень» [3, с. 88]. На думку І. О. Галагана : «Під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування у встановленому порядку уповноваженими на це органами і службовими особами адміністративних стягнень, сформульованих у санкціях адміністративно-правових норм, до винних у вчиненні адміністративних проступків, що містять державний і громадський осуд, засудження їх особи і протиправного діяння, що виявляється у негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати, і переслідують цілі їх покарання, виправлення і перевиховання, а також охорони суспільних відносин у сфері радянського державного управління» [4, с. 41]. Є. В. Додін висловлює погляд, згідно з яким адміністративна відповідальність – це визначення повноважними державними органами через застосування адміністративно-примусових заходів обмежень майнових, а також особистих благ і інтересів за здійснення адміністративних правопорушень [5, с. 265–274].

Найбільш повне та конкретне визначення дає Н. В. Гришина: адміністративна відповідальність – різновид юридичної відповідальності, що являє собою врегульовані нормами права відносини між державою (в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб) та особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, що знаходять своє вираження у застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового й іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень [6, с. 66].

Наразі для законодавства у сфері адміністративної відповідальності характерна несистематичність, незважаючи на наявність кодифікованого акта. Положення про адміністративні правопорушення містяться в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, що часто призводить до розбіжностей у застосування санкції за один і той же проступок. Така розпорошеність адміністративних норм суперечить правовій визначеності, що характерно для демократичної правової держави.

Таким чином, стан інституту адміністративної відповідальності не відповідає сучасним вимогам суспільного розвитку і тому потребує реформування та вдосконалення шляхом здійснення систематизації адміністративного законодавства в єдиний кодифікований акт відповідно до сучасних реалій життя та суспільства.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина/ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. 584 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/80731-10 (дата звернення 28.09.2022).

3. Советское административное право/под ред. В. И. Поповой и М. С. Студеникиной. М.: Юрид. лит., 1988. 320 с.

4. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР. Воронеж: ВГУ, 1970. 267 с.

5. Державне управління: теорія і практика/за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юринком Інтер, 1998. 432 с.

6. Гришина Н.В. Вдосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності в праві України // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: зб.наук. праць. Харків: Видавництво ХНУВС, 2006. С. 66—69.

ХОЗЛУ Іван,
викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ЗУПИНКИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ

Забезпечення безпеки судноплавства на внутрішніх водних шляхах відноситься до числа найбільш актуальних та затребуваних напрямків науки адміністративного права. Зазначений факт частково пояснюється тим, що відповідно до статистичних даних кількість водних об'єктів на території України становлять: 63 119 річок, близько 20 тис. озер, 1 054 водосховища, близько 50 790 ставів [1].

Аналіз положень нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки на водному транспорті, свідчить про існування адміністративно-правових механізмів щодо його забезпечення, які реалізуються різними органами публічного адміністрування, до яких віднесено Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної

політики у сфері внутрішнього водного транспорту, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері внутрішнього водного транспорту, національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері транспорту, державна спеціалізована експертна установа з технічного розслідування подій на транспорті, Національна поліція України, місцеві державні адміністрації, інші органи виконавчої влади в межах своїх повноважень.

Потреба ефективної реалізації зазначених специфічних функцій обумовила необхідність та своєчасність утворення у структурі центрального органу управління поліції спеціалізованого підрозділу. Так, у 2017 році у структурі Національної поліції України було утворено Управління організації діяльності підрозділів поліції на воді та повітряної підтримки, яке забезпечувало координацію поліцейських підрозділів на воді, груп з використання безпілотних літальних апаратів та впровадження в діяльність гелікоптерів. У 2020 році зазначений підрозділ було реформовано в Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України.

Але на теперішній час досі не врегульовано правовий механізм зупинки водного транспорту працівниками поліції, що прямо впливає на якість виконання поставлених завдань із забезпечення безпеки на внутрішніх водних шляхах.

Підстави для зупинки транспортних засобів підрозділами поліції у загальному вигляді визначені ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію» [2]. Виходячи з аналізу вказаної статті, можна дійти висновку, що законодавець використовує вузьке розуміння терміну «транспортні засоби», маючи на увазі лише дорожні транспортні засоби, за рядом ознак:

По-перше, законодавцем застосовується термін «водій», тобто особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія відповідної категорії [3], однак особа котра має право на керування судном, водним мотоциклом та керує ними є капітаном (судноводієм) [4].

По-друге, однією з підстав зупинки транспортного засобу є порушення водієм Правил дорожнього руху, затверджених Постановою Кабінету Міністрів

України від 10 жовтня 2001 року № 1306 [3], у свою чергу капітан (судноводій) під час керування водним транспортом користується Правилами судноплавства на внутрішніх водних шляхах України, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 16 лютого 2004 року № 91 [4].

На теперішній час, єдині правові підстави для зупинки водного транспорту визначені п. 6 ст. 5 Закону України «Про внутрішній водний транспорт», відповідно до котрого, до повноважень Національної поліції України сфері внутрішнього водного транспорту належить: 1) контроль за виконанням місцевих правил плавання для малих, спортивних суден і водних мотоциклів та використання засобів для розваг на воді; 2) проведення перевірок суднових документів, міжнародних посвідчень на право управління прогулянковим судном та посвідчень судноводія малого судна або водного мотоцикла, а також документів, що надають право управління прогулянковим судном, малим судном, водним мотоциклом, виданих до набрання чинності цим Законом, зупиняє такі судна для здійснення такої перевірки [4].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне внести доповнення до ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію», в частині розмежування правових категорій «водій» та «судноводій», що надасть чітко визначені правові підстави для зупинки окремих видів транспорту, зокрема й водного, підрозділами поліції.

Список використаних джерел

1. Хільчевський В. К. Сучасна характеристика поверхневих водних об’єктів України : водотоки та водойми. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2021*. № 1 (59) с. 17-27;

2. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2015. № 40-41. ст.379;

3. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. *Офіційний вісник України*. 2001. № 41, ст. 1852;

4. Про внутрішній водний транспорт : Закон України від 03.12.2020 № 1054-IX. *Офіційний вісник України.* 2021. № 4. ст. 201.

ЮРАХ Віталій,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецький державний університет внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

З початком рфією повномасштабної війни на території України, виходячи із положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1], Президентом України введено воєнний стан [2].

Запровадження правового режиму воєнного стану обумовило формування військових адміністрацій, чий правовий статус мало досліджений в науковій правовій літературі. У вітчизняній правовій науці доволі предметно досліджувався відповідний статус військово-цивільних адміністрацій, що були сформовані внаслідок тимчасової окупації Донецької та Луганської областей у 2014 році. В працях таких вчених як М. Ануфрієв, Є. Вакуленко, С. Кузніченко, А. Лисенко, Я. Маслова, К. Свіріна, В. Тарасов, С. Трофимов, В. Шевченко, та ін. предметом теоретико-методологічних досліджень поставали окремі елементи правового статусу військово-цивільних адміністрацій та їх функціонального навантаження. Так, відзначимо ґрунтовний порівняльний аналіз проблем територіальної організації військово-цивільних й військових адміністрацій та пов’язаних з цим питань, здійснений О. Лялюком [3]. В літературі міститься тезисний огляд статусу військових адміністрацій як суб’єктів реалізації публічновладних управлінських функцій в умовах воєнного стану, здійснений І. Розумом [4]. Таким чином, вбачається актуальним науковий пошук та розробка відповідної наукової проблематики.

Правові засади діяльності військових адміністрацій визначені низкою нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1], Указ Президента України «Про введення воєнного стану» [2] та Указ Президента «Про утворення військових адміністрацій» [5], Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [6]. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації. Згідно з ч. 9 ст. 4 Закону закріплюється, що у зв'язку з утворенням військових адміністрацій населених пунктів повноваження військово-цивільних адміністрацій цих населених пунктів припиняються з дня початку здійснення відповідною військовою адміністрацією своїх повноважень.

Таким чином, з урахуванням зазначених актів військові адміністрації набули статусу тимчасових державних органів. Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, а також в інших випадках, передбачених цим Законом.

Положеннями ч. 3 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено порядок призначення керівництва та управління військовою адміністрацією. Ч. 7 ст. 4 Закону визначено питання взаємодії військових адміністрацій обласного та районного рівнів з Генеральним штабом ЗСУ та з КМУ, порядок загального та безпосереднього керівництва ними.

Варто виокремити роль КМУ у визначенні адміністративно-правових засад функціонування військових адміністрацій, а саме у визначенні порядку їх фінансування, виходячи із їх структури військових та штатного розпису [7].

Загальний аналіз правового статусу військових адміністрацій дозволяє зробити висновок, що їх адміністративна модель увібрала в себе адміністративні

функції місцевого самоврядування, підконтрольними системі виконавчої влади в особі Уряду та Збройним Силам України як державному органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України та підпорядкований Президенту України.

Продовжуючи аналіз, можна погодитись з О. Лялюком, який вказує, що «ці органи мають багатовекторну підпорядкованість – в системі виконавчої влади, в системі президентури та в системі органів правопорядку» [3, с. 15 -16].

Як підсумок зазначимо, що ключовим суб'єктом координаційного впливу на діяльність військових адміністрацій є саме Президент. Уряд здійснює лише контроль за реалізацією військовими адміністраціями повноважень виконавчої влади. Все це впливає на формування системи компетенції цих органів, яка вже містить чотири складники – повноваження виконавчої влади, правоохоронні повноваження, військові повноваження та повноваження місцевого самоврядування.

Виходячи із ретроспектив довготривалості воєнних дій на території України, значимості та адміністративної ролі військових адміністрацій під час воєнного стану, мінімізації суб'єктивних чинників у їх діяльності, вважаємо за доцільне запропонувати доповнити адміністративно-правовий механізм функціонування військових адміністрацій шляхом прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності військових адміністрацій», якою конкретизувати адміністративно-правовий статус військових адміністрацій різних рівнів, усунути колізії в частині взаємодії військових адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад різних рівнів з питань місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р.№64/22. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397. (дата звернення 17.09.2022)

3. Лялюк О.Ю. Військові та Військо-цивільні адміністрації в системі територіальної організації влади в Україні: компаративний аналіз// *Проблеми законності*. 2022. Вип. 15. С. 6-19.

4. Розум І.О. Військові адміністрації як суб'єкти реалізації публічновладних управлінських функцій в умовах військового стану: окремі аспекти правового статусу // Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (київ, 15-28 квітня 2022 року) том 1. 2022. С. 199-202.

5. Указ Президента «Про утворення військових адміністрацій»: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 68/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text. (дата звернення 17.09.2022)

6. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1027.

7. Про затвердження Порядку фінансового забезпечення діяльності військових адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. // *Офіційний вісник України.*2022. № 29. Ст. 1575.

ЯРОВЕЦЬ Богдан,
курсант 307 навчального взводу факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МЕРДОВА Ольга,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ОСОБИ, ЯКА КЕРУЄ ПЕРСОНАЛЬНИМ ЛЕГКИМ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТОМ

На сьогоднішній день осіб, які керують персональним легким електротранспортом, у тому числі електросамокатами, по праву можна вважати учасниками дорожнього руху, проте їх адміністративно-правовий статус, а також правила використання таких нових засобів пересування на жаль у національному законодавстві не отримали належного адміністративно-правового регулювання, що породжує велику кількість проблем у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Традиційно в адміністративно-правовій науці, до одного з ключових елементів адміністративно-правового статусу будь-якого суб'єкта відносять суб'єктивні обов'язки, як закріплену правовими нормами міру належної поведінки особи [1, с. 129; 2, с. 89]. Однак, розглядаючи адміністративно-правовий статус осіб, які керують персональним легким електротранспортом, враховуючи його нормативну невизначеність перелік обов'язків зазначеної категорії учасників дорожнього руху є дискусійним.

Зазначимо, що, оскільки законодавець на сьогодні відносить осіб, що керує персональним легким електротранспортом, до пішоходів, то такі особи зобов'язані виконувати вимоги, що ставляться Законом України «Про дорожній рух» та Правилами дорожнього руху до пішоходів. Так, ст. 17 Закону України «Про дорожній рух» закріплює такі обов'язки пішоходів:

- рухатися по тротуарах, пішохідних або велосипедних доріжках, узбіччях, а в разі їх відсутності – по краю проїзної частини автомобільної дороги чи вулиці;

- перетинати проїзну частину автомобільної дороги, вулиці по пішохідних переходах, а в разі їх відсутності – на перехрестях по лінії тротуарів і узбіч;

- керуватися сигналами регулювальника та світлофора в місцях, де дорожній рух регулюється;

- не затримуватися і не зупинятися без необхідності на проїзній частині автомобільної дороги, вулиці і залізничному переїзді;

- не переходити проїзну частину автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів безпосередньо перед транспортними засобами, що наближаються, поза пішохідними переходами при наявності роздільної смуги, а також у місцях, де встановлені пішохідні чи дорожні огородження;

- стримуватися від переходу проїзної частини при наближенні транспортного засобу з включеними проблисковим маячком та спеціальним звуковим сигналом;

- не виходити на проїзну частину із-за нерухомого транспортного засобу або іншої перешкоди, що обмежує видимість, не переконавшись у відсутності транспортних засобів, що наближаються [3]. Однак, фактично на практиці їх виконання є неможливим, а іноді і небезпечним (наприклад, при русі по тротуарах, пішохідних доріжках) для інших учасників дорожнього руху. З урахуванням цього, ми знов таки доходимо до висновку про доцільність передбачення специфічного кола обов'язків для осіб, які керують персональним легким електротранспортом.

Безумовно, що особа, яка керує персональним легким електротранспортом, як учасник дорожнього руху зобов'язаний виконувати загальні обов'язки, передбачені ст. 14 Закону України «Про дорожній рух»:

- знати і неухильно дотримувати вимог Закону України «Про дорожній рух», Правил дорожнього руху та інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху;

- створювати безпечні умови для дорожнього руху, не завдавати своїми діями або бездіяльністю шкоди підприємствам, установам, організаціям і громадянам;

- виконувати розпорядження органів державного нагляду та контролю щодо дотримання законодавства про дорожній рух;

- не створювати перешкод для проїзду спеціалізованого санітарного транспорту бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, який рухається з включеними проблисковим маячком та спеціальним звуковим сигналом;

- у випадках, визначених Законом України «Про екстрену медичну допомогу», надавати необхідну домедичну допомогу та вживати всіх можливих заходів для забезпечення надання екстреної медичної допомоги, у тому числі потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних пригод [3].

Щодо переліку специфічних обов'язків для осіб, які керують персональним електротранспортом, то узагальнюючи напрацювання суб'єктів законодавчої ініціативи, викладені у двох законопроєктах, що нами були проаналізовані [4; 5], доповнюючи їх власними міркуваннями, вважаємо за доцільне віднести такі специфічні обов'язки:

- використовувати технічно справний та належним чином обладнаний персональний легкий електротранспорт;

- рухатися по велосипедних доріжках, а в разі їх відсутності – по краю проїзної частини дороги по правій крайній смузі, вулиці чи узбіччю попутно із загальним потоком транспортних засобів;

- керувати персональним легким електротранспортом, що обладнаний звуковим сигналом та світлоповертачами. Вимога щодо обов'язкового обладнання персонального легкого електротранспорту звуковим сигналом не поширюється на випадки, коли можливість такого обладнання не передбачена конструктивним рішенням виробника;

- під час руху у темну пору доби та в умовах недостатньої видимості незалежно від ступеня освітлення дороги мати увімкнений ліхтар (фару) та виділити себе за допомогою світловідбівних елементів, що закріплюються на зовнішньому одязі або в інший спосіб;

- не перевозити пасажирів, окрім випадків, коли їх перевезення прямо передбачено конструктивним рішенням виробника персонального легкого електротранспорту;

- не користуватися під час руху засобами зв’язку, тримаючи їх у руці, та навушниками;

- не допускати випадків керування персональним легким електротранспортом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

2. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.

3. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. (із змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст.338.

4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки окремих категорій учасників дорожнього руху (користувачів персонального легкого електротранспорту, велосипедистів та пішоходів) від 06 лютого 2020 року №3023. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3023&skl=10 (дата звернення: 20.11.2021).

5. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо організації дорожнього руху для осіб, які рухаються за допомогою портативних транспортних засобів на електричній тязі від 20 лютого 2020 року 3023-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68192 (дата звернення: 20.11.2021).

СЕКЦІЯ № 7
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

БІЛОВА Любов,
курсантка 301 взводу 3-го курсу ФПФПКП Одеського державного університет внутрішніх справ
науковий керівник: МАКОВІЙ Віктор,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ФОРМІ ВІЙСЬКОВИХ ОБЛІГАЦІЙ

В умовах воєнного стану економіка кожної країни потребує значних обсягів фінансових ресурсів. Україна нині виборює політичну, енергетичну та економічну незалежність. Одним із компонентів фінансово-інвестиційної стабілізації держави в умовах воєнного стану є випуск військових облігацій, бо під час такого періоду Уряд має спрямовувати свої зусилля на пошук альтернативних шляхів фінансування не лише соціальних, але й військових потреб держави.

Факти використання військових облігацій були відомі ще до початку Першої світової війни. Такі цінні папери сприяли фінансуванню військових операцій у різних країнах (під час війни з Наполеоном Бонапартом, громадянської війни у США). У період Першої світової війни, за даними Гарвея Фіска, 97% військових витрат країн-учасників було профінансовано за допомогою воєнних позик. Причому, шляхом випуску внутрішніх позик профінансовано 83,5 % витрат воюючих країн, з них 77,2 % витрат країн-союзників, та 100 % витрат країн німецької коаліції [1, с. 12]. У період Другої світової війни купівля військових облігацій мала примусовий характер.

Розміщення облігаційних позик здійснюється в документарній і

бездокументарній формах, що залежить від методу їх продажу. Борговими інструментами, які емітуються державами на внутрішніх та зовнішніх ринках, є різноманітний спектр боргових цінних паперів, які відрізняються за функціональною ознакою та терміном розміщення. До боргових цінних паперів, які розміщуються для залучення позикового капіталу на внутрішньому ринку, належать казначейські сертифікати, казначейські векселі, казначейські ноти, національні казначейські облігації, казначейські зобов'язання, казначейські бони (Франція), державні боргові сертифікати, облігації (індексовані до рівня інфляції, з фіксованою та плаваючою процентною ставкою), аграрні боргові облігації, ощадні боргові облігації та векселі, ощадні пенсійні облігації та іменні ощадні облігації (Канада), ощадні сертифікати (Португалія), преміальні облігації, облігації військової позики, амортизаційні облігації (Ірландія), федеральні ноти та федеральні облігації (Німеччина), федеральні боргові облігації (Австрія), іменні акції розвитку та єврокомерційні папери (Кіпр), податкові сертифікати, облігації Гілтс, дитячі бонусні облігації (Великобританія) [2].

У відповідності до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» - облігація - це «цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує обов'язок емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію (для державних облігацій України - умовами їх розміщення) строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію (для державних облігацій України - умовами їх розміщення» [3].

У свою чергу, військові облігації є видом цільових облігацій внутрішніх державних позик України, залучені кошти від яких спрямовуються на покриття фінансових потреб країни в умовах воєнного стану. Такі облігації можуть бути короткостроковими (терміном менше року) та середньостроковими (терміном більше року) - чим менший строк обігу цього цінного паперу, тим нижча ставка дохідності за ним. Їх розміщення розпочалося після прийняттям урядом України

постанови «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»» від 25 лютого 2022 р. № 156 [4].

Варто зазначити, що в Україні сбогодні функціонують військові облігації лише в електронному вигляді, а їх номінальна вартість становить 1 000 грн або 1 000 доларів США. Покупцями цього цінного паперу можуть бути фізичні та юридичні особи, резиденти та нерезиденти. Аукціони продажу облігацій відбуваються щотижня у вівторок. На сьогодні Міністерство фінансів України розміщує військові облігації терміном від 2-х місяців до 1,3 року, а відсоткова ставка коливається у межах 10-11 % у гривнях та 3,4 % у доларах США [5].

У сучасних умовах процедура купівлі військових облігацій максимально спрощена. Багато фінансових установ зменшили або скасували власні комісії за операції, що стосуються цих цінних паперів, а також відмінили обов'язковість підтвердження джерела походження доходу. Багато брокерів та банків-первинних дилерів почали працювати навіть із дрібними інвесторами (котрі купують облігації на суму від 1 000 грн до 50 000 грн). Більшість банків та інвестиційних компаній не мають обмежень у мінімальній сумі купівлі військових облігацій, до них належать: Укрексімбанк, Укргазбанк, ПУМБ, ICU, «Універ Капітал», «Dragon Capital». Однак деякі фінансові установи встановили мінімальні суми купівлі військових облігацій. Так, в Ощадбанку можна придбати облігації лише на суму не менше 50 000 грн; у Приватбанку – не менше, ніж на 100 000 грн; в ОТП банку – від 500 000 грн [6].

Для будь-якої особи основною перевагою купівлі військової облігації є те, що можна отримати можливість фінансово допомогти державі в умовах воєнного стану і одночасно зберегти свої заощадження, тому що ці цінні папери характеризуються низьким рівнем ризику, адже повністю гарантовані державою. До того ж, для підвищення привабливості цього цінного папера, фактична ціна купівлі облігації нижча за номінальну і становить 990,77 грн. Ще однією з переваг таких фінансових інструментів є те, що отриманий за ними дохід не оподатковується.

Отже, сьогодні військові облігації відіграють важливу роль у забезпеченні

державного бюджету фінансовими ресурсами. Під час воєнного стану залучені за допомогою них кошти спрямовуються на забезпечення армії та на фінансові потреби держави. Кошти, отримані від випуску облігацій використовуються на розвиток економіки, інвестиційних та інноваційних проектів.

Військові облігації – це фактично різновид облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), тобто цінні папери, емітентом яких є держава в особі Міністерства фінансів України. Військові облігації відрізняються від звичайних ОВДП наявністю цільового призначення - для потреб Збройних сил України та потреб держави у військовий час, а також випущенням їх в період воєнних дій на території України. Військові облігації доступні до придбання у гривні, доларах США та євро.

Список використаних джерел

1. Корніяка О. З історії урядових запозичень воєнного призначення. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA». Берлін, Германія, 2022. С. 12–14. URL: https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/314 (дата звернення: 29.09.2022).

2. Коблик І.І. Зарубіжний досвід здійснення державних запозичень та можливості його застосування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. № 13. С. 113–118.

3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text (дата звернення: 29.09.2022).

4. Військові облігації — можливість кожному підтримати країну. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/viyskovi-obligaciyi--mozhlivist-kozhnomu-pidtrimati-krayinu.html (дата звернення: 29.09.2022).

5. Військові ОВДП. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572 (дата звернення: 29.09.2022).

6. Ще один спосіб підтримати Україну. Як купити військові облігації. The

Village Україна. URL: https://www.the- village.com.ua/village/business/ finance/324653-sche-odin-sposib-pidtrimati-ukrayinu-yak-kupiti-viyskovi-obligatsiyi (дата звернення: 29.09.2022).

ВОЗНИЙ Микола,
аспірант кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну
науковий керівник: ОНІЩИК Юрій,
завідувач кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну доктор юридичних наук, професор

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Митні платежі є одним із системоутворюючих джерел формування Державного бюджету України. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року на всій території України було введено воєнний стан. Внаслідок цього особливого правового режиму відбулися суттєві зміни в законодавчому забезпеченні адміністрування митних платежів.

Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану», було тимчасово, на період дії воєнного стану, звільнено від оподаткування ввізним митом соціально значущі продукти харчування, лікарські засоби та медичні вироби, на які Кабінетом Міністрів України встановлено фіксовані ціни у розумінні Закону України «Про ціни та ціноутворення» [1]. Ряд змін до адміністрування митних платежів запроваджено Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [2] щодо операцій з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального на митній території України; зміни ставок акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);

звільнення від оподаткування митом товарів оборонного призначення, визначені такими згідно з п. 29 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оборонні закупівлі», що класифікуються за такими групами, товарними позиціями та підкатегоріями УКТ ЗЕД.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [3] було звільнено від оподаткування митними платежами: товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України підприємствами для вільного обігу, крім спирту етилового та інших спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, пива (крім квасу «живого» бродіння), тютюнових виробів, тютюну, промислових замінників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах; автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, які ввозяться громадянами на митну територію України для вільного обігу. Цим Законом також передбачено можливість протягом періоду воєнного стану ввозити окремі категорії товарів без подання митним органам дозвільних документів, особливості виконання митних формальностей, повноваження Кабінету Міністрів України у сфері митної справи. Згодом запроваджені пільги щодо оподаткування транспортних засобів та товарів, що ввозяться з-за кордону, були скасовані [4].

Крім цього, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [3] встановлено, що тимчасово, на період до припинення чи скасування воєнного, надзвичайного стану на території України: 1) документальні перевірки дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів, не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються. Акти (довідки) про результати документальних перевірок, зустрічних звірок, заперечення до актів перевірок та податкові

повідомлення-рішення не надсилаються (не вручаються); 2) зупиняється перебіг строків, визначених ч. 4 ст. 45, ч. 2 ст. 46, ч. 4 ст. 48, статтями 55, 125, 204, 240, ч. 6 ст. 244, ч. 13 ст. 264, ч. 2 ст. 269, ч. 5 і 6 ст. 299, ч. 8 ст. 313, ч. 4 ст. 321, ч. 6 ст. 334 Митного кодексу України.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування» [4] Кабінету Міністрів України надано можливість прийняти рішення про тимчасове застосування заходів – встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот – до товарів, що походять з держав, які здійснили дружні дії щодо реалізації законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, держав, з якими Україною укладено міжнародні договори про вільну торгівлю, та які в односторонньому порядку застосували тарифні пільги (тарифні преференції) до товарів, що походять з України.

Отже, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України встановлено особливі умови у законодавчому забезпеченні адміністрування митних платежів. Водночас митні платежі посідають важливе місце серед доходів Державного бюджету. Тому виважена державна митна політика щодо адміністрування митних платежів сприятиме збалансуванню Державного бюджету для забезпечення безперебійного здійснення завдань та функцій держави.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 3 березня 2022 року № 2118-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#n59 (дата звернення: 26.11.2022).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#n151 (дата звернення: 26.11.2022).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#n61 (дата звернення: 26.11.2022).

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: Закон України від 21 червня 2022 року № 2325-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#n17 (дата звернення: 26.11.2022).

ГРИЩУК Аліна,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИПИ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Основоположною складовою інституту державної служби як і будь-якого соціального інституту держави виступають її принципи.

Реформа державного управління є однією з основних реформ у країнах з перехідною економікою, що здійснюють комплексні реформи у різних сферах державної політики. Дієва система державного управління є одним з основних чинників конкурентоспроможності країни. Ефективна діяльність Кабінету Міністрів України щодо розроблення державної політики у різних сферах можлива за наявності професійної, підзвітної, результативної та ефективної системи центральних органів державного управління. Зниження адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості

надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій покращує позиції держави у світових рейтингах конкурентоспроможності. Крім того, ефективна система державного управління є однією з основних передумов демократичного врядування, що ґрунтується на п

р Однією з новел Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 року №889 є вступ (преамбулу) до Закону, оскільки в ній ідеться про принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної та орієнтованої на громадян державної служби. Слід звернути увагу, що новий Закон визначає перелік принципів державної служби, а також наводить тлумачення кожного з них, тоді як старий Закон містив собі лише їх загальний перелік. Так стаття зазначеного закону до принципів державної служби закон відносить:

1) принцип верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави;

х 2) принцип законності – обов’язок державного службовця діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

е 3) принцип професіоналізму – компетентне, об’єктивне і неупереджене виконання посадових обов’язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону;

а 4) принцип патріотизму – відданість та вірне служіння Українському народові;

п 5) принцип доброчесності – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень;

в

а

6) принцип ефективності – раціональне і результативне використання ресурсів для досягнення цілей державної політики;

7) принцип забезпечення рівного доступу до державної служби – заборона всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження;

8) принцип політичної неупередженості – недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків;

9) принцип прозорості – відкритість інформації про діяльність державного службовця, крім випадків, визначених Конституцією та законами України;

10) принцип стабільності – призначення державних службовців безстроково, крім випадків, визначених законом, незалежність персонального складу державної служби від змін політичного керівництва держави та державних органів [2].

Основні проблеми державної служби в Україні пов'язані з недотриманням принципів прийняття на державну службу на основі здобутків, політичної нейтральності, відкритості та прозорості в роботі державних службовців, що супроводжується слабкою дисципліною, відповідальністю та незбалансованими процедурами. Не визначено єдині стандарти вступу на державну службу, в тому числі процедури призначення на посади та просування по службі, права і обов'язки державних службовців. Більшість центральних органів виконавчої влади не застосовують сучасні інструменти управління людськими ресурсами та навчання. Незбалансована система оплати праці призвела до нерівності у системі державного управління. Наслідком цього є висока плинність кадрів на державній службі та суб'єктивність у просуванні по службі. Державне управління в Україні також характеризується відсутністю гендерної рівності: в той час як 75 відсотків персоналу є жінками, на рівні прийняття рішень їх частка становить лише 13 відсотків (за даними Глобального звіту Програми розвитку Організації

Об’єднаних Націй (ПРООН) з питань гендерної рівності в області державного управління, 2014 рік). В Україні співвідношення між жінками та чоловіками, що є законодавцями, старшими посадовими особами та менеджерами, становить 38 до 62. У цілому Україна посідає 67 місце із 145 за Індексом гендерної рівності на 2015 рік (що означає втрату позицій порівняно з 2014 роком, коли вона посідала 56 місце із 142) [1].

Одними з основних принципів проходження держаної служби відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 року №889. слід виділити принципи верховенства права та законності, оскільки це є ті вихідні начала, у відповідності до яких має будуватись «нова» держана служба, а також суть та зміст посадових обов’язків державного службовця.

Як слушно підкреслює О. Когут «… у Законі України «Про державну службу» від 16.12.1993 року №3723 принцип верховенства навіть не згадувався, а принцип законності йшов «у парі» з принципом демократизму» [3, с. 103].

Отже, відповідно до п. ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 року №889 принцип верховенства права – це забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави [2].

Слід визнати й той факт, що на сьогоднішній день до стеменного, точного та чітко визначеного дефініції поняття принципу верховенства права в нормативно-правових актах нашої держави, а також в актах міжнародного законодавства немає. Це й передбачається у доповіді Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) щодо верховенства права у законодавчих положеннях як на державному так і на міжнародному рівнях. Варто наголосити на тому, що у п. 41 вище зазначеної доповіді передбачено такі його основні елементи, а саме:

«…a. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права;

b. Юридична визначеність;

c. Заборона свавілля;

d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю;

e. Дотримання прав людини;

f

. Отже, із змісту перерахованих положень доповіді Європейської комісії за демократію через право щодо верховенства права необхідно зробити висновокЗ про те, що «законність» є елементом верховенства права європейської практики.

а Слід зазначити про те, що принципи державної служби відіграють важливу роль в функціонуванні та розвитку інституту державної служби, адже власне вони є основою існування усієї публічної служби України, та основною характеристикою будь-якого виду державної служби.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів Украни від 24.06.2016 р.№474-р.

Когут О.В. Проблемні питання правового регулювання державної служби. Когут О.В. Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. 2016. №3 (59). 101-110.

Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) Верховенство права : Доповідь, схвалена Венеціанською Комісією на 86-му

ДЕРКАЧ Остап,
здобувач 2-го курсу, 4-ї групи, факультету №1 ІПФПНП ЛьвДУВС, рядовий поліції
науковий керівник: ФЕДІНА Наталія,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права, факультету №1 ІПФПНП Львівського державного університет внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФРОНТ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО ТА МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Актуальність дослідження теми інформаційної воєнної політики є важливим фактором впливу на свідомість не лише громадян України, а й всього світу. Особливо важливість полягає у правильній подачі подій, що впливає на відношення мешканців країни, їх оціночного вибору, розстановці правильних пріоритетів, зменшення колабораційних настроїв у суспільстві, а також кількісна та якісна допомога інших держав у боротьбі за соборність та право на незалежність.

Досвід останніх збройних конфліктів показує, що одними з найважливіших механізмів війни стають не тільки зміни у військовій справі, але й інформаційна революція, яка зараз переживає стадію формування [1, с. 283].

Для інформаційної війни зазвичай чітко визначена оборона, поняття початку і закінчення можна застосувати лише для окремих операцій інформаційної війни, лінія фронту не визначена, а наступ описується різними моделями. Успіх проведених інформаційних операцій не має прямого зв’язку із співвідношенням військових потенціалів сторін. Забезпечення інформаційної безпеки в сфері державного та муніципального управління ґрунтується на детальному аналізі структури та змісту управління, а також інформаційних процесів і використання при управлінні відповідних технологій [1, с. 284].

Одним із прикладів державного впливу на інформаційну політику є те, що в Рекомендаціях парламентських слухань «Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні», схвалених Постановою Верховної Ради України від 19.11.2013 р. №695-VII, зверталася увага на зниження конкурентоспроможності української книги та стрімке заповнення більшості жанрових ніш українського книжкового ринку імпортованою книгою (переважно з РФ) [2].

Так, у ст. 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 року забороняється використання друкованих засобів масової інформації для:

- популяризації або пропаганди держави-терориста (держави-агресора) та її органів, російського нацистського тоталітарного режиму, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну…;

- виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України…;

- глорифікації осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, представників збройних формувань Російської Федерації…» [3].

Термін «інформаційна війна» став звичним як у засобах масової інформації, так і в лексиці політичних сил. Часто даний термін сприймається як «злив компромату», якому значною мірою сприяє засіб масової комунікації - Інтернет. Саме через Інтернет безконтрольно поширюються компрометуючі матеріали, «вкидається» у суспільство потрібна й своєчасна інформація, яку друковані і електронні ЗМІ тиражують, уже посилаючись на джерела в Інтернеті.

Розглянемо проблеми, що роблять Українську державу вразливою в інформаційній війні. По-перше, глобальні інформаційні мережі, що перебувають поза контролем, продовжують стрімко розвиватися. Буквально щодня з'являються нові електронні ресурси, серед яких засоби масової інформації, сайти різних радикальних угруповань та ін. По-друге, вдосконалюються засоби і способи доставки інформаційно-пропагандистських матеріалів до аудиторії у ході інформаційно-психологічних операцій. У цих цілях усе більш активно

використовуються такі нові медійні засоби, як супутникове телебачення і радіо, цифрове телебачення, електронна пошта, засоби віртуальної реальності й ін. По-третє, зростає кількість засобів спеціального програмно -математичного впливу на ресурси інформаційних систем, при цьому самі ці засоби з розвитком глобальних мереж стали широко доступні, що веде збільшення хакерських атак на інформаційні ресурси держави. По-четверте, стає усе більше систем супутникового зв'язку, технічні характеристики яких усе більше вдосконалюються. По-п'яте, розвиваються науково-дослідні програми щодо створення технічних засобів маніпулювання свідомістю. По-шосте, недостатньо ефективною є підготовка випускників вищих навчальних закладів за спеціальностями, пов'язаними з інформаційними технологіями [4, с. 89-90].

Використання «інформаційної зброї» в широкому розумінні може зазіхати на основні принципи міжнародного права (у першу чергу, принципи невтручання у справи, що входять у внутрішню компетенцію держав, обов’язки держав співпрацювати одна з однією, сумлінного виконання зобов’язань з міжнародного права, поваги прав людини та основних свобод), може бути одним з елементів агресії [5, с. 865].

Також відповідно до ст. 6 Закону України «Про телебачення та радіомовлення», не допускається використання телерадіоорганізацій для:

- трансляції телепередач, виготовлених після 1 серпня 1991 року, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України;

- пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну [6].

Інформаційна війна Росії проти України (як у широкому, так і у вузькому розумінні) ведеться інтенсивно і цілеспрямовано. Крім того, інформаційна війна служить прикриттям агресії Російської Федерації проти України, виступає її невід’ємною складовою частиною. Використання збройних сил у Криму, їхня

реклама і позиція щодо терористів Донбасу безпосередньо порушує міжнародне гуманітарне право і є закликом до його порушення. Крім того, за допомогою інформаційної зброї розгорається ксенофобія, тероризм і дискредитується український уряд. Усе це свідчить не тільки про ведення інформаційної війни, а й про її протиправність, порушення міжнародного права [5].

Таким чином, щодо України здійснюється неймовірно потужна інформаційна війна. Тому, необхідним є вироблення стратегії та тактики ведення боротьби в інформаційному полі. Акценти збройної боротьби зміщуються в бік практичної реалізації інформаційних технологій. При цьому дедалі більше значення в досягненні політичних і військових цілей набувають інформаційно-психологічні операції, атаки, акції та дії [7, с. 148].

Список використаних джерел

1. Хорошко В., Хохлачова Ю. Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Український науковий журнал інформаційної безпеки № 22 (3), 2016. С. 283-288.

2. Про Рекомендації парламентських слухань «Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні: Постанова Верховної Ради України від 19.11.2013 р. №695-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 22, ст.852. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-18#Text

3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 1, ст.1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text

4. Бржевська З.М., Довженко Н.М., Киричок Р.В. Інформаційні війни: проблема, загрози і протидія. Кібербезпеки: наука, освіта, техніка № 3 (3) , 2019. С. 88-96.

5. Короткий К. Інформаційна війна Російської Федерації проти України: оцінка міжнародного співтовариства. URL:http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7464/Koval_Korotkyi_Information%20Wrfare%20and%20the%20Rea

ction%20of%20World%20Community.pdf?sequence=1

6. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. №3759-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 10, ст. 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text

7. Браіловський М., Іванченко І., Опірський І., Хорошко В. Інформаційно-психологічне протиборство в Україні. Український науковий журнал інформаційної безпеки № 25 (3), 2019. С. 144-149.

ДРУЦУЛ Тетяна,
викладач Відокремленого структурного підрозділу «Кіцманський фаховий коледж Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», кандидат юридичних наук

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В період перебування України в умовах повномасштабної війни перед органами публічної адміністрації постали нові виклики та завдання щодо безпосередньої реалізації наданих їм законних повноважень, які пов’язані з наданням адміністративних послуг, забезпеченням діяльності суб’єктів господарювання, організацією територіальної оборони громад, евакуацією населення, соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб тощо. Саме тому, важливим моментом залишається забезпечення гарантій діяльності органів публічної адміністрації в умовах воєнного стану.

Долати виклики воєнного стану допомагає небувала згуртованість українського суспільства та органів публічної адміністрації. Таке швидке об’єднання українського суспільства та публічних інституцій сталося насамперед тому, що в Україні впродовж всіх років її незалежності відбувалися процеси демократизації суспільних відносин на основі національних цінностей [1].

Зважаючи на воєнну агресією Російської Федерації проти України, з метою збереження територіальної цілісності та правопорядку Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [2], затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, введено воєнний стан, визначено порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [3].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (стаття 1 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [4].

Важливу роль у забезпеченні безпеки держави, кожного громадянина, у період дії воєнного стану покладається саме на органи публічної адміністрації та органами місцевого самоврядування, які діють виключно на підставі та в межах повноважень визначених Конституцією та законодавством України. Та відповідно до яких, органам публічної адміністрації забезпечуються гарантії їх діяльності, та в деякій мірі встановлюються додаткові гарантії на період дії воєнного стану.

Гарантіями законності діяльності органів публічної адміністрації, в умовах воєнного стану, є заборони щодо: зміни Конституції України; зміни Конституції

Автономної Республіки Крим; проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій [4].

Ще однією гарантією є те, що особа уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту [5].

Додатковою гарантією діяльності органів публічної адміністрації. в період дії воєнного стану, є те, що на законодавчому рівні передбачено неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного стану [4].

В умовах воєнного стану особи призначаються на посади державної служби, посади в органах місцевого самоврядування, посади керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, комунальних підприємств, установ, організацій керівником державної служби або суб'єкта призначення, сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради, начальником відповідної військової адміністрації без конкурсного відбору на підставі поданої заяви, заповненої особової картки встановленого зразка та документів, що підтверджують наявність у таких осіб громадянства України, освіти та досвіду роботи згідно з вимогами законодавства, встановленими щодо відповідних посад [4].

На нашу думку, призначення на посади державної служби та посади в органах місцевого самоврядування без проведення конкурсного відбору та наведені вище гарантії мають за мету забезпечити безперервну та належну роботу органів публічної адміністрації, що є не можливим без наявності людських ресурсів.

Таким чином, робимо висновки, що гарантії діяльності органів публічної адміністрації в умовах воєнного стану – це система закріплених на законодавчому рівні способів та умов, за допомогою яких органи публічної адміністрації виконують покладені на них повноваження та реалізують свої права і гарантовані законом інтереси.

Список використаних джерел

1. Щербанюк О. Реалізація принципів організації та діяльності органів публічної влади України в умовах війни. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2022.pdf#page=402.

2. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 №64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397/.

3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 №2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text

4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII.URL:https://docs.google.com/document/d/14EPcdXCWcpGI9vctZpKjm_Rt2xCR3mFVmXpD9E2EH2E/edit.

5. Закон України від 15.03.2022 № 2124-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text.

6. Закон України 12.05.2022 № 2259-IX Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text.

ЗАХАРЧЕНКО Андрій,
завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор
АЛФЬОРОВ Сергій,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ПИТАНЬ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, МАТЕРІАЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Із введенням в Україні воєнного стану через військову агресію Російської Федерації перед органами державної влади та органами місцевого самоврядування постала низка нових викликів, одним з яких є необхідність проведення евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей із зон бойових дій у безпечні райони. Належне вирішення цього завдання значною мірою залежить від стану взаємодії різних органів, задіяних в організації і проведенні евакуації, серед яких важливу роль виконують органи місцевого самоврядування та органи (підрозділи) Національної поліції. Забезпечення злагодженої взаємодії цих органів у вирішенні вищевказаного завдання потребує чіткої правової регламентації. Однак на сьогодні положення законодавства щодо взаємодії між цими органами є недостатньо конкретизованими, що спричиняє на практиці додаткові ускладнення.

Правові аспекти взаємодії органів місцевого самоврядування та органів (підрозділів) Національної поліції раніше розглядалися у працях В.Є. Барби, О.С. Дніпрова, М.В. Завального, Є.В. Зозулі та інших представників юридичної науки, але питанням взаємодії цих органів щодо евакуації населення,

матеріальних цінностей дотепер не було приділено достатньої уваги.

Наведене свідчить про актуальність заявленої теми та доцільність її дослідження з метою обґрунтування відповідних пропозицій.

На цей час Планом запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в України (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України) передбачено, зокрема, такі заходи, як термінове уточнення складу органів з евакуації, планів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей, проведення занять із складом евакуаційних органів; проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. До кола органів, відповідальних за запровадження зазначених заходів, віднесено органи місцевого самоврядування. Водночас Національну поліцію включено до переліку органів, що залучаються до здійснення цих заходів [1].

На загальнодержавному рівні питання, пов’язані з проведенням евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей (в тому числі під час дії воєнного стану), регламентовано Порядком проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841) [2] та Методикою планування заходів з евакуації (затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 липня 2017 р. № 579) [3]. Разом з тим зазначені нормативно-правові акти наразі не містять положень щодо взаємодії органів місцевого самоврядування та органів (підрозділів) Національної поліції стосовно організації та проведення евакуації. Більш того, у цих нормативно-правових актах навіть немає згадки про участь органів (підрозділів) Національної поліції у здійсненні заходів, пов’язаних з проведенням евакуації.

Водночас слід відзначити, що вищевказані нормативно-правові акти передбачають створення в органах місцевого самоврядування спеціальних комісій з питань евакуації, що мають відповідати за планування евакуації на відповідному рівні, підготовку населення до здійснення заходів з евакуації,

підготовку органів з евакуації до виконання завдань, здійснення контролю за підготовкою проведення евакуації, приймання і розміщення евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей. Виконуючи цю вимогу, деякі органи місцевого самоврядування при створенні таких комісій включили до їх складу й представників територіальних підрозділів Національної поліції (за згодою), а також затвердили власні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність зазначених комісій. Наприклад, згідно з рішенням виконавчого комітету Сновської міської ради у складі комісії з питань евакуації виокремлено групу охорони публічного порядку і безпеки дорожнього руху, керівником якої призначено поліцейського групи швидкого реагування сектору поліцейської дільниці [4].

Така практика заслуговує схвальної оцінки та відповідає рекомендаціям, підготовленим фахівцями з питань цивільного захисту населення [5]. Проте деякі органи місцевого самоврядування застосовують у своїй діяльності й інші підходи, і не завжди залучають представників поліції до колегіального розгляду питань, пов’язаних з проведенням евакуації [6].

З урахуванням зазначеного, можна дійти висновку про доцільність внесення змін до вищеназваних нормативно-правових актів загальнодержавного рівня з конкретизацією вимог до формування складу колегіальних органів з евакуації, а також визначенням ступеня участі різних державних органів у забезпеченні проведення евакуації. В межах таких змін доцільно унормувати й порядок взаємодії у цих відносинах органів місцевого самоврядування та територіальних органів (підрозділів) Національної поліції, що залучаються до організації та проведення евакуації, в тому числі організовують регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації, охорону публічного порядку на збірних та приймальних евакуаційних пунктах, пунктах посадки (висадки) на маршрутах евакуації і в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення.

Врахування наведених пропозицій сприятиме покращенню стану взаємодії органів місцевого самоврядування та органів (підрозділів) Національної поліції з питань евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей, і відповідно

– більш ефективному забезпеченню публічної безпеки і порядку під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 181-р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 39. Ст. 2109. (Із змінами).

2. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. *Офіційний вісник України.* 2013. № 92. Ст. 3386. (Із змінами).

3. Про затвердження Методики планування заходів з евакуації: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 липня 2017 р. № 579. *Офіційний вісник України.* 2017. № 66. Ст. 1967. (Із змінами).

4. Про створення комісії з питань евакуації та спеціалізованих служб цивільного захисту Сновської міської ради: Рішення виконавчого комітету Сновської міської ради від 17 вересня 2021 р. № 117. *Офіційний веб-сайт Сновської міської ради Чернігівської області.* URL: https://snovmr.gov.ua/pro-stvorennya-komisiyi-z-pytan-evakuatsiyi-ta-spetsializovanyh-sluzhb-tsyvilnogo-zahystu-snovskoyi-miskoyi-rady/

5. Перші кроки щодо організації цивільного захисту на базовому рівні місцевого самоврядування: серія практичних порадників / О.Я. Лещенко, С.А. Кудін, В.М. Михайлов, М.В. Андрієнко, В.Ф. Коробкін, Н.М. Романюк, Л.В. Калиненко. За заг. ред. П.Б. Волянського, С.А. Парталяна. К.: ІДУ НД ЦЗ, 2021. Серія 10. 53 с.

6. Протокол № 5-22 засідання комісії Овруцької міської ради з питань запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та їх наслідків у Овруцькій ОТГ від 16 червня 2022 р. *Офіційний веб-сайт Овруцької міської ради.* URL: https://ovruch.in.ua/2022/06/16/protokol-5-22-

zasidannya-komisiyi-ovrutskoyi-miskoyi-rady-z-pytan-zapobigannya-likvidatsiyi-nadzvychajnyh-sytuatsij-tehnogennogo-i-pryrodnogo-harakteru-ta-yih-naslidkiv-u-ovrutskij-tg/

КОСТЕЦЬКА Тетяна,
старший науковий співробітник Інституту держави і права ім.В.М.Корецького НАН України,кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРЛАМЕНТУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Потреба суттєвого оновлення всіх сфер українського суспільства, вироблення ефективних шляхів, суттєвих форм, методів, якісних механізмів у вирішенні завдань і проблем, зумовлених процесами державотворення, міжнародної інтеграції України, серйозними викликами, небезпеками та загрозами її державності тощо, не втрачає своєї актуальності впродовж вже тривалого періоду.

У довоєнний період, зважаючи на виклики глобалізаційних інформаційних процесів та пов’язані з цим явищем проблеми трансформації політичної влади, визначення зовнішньополітичного вектору розвитку нашої держави у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції, впровадження інституцій демократичної участі громадян у прийнятті рішень, що зачіпають їх інтереси, Україна концептуально визначила стратегічний розвиток електронної демократії. У складних умовах гібридної війни, зокрема, розпочались процеси реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, серед різних стратегічних завдань яких постало створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (надалі – ІКТ), здатної виробляти і

реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

Повномасштабне російське вторгнення на територію нашої держави ще виразніше окреслило нагальну потребу своєчасного та адекватного реагування на ключові небезпеки, загрози національній та міжнародній безпеці. З огляду на це набули особливої гостроти і стали предметом обговорення широкого кола правників, політологів, політиків, разом з тим, стали проблеми захисту конституційного ладу, державного суверенітету, національної безпеки України; проблеми територіальної організації публічної влади; проблеми функціонування громадянського суспільства; розвитку демократії; конституційно-правові проблеми забезпечення прав людини і громадянина; проблеми імплементації міжнародно-правових стандартів у конституційне законодавство України тощо.

Суттєві глобалізаційні процеси, зміни в українському суспільстві, що відбуваються, стратегія впровадження державної політики цифрової трансформації усіх сфер суспільних відносин, переведення до цифрового формату традиційних (оф-лайн) демократичних процесів (диджиталізація), виникнення нових каналів обміну інформацією, а також вплив соціальних мереж на діяльність органів публічної влади у контексті їх комунікативної взаємодії з громадянським суспільством тощо, зумовили, в тому числі, електронну трансформацію українського парламентаризму.

Загальновизнано, що парламентська діяльність є відображенням процесів, що відбуваються в суспільстві, державі, показником рівня демократичності держави і розвитку громадянського суспільства, невід'ємною складовою його взаємодії і структурами публічної влади, чинником стабільності суспільного розвитку.

З лютого 2016 р. Україна приєдналася до Декларації відкритого парламенту і в подальшому було затверджено ряд заходів із реалізації положень цього міжнародного документу [1]. Згідно з рекомендаціями Міжпарламентського союзу ЄС щодо функціонування сучасних національних парламентів на базі застосування ІКТ для забезпечення ефективної роботи парламенту, прозорості,

відкритості та підзвітності перед виборцями, налагодження діалогу між парламентом і громадянами, забезпечення повного їх доступу до інформації про його діяльність тощо в Україні розроблена і затверджена Стратегія електронного парламентаризму на 2018 – 2020 роки [2]. Нагальність розроблення та її виконання була зумовлена необхідністю переходу на принципово новий рівень автоматизації технічних процедур, пов'язаних з діяльністю народних депутатів України, формування актуального парламентського електронного інформаційного ресурсу та ретроспективного оцифровування парламентської документації з метою більш ефективного використання наявних інформаційних ресурсів для реалізації повноважень Верховної Ради України.

Е-парламент – одна з головних складових визначеного розвитку е-демократії у нашій державі. Побудова такої інституції є важливою тенденцією у розвитку сучасних світових парламентів. Слушно зауважити, зокрема, що у Звіті ООН щодо функціонування і розвитку електронних парламентів за 2008 р., першому на той час документі такого типу, підготовленому разом із Міжпарламентським союзом, була окреслена суть електронного парламенту як законодавчого органа, котрий набуває більшої прозорості, доступності та звітності завдяки ІКТ, надає дає людям змогу долучитися до суспільного життя через ширший доступ до парламентської діяльності та документів. Це ефективна організація, учасники якої використовують інформаційно-комунікаційні технології, щоби виконувати свої першочергові функції законотворення, представництва та нагляду з кращими результатами [3].Закономірно, що з інтенсивним розвитком ІКТ, враховуючи національні особливості, практику, окремі представницькі органи намітили власний концепт е-парламенту.

Потенціал функціонування Верховної Ради як е-парламенту лежить в основі поєднання традиційних та електронних форм здійснення парламентської діяльності.

У парламентській діяльності вже тривалий період активно впроваджувалися та використовуються сучасні форми її інформаційного забезпечення, що дало обгрунтовані підстави фахівцям цінювати рівень

розвитку е-парламенту в України як такий, що він відповідає сучасним міжнародним тенденціям та вимогам. Зокрема, встановлення електронної форми документообігу у парламенті як основної (за деякими винятками), направлено насамперед на удосконалення всіх парламентських процедур, законодавчої діяльності, забезпечення вільного та безоплатного доступу до бази даних нормативно-правової інформації на офіційному веб-сайті [4].

Наведене підтверджує актуальність більш поглибленого комплексного конституційно-правового аналізу в українській юридичній науці функціонування е-парламента, удосконалення правових засад відповідних процесів у нинішніх умовах, сучсних наукових узагальнень з відповідної проблематики, зокрема в контексті не тільки формування концепту е-парламентаризму в Україні, а й загалом оновлення теорії вітчизняного парламентаризму. Своєчасність зумовлена об'єктивними реаліями парламентської діяльності в умовах здійснення ускладнених її завдань, загроз національній безпеці, викликаними діями російської держави-агресора проти нашої держави і українського народу, в тому числі інформаційного протистояння.

Верховна Рада в умовах воєнного стану здійснює свої функції і повноваження на мобілізаційній основі, зокрема використовуючи попередні напрацювання у сфері застосування ІКТ у парламентській роботі. Важливо, за «...диджиталізація є тим, що задає ритм парламентської діяльності...» [5].

Список використаних джерел

1. Див., зокрема: Про додаткові заходи з реалізації Декларації відкритості парламенту : Розпорядження Голови Верховної Ради України від 21.11.2017 р. № 486. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MUS29377

2. Про затвердження Стратегії електронного парламентаризму на 2018 – 2020 роки : Розпорядження Голови Верховної Ради України від 05.07.18 р. № 278. URL: https://ips.ligazakon.net/doc

3. Цит. за : Дорогих С.О. Інформаційна діяльність парламенту: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. Правова інформатика. 2014. № 2(42). С.18.

4. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми документообігу у Верховній Раді України: Закон України від 16.01.2020 р. № 469-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/doc

5. Стефанчук Р. Бачення Голови ВРУ щодо реформи парламенту. URL: https://sluga-narodu.com/kherson_my_z_toboiu-tryvaie-fleshmob-na-pidtrymku-khersontsiv/

ОКОПНИК Олена,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

На сьогоднішній день Україна переживає складні часи, але продовжують розвиватись конституційні засади місцевого самоврядування, приймається ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування.

Проте аналізуючи розвиток місцевого самоврядування за час незалежності України, він здійснювався фактично лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Розвиток місцевого самоврядування як ефективної і максимально наближеної до людей місцевої влади є одним із визначальних пріоритетів здійснення реформ та становлення України як демократичної держави. Без

реформування місцевого самоврядування неможливо подолати негативні процеси в соціально-економічному та культурному розвитку територіальних громад і регіонів, забезпечити суттєве підвищення рівня та якості життя більшої частини громадян України, побудови місцевої влади на засадах демократії та відповідно до Європейських стандартів. Під європейськими стандартами місцевого самоврядування розуміються закріплені в офіційних документах загальноєвропейських міждержавних регіональних організацій основні засади, цінності, вимоги щодо реалізації права територіальних колективів на місцеве самоврядування [1, с. 146].

Історія децентралізованої держави є історією суперечностей, пов'язаних із пошуком найкращої форми організації державної влади. Традиційно усталений погляд на децентралізацію як на процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування (громади), потребує вироблення нових підходів до аналізу його змісту [3].

Курс нашої держави до європейських стандартів, почався від Євромайдану, який окреслив європейський вибір населення України, що нарешті актуалізувало проблему реалізації ратифікованих угод з країнами Європейського Союзу, у тому числі положень Європейської хартії місцевого самоврядування [2], а також забезпечення якісного розвитку регіонів країни як важливих складових частин економічної системи України. Розвинуте місцеве самоврядування є ознакою сильної держави. У період державних криз, (в умовах війни особливо прослідковується) беручи на себе питання життєзабезпечення на локальному рівні, місцеве самоврядування сприяє збереженню і зміцненню держави. Під час військового стану місцеве самоврядування відіграє стабілізуючу роль у розвитку держави, забезпечуючи надання місцевих послуг і знімаючи соціальну напругу в суспільстві.

Незважаючи на прийняття великої кількість нормативно-правових актів таких як: Закон України «Про місцеве самоврядування», який постійно удосконалюється та доповнюється (останнє оновлення 03.08.2022) [8], Закон

України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5.02.2015 року [7], Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 року [9], Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12.05.2022 року [6], тощо, існуюча в Україні система місцевого самоврядування сьогодні не відповідає очікуванням та потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, питання впровадження економічних, соціальних та політичних перетворень в Україні потрібно розглядати саме в контексті європейської інтеграції. Ефективна реалізація цього курсу вимагає від органів влади всіх рівнів таких узгоджених заходів: здійснення суттєвих інституційних змін; реформування принципів та методів роботи, у тому числі й у сфері підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; забезпечення фінансово-економічних можливостей стимулювання розвитку місцевого самоврядування тощо. Складні явища в економічній, соціальній та політичній сферах (особливо під час військового стану) – це значною мірою результат надмірної централізації влади, нерозвиненості демократичних форм управління суспільним розвитком.

Виходячи із вище зазначеного, наближення України до європейських стандартів організації місцевого самоврядування не можливе без вирішення низки завдань за такими напрямами: удосконалення адміністративно-територіального устрою, яке має відбуватися в напрямі зменшення диспропорцій у розмірах між адміністративно-територіальними одиницями одного рівня, формування обґрунтованих розмірів адміністративно-територіальних одиниць та не включення населених пунктів до складу інших населених пунктів; чіткий

законодавчо обґрунтований розподіл сфер компетенції та повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної влади різного рівня; створення правових та організаційних умов для формування самодостатніх територіальних громад, які б володіли матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективної реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування; подальша демократизація діяльності територіальних органів влади, насамперед – шляхом розширення використання інструментів безпосередньої демократії.

Тільки дотримання зазначених позицій дасть змогу реформувати Україну, вдосконалити систему територіальної організації влади та сприятиме побудові оптимальної і ефективної системи органів місцевого самоврядування задля задоволення інтересів та потреб суспільства.

Список використаних джерел

1. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: кол. моногр. заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук.Д.: Монолит, 2009. 383 с.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 р. № 994_036. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036

3. Лелеченко А. П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико- методологічний аналіз: дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.01 / Нац. акад. держ. управ. при Президентові України. К., 2006. 194 с.

4. Мельничук О. Ф., Сухоребра Т. І. Удосконалення конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 59–61

5. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп./ редкол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін. / за заг. ред. Ю. В Ковбасюка. К.: НАДУ, 2014. 128 с.

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування

державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5.02.2015 р. № 157-VIII. Дата оновлення 14.05.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19

8. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 03.08.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр

9. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18

ПАСТУШЕНКО Віталій,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЄВЕНКО Дмитро,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

«Наш найбільший актив - це, напевно, те, чому ми найменше довіряємо: антикрихкість вбудована в певні системи оперування ризиками.»
Нассім Ніколас Талеб

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації

влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади.

Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій підкріплене збільшенням ресурсної та фінансової бази. Децентралізовані повноваження забезпечені відповідним ресурсом для якісного виконання.

Тому із внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів, від 1 січня 2015 року місцевим самоврядуванням отримано більше фінансів для підвищення економічної спроможності.

Об'єднані територіальні громади, крім зростання власних фінансових можливостей, у результаті децентралізації мають й інші інструменти забезпечення економічного розвитку – здійснення зовнішніх запозичень, самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ. Децентралізовано повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати містобудівну політику.

Громади мають право розпоряджатися землями в межах та за межами населених пунктів. Верховною Радою України прийнято закони, які надають можливість децентралізувати частину повноважень ЦОВВ щодо надання базових адміністративних послуг: реєстрацію нерухомості, бізнесу, місця проживання особи – передавши їх на рівень громад.

Громади отримали повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, дозвілля, соціально-економічного розвитку, інфраструктури між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на кожному з

територіальних рівнів адміністративно-територіального устрою держави.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації, з метою ефективної протидії, 12 травня 2015 року парламентом було прийнято Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII.

Закон розширює компетенцію сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану та надає їм одноособові повноваження з прийняття рішень щодо:

- звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд;

- обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій;

- демонтажу будівель і споруд, які за результатами обстеження визнані аварійно небезпечними і такими, що становлять загрозу життю людей.

- передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану;

- створення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення на посади і звільнення з посад керівників таких установ;

- боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями;

- поводження з небезпечними відходами.

Також Закон змінює умови створення, порядок і строк здійснення військовою адміністрацією населеного пункту (далі – ВАНП) повноважень місцевого самоврядування:

Умовами створення ВАНП є нездійснення сільськими, селищними, міськими радами та/або їх виконавчими органами, та/або сільськими, селищними, міськими головами покладених на них Конституцією та законами України повноважень.

ВАНП (у разі її створення) діятиме не довше періоду дії військового стану і 30 днів після (раніше до наступних виборів).

Повноваження місцевих державних адміністрацій визначені, зокрема Законом України «Про місцеві державні адміністрації». В умовах воєнного стану місцеві адміністрації набули нових повноважень, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану:

1) встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи. Порядок встановлення (посилення) охорони таких об'єктів та їх перелік, що із введенням воєнного стану підлягають охороні, а також порядок особливого режиму їх роботи затверджуються Кабінетом Міністрів України;

2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не забронюваних за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та захисту критичної інфраструктури і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. За працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада). Порядок залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт та питання їхнього соціального захисту з урахуванням вимог закону визначаються Кабінетом Міністрів України;

3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої

роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

5) запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

6) встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

7) перевіряти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9) порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення;

10) встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб

на території, на якій діє воєнний стан;

11) регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

13) забороняти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

14) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

15) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

16) забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України;

обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

17) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

18) встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

19) проводити евакуацію населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони;

20) проводити евакуацію матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, у разі виникнення загрози їх пошкодження або знищення згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

21) запроваджувати у разі необхідності у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

22) вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці;

23) інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

24) здійснювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обов’язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід - тримання під вартою, що перебувають в слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув’язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в

безпечній місцевості;

25) запроваджувати інші заходи, передбачені нормами міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text

2. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text

3. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України 05.02.2015 № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text

4. Європейська хартія місцевого самоврядування: міжнародний документ від 15.10.1985 № 994_036. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

6. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text

7. Про введення воєнного стану. Указ Президента України від 24.02.2022 № №64/2022. . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text

СТРУСЕВИЧ Валерія,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
науковий керівник: ДЯКУР Марія,
кандидат юридичних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

В розвитку становлення України як правової держави здійснюється процес реформування щодо розвитку демократичних засад у формуванні й діяльності інститутів державної влади та місцевого самоврядування. Разом з цим Україна прагне і до вирішення питань щодо підвищення ефективності та економічності функціонування системи органів публічної влади, аби вони виконували ті функції, цілі та завдання, які на них покладено. [2]

Бюро економічної безпеки (далі БЕБ) – це новостворений правоохоронний орган, який розслідує правопорушення в сфері економіки і має статус центрального органу виконавчої влади, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України.

На орган покладено виконання правоохоронних функцій Податкової поліції, економічних підрозділів СБУ та економічних підрозділів Національної поліції (цим самим полегшивши роботу даних органів), а також - розслідування усіх правопорушенньь, які стосуються сфери публічних фінансів, а саме - економічнх, податкових та фінансових.

Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» був ухвалений Верховною Радою України 28 січня 2021 року та набув чинності 25 березня 2021 року. Основними функціями Бюро економічної безпеки України відповідно до Закону є: оперативно-розшукова діяльність, досудові розслідування; інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота з метою виявлення

та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників; матеріальне і моральне заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень; виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов для створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності ухвалення ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки. [1]

До підслідності Бюро економічної безпеки України належать правопорушення в сфері боротьби з незаконним обігом підакцизних товарів, умисне доведення підприємства до банкрутства, ухилення від сплати податків, шахрайство з фінансовими ресурсами, незаконне використання знаків для товарів і послуг, розголошення банківської та комерційної таємниці, незаконна приватизація державного, комунального майна тощо.

Позитивним аспектом є здійснення громадського контролю за дільністю Бюро економічної безпеки. Такий контроль здійснюється Радою громадського контролю у складі 15 осіб, які обираються шляхом відкритого та прозорого конкурсу через інтернет-голосування громадянами України. Відповідно до Закону до повноважень Ради громадського контролю належать: заслуховування

інформації про діяльність, виконання планів і завдань Бюро економічної безпеки України; розгляд звітів Бюро економічної безпеки України і затвердження свого висновку щодо них; організація публічних заходів для обговорення актуальних питань розвитку і діяльності Бюро економічної безпеки України, заходів з правової освіти населення; вибір із свого складу представників, які входять до складу конкурсних комісій Бюро економічної безпеки України (крім конкурсних комісій, що проводять конкурси на посади, відомості про які становлять державну таємницю); обрання із свого складу представників, які входять до складу дисциплінарної комісії Бюро економічної безпеки України; здійснення інших повноважень, передбачених положенням про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України. [1]

Запровадження правового режиму воєного стану з лютого 2022 року значно вплинуло на дільність усіх правоохоронних органів, зокрема і на Бюро економічної безпеки. В такий період органи влади надзвичайно відповідально повинні виконувати свої функції та стояти на захисті всіх сфер країни, в тому числі й економічної.

В результаті роботи Бюро економічної безпеки України від початку повномаштабного вторгнення з боку Російської Федерації, було попереджено значна кількість правопорушень, що загрожують економічній безпеці країни. Зокрема, від початку війни в Україні було попереджено розтрату державних коштів у розмірі 136,6 млн. грн, а саме - 14,2 млн.грн. в Одеській області; 25,6 млн. грн. в Черкаській області; близько 10 млн. грн. у Вінницькій та Запорізькій; 800 тис. грн. у Чернівецькій області; 86 млн.грн. у Криворізькій області. Поряд з цим, було запущено телеграм-бот, який приймає повідомлення від громадян про виявленні правопорушення в сфері економіки, зокрема про зловживання цінами внаслідок необґрунтованого їх підняття в період воєнного стану; незаконні дії з гуманітарною допомогою; перешкоджання ведення бізнесу тощо. [3]

Таким чином основним завданням Бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану є вчасне виявлення ризиків щодо порушення економічної

стійкості та цілісності країни і підтримка економічних резервів всіма доступними методами.

Список використаних джерел

1. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 28.09.2022)

2. Ковбас І. В. Щодо завдань та функцій органів публічної адміністрації//Права людини та публічне врядування: Збірник матеріалів всеукраїнського форуму/ науков. редактор Р.О. Гаврилюк, І.В. Ковбас., м. Чернівці: 2019р., С. 204-207.

3. Гбур, З. Стан складових національної безпеки України в період війни//*Grail of Science* 17: мат. III Міжнар. науково-практичної конф.//Відень, Австрія: 2022р., С. 99-101.

СЕКЦІЯ № 8
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

АВЗАЛОВА Дарія,
курсантка факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
науковий керівник: НІКОЛАЄНКО Тетяна,
професор кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УНОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В умовах загострення військового протистояння, яке відбувається на території України, тимчасової окупації частини її територій актуальними постають питання кримінальної відповідальності за колаборацію діяльність та особливості юридичних наслідків в умовах сьогодення.

Поняття «колабораціонізм» не є новим. У достатній мірі воно досліджено в історичній ретроспективі крізь призму аналізу військових конфліктів. В політичному вимірі розглянуто також у спектрі передумов та наслідків співпраці із ворожими силами в умовах окупації. В науці «колабораціонізм» тлумачиться як співпраця та сприяння діяльності окупантів серед населення в інтересах ворога, загарбника, що має негативні наслідки для країни чи її союзників. Проте з точки зору унормування у вітчизняному правовому просторі, «колабораціонізм» донедавна не мав правового унормування. З початком відкритого військового протистояння, яке відбулося 24 лютого 2022 року «колабораціонізм» набув актуальності з позиції юридичного закріплення як дефініції та складу кримінального правопорушення. Так, рішенням ВР України

Законом України від 03.03.2022 р. № 2108-IX було встановлено кримінальну відповідальність за вчинення колабораційної діяльності [1], Законом України від 14.04.2022 р. № 2198-IX було визначено особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки в умовах воєнного стану з унормуванням «Пособництва державі-агресору» (ст. 111^2 ККУ) як злочину проти основ національної безпеки [2].

Зрозуміло, що в умовах сьогодення запровадження відповідальності за колабораційну діяльність та сприяння державі-агресору є начасі. Проте в умовах воєнного стану, і на цьому наголошують чимало вчених, необхідним є зважений та системний підхід щодо унормування колабораційної діяльності, де, з одної сторони, має бути збалансованість кримінальної відповідальності та її ефективності, з іншої, можливість застосування інституту амністії з урахуванням як політичної, так і правової складової [3].

Відповідно до ст. 111^1, ст. 111^2 Кримінального кодексу України за вчинення колабораційної діяльності та пособництво державі-агресору законодавцем встановено диференційований підхід до юридичних наслідків. Так, зокрема, передбачено за вчинення вказаних діянь покарання у виді: штрафу (до 10 тис тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (строком від 10 до 15 років); виправних робіт (строком до 2-х років), арешту (строком до 6-ти місяців) та позбавлення волі (до 10 років) [4, стст. 111^1, 111^2]. Як бачимо, представлені каральні заходи є достатньо суворі та відображають ступінь тяжкості вчинених діянь. Проте окремі положення ст. 111^1, ст. 111^2 Кримінального кодексу України, мають свою казуальність.

Так, «Колабораційна діяльність», «Пособництво державі-агресору» та «Державна зрада» у формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності є тотожними з позиції вчинення протиправних діянь. Проте якщо розглядати їх з точки зору санкційних заходів, то ці правопорушення є різними. Проте, виникає питання, так у чому казуальність?

Якщо враховувати, що «Державна зрада» визначає найсуворіші види покарання у виді зокрема позбавлення волі строком від 12 до 15 років, довічне позбавлення волі, то «Колабораційна діяльність» та «Пособництво державі-агресору» відзначаються менш суворими санкціями. Існування такого положення сприяє виникненню ситуації, коли особи, які вчиняють «Державну зраду» можуть «легальним» способом оминути справедливого покарання з можливим притягненням їх до кримінальної відповідальності з призначенням менш суворих видів покарань, де вчинення ними діянь можуть підпадати під ознаки як «Державної зради», так і «Колабораційної діяльності» чи «Пособництву державі-агресору».

Але водночас не можна обмежувати «колабораціонізм» як правове явище винятково політичними чинниками чи ситуацією військового протистояння. Вчинення «колабораційних» злочинів знаходиться також у сфері дії психологічних, культурологічних та інших факторів, які можуть спонукати до вчинення таких протиправних діянь. Так, зокрема, наприклад, особи можуть бути вимушені співпрацювати з ворогом (державою-агресором), оскільки в них відсутні будь-які інші можливості (або обмежені у таких) щодо життєдіяльності, перебуванні/проживанні на певній території тощо. З другого боку, є особи, які навпаки бажають співпрацювати з ворогом розцінюючи це як певну можливість, позитивну діяльність. Їхня діяльність/співпраця з ворогом є цілком усвідомленим та добровільним кором. Вести мову щодо справедливої та адекватної кримінальної відповідальності у першому та другому випадку є некоректним. Необхідно враховувати суб'єктивні чинники та інші фактори, що впливають на прийняття такого рішення.

Отже, підсумовуючи вищевикладене можна зазначити наступне.

Розглядаючи «колаборацизм» не лише як політичне явище, слід зазначити, що нормативно-правове регулювання колабораційної діяльності та інших злочинів, пов'язаних із сприянням окупаційній діяльності держави-агресора є одним із кроків удосконалення чинного законодавства України з позиції протидії колабораційній діяльності.

Для підвищення ефективності протидії колабораційній діяльності необхідні належні заходи правового унормування.

Доцільно сформувати семантичне визначення колаборційної діяльності з урахуванням суб'єктивних чинників та інших факторів, які впливають на необхідність вчинення такої протиправної діяльності. Слід врахувати вимушеність чи добровільність прийняття такого рішення.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: https://cutt.ly/tH4OGAU (дата звернення: 16.09.2022).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колаборційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX. URL: https://cutt.ly/VH4PzUn (дата звернення: 16.09.2022).

3. Кузнецов В.В., Сийплокі М.В. Кримінальна відповідальність за колаборційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. С. 381 – 388.

4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 03.03.2022 №2108-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25 – 26. Ст.131.

ВАПНЯРЧУК В'ячеслав,
професор кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор

СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

У сучасній правовій науці України у зв'язку з поглибленням дії засади змагальності у кримінальному провадженні актуалізується питання щодо стандартів доказування. Відзначимо, що у вітчизняній юридичній літературі йому приділено вже чимало уваги. На підставі аналізу висловлених у науковій літературі поглядів, вважаємо за можливе запропонувати таку їх дефініцію. *Стандарти доказування – це певний умовний взірець, орієнтир, оптимальний рівень вимог, що свідчить про достатність знань (як в об'єктивному (певна сукупність доказової інформації), так і в суб'єктивному (певний рівень переконаності) аспекті) для прийняття відповідного процесуального рішення.*

Аналіз чинного КПК України свідчить, що у вітчизняному кримінальному провадженні, як і в більшості країн континентальної Європи, сприйнятий, так званий, суб'єктивний стандарт доказування «за внутрішнім переконанням». Чи означає це відсутність будь-яких об'єктивних правил оцінки доказування? Зрозуміло, що ні. Такі правила існують. Це, зокрема, ті, що стосуються належності й допустимості доказів (статті 85–90 КПК).

До того ж, якщо проаналізувати норми чинного КПК, то цілком правомірно виділяти об'єктивні стандарти доказування, аналогічні тим, які мають місце у країнах англосаксонської системи права. Виокремлення їх аж ніяк не означає, що вони видумані (з'явилися, так би мовити, «на рівному місці»), таке виділення легалізуватиме їх існування й дозволить подальше наукове дослідження й удосконалення. Адже, як зауважує М. Є. Шумило, знаннєві підстави для прийняття різних процесуальних рішень мають різний ступінь імовірності [1, с. 45-46], а це означає, що насправді об'єктивні стандарти доказування, по суті, вже

давно регламентовані законом й досить активно використовуються на практиці, проте ще й досі не формалізовані. Підкреслимо, що Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, одним із напрямків реформування вітчизняного кримінального процесуального законодавства визначено необхідність «формалізації стандартів доказування для більшої зрозумілості та передбачуваності процесуального законодавства і відповідної практики» (п. 5.9) [2].

Так, на нашу думку, виходячи з аналізу статей 214, 314 та інших чинного КПК, можна припустити, що для початку досудового розслідування; призначення судового розгляду, прийняття інших процесуальних рішень чи здійснення процесуальних дій закон передбачає такий, найпростіший і найменш жорсткий стандарт доказування, який можна назвати *«на перший погляд»* (*«за зовнішніми ознаками явищ»* або *«ймовірне припущення»*).

Його суть полягає в наявності ознак певних фактів для виникнення переконання в їх існуванні. Так, відповідно до ст. 214 КПК для початку досудового розслідування необхідним є наявність приводу (визначеного законом джерела інформації про вчинення кримінального правопорушення) і підстави (достатніх даних про наявність ознак складу правопорушення – об'єкта й об'єктивної сторони) (докладніше про це див.: [3, с. 177-186; 4, с. 29-32]). Ще одним прикладом застосування цього стандарту доказування може бути прийняття рішення про допит свідка. Якщо слідчий вважатиме (припускатиме ймовірність), що особі відомо (чи може бути відомо) про обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, він цілком правомірно вправі викликати особу для давання показань.

Другий стандарт доказування можна вирізнити знову ж таки на підставі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства. Цей стандарт реально існував і раніше й має місце зараз – це стандарт *«вагомого переконання»,* або *«обґрунтованого припущення».* Відповідно саме до нього закон передбачає можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі й обрання запобіжних заходів (ч. 3 ст. 132, ч. 2 ст. 177 КПК);

повідомлення про підозру (ч. 1 ст. 276 КПК). Сутність цього стандарту доказування полягає в тому, що для прийняття певного рішення у суб'єкта доказування повинна бути достатня доказова база, яка підтверджує його правомірність (більш точніше, що відповідає нашому розумінню сутності суб'єктивної сторони доказування: у суб'єкта доказування на певній доказовій основі повинна бути сформована правова позиція (усвідомлена переконаність) щодо необхідності прийняття відповідного процесуального рішення, яка зумовлена певним мотивом та метою).

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України третім об'єктивним стандартом доказування, що теж має право на виділення і про який, як зауважувалось вище, відповідає законодавчо регламентованому суб'єктивному стандарту – внутрішньому переконанню, це стандарт *«поза розумними сумнівами».* В українському кримінальному процесі він стосується ухвалення кінцевих судових рішень (зокрема вироку). Так, згідно з ч. 2 ст. 17 КПК, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи «поза розумним сумнівом», суду належить ухвалити виправдувальний вирок. Такий підхід видиться цілком слушним, оскільки рішення про притягнення особи до кримінальної відповідальності має ґрунтуватися на найбільш жорсткому і вимогливому стандарті.

Сутність стандарту «поза розумними сумнівами» полягає в тому, що він не означає доказування без сумнівів. Такі сумніви можуть мати місце. Головне, щоб вони були розумними. Розумним є сумнів, який ґрунтується на певних обставинах і здоровому глузді, випливає зі справедливого і зваженого розгляду всіх належних і допустимих відомостей, а за браком останніх, є таким, що змушує особу втриматися від прийняття рішення у питаннях, які мають найбільш важливе значення. «Розумний сумнів не є сумнівом, що ґрунтується тільки на теоретичній можливості, або не є таким, який виник для уникнення небажаного висновку, а є сумнівом, що виник на підставі встановлених фактів» [5, с. 73].

З практичної точки зору питання дотримання стандарту «поза розумними сумнівами» можна вирішити наступним чином. Факт повинен вважатися

доведеним поза розумним сумнівом, якщо такий сумнів на підставі зібраної доказової інформації, знань суб'єкта доказування, його професійного й життєвого досвіду може бути відкинутий наступною фразою: «звичайно, це можливо, але анітрохи не ймовірно». Правильність запропонованого тлумачення конструкції «поза розумними (раціональними) сумнівами» підтверджує й польський процесуаліст С. Вальтос, який вважає, що він означає таке: «кожна стандартно освічена й розсудливо мисляча людина визнає певний факт доказаним плюс суб'єктивно зібрані докази повинні створити у свідомості оцінювача цілковиту впевненість, що не може бути місця для іншої евентуальності» [6, с. 208-209, цитується за 7, с. 59].

Список використаних джерел

1. Шумило М. Імовірність і вірогідність знання у кримінальному провадженні як передумова потреби об'єктивізації результатів доказування. *Право України*. 2014. №10. С. 44-52.

2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: схвал. указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015

3. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2013. № 26. С. 177-186.

4. Вапнярчук В. В. Щодо окремих питань початку досудового розслідування. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті:* Міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 16-17 жовтня 2020 р.). Львів, 2020. С. 29-32.

5. Де Сальвиа М. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящиеся к Европейской конвенции о защите прав человека и основоположных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2004. 1072 с.

6. Вальтось С. Кримінальний процес: нарис системи. Warshawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1995. 512 с.

7. Ратушна Б. П. Належне доказування у судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2014. 208 с.

ГЕРМАНОВ Сергій,
начальник відділу матеріального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ

СТАН КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЧАСТИНІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день кримінально протиправна активність неповнолітніх осіб залишається стабільно високою, що свідчить про неефективність кримінального законодавства та недієвість наявних кримінологічних засобів та заходів протидії та запобігання ювенальним кримінальним правопорушенням. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує незаконне заволодіння транспортними засобами підлітками, котре із кожним днем вчиняється все частіше та більш професіонально. Отже, враховуючи вказане, пропонуємо зупинитись більш детально на дослідженні стану кримінально протиправної діяльності неповнолітніх в частині незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні.

Відтак, О.М. Бандурка вказує, що аналіз сучасного стану злочинності в Україні та пов’язаних із ним загроз для нормального розвитку нашої держави доводить необхідність здійснення комплексного кримінологічного супроводу протидії злочинності в Україні та реалізації цього процесу шляхом удосконалення нормативно-правового, організаційного, інформаційного та

науково-методичного забезпечення зазначеної діяльності [1, с. 213]. Нажаль, в умовах сьогодення встановлення точної кримінологічної ситуації, у т.ч. – в частині кримінальних правопорушень, передбачених ст. 289 КК України, вчинених неповнолітніми особами не завжди є можливою. Це можна пояснити, по-перше, їх відносною латентністю, обумовленою нігілізмом правоохоронних органів; по-друге, відсутня можливість вести облік такого роду протиправних діянь на тимчасово окупованих територіях України. Вказане негативно впливає на кримінологічну статистику та ускладнює процес кримінологічного прогнозування. Що стосується розглядуваного нами кримінального правопорушення, варто зазначити, що останнє вчиняється неповнолітніми через низку причин, найбільш розповсюдженими із яких є: корисливий мотив, прагнення самоствердитись перед однолітками, стан алкогольного та наркотичного сп'яніння тощо. У зв'язку із цим, незаконне заволодіння транспортними засобами неповнолітніми особами станом на сьогоднішній день не втрачає актуальності.

Так, відповідно до статистичної інформації, викладеної на офіційному сайті Генеральної прокуратури України, у 2015 році неповнолітніми було вчинено 533 кримінальні правопорушення, передбачені ст. 289 КК України, у 2016 – 318, у 2017 – 288, у 2018 – 231, у 2019 – 193, у 2020 – 247, станом на жовтень 2021 року неповнолітніми особами було вчинено 134 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 289 КК України [2]. Вказане свідчить про відсутність сталого механізму боротьби із такого роду проявами. При цьому варто звернути увагу на те, що наведені дані можна класифікувати наступним чином: 1) 2015-2018 рр. – відносна стабілізація статистичного показника; 2) 2018–2019 рр. – тенденція до зниження; 3) 2019-2021 рр. – відносне зростання показників кримінально протиправної активності, що обумовлено, на наш погляд, нестабільною політико-економічною ситуацією в країні, пандемією COVID 19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 тощо. При цьому достатньо негативним є те, що значна частина такого роду суспільно небезпечних діянь мають певні особливості, обумовлені суб'єктивною стороною кримінального

правопорушника.

Так, відповідно до статистики, у 2015 році із загальної кількості вчинених неповнолітніми кримінальних правопорушень, передбачених ст. 289 КК України, 5 діянь були пов’язані із насильством або погрозою насильства, у 2016 році таких діянь було 4, у 2017 – 6, у 2018 – 4, у 2019 – 3, у 2020 – 4, станом на жовтень 2021 року кримінальних правопорушень, передбачених ст. 289 КК України, вчинених неповнолітніми із застосуванням насильства або його погрозою зафіксовано не було [2]. Застосування насильства як кваліфікована ознака, передбачена у ч. 3 ст. 289 КК Україні, в якій вказано, що дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо предметом незаконного заволодіння є транспортний засіб, вартість якого у двісті п’ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої [3]. Отже, дивлячись на те, що законодавець встановив більш жорстку санкцію за такого роду діяння, останні залишаються актуальними серед неповнолітніх (хоча, відповідно до статистичних даних і не надмірно розповсюдженими). Уваги потребує також те, що відповідно до ч. 4 ст. 289 КК України, звільняється від кримінальної відповідальності судом тільки особа, яка вперше вчинила дії, *передбачені частиною першою* цієї статті, та добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки [3], отже підліток, який застосував насильство або погрожував його застосуванням під час незаконного заволодіння транспортним засобом, у будь-якому випадку, підлягатиме кримінальній відповідальності.

Таким чином, проведене дослідження надало змогу констатувати актуальність серед підлітків кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 КК України. Негативна кримінологічна ситуація свідчить про те, що на сьогоднішній день наявна необхідність у створенні нових стратегій запобігання

кримінально протиправній діяльності неповнолітніх осіб, котра включатиме і боротьбу із незаконним заволодінням транспортними засобами.

Список використаних джерел

1. Бандурка О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків : ХНУВС, 2011. 308 с.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна прокуратура України URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html;

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL:: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

ДЖАВАДЯН Ігор,
начальник відділу процесуального керівництва у кримінальних провадженнях слідчих територіального управління Державного бюро розслідувань Кіровоградської обласної прокуратури

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації (далі РФ) на територію України 24 лютого 2022 року, кількість кримінальних правопорушень пов’язаних із використанням зброї, і взагалі кримінальних правопорушень, які відносяться до військових постійно зростає, а їхня реальна і потенційна небезпека завдає серйозної шкоди суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, економічній та інформаційній безпеці України.

Практика правоохоронної дійсності сьогодення свідчить, що більшість суспільно небезпечних діянь, які відносяться до військових злочинів, відповідно до ст. 12 КК України, є тяжкими або особливо тяжкими. Ступінь тяжкості цих кримінальних правопорушень зумовлена як характеристикою об’єкта посягання,

так і характером вини, мотивів і цілей, які і визначають ступінь їхньої суспільної небезпечності. Отак на сьогодні, актуальним питанням постає не тільки проблеми досудового розслідування відносно осіб, які вчиняють військові кримінальні правопорушення, або кримінальні правопорушення із застосуванням зброї, але і питання щодо ефективності, повноти та невідворотності покарання за вчиненні кримінальні правопорушення.

Слід зазначити, що Кіровоградською обласною прокуратурою, згідно до закону України «Про прокуратуру», чинного КПК України активно здійснюються процесуальні керівництва досудовим розслідуванням та публічні обвинувачення у суді по різних кримінальних провадженнях розпочатих як до початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, так і після. Проте факт військового вторгнення РФ в Україну, детермінував певні зміни щодо розширення функцій прокуратури і органів досудового розслідування. Отже специфічність ситуації примусила законодавця прийняти суттєві доповнення до чинного КПК України. Зокрема, у зв'язку із воєнним станом, чинний КПК України було доповнено новим розділом IX[1] «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» зі змінами і доповненнями в редакції законів № 2125-IX від 15.03.2022 та № 2201-IX від 14.04.2022 [1]. Серед іншого, зміни, які можуть забезпечити принцип невідворотності покарання були внесені і до низки статей чинного КПК України, а саме, до ст. 280 КПК України. Відповідно до п.п. 4 та 5, ч.1 ст. 280 КПК України, однією з підстав зупинення досудового розслідування, після повідомлення особі про підозру, стала наявність об'єктивної обставини, яка унеможливлює подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану та коли уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого а самим підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Слід зазначити, що в ч.2 ст. 335 КПК України йдеться про теж саме, тільки відносно обвинуваченого в суді. Зауважимо, що рішення про зупинення досудового розслідування і судового розгляду з цих підстав оскарженню не підлягають.

Також до ч.1 ст. 335 КПК України були внесені зміни щодо зупинення судового провадження якщо обвинувачений був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період. В даному випадку суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до його звільнення з військової служби.

Зазначимо, що в обох вищезазначених випадках, кримінальне провадження на досудовому слідстві та в суді поновлюється, якщо умови обміну полоненими, чи призов на військову службу за мобілізацією обвинуваченого не відбулися.

Разом з цим, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1], основними нововведеннями стала реальна можливість виконання керівником відповідного органу прокуратури повноважень слідчого судді, внаслідок відсутності об'єктивної можливості здійснення таких повноважень у останнього, що на нашу думку суттєво розширило повноваження прокурора в стадії досудового розслідування.

Крім того, нововведенням (ч. 14 ст. 615 КПК України) є те, що під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану, копії матеріалів кримінальних проваджень в обов'язковому порядку повинні зберігатися у дізнавача, слідчого чи прокурора в електронній формі. Разом з цим вважаємо, що в умовах реалій війни, у яких працюють органи досудового розслідування та прокурори, вказані зміни не завжди ефективно здатні забезпечити очікуваний результат. Як приклад, слід навести подію яка трапилася 12 вересня 2022 року в будівлі Головного слідчого управління Національної поліції України у Харківській області. А саме, туди під час російського обстрілу влучив снаряд, що спричинило значні руйнування та пожежу, внаслідок цього удару постраждали не тільки цивільні особи, але могли бути знищені і електронні носії інформації, на яких зберігалися матеріали кримінальних проваджень зібрані слідчими та дізнавачами. Тобто вказуємо на недостатність зберігання таких матеріалів тільки у посадових осіб. Повинен бути якійсь централізований електронний реєстр,

куди б уповноважені посадові особи могли направляти отримані матеріали досудових розслідувань.

Отже висловлені нами обставини вказують на те, що на даний час зазначена норма потребує доопрацювання в частині передбачення процесу централізованого зберігання таких файлів, наприклад на віддаленому, з обмеженим доступом, хмарному сервісі, доступ до якого забезпечувався б за допомогою електронного ключа доступу до ЄРДР (для користувачів і реєстраторів ЄРДР) або за допомогою електронного цифрового підпису (для інших учасників кримінального провадження та суду).

Ще однією, як на нас досить суттєвою проблемою, є порядок відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК України). А саме, те, що після завершення досудового розслідування та надання доступу до його матеріалів сторонам кримінального провадження, трапляються випадки, коли учасники кримінального провадження, особливо зі сторони захисту, інколи спекулюють розумними строками під час ознайомлення з паперовими матеріалами кримінального провадження. Отже вважаємо, що для усунення умов маніпулювань засадою розумності строків у кримінальному провадженні, факт відкриття матеріалів досудового розслідування та надання доступу до них, доцільно було б засвідчувати також в електронній формі без складання паперового протоколу. Більше того зазначимо, що в умовах воєнного стану, питання розширення можливостей застосування електронної форми стосовно дослідження доказів в суді, зокрема в стадії судового розгляду, є конче необхідним, адже це сприяло б не тільки швидкому розгляду кримінального провадження і прийняттю остаточного рішення у розумні строки, але і можливості збереження матеріалів кримінального провадження в єдиній електронній базі. Хоча визнаємо, що в такому разі може бути тимчасово обмежена спеціальна засада безпосередності дослідження доказів в суді, але таке рішення в кожному конкретному випадку повинно обґрунтовуватися вмотивованим рішенням суду.

На останок вважаємо, що на сьогодні, зазначені нами особливості

кримінального провадження в умовах воєнного стану є слушними та необхідними, хоча і носять вимушений характер. Проте будемо надіятися що після нашої перемоги над агресором і скасуванням воєнного стану в Україні, ці специфічні особливості кримінального провадження можуть бути також скасовані.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Закон України №2201-IX від 14.04.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text

КАРЕЛІН Владислав,
викладач кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, доцент, майор юстиції
КОРОПАТНІК Ігор,
начальник кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, полковник

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Формування сильної та водночас цивілізованої правової держави завжди потребуватиме розв’язання великої кількості проблемних питань, пов’язаних із запобіганням окремим видам кримінальних правопорушень (проступків та

злочинів). Звісно ж, не є винятком і така сфера функціонування, як належна організація запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, що, до речі, зумовлюється як процесами, що відбуваються в Україні, особливо в умовах введення воєнного стану. Корупція є однією з найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню як держави та суспільства у цілому, так і підприємствам, установам, організаціям. Саме розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямів розвитку держави. Слід зазначити, що ефективним засобом протидії корупції, яка набуває загрозливих масштабів в українському суспільстві є надточний науково-технічний прилад гласного використання - поліграф.

Корупцією, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» є використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Для ефективного запобігання і протидії корупції потрібно чітко визначити шляхи, методи, засоби та механізми протидії, а також спрогнозувати можливі наслідки цих змін і спланувати реальні шляхи регулювання небажаних результатів.

Саме для зменшення ймовірності вчинення корупційного кримінального правопорушення спрямовані періодичні психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа. Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа полягає у нешкідливому для життя і здоров'я людини опитуванні з використанням комп'ютерного технічного засобу, призначеного для реєстрації психофізіологічних реакцій, під час якого здійснюється аналіз динаміки

зазначених реакцій опитуваної особи у відповідь на психологічні стимули, задані у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото тощо, що дозволяє виявити симуляцію і представити зареєстровані результати в аналоговій та/або цифровій формі. [2].

Поліграф (polygraph – детектор брехні) є різновидом психофізіологічної апаратури і являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз змін, що відбуваються в процесі опитування за допомогою поліграфа, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує. Сучасні поліграфи складаються з ноутбука, на екрані якого відображаються графіки, сенсорного блока для перетворення показників організму в цифровий сигнал та датчиків (зазвичай 7-8 штук), що прикріплюються до тестованого. Іноді для додаткового аналізу результатів використовується відеокамера або інші пристрої. Основними фізіологічними показниками, які реєструються поліграфами, є: ритм дихання, інтенсивність потовиділення, рівень кров'яного тиску. Деякі детектори здатні порівнювати напругу голосових зв'язок, фіксувати розширення капілярів, реакцію зіниць тощо. [3].

Основою широкого застосування поліграфів правоохоронними органами України є Закон «Про оперативно-розшукову діяльність». Стаття 8 цього Закону закріплює право органів, що здійснюють ОРД, опитувати осіб за їх згодою. Відповідно, використання поліграфа трактується як різновид опитування. При цьому, отримані таким чином відомості не можуть бути прийняті судами як докази у справі, а тільки служать орієнтирами для збору офіційних доказів. Силу доказів результати використання детектора брехні набувають тільки в рамках призначеної судової експертизи. Порядок її призначення та процедура здійснення в самому широкому вигляді регламентовані КПК України та Законом «Про судову експертизу». Кримінально-процесуальний кодекс детально регламентує тільки проведення обов'язкових експертиз, в той час як

факультативні експертизи можуть бути призначені на розсуд суду [4]. Призначена в рамках кримінального, цивільного та інших видів судочинства така факультативна експертиза називається, як правило, «судовою психофізіологічною експертизою з використанням поліграфа». При цьому, застосування поліграфа є лише одним з методів дослідження, що використовуються судовим експертом.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII.URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print

2. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

3. Бусол О. Правові підстави застосування поліграфа в Україні. URL:http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2097:pravovi-pidstavi-zastosuvannya-poligrafa-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

4. Асадчев Ю. Застосування поліграфа в Україні. URL:http://lexliga.com/ua/novosti/primenenie-poligrafa-v-ukraine.

КАШИРІНА Діана,
студентка 415 групи факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: ШУЛЬГА Андрій,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМА ЛАТЕНТНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ (ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ)

Особливістю кримінального провадження у формі приватного обвинувачення згідно до чинного КПК України є те, що прокурор і слідчий у межах своєї компетенції зобов'язані розпочати досудове розслідування, але підставою в цьому випадку є саме заява потерпілого, тобто активна роль належить не прокурору, слідчому, дізнавачу а особі, яка звертається із заявою про вчинення щодо неї кримінального правопорушення. Отже, заява (повідомлення) потерпілого є єдиним законним приводом для початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Як справедливо зазначила А. Гевчук, до справ приватного обвинувачення, окрім інших складів кримінальних правопорушень, зокрема належать, умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, без обтяжуючих обставин, умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій без обтяжуючих обставин, сексуальне насильство, примушування до вступу у статевий зв'язок і низка інших, що вказує на те, що їх замовчування в майбутньому може призвести до повторного вчинення такого діяння щодо потерпілого або іншої особи. [1].

Взагалі чинна норма ст. 477 КПК України передбачає 54 склади кримінальних правопорушень. Доречи, до переліку зазначених, як на нас, досить небезпечних кримінальних правопорушень, які перелічила Гевчук А., нещодавно

додалося таке кримінальне правопорушення, як домашнє насильство (ст. 126[1]КК України). Проте, згідно до диспозиції ч.1 ст. 477 КПК України приватне обвинувачення може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого. В інших випадках, наприклад коли потерпілий не бажає за будь яких причин заявляти до правоохоронного органу про вчинене відносно нього кримінальне правопорушення, воно залишиться не лише не покараним, але і навіть без обліку у встановленому законом порядку.

Вказана ситуація, як на нас, сприятиме розвиненню латентності, адже ані кримінально-процесуальне, ані кримінальне законодавство України не містить вимог стосовно обов'язкової реєстрації заяв про вчинені кримінальні правопорушення, якщо вони відносяться до кримінальних правопорушень приватного обвинувачення, і про їх вчинення до правоохоронного органу не подається заява від потерпілої особи.

Тобто, виходить ситуація, коли вчиняється кримінальне правопорушення але особа, яка його вчинила, і сам факт його вчинення залишається невідомим для суспільства, хоча про вчинення такого кримінального правопорушення можуть бути освідомленні навіть правоохоронні органи.

Вважаємо, що така практика протирічить завданням кримінального провадження, які визначені у чт. 2 КПК України, а саме: «Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура».

З цього випливає, що випадки вчинення кримінальних правопорушень, що підпадають під порядок приватного обвинувачення не охоплюються завданнями

кримінального провадження, і таким чином накопичують латентний потенціал злочинної діяльності.

На підтвердження сказаного, слід навести думку професора Ірини Гловюк, яка на прикладі кримінального правопорушення сексуальне насильство (ст. 153 КК України), пропонує вирішити проблему латентності кримінальних правопорушень, розслідування яких починається не інакше, як за заявою потерпілого, пославшись при цьому на ст. 55 Стамбульської конвенції. Згідно цієї норми міжнародного права, сторони забезпечують, щоб розслідування або кримінальне переслідування правопорушень, установлених відповідно до статей 35 (фізичне насильство), 36 (сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування), 37 (примусовий шлюб), 38 (каліцтво жіночих геніталій) та 39 (примусовий аборт та примусова стерилізація) цієї конвенції, не залежали цілком від повідомлення або скарги, поданої жертвою, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на її території, і щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу [2].

Отже із вище зазначеного вбачається, що наприклад, зґвалтування без обтяжуючих обставин (ст. 152 КК України), сексуальне насильство (ст. 153 КК України) самі по собі можуть бути тяжкими кримінальними правопорушеннями, але відсутність заяви від потерпілої особи, не дає змоги навіть зареєструвати таке кримінальне правопорушення для подальшого обліку особи, що його вчинила.

В контексті цієї проблеми випливає ще одна, це вчинення зазначених кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Адже вказаний стан суттєво, і вважаємо на сьогодні це справедливо, э вимушеним заходом держави, впливає не тільки на загальні права та свободи людини, звужуючи їх, але і на можливість реєстрації заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення. Викликане це тим психологічним станом людей, які під час воєнного стану схильні уникати спілкування з представниками правоохоронних органів, причини можуть бути різними. І це досить прикро.

Враховуючи вищезазначене пропонуємо вести обов’язкову реєстрацію всіх кримінальних правопорушень, навіть коли вони не відносяться до різновиду

публічного обвинувачення і не зважаючи на бажання потерплого починати кримінальне провадження стосовно свого кривдника. Така практика дозволить реєструвати всі кримінальні правопорушення, що суттєво дозволить зменшити пласт латентних кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Гевчук А. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Архів Електронного видання. Юрист, Закон. 2020. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014352

2. Гловюк І. Відмова від обвинувачення у кримінальних провадженнях за ст. 153 КК України: Питання ідентифікації. Вища школа адвокатури НААУ. 2022. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/vidmova-vid-obvynuvachennya-u-kryminalnyh-provadzhennyah-za-st-153-kk-ukrayiny-pytannya-identyfikatsiyi/

ЛАВРІЄНКО Мар'яна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
науковий керівник: ЗАХАРЧУК Віктор,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету та права імені Леоніда Юзькова

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної України й це стало основною причиною виникнення всіх подальших проблем в нашій державі. І однією із важливих та серйозних проблем, яку спровокувала вищезазначена збройна військова агресія, є збільшення кримінальних правопорушень, особливо мародерства.

Питання мародерства щодня набирає все більше розголосу, оскільки

українці страждають не лише від дій окупантів, а й від співгромадян, які розкрадають майно тих, хто вимушено залишив свою оселю, рятуючи власне життя та своєї родини. Варто зауважити, що часто можна спостерігати як населення самостійно бореться з правопорушниками, а саме: затримують людей, котрі скоїли протиправні дії й чинять самосуд.

У новинах та соціальних мережах «мародерство» інколи використовують для позначення будь-яких розкрадань, що вчинені в умовах воєнного стану, але не завжди це правильно.

Тому потрібно дати визначення терміну «мародерство». Згідно з ст. 432 Кримінального кодексу України мародерство – це викрадення на полі бою речей, котрі знаходяться при вбитих або ж поранених. До об'єкта злочину в цьому випадку відноситься порядок несення військової служби під час ведення бойових дій [1]. Суб'єктом мародерства може бути тільки військовослужбовець. Так як Кримінальний кодекс України не надає визначення терміну «військовослужбовець», то варто звернутися до інших нормативно-правових актів. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військовослужбовець – це особа, що проходить військову службу [2]. Отже, обов'язково, щоб суб'єкти, під час скоєння мародерства, знаходилися на військовій службі в Збройних Силах України або інших збійних формуваннях.

Окрім того, заволодіння майном шляхом викрадення в убитих, або поранених може відбуватись як у відкритій так і в таємній формі. Необхідно додати, що предметом мародерства можуть бути особисті речі потерпілої особи (кошти, годинники, медальйони, браслети, цінні речі і т.п.). Зброя, боєприпаси, документи, які містять відомості військового характеру, що в майбутньому будуть використані для ведення бойових дій, не є предметом цього злочину.

Важливо зазначити, що раніше такі кримінальні правопорушення каралися позбавленням волі терміном від 3 до 10 років. Проте, 3 березня 2022 року, на восьмий день російсько-української війни, Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», і було збільшено мінімальне покарання за

кримінальне правопорушення-мародерство до 5 років позбавлення волі [3].

Також необхідно зазначити про те, що існують кримінальні правопорушення, які є подібними до мародерства, але між ними є відмінності. Наприклад існує різниця між мародерством, крадіжкою, та іншими кримінальними правопорушеннями проти власності.

Найперше, необхідно розпочати порівняння мародерства з крадіжкою. Відповідно до ст.185 Кримінального кодексу України крадіжка – це таємне викрадення чужого майна [4].Основне, на чому потрібно зауважити, це спосіб вчинення кримінальних правопорушень. Як вже було зазначено раніше мародерство може вчинятися, як таємно, так і відкрито. Натомість крадіжка вчиняється тільки таємно, у цьому полягає їхня розбіжність.

По-друге зазначимо різницю між мародерством і грабежем. Стаття 186 Кримінального кодексу України, наголошує, що грабіж – це відкрите викрадення чужого майна [4]. Тобто відмінність вищезазначених кримінальних правопорушень полягає в такому: спосіб вчинення (грабіж вчиняється лише відкритим способом), суб'єкт, а також місце вчинення. Зрозуміло, що суб'єкт та місце вчинення грабежу співпадає з крадіжкою.

Також необхідно розглянути відмінності між мародерством та розбоєм. Згідно зі ст.187 Кримінального кодексу України розбій розглядається як напад з ціллю заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя, а також здоров'я особи, що зазнала нападу, чи із погрозою застосування такого насильства [4]. Тому різниця між мародерством та розбоєм полягає не тільки в суб'єктові та місці скоєння правопорушення, а ще й в тому, що мародерство передбачає викрадення речей, як із застосуванням насилля, так і без нього. Натомість розбій завжди вчиняється із застосуванням насильницьких дій.

Зауважимо, що мародерство призводить до зниження боєздатності військової частини, підриву авторитету армії, втрати гідності її бійців в очах населення [5, с. 304]. Саме тому в сьогоденні, особливо під час військових дій, надзвичайно вагомим є вміння розмежовувати й відрізняти військове кримінальне правопорушення – мародерство від кримінальних правопорушень

проти власності, що скоєні під час дії воєнного стану.

Необхідно підкреслити, що Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» посилив покарання не лише за привласнення на полі бою цінних речей поранених та вбитих (мародерство), а ще й за використання трагічних обставин, бойових дій для особистої наживи, оскільки зміни до Кримінального кодексу торкнулися й складу злочинів, передбачених у статтях 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем). Дані злочини доповнилися кваліфікуючою ознакою – вчинення в умовах воєнного стану[6].

Отже, зрозуміло, що в кримінальному законодавстві відбулося посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, а саме:

– за крадіжку (правопорушнику загрожує позбавлення волі терміном від 5 до 8 років);

– за грабіж (позбавлення волі терміном від 7 до 10 років);

– за розбій (позбавлення волі на строк від 8 до 15 років із конфіскацією майна); – за вимагання (позбавлення волі на строк від 7 до 12 років і ще конфіскація майна);

– за присвоєння, розтрату майна або ж заволодіння ним завдяки зловживанню службовим становищем (позбавлення волі терміном від 5 до 8 років, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певної діяльністю терміном до 3 років) [7].

Як вже було зазначено вище, поширення набуває самосуд населення над мародерами та правопорушниками, які скоїли інші кримінальні правопорушення щодо власності. Необхідно зауважити, що кожний з них повинний нести відповідальність виключно за законом й варто утримуватись від самосуду над громадянами, що здійснюють майнові злочини, адже самосуд може кваліфікуватись як окремий вид злочину — самоправство (ст. 356 КК України).

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України URL: https://v.gd/pyE9TJ (дата звернення: 31.08.2022)

2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закону України від 23.04.2022 р. № 2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2232-12#Text (дата звернення: 08.09.2022).

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України», № 2117-IX від 07.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text (дата звернення: 31.08.2022).

4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення:08.09.2022).

5. Чхиквадзе, В. М. Воинские преступления. *Курс советского уголовного права. Особенная часть* / ред. А. А. Пионтковский, В. Д. Меньшагин, В. М. Чхиквадзе. М. : Госюриздат, 1959. Т. 2. С. 784.

6. https://krkut.com.ua/archives/23789

7. Відомості Верховної Ради України: Кримінальний кодекс України. Документ 2341-III. Редакція від 19.08.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 31.08.2022).

МАРЧУК Алла,
заступник завідувача відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Чернівецький науково-дослідного експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОЦІНКИ МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ

Призначення судово-товарознавчої експертизи полягає в тому, щоб за допомогою спеціальних досліджень вивчити споживчі властивості виробів, ідентифікувати фактичний стан їх якості, на основі чого обґрунтувати вартість наданих на дослідження об'єктів.

Для визначення бази оцінки[1] враховуються мета оцінки та умови використання її результатів [4].

Судово-товарознавчі експертизи необхідні для розслідування кримінальних проваджень (про розкрадання державного, суспільного або приватного майна, скоєння розбою та грабежів, фальсифікації продукції, недобросовісну конкуренцію тощо) і цивільних справ (розподіл майна, вирішення господарських спорів, виключення майна із опису, відшкодування збитків при пошкодженні майна тощо), що в свою чергу впливає на кримінальну відповідальність.

До числа об'єктів товарознавчої експертизи належать: товари народного споживання, обладнання та сировина. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари.

Основні завдання товарознавчої експертизи:

- визначення вартості товарної продукції;

- визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері;

[1] База оцінки - комплекс методичних підходів, методів та оціночних процедур, що відповідають певному виду вартості майна.

- визначення характеристик об’єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності;

- визначення змін показників якості товарної продукції;

- установлення способу виробництва товарної продукції (промисловий чи саморобний) підприємства-виробника, країни-виробника;

- визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил.

Визначення вартості майна, майнових прав регулюється Законом про оцінку та здійснюється суб’єктами оціночної діяльності відповідно до нормативно-правових актів з оцінки майна: національних стандартів оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методик та інших нормативно-правових актів, які розробляються з урахуванням вимог національних стандартів і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна.

Відповідно статті 4 Закону про оцінку діяльності судових експертів, пов’язаною з оцінкою майна, що здійснюється на умовах і в порядку, передбаченому Законом України «Про судову експертизу» [1], з урахуванням особливостей, визначених Законом про оцінку щодо методичного регулювання оцінки цього майна судові експерти мають дотримуватися положень національних стандартів оцінки майна під час здійснення експертних досліджень, суть яких полягає у визначенні вартості майна [2].

Оцінка майна, майнових прав (далі – оцінка майна) – процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, що встановлена нормативно-правовими актами, статті 9 Закону про оцінку [2], відповідно до якої нормативно-правові акти, які регулюють питання вартості (ціни) майна, не повинні суперечити положенням (національним стандартам) оцінки майна. Встановлення вартості майна має здійснюватися виключно із дотриманням національних стандартів оцінки та дотриманням всіх процедур, передбачених законодавством про оцінку майна.

Проаналізуємо проблемні питання та недоліки, виявлені судовими експертами на практиці, в умовах російської воєнної агресії.

В умовах війни в Україні ринок подібного майна дещо обмежений – підприємства використовують всі можливості та ресурси, щоб забезпечувати стабільну й регулярну безперебійну роботу продуктів і систем, однак частина з них все ж таки не працюють. В мережі Інтернет цінові пропозиції від продавців активні лише частково, ними застосовуються такі примітки «!Не працюємо під час війни», «Наразі немає в наявності», «Товар тимчасово відсутній на складі» тощо. Отже, маємо на разі обмежений доступ до інформації. Разом з тим економічна ситуація також не стабільна, що всебічно впливає на результати експертних досліджень.

За відсутності достовірної інформації про ціни продажу подібного майна ринкова вартість об’єкта оцінки може визначатися на основі інформації про ціни пропонування подібного майна з урахуванням відповідних поправок, які враховують тенденції зміни ціни продажу подібного майна порівняно з ціною їх пропонування.

Оцінювач повинен проаналізувати всі інформаційні джерела, пов’язані з об’єктом оцінки, тенденції на ринку подібного майна, інформацію про угоди щодо подібного майна, які використовуються у разі застосування порівняльного підходу, та іншу істотну інформацію. У разі неповноти зазначеної інформації або її відсутності, у звіті про оцінку майна зазначається вплив цього факту на результати оцінки.

Відповідно до вимог Стандарту № 1 [4] для проведення дослідження з визначення ринкової вартості майна необхідний вичерпний перелік вихідних даних, характеристик об’єктів дослідження, що дасть змогу в повній мірі ідентифікувати їх. Проте, в умовах воєнного стану на території України отримати доступ до об’єктів дослідження для огляду не є можливим, що створює об’єктивні труднощі експерту для проведення повного дослідження, складання обґрунтованого та об’єктивного висновку.

Не менш актуальним є питання проведення оцінки майна станом на дату в минулому. Воно стосується значної різниці в часі між датою, на яку визначається вартість об’єкта дослідження і датою проведення судової експертизи. Після

початку війни цивільне населення та держава в цілому зазнала значних збитків, тому визначення розміру майнової шкоди є досить нагальним.

Оскільки дата, на яку визначається вартість, передує даті проведення дослідження, технічний стан на дату оцінки можливо визначити лише за наданими на дослідження матеріалами. Цінова інформація, що міститься у відкритих джерелах на дату проведення дослідження, не відображає реальних ринкових тенденцій, які склалися на дату оцінки. Це унеможливлює надання експертом категоричного висновку стосовно отриманої ринкової вартості. А у разі відсутності усієї повноти даних, необхідних для складання висновку експерта, судовий експерт обґрунтовано складає повідомлення про неможливість проведення судової експертизи, що в свою чергу є проблемою для притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Окрім цього, коли судовий експерт, під час проведення дослідження, надсилає уточнюючі інформаційні запити кампаніям, він стикається проблемою невідповідності установчих даних. Справа в тім, що в умовах війни більшість підприємств, були змушені змінити свої фізичні адреси, залишивши неактуальну інформацію в мережі. Це створює причину унеможливлення отримання об’єктивних результатів дослідження.

Отже, враховуючи вищезазначене, зауважимо, що оцінка майна, при проведенні судово-товарознавчої експертизи в умовах війни в Україні, є досить актуальною проблемою, яку потрібно вирішити щонайшвидше.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/

2. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/2658-14

3. Закон України «Про ціни і ціноутворення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5007-17

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного стандарту № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав”» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/npas/2739907

5. Товарознавство. Терміни та визначення: ДСТУ ISO 3993-2000. – [Чинний від 2001-01-01]. – Київ: Держспоживстандарт України, 2000. – 27 с. – (Національні стандарти України).

МОРОЗОВА Яна,
курсантка 3-го курсу, навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: САВЕНКО Вікторія,
старша викладачка кафедри кримінального права та кримінології підполковник поліції

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА, ЯКА ВПЛИВАЄ НА КВАЛІФІКАЦІЮ ЗЛОЧИНУ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

У зв‘язку з військовою агресією Російської Федерації проти України,з 24 лютого 2022 року галузь національної кримінальної юстиції зіткнулася з новими викликами. З початком війни було введено воєнний стан, а через деякий час було прийнято низку законів про внесення змін до Кримінального кодексу України (КК), які посилилюють кримінальну відповідальність за велику кількість злочинів воєнного стану. Одними з таких законів є Закони України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти національної безпеки України в умовах воєнного стану» №2113-IX та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти національної безпеки України в умовах воєнного стану». ". Відповідальність за розкрадання» № 2117-IX від 03.03.2022.

З 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX внесено зміни до Кримінального Кодексу щодо посилення відповідальності за злочини за ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні злочини проти власності, які завжди займають значну частину кримінальної статистики України – крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем.

Наприклад крадіжка – ч. 1 ст. 185 КК в мирний час, вважалася кримінальним проступком, а не злочином, і за неї було передбачено покарання від штрафу 17 тис. грн. до обмеження волі строком до 5 років. Лише у випадку вчинення крадіжки повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185), з проникненням у житло або інше володіння (ч. 3 ст. 185) чи у великому, особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185) – передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

В теперішній час вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років.

8 березня 2022 року внесено аналогічні зміни, щодо грабіжу, розбою, вимаганню, а також розтрати й заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (корупційний злочин), які вчинені в умовах воєнного. Всі ці злочини кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК) як особливо кваліфіковані.

Вище зазначений Закон № 2117-IX має назву «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» і передбачає:

а) закріплення у частинах четвертих статей 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання) та 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) КК кваліфікуючої ознаки вчинення зазначених діянь «в умовах воєнного або надзвичайного стану»;

б) збільшення мінімального покарання за мародерство (стаття 432 КК) з трьох років позбавлення волі до п’яти, при цьому найвища межа цього покарання (десять років) залишилася без змін.

Таким чином, Законом від 03.03.2022 було посилено кримінальну відповідальність за мародерство у широкому значенні цього терміну (не тільки за мародерство як воно визначено самим КК у статті 432 – викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, а й викрадення поза межами поля бою і майна не тільки загиблих чи поранених). Таке розширення юридичного контексту мародерства має підґрунтя у Положенні про закони і звичаї війни на суходолі, що є додатком до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року. Так, відповідно до статті 28 цього Положення мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється. У контексті Закону № 2117-IX мародерством у широкому розумінні, окрім визначених у статті 432 КК діянь, слід вважати також присвоєння майна цивільного населення будь-якими особами, у тому числі російськими військовими, у районах вогневого ураження, тимчасової окупації або проходу військ, а також саме з використанням умов воєнного або надзвичайного стану.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20 (дата звернення: 15.09.2022)

2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі Україна, Нідерланди від 18.10.1907URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 15.09.2022)

САВЧЕНКО Олександр,
курсант 3-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: САВЕНКО Вікторія,
старша викладачка кафедри кримінального права та кримінології, підполковник поліції

ВІЙСЬКОВИЙ СТАН, ЯК ОБТЯЖУЮЧА ОЗНАКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Кримінальні правопорушення є дуже великою суспільною проблемою,а особливо в військовий стан,коли кожен перебуває у вкрай складному положенні та потребує допомоги в цей складний час.Починаючи з 24.02.2022року вся територія України перебуває в стані війни,що приносить значну шкоду всім громадянам держави.Кримінальне право не стало виключенням з галузей що зіштовхнулося з новими викликами та обставинами.

Як вже зазначалось з початком війни було введено воєнний стан по всій країні, а через невеликий проміжок часу було прийнято перші зміни до Кримінального кодексу України (КК), які посилилюють кримінальну відповідальність за велику кількість злочинів воєнного стану. Одними з таких законів є Закони України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини,що вчиненні в період воєнного стану.Причиною введення таких змін було підкреслити підвищену суспільну небезпечність вчинення кримінальних правопорушень в цей складний для кожного час.Одними з таких законів є Закони України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» №2113-IX та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» № 2110-IX,а також найпоширеніший

збірник змін «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 03.03.2022,в яких було внесено зміни та додано примітки для покарання злочинів армії РФ на території України.

Наприклад зміни в статті 161 ККУ(Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками)було змінено її назву та змінено редакцію,таким чином вона стала відповідати вимогам часу і для покарання військових злочинів проти прав та свобод людей на території України.[2]

Одними з найпоширеніших правопорушень на території України стали-злочини проти власності.Саме тому статтях ККУ 185-187,189,191, а саме частина четверта кожної з перелічених були доповнені словами "чи в умовах воєнного або надзвичайного стану". Всі ці злочини кваліфікуються одразу за ч. 4.[1]Загальноприйнята IV конвенція «Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі»,а саме стаття 47 зазначає що «Мародерство офіційно забороняється.»[4]Не стали виключенням і злочини проти основ національної безпеки які теж було доповнено словами "чи в умовах воєнного або надзвичайного стану" і відповідно зміни в санкції на більш тяжчі,як наприклад редакція статті 111 ККУ(державна зрада). [2]

Отже введення в країні військового стану стало причиною внесення змін до галузі кримінального законодавства з метою підкреслити підвищеність суспільної небезпечності цих злочинів як з боку російської армії так і серед цивільного населення.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20 (дата звернення: 22.09.2022)

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20 (дата звернення:22.09.2022)

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20 (дата звернення:22.09.2022)

4. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі Україна, Нідерланди від 18.10.1907URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 22.09.2022).

СОЛОМИНА Владислав,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: МАКСИМОВА Маргарита,
викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Запровадження інституту співучасті у науку права та внесення відповідних норм у ККУ є неминучим. Вважаємо за доцільне встановлення можливості притягнення до відповідальності співучасників спеціального суб'єкта правопорушення; однак неможливе автоматичне притягнення до відповідальності суб'єктів, що входять до групи осіб із суб'єктом, який вчинив правопорушення.

Група осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, має бути залучена до відповідальності в рамках однієї справи, що дозволить повніше встановити всі обставини вчинення правопорушення та спростить процедуру; але при цьому покарання кожного з них має визначатися у відповідно до його ролі у вчиненні правопорушення, що не виключає також констатації ексцесу в діях виконавця та з урахуванням обставини, що обтяжує відповідальність, — скоєння правопорушення групою осіб.

Різноголосиця в науці негативно впливає на судову практику, нерідко допускає неточності щодо форми співучасті. Наприклад, співучасть з розподілом ролей часом помилково розцінюється як група осіб за попередньою змовою [3].

Проблеми виникають у процесі викладання курсу кримінального права, більшість студентів вивчення питання формах та видах співучасті становить значну складність. Як нам здається, одна з причин полягає в тому, що вчення про співучасть не повною мірою вдається виконувати пояснювальну функцію - інтерпретувати норми про співучасть з урахуванням їх суттєвих особливостей та у спосіб, доступний розумінню суспільства. Існує необхідність розробки простий і водночас зручна класифікація співучасті [3].

Через численність класифікацій співучасті, розроблених у доктрині кримінальної права, їх аналіз не є можливим без об'єднання подібних точок зору груп. Як правило, класифікація співучасті проводиться фахівцями з опорою на категорії «форма співучасті» та «вид співучасті» [4].

Під формою традиційно розуміється зовнішнє вираз діяльності співучасників, під виглядом – внутрішнє. Однак деякі вчені не використовують поняття «види співучасті», виділяючи лише форми, на підставі відразу двох критеріїв - об'єктивного (спосіб взаємодії співучасників) та суб'єктивного (ступінь узгодженості їх дій), тобто зміст категорії «вид співучасті» включаються зміст категорії «форма співучасті» [1].

В останньому випадку зазвичай виділяється чотири форми співучасті, закріплені у ККУ група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група та злочинна спільнота (злочинна організація).

Разом з тим причинний зв'язок при співучасті у злочині, завдяки складній правовій природі цієї форми злочинної діяльності характеризується рядом особливостей, які мають велике практичне значення.

Перша така особливість полягає в тому, що безпосередньою (прямою) причиною настання суспільно небезпечного наслідку злочину є дія або бездіяльність його виконавця.

Дії інших співучасників (організатора, підбурювача, посібника) створюють умови для настання суспільно небезпечного наслідку і, таким чином, пов'язані з наслідком не безпосередньо, а за допомогою злочинної діяльності виконавця злочину [4].

В освіті кримінального права соціально визнано, що співучасть не реалізує будь-яких особливих догм кримінальної відповідальності. Реалізація злочину лише однією особою, є наявність дій, скоєних ними – склад підбурювання до скоєння цього злочину, складу співучасті у скоєнні певного вчинку тощо.

Разом з тим, у злочинну діяльність кожного співучасника носить той або інший характер у вчиненні спільного провини. У такому разі незалежно від своєрідності суб'єктивних та об'єктивних особливостей участі всіх їх у скоєнні злочину помічники отримують кримінальну відповідальність, як шаблон, за один і той же злочин.

Питання про особливості та правові наслідки добровільної відмови співучасників вирішується на підставі положень ККУ. Специфіка спільної злочинної діяльності обумовлює особливості добровільного відмови співучасників. Добровільна відмова від скоєння злочину одного із співучасників не дає підстав для непритягнення до кримінальної відповідальності інших співучасників.

Відповідно до ККУ організатор злочину та підбурювач до злочину не підлягають кримінальній відповідальності, якщо ці особи своєчасним повідомленням органам влади або іншими вжитими заходами запобігли доведенню злочину виконавцем до кінця. Пособник злочину не підлягає

кримінальної відповідальності, якщо він зробив усе залежне від його заходи, щоб запобігти вчиненню злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина. К.: Юринком Інтер, 1999. 506 с.

2. Гасимова, Елізаміна Відаді огли. Співучасть у вчиненні злочину зі спеціальним суб'єктом. Diss. Національний авіаційний університет, 2021.

3. Паньків, Єлизавета Романівна. "Співучасть у злочині на прикладі наркокортелів." Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 15 травня 2020 року).–Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2020.–736 с. (2020): 584.

4. Туровська, Світлана. "Співучасть у кримінальному правопорушенні." Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26 березня 2021 р.) (2021): 252.

СЕКЦІЯ № 9
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

ГУЩИН Олег,
професор кафедри правового забезпечення, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОМІРНОСТІ МОРСЬКОЇ БЛОКАДИ

З початком повномасштабної російської агресії українські морські порти було фактично заблоковано, а міжнародний публічний дискурс наповнено численними нагадуваннями про настання продовольчої кризи. Через це Єгипет, найбільший у світі імпортер пшениці, що залежить від поставок Чорним морем, розірвав контракти на її постачання з України. В цьому контексті питання правомірності морської блокади набуває ще більшої актуальності.

Міжнародне право передбачає правомірність запровадження блокади уповноваженим органом ООН: статтею 41 Статуту ООН Раду Безпеки уповноважено встановлювати заходи, пов'язані з використанням збройних сил для здійснення її рішень, зокрема переривання економічних відносин, залізничних, морських, повітряних чи інших сполучень.

Отже якщо державою запроваджується морська блокада згідно з резолюцією Ради Безпеки ООН, вона буде правомірною, якщо її форма та зміст відповідатиме встановленим параметрам. Проте Резолюції Ради Безпеки ООН із запровадження блокади українського узбережжя (портів) у Чорному та Азовському морях наразі не існує. Відповідно дії росії із встановлення морської блокади не ґрунтуються на будь-якому ad hoc рішенні Ради Безпеки ООН.

Статтею 2 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14.12.1974 “Визначення агресії” встановлено, що застування збройної сили державою першою в порушення Статуту є свідченням акту агресії. Статтею 3 цієї Резолюції передбачено, що будь-яка з наступних дій, незалежно від оголошення війни, з урахуванням та відповідно до положень статті 2, кваліфікуватиметься як акт

агресії. До таких дій віднесено зокрема блокаду портів чи берегів держави збройними силами іншої держави. Тому встановлення блокади, яке кваліфіковано як акт агресії, неправомірно.

Блокаду портів та берегів України російськими збройними силами може бути кваліфіковано як застування збройної сили державою першою в порушення Статуту ООН відповідно до статей 2, 3 зазначеної Резолюції. В цьому контексті такі дії можна кваліфікувати як акт агресії, що відповідно до ст. 2(3)(4) Статуту ООН є неправомірним актом. Отже дії росії як держави-члена ООН із встановлення морської блокади як акт агресії неправомірні.

З іншого боку морська блокада, незважаючи на негативне сприйняття цього явища у суспільстві, є закономірним, а відтоді правомірним методом ведення воєнних дій, і в цьому випадку визначення правових рамок встановлення блокади є обов'язковим.

Так, розділом II Керівництва Сан-Ремо з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі, передбачено форми та методи ведення воєнних дій на морі. Цим Керівництвом фактично кодифіковано чинні акти та звичаєві норми морського jus in bello, зокрема встановлено правові рамки застосування блокади як виду воєнних дій: її має бути оголошено, визначається початок блокади, її тривалість, місцезнаходження, масштаби та період, протягом якого судна нейтральних держав можуть залишити блоковане узбережжя. Отже за умов дотримання встановлених порядку та обмежень запровадження та ведення блокади є правомірною діяльністю сторони збройного конфлікту.

Актами міжнародного права змісту блокади не встановлено. Посібник для командного складу США з права морських операцій (The Commander's Handbook ворогуючої сторони з метою перешкодити кораблям і/або літакам усіх держав, як ворожих, так і нейтральних, увійти або вийти з визначених портів, аеродромів або прибережних районів, що окуповані або перебувають під контролем ворожої держави".

Дійсну блокаду має бути оголошено та повідомлено всім сторонам конфлікту (Правило 93 Керівництва Сан-Ремо).

Росія формально не визнає себе стороною збройного конфлікту: посадові особи та державні органи оперують терміном “спеціальна військова операція”, змісту правового режиму якої міжнародне право не містить. Разом з тим в силу положень статей 1 та 2 Женевських конвенцій 1949 року така псевдоправова політика невизнання не несе для агресора жодних правових преференцій щодо невиконання норм та принципів МГП.

Отже дії росії в контексті правового режиму збройного конфлікту слід розглядати як діяння держави саме як сторони такого конфлікту. В його рамках росія формально не здійснила передбачених міжнародним правом заходів, пов'язаного із “оформленням” встановлення правового режиму блокади: оголошення, визначення початку, тривалості, географічних меж, масштабів, особливих умов для нейтральних суден тощо.

Разом з тим фактичні обставини свідчать про те, що росія de facto встановила режим морської блокади Азовського/Чорноморського узбережжя України та її морських портів. Так, із вторгненням в Україну 24 лютого 2022 року Росія призупинила комерційне судноплавство в Азовському морі, про що видано наказ Міноборони та оголошено Федеральним агентством морського та річкового транспорту. Тож можна стверджувати, що росія de facto з 24 лютого 2022 року здійснює фактичну морську блокаду.

Як було зазначено, блокування має бути ефективним і це питання факту. Російська блокада в Азовському морі має ознаки ефективності, оскільки РФ повністю контролює Керченську протоку, доступ комерційних суден до Азовського моря в через Керченську протоку заблоковано або обмежено, а значна кількість торговельних суден залишається на якорі або в Керченській протоці або на підходах до неї.

Наведене свідчить про фактичне встановлення росією блокади північно-західної частини Чорного моря без дотримання зобов'язань сторони збройного конфлікту, яка запроваджує блокаду, що дає підстави вважати її неправомірною.

Як бачимо, агресор продовжує практику гібридизації конфлікту і навіть на восьмий рік після початку збройного конфлікту під час вже повномасштабного вторгнення все одно використовує вигаданий термін “спеціальна військова операція” та формально не стан війни не оголошує.

Уникнення чітких й однозначних дефініцій, “розмивання” сфер правового регулювання властиві саме гібридній війні. Її складність й двозначність створює не тільки безпекові, але й юридичні виклики для тих, хто сумлінно дотримуються норм і принципів міжнародного права, адже вони обмежені їх дотриманням. Хаотичне правове середовище, де правила гри були порушені тими, хто веде гібридну війну, вимагає від законослухняних держав використовувати тактику протидії, що й досі, нажаль, перебуває у стані становлення.

Список використаних джерел

1. R

e

u 2. Я

.тк URL: https://www.hsdl.org/?abstract&did=806860

e 4. Керівництво Сан-Ремо з міжнародного права, що застосовується до

з збройних конфліктів на морі. URL: https://international-

p review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2020-10/72%201.pdf

и 5. R

п

e URL: https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-shipping-grains-az-iodAFR4N2U2026

и

https://www.reuters.com/markets/commodities/egypt-says-ukraine-russia-deal-grain-exports-resumes-2022-07-27/

https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/

ку

КАРМУШИНА Галина,
незалежний судово-медичний експерт, кандидат медичних наук, повний професор юридичного департаменту Грузинського державного технічного університету, експерт центру психологічної реабілітації жертв тортур, фізичного насильства та тяжкого стресу «Емпатія», експерт-консультант суспільства незалежних журналістів «Свобода слова», Член Міжнародної асоціації поліції «IPA»

ФІКСУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСКОВИХ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ГРУЗІЇ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО СУДУ

У Міжнародному кримінальному суді в Гаазі оголосили про відкриття розслідування ймовірних військових злочинів, злочинів проти людства та агресії в Україні [3][4][5][6][7]. 28 лютого головний прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив, що «ознайомився з висновками попереднього вивчення ситуації в Україні та переконався у наявності вагомих підстав для початку розслідування», доручивши «своїй команді вивчити можливості збору та збереження доказів». Крім того, попросив «всі держави та міжнародне співтовариство загалом про підтримку своєї діяльності» і закликав усі сторони конфлікту виявити стриманість та дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права [4][6][8]. 17 травня Гаазький Міжнародний кримінальний суд відправив на територію України групу з 42 судових експертів, слідчих, допоміжного персоналу для збору показань свідків та оцінки криміналістичних та цифрових матеріалів таким чином, щоб їх можна було використовувати в майбутніх розглядах у кримінальному суді [9]. 3 серпня 2022 року глава МЗС України Дмитро Кулеба повідомив, що Міжнародний кримінальний суд не може розглядати вторгнення Росії як «агресію». За словами дипломата «із суто юридичних причин» суд не може застосувати цю статтю до випадку України та Росії [10].

У Міжнародному суді ООН 7 березня розпочалися слухання за позовом України до Росії. Україна стверджує, що Росія для виправдання агресії використала хибне тлумачення Конвенції 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, підписану обома сторонами. Представник Росії не з'явився на процесс [6][11].

4 березня Рада ООН з прав людини заснувала незалежну міжнародну комісію з розслідування передбачуваних порушень прав людини та пов'язаних з ними злочинів у контексті агресії Росії проти України [1]. 23 вересня ця комісія представила доповідь, в якій зробила висновки про те, що в Україні було скоєно військові злочини [12]. На 29 березня 2022 року Естонія, Німеччина, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Словаччина, Іспанія, Швеція та Україна заявили про свій намір розпочати розслідування у рамках універсальної юрисдикції військових злочинів, пов'язаних із російським вторгненням до України у 2022 році.

У травні HRW у своїй доповіді звинуватила російські війська у проведенні страт без суду, тортур та інших серйозних зловживань у двох регіонах України, задокументувавши випадки «очевидних військових злочинів» [13].

Директор українського відділення Amnesty International Оксана Покальчук в інтерв'ю DW звинуватила Росію у застосуванні тактики виснаження мирного населення в окупованих містах (навмисному перекритті доступу до їжі, води, електроенергії, теплопостачання) та доведенні їх до гуманітарної катастрофи. Покальчук були відмічені випадки блокування гуманітарних коридорів, обстрілів автобусів, вбивства цивільних осіб, які намагалися виїхати з окупованих міст [2].

Грузія офіційно не оголосила про свій намір розпочати розслідування військових злочинів у зв'язку з російським вторгненням в Україну, однак, враховуючи, що до Грузії в'їхало з 24 лютого 25 990 громадян України, з яких 6980 - діти, про що сьогодні повідомляє посольство України в Грузії, центр психологічної реабілітації жертв тортур, фізичного насильства та тяжкого стресу «Емпатія», за підтримки європейських організацій провів опитування,

психологічну та медичну допомогу 36 українським біженцям, які перебувають на території Грузії.

Збір інформації проводився за Формою Стандартної медичної оцінки Стамбульського протоколу, що включає розділи оцінки медичних та психологічних доказів тортур та неналежного звернення згідно з документом «Лікарі за права людини (PHR)», адаптованим Центром «Емпатія» для жертв військових злочинів в Україні. Для фіксації всіх випадків злочинів російських військових щодо цивільного населення використовувалися також «Питання для з'ясування посттравматичного стресогенного синдрому (PTSD) (DSM-III-R)» та «Гарвардський опитувальник для з'ясування перенесених травм».

Звіт та всі документи, складені співробітниками центру «Емпатія», будуть передані до Гаазького Міжнародного кримінального суду.

Список використаних джерел

1. Резолюція A/HRC/RES/49/1. Положення в галузі прав людини в Україні, що склалося внаслідок російської агресії. Рада з прав людини (ООН) (4 березня 2022). Дата звернення: 04 жовтня 2022 року.

2. AI: Російська армія вчиняє в Україні військові злочини. Deutsche Welle (4 квітня 2022 року). Архівовано 18 квітня 2022 року.

3. Ukraine Situation in Ukraine ICC-01/22 Архівовано 24 лютого 2022 року. // The International Criminal Court.

4. Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: “I have decided to proceed with opening an investigation.” («Я вирішив розпочати розслідування») Архівна копія від 1 березня 2022 року на Wayback Machine // The International Criminal Court, 28.02.2022

5. Charles H. Camp, Kiran Nasir Gore, Lilia Chu національних штатів мусить триматися з їхньою відповідальністю до захисту України через Російську Федерацію з Ongoing War Crimes Архівна копія від 1 квітня 2022 на Wayback Machine // The World Financial Review, 02.

6. Москва обходить Гаагу стороною: чи Путін опиниться в Міжнародному кримінальному суді? Міжнародне французьке радіо (8 березня 2022 року). Дата звернення: 11 березня 2022 року. Архівовано 11 березня 2022 року.

7. Прокурор Міжнародного кримінального суду в Гаазі анонсував розслідування можливих військових злочинів в Україні. Медуза. Дата звернення: 1 березня 2022 року. Архівовано 1 березня 2022 року

8. Міжнародний кримінальний суд розпочне розслідування ситуації в Україні Архівна копія від 4 березня 2022 року на Wayback Machine // Коммерсантъ, 28.02.2022

9. Міжнародний кримінальний суд направив в Україну велику групу експертів (англ.) (17 травня 2022 року). Дата звернення: 04 жовтня 2022 року. Архівовано 17 травня 2022 року.

10. Глава МЗС України заявив, що Міжнародний кримінальний суд не може «суто з юридичних причин» застосувати статтю «Агресія» до російського вторгнення. Медуза. Дата звернення: 4 серпня 2022 року.

11. By Stephanie van den Berg. Russian no show в U.N. court hearings on Ukrainian war (англ.). Reuters (2022-03-7). Дата звернення: 7 березня 2022 року. Архівовано 7 березня 2022 року.

12. Месе, Ерік. Доповідь Голови Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні на 51 сесії Ради з прав людини. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (23 вересня 2022 року). Дата звернення: 23 вересня 2022 року. Архівовано 23 вересня 2022 року.

13. Russian forces carried out “executions, torture” in Ukraine. www.aljazeera.com. Дата звернення: 2 червня 2022 року. Архівовано 2 червня 2022 року.

КЛІМОВСЬКА Анна,
студентка Льотної академії Національного авіаційного університету
науковий керівник: МОСКАЛЕНКО Сергій,

завідувач кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Льотної академії НАУ, доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ (КУПІВЛІ) СУПУТНИКА ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Розглядаючи тему правового регулювання оренди (купівлі) супутника під час воєнного часу, необхідно висвітлити таке поняття, як штучний супутник — об'єкт, поміщений на орбіту Землі чи іншого небесного тіла зусиллям людини. Інколи називається просто супутник, однак в такому випадку слід відрізняти від природних супутників, таких як Місяць.[1]

Також необхідно взяти до уваги резолюцію ухваленою ООН про "Міжнародне співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях". У ній:

закріплено поширення міжнародного права на космічний простір;

закладено основу формування правових зв'язків між державою та запущеним нею космічним об'єктом через механізм міжнародної реєстрації;

відображено принцип вільного доступу для дослідження та використання державами космічного простору та небесних тіл в ньому;

закріплено принцип не присвоєння жодною державою космічного простору та небесних тіл.

Необхідно висвітлити контроль та нагляд за космічною діяльністю. Це зобов'язання, на якому хотілося б зупинитися, це відповідальність держав за національну діяльність у космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, незалежно від того, провадиться вона урядовими органами чи неурядовими юридичними особами, і забезпечення того, щоб національна діяльність провадилася згідно з положеннями, що містяться у відповідному договорі 1967 року. В положеннях цього договору прописано, що «держави зобов'язуються постійно спостерігати за діяльністю неурядових суб'єктів, які мають провадити свою діяльність тільки з дозволу відповідної держави».

Треба зауважити, що космічна діяльність регулюється не лише нормами публічного права, тобто міжнародними актами, що застосовуються тільки до держав. Так, Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (UNIDROIT) розробив Конвенцію про міжнародні майнові права на рухоме обладнання, яку Україна ратифікувала у 2012 році. Документ визначає порядок набуття та реалізації міжнародних майнових прав на однозначно ідентифіковане нерухоме майно (корпуси повітряних суден, авіаційні двигуни та вертольоти; залізничний рухомий склад; космічні об'єкти), а також гарантування дотримання цих прав шляхом реєстрації їх у Міжнародному реєстрі.[2]

Беручи до уваги теперішню ситуацію в Україні, необхідно сказати, що супутники відіграють важливу роль у війні. Аналітики американського сайту Spacenews називають російське вторгнення в Україну "першою комерційною космічною війною". Українська розвідка довго не мала на орбіті власних супутників-шпигунів, тому користувалася послугами приватних космічних компаній.

Супутникові фото поверхні Землі дають можливість відстежувати пересування ворожої армії ледь не в режимі реального часу, оцінити кількість військової техніки і зробити висновки щодо можливих планів противника. У грудні 2021 року завдяки знімкам компанії Maxar Technologies світ побачив концентрацію сотень танків та винищувачів біля українського кордону, тож іще до великої війни ЗСУ мали уявлення про місце зосередження основних зусиль ворога.

Супутникові знімки українські військові можуть бачити завдяки Фонду Сергія Притули, який придбав супутник за зібрані кошти не байдужих людей. Фонд уклав контракт із фінською космічною компанією ICEYE. Україна отримає на понад рік безлімітний доступ до фотографій її 21 супутника та безстроково отримає повне управління одним із них.

Послугу з передавання супутника компанія ICEYE описує як можливість самостійно організувати управління апаратом, спланувати місію та визначити ціль для збору інформації. Супутники ICEYE використовують технологію

Synthetic aperture radar (SAR). Такі космічні апарати замість традиційної оптичної зйомки запускають на Землю радіолокаційні хвилі, а потім приймають сигнал, який відбивається від об’єктів.[3]

Отже, оренда (купівля) супутника під час воєнного часу можлива, і навіть дуже корисна для отримання інформації військовим.

Список використаних джерел

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA
2. https://mind.ua/openmind/20204446-mizhnarodne-kosmichne-pravo-hto-nese-vidpovidalnist-za-robotu-privatnih-kompanij
3. https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/19/690592/

МУЗИКА Ярослав,
в.о. доцента кафедри права факультету управління, економіки та права,
Львівського національного університету природокористування,
кандидат юридичних наук

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ»

Особливих темпів глобалізація набрала в останні десятиріччя XX сторіччя і на початку XXI сторіччя. Такий процес відбувається практично в усіх державних сферах: культура, політика, екологія, однак найбільш помітно він проявляється у економічних міждержавних відносинах.

В останні десятиліття розвиток світової економіки та посилення міжнародної співпраці немислимий без впливу на них транснаціональних корпорацій (також зустрічається найменування: багатонаціональні чи мультинаціональні корпорації, компанії або ж підприємства).

Сьогодні в Україні триває війна, протистояння із російським загарбником, яка показала, наскільки важливим аграрним партнером є наша держава для європейської спільноти і всього цивілізованого світу. В реаліях сьогодення спостерігаємо як увесь світ допомагає нам звільнитись від навали московських терористів, та вболіває за аграрний сектор української економіки і долю українського народу в цілому. У цьому протистоянні транснаціональні корпорації посідають дуже важливе місце, оскільки їхня підтримка є вагомою для посівної кампанії 2022, збору та реалізації агропродукції, і стабілізації нашої економіки загалом.

У науковій літературі вказується, що слово «корпорація» в перекладі з латини означає об'єднання, спілки, які створюються для досягнення певних цілей. «Транснаціональний» – такий, що виходить за межі однієї держави, пов'язаний з міжнародною або регіональною діяльністю. Отже,

транснаціональна корпорація – це спілки, об'єднання, діяльність яких не обмежена рамками однієї нації або держави.

Вказаним об'єднанням притаманні такі ознаки як економічна єдність системи, самостійність групи підприємств, проведення діяльності на території кількох держав, визнання за структурними підрозділами правосуб'єктності за їх національним правом, керівництво та контроль з єдиного центру, знаходження корпорації поза юрисдикцією окремої держави, групи держав або міжнародних організацій.

Стосовно самого терміну «транснаціональна корпорація» можна частково погодитись з позицією Чеку О., який вказує, що економічне визначення поняття "транснаціональна корпорація" не можна належним чином застосовувати як правову категорію, оскільки, по-перше, воно містить терміни, що не використовуються у правовій науці, і, по-друге, сутність однакових термінів в економічній та правовій науках є відмінною [1, с.196]. Таке твердження частково відповідає дійсності, однак будь-яке явище, яке має вплив на суспільні відносини, а там паче на міжнародні чи міждержавні, будь це економічна, гуманітарна, екологічна чи інша сфера, потребують чіткої регламентації в правових нормах.

На думку Задоя А.О. та Лимонової Е.М., транснаціональна компанія – це компанія, яка відповідає таким вимогам: здійснює свої комерційну діяльність у двох чи більше країнах, закордонний капітал її становить значну частину (не менше ніж 25 відсотків), використовує комплексну глобальну філософію бізнесу, має можливості трансферту коштів між філіалами в межах корпорації шляхом застосування механізму трансфертних цін, здійснює загальну координацію діяльності своїх зарубіжних підрозділів.

Саме ці критерії мають бути використані у визначенні транснаціональної корпорації, яким слід доповнити Господарський кодекс України. Адже відсутність чіткого законодавчого визначення об'єкта регулювання стає на заваді використанню його ефективних інструментів [2, с.118].

Зелінська О.М вважає, що транснаціональна корпорація – це підприємство, яке походить з однієї країни та вкладає ресурси у розширення своєї діяльності на міжнародному ринку шляхом заснування дочірніх компаній, відкриття філій в інших країнах з метою отримання найвигідніших умов господарської діяльності, що в свою чергу, призводить до максимізації прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу [3, с.81].

Загалом, в економічній та правовій доктрині існує чимало поглядів та підходів до визначення терміну «транснаціональна корпорація». У своєму дослідженні, щодо напрямків держаного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій на території України, Марченко К.В., узагальнила погляди науковців на цю проблему виклавши їх у формі таблиці [4, с.6]. Відповідно до вказаного узагальнення, можна побачити, що під терміном «транснаціональна корпорація» науковці розуміють монополію, мережу підприємств, компанію, корпорацію, акціонерне товариство, угрупування підприємств та ін.

В більшості випадків, побутує думка що транснаціональна корпорація, багатонаціональні підприємства, мультинаціональні компанія чи міжнародний корпоративний союз (та інші) є поняттями тотожними, під якими слід розуміти будь-яку транснаціональну корпорацію, або ж відмінності між цими поняттями вважають несуттєвими. Однак не всі науковці вважають ці терміни ідентичними, і чітко проводять розмежування між ними. Зокрема Савіца Дмітрієска виділяла три групи міжнародних корпорацій: транснаціональні корпорації, багатонаціональні корпорації і міжнародні корпоративні союзи. До транснаціональних корпорацій вона віднесла величезні компанії з мононаціональним акціонерним капіталом і контролем над діяльністю всієї корпорації, а до багатонаціональних – об’єднання національних компаній двох чи більше країн на виробничій і науково-технічній основі, які належать власникам цих країн. Міжнародні корпоративні союзи – це спеціальні об’єднання промислових, банківських та інших концернів, які створюються для

вирішення великих економічних завдань і які функціонують в організаційній формі консорціумів [1, с. 196-197].

Список використаних джерел:

1. Чеку О. Визначення поняття “транснаціональні корпорації” / Меку О. // Наукові праці МАУП, 2012, вип. 4(35), С. 195–199.

2. Задоя А.О. Регулювання діяльності ТНК: державний рівень / А. О. Задоя, Е. М. Лимонова // Академічний огляд. – 2014. – № 2. – С. 117–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2014_2_17.

3. Зелінська О. М. Державне регулювання і перспективи діяльності ТНК в Україні / О. М. Зелінська // Економічні науки. Сер.: Економічна теорія та економічна історія. – 2013. – Вип. 10. – С. 79-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnet_2013_10_11.

4. Марченко К. В. Основні напрями державного регулювання діяльності ТНК на території України / К. В. Марченко // Агросвіт. – 2014. – № 11. – С. 59-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_11_12.

ОРЛОВ Віктор,
заступник начальника відділу розслідування злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту ГУНП в Донецькій області, кандидат юридичних наук

ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ ДО ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Розуміння того, що збройна агресія російської федерації проти України триває з 20 лютого 2014 року, а гібридна війна проти нашої держави триває фактично з Дня проголошення її Незалежності, підштовхує до висновків про необхідність скорішого та невідворотного притягнення до міжнародно-правової відповідальності країни-агресора. Одним із засобів гібридної війни, які росія

використовує на території України починаючи з 2014 року є приватні військові компанії (далі - ПВК).

Невизначений статус ПВК у міжнародному праві дозволив російській федерації вчиняти «руками» «співробітників» ПВК військові злочини і злочини проти людяності на території України. Так, 23.12.2021 слідчі СБУ заочно повідомили про підозру керівнику російської ПВК «Вагнер» у вчиненні посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, а також ведення агресивної війни злочинів (ч. 3 ст. 110, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437 КК України) [1]. Але замовника всіх злочинів – росію на чолі з вищім військово-політичним керівництвом, на теперішній час притягнути до відповідальності неможливо. Вирішення питання про притягнення їх до міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини беззаперечно є вкрай актуальним.

ПВК діють за відсутності міжнародно-правових норм, які б визначали їх статус і відповідальність. Фактично вони не є суб'єктами міжнародного права і носіями передбаченого Статутом ООН зобов'язання не застосовувати силу в міжнародних відносинах. Прийняті міжнародні документи – Документ Монтре (2008 р.) та Міжнародний кодекс поведінки приватних охоронних компаній (2010 р.) носять декларативний характер, в них відсутні механізми притягнення до відповідальності членів ПВК та країни-агресора, яка їх залучає до участі в збройному конфлікті.

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) статус ПВК у збройному конфлікті визначається у кожному конкретному випадку, беручи за основу функції, які вони здійснюють. Також згідно вимог МГП «співробітники» ПВК не можуть вважатися комбатантами, а враховуючи деякі задачі, які виконували російськи ПВК на території України їх статус може бути визначений як шпигуни [2]. Тому ні повагою ні захистом міжнародного гуманітарного права «співробітники» ПВК не користуються.

Зазначені правові прогалинами надали можливість країні-терористу росії використовувати ПВК для здійснення диверсійних та терористичних операцій, здійснити збройне захоплення територій України у лютому 2014 року та далі

використовувати ці збройні формування у повномасштабному вторгненні в нашу державу 24.02.2022 року.

Офіційні державні органи та ЗМІ для визначення російських збройних формувань ПВК застосовують такі епітети як найманці, бойовики, терористи, озброєні організовані злочинні угруповання. Найчисленніша серед них ПВК «Вагнер» (група Вагнера), а після 2021 року ПВК «Ліга», її чисельність понад 8 тисяч осіб, має у своєму розпорядженні стрілецьку зброю, важке озброєння, танки та бойові літаки. За останнє десятиріччя вище воєнно-політичне керівництво російської федерації використовувало їх у розв'язанні збройних конфліктів у Сирії, Судані, Мозамбіку, Лівії, Центральноафриканській Республіці та Венесуелі, де бойовики ПВК Вагнера вчиняли зухвалі воєнні злочині та злочини проти людства.

25.11.2021 у своїй Резолюції Європарламент визнав ПВК «Вагнер» агентом російської держави, та зазначив, що росія несе відповідальність за фінансування, навчання, управління та оперативне командування цими воєнізованими формуваннями та повинна нести відповідальність за міжнародні злочини вчинені її проксі (Wagner Group) [3].

Висновки європейської інституції виходять з того, що відповідальність за порушення законодавства в галузі прав людини несуть держави. Якщо гарантом дотримання прав людини виступає саме держава, то спроби перенести фокус уваги від держав на суб'єктів, статус яких у міжнародному законодавстві не визначений (ПВК), можуть призвести до підриву ідеї держави як ключового відповідального інституту, послабити здатність держав самим справлятися з погрозами [4, с. 145].

Отже, за відсутності міжнародно-правової криміналізації окремі «співробітники» ПВК несуть кримінальну відповідальність тільки за національним законодавством як цивільні особи.

Відсутність транспарентності в діяльності російських ПВК призводить до порушення прав людини, тому впровадження механізму відповідальності держави-агресора за діяльність ПВК дозволить вимагати від держав забезпечити

жертв таких порушень належними засобами правового захисту для відшкодування завданих збитків.

Проведений аналіз дає підстави зробити висновки, що не прийняття терміново відповідних міжнародно-правових норм призведе до подальшого підступного використання росіянами ПВК, про що свідчить інформація про прибуття 20.09.2022 співробітників ПВК «Ліга» (колишнє ПВК «Вагнер») в кількості 130 осіб (з особистою зброєю та боєприпасами) до Мінська для залучення їх до організації провокацій на українському кордоні [5].

Міжнародне співтовариство повинно негайно віднайти способи протидії гібридним арміям – ПВК, саме зараз існує нагальна потреба визначення чіткого статусу ПВК за міжнародним правом, основною формою юридичного закріплення правового регулювання ПВК повинні стати міжнародні договори, які закріплять стандарти правового статусу ПВК та їх співробітників. Потребують зміни норми міжнародного гуманітарного права, в яких буде визначено статус «члена збройного формування ПВК».

Для виконання зазначених задач, необхідно створити *єдиний міжнародний орган із контролю за діяльністю ПВК*, у повноваження якого повинно входити: встановлення уніфікованих правил створення та діяльності ПВК; контроль за діяльністю та фінансуванням ПВК; заборона діяльності приватних військових компаній у країнах-агресорах; ліквідація ПВК у разі встановлення їх протиправної діяльності. Проте основною функцією цієї інституції повинно стати швидке та невідворотнє притягнення до міжнародно-правової відповідальності країни-агресора у разі використання ПВК у гібридних війнах та забезпечення відшкодування збитків жертвам порушень прав людини завданих ПВК.

Список використаних джерел

1. СБУ оголосила підозру керівнику російської військової компанії «Вагнер»: командував бойовими діями проти сил АТО під Дебальцевим. URL: https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-oholosyla-pidozru-kerivnyku-rosiiskoi-viiskovoi-

kompanii-vahner-komanduvav-boiovymy-diiamy-proty-syl-ato-pid-debaltsevym (дата звернення: 24.09.2022).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 25.09.2022).

3. Human rights violations by private military and security companies, particularly the Wagner Group. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2021-11-25-ITM-006-02_EN.html (дата звернення: 30.09.2022).

4. Кохан Г.Л. Приватні військові компанії в умовах ведення гібридної війни. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип.3. С. 144-150. DOI https://doi.org/10.32837/chern.v0i3.116.

5. Російські найманці готують провокації вздовж білорусько-українського кордону. URL: https://sprotyv.mod.gov.ua/2022/09/24/rosijski-najmanczi-gotuyut-provokacziyi-vzdovzh-bilorusko-ukrayinskogo-kordonu/ (дата звернення: 28.09.2022).

ПОВАЛЕНА Мар'яна,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РЕЗОЛЮЦІЇ ГА ООН ТА РБ ООН ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОРУШЕНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ РФ

У міжнародній спільноті виникла дискусія про силу ООН, її спроможність забезпечення миру та можливості врегулювання ситуації яка виникла внаслідок

повномасштабного збройного вторгнення російської федерації на суверенну територію України. Чи справді усі зусилля ООН позиціонувати себе як найсильнішу міжнародну організацію по захисту прав людини - марні, чи все таки, дипломатичний підхід, шляхом прийняття резолюцій має певну силу яка спроможна здійснити остаточні кроки у вирішенні найгострішого питання сьогодення – миру та дотримання прав людини.

Генеральна Асамблея ООН (далі Генасамблея ООН) 27 березня 2014 р. прийняла Резолюцію щодо територіальної цілісності України. 100 країн – членів ООН висловилися «за», 58 – «утрималися», 11 проголосували «проти» (Багатонаціональна Держава Болівія, Боліваріанська Республіка Венесуела, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Зімбабве, Республіка Куба, Республіка Нікарагуа, Республіка Судан, КНДР, Російська Федерація, Сирійська Арабська Республіка).

У даній резолюції, зокрема, акцентовано на порушення Росією таких міжнародних правових документів, як: 1) ст. 2 Статут ООН, у якій ідеться про зобов'язання всіх держав утримуватись в їх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави і вирішувати всі міжнародні суперечки мирними способами; 2) Резолюція 2625 від 24.10.1970 р., якою було схвалено Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, у якому закріплений принцип про те, що територія держави не повинна бути об'єктом надбання іншою державою…і будь-яка спроба, спрямована на часткове або повне порушення національної єдності і територіальної цілісності держави, або її політичної незалежності, є несумісною з цілями і принципами, закладеними до Статуту ООН; 3) Заключний акт Конференції з безпеки і співробітництва у Європі від 01.08.1975 р. (м. Гельсінкі); 4) Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 р. (м. Будапешт); 5) Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31.05.1997 р.

У згаданій Резолюції Генасамблея ООН засудила проведення на території Криму та м. Севастополь референдуму та зазначила, що цей референдум не має законної сили, а також закликала міжнародну спільноту не визнавати будь-яку зміну статусу Автономної Республіки Крим.

Нагадаємо, подібну резолюцію щодо цілісності Грузії після агресії з боку Росії у 2008 році підтримали 48 із 193 держав, а 19 держав, включно з РФ, проголосували «проти», 78 держав на чолі з Китаєм - утрималися.[1].

Генасамблея ООН на надзвичайному спеціальному засіданні ухвалила резолюцію про тимчасове позбавлення прав Росії в Раді ООН з прав людини через війну в Україні («за» - 93 країни, «проти» - 24, «утрималося» - 58). Повне виключення країни зі складу членів Ради ООН з прав людини не передбачено установчими документах Ради, зокрема у резолюції Генасамблеї ООН від 2006 року, якою створено Раду з прав людини, зазначено, що «члени Ради повинні підтримувати найвищі стандарти у сфері заохочення та захисту прав людини». Генасамблея ООН уповноважена шляхом голосування двома третинами її членів припиняти права та привілеї члена Ради, якщо він наполегливо вчиняє грубі та систематичні порушення прав людини. До Ради ООН з прав людини обирають що три роки по 47 членів, обраних від груп країн за географічним принципом. На останніх виборах обрали Росію, Венесуелу, Лівії, Вірменію, Судан та інші.

Слід згадати, що у 2011 році Генасамблея ООН призупинила в Раді ООН з прав людини права Лівії через насильство проти демонстрантів з боку сил тодішнього лідера Муаммара Каддафі.

Як відомо, рішення Генасамблеї ООН не має зобов'язальної сили, як рішення Ради безпеки ООН, а носить лише консультативний характер. Недієздатність системи міжнародної безпеки передбачає глобальне її реформування та удосконалення, враховуючи досвід застосування правових механізмів для дотримання миру у світі.

Рада Безпеки як головний орган ООН, відповідальний за міжнародний мир і безпеку, проявила безпорадність через присутність у ньому постійного члена, який є безпосередньою стороною конфлікту й користується правом вето

стосовно будь-яких можливих рішень щодо його припинення. Саме Рада Безпеки ООН наділениа повноваженнями проводити міжнародні операції з підтримання миру і безпеки в різних країнах світу. Жоден інший орган ООН, зокрема й найголовніший – Генеральна Асамблея ООН, – таких повноважень не має [2].

Проте, вдалося ухвалити рішення процедурного характеру, на яке не поширюється право вето, щодо винесення питання про агресію проти України на розгляд надзвичайної спеціальної сесії Генасамблеї ООН.

Резолюція «Агресія проти України» ухвалена 2 березня 11-а на надзвичайно спеціальній сесії Генасамблея ООН (зібравши 141 голос «за») закликала Російську Федерацію здійснити негайне припинення бойових дій і виведення військ з території України.

Генасамблея ООН вже за три тижні 24 березня 2022 року ухвалила ще одну важливу для нашої країни резолюцію - «Гуманітарні наслідки агресії проти України» («проти» - Росія, Білорусь, Північна Корея, Еритрея та Сирія, «за» - 140 голосів). Зазначена резолюція вимагає від Росії виведення військ з України й акцентує увагу на воєнних діях РФ, спрямованих проти мирного населення та цивільних об’єктів. Проте вкотре Росія показала своє пряме недотримання зобов’язань перед ООН, проігнорувавши всі документи організації, навіть при відсутності зобов’язального характеру. Причиною, очевидно, є розуміння вирішальної ролі у подальших судових процесах різного рівня щодо компенсації збитків та притягнення до відповідальності воєнних злочинців.

Відповідно, Генасамблея ООН 7 квітня 2022 року на надзвичайному спеціальному засіданні позбавила Росію прав у Раді ООН з прав людини через злодіяння в Україні, шляхом призупинення прав Росії. Відповідно до прийнятої резолюції РФ не мала би змоги голосувати та вносити пропозиції, але формально вважалася би членкинею Ради ООН з прав людини, права якої призупинені. Фактично РФ, як всі інші члени ООН, що не є членами Ради ООН з прав людини, просто спостерігала би за роботою ради. Країна-агресор застосувала своє право та прийняла рішення про дострокове припинення свого членства членами Ради ООН з прав людини.

У вересні 2022 року рамках 77-ї сесії Генасамблеї ООН в Нью-Йорку планується обговорення одного з найактуальніших питань сьогодення - вторгнення Росії в Україну. Підсумки можна буде провести після резолюцій Генасамблеї ООН та Ради Безпеки ООН. Сподіваємося на дотримання фундаментального принципу, який передбачає рівність усіх і кожного перед законом та неминучість покарання за його порушення.

Список використаних джерел

1. Генасамблея ООН підтримала територіальну цілісність України. *«Українська правда»* https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020541/ (дата звернення 15.09.2022).

2. Чи стане нова сесія Генасамблеї ООН каталізатором краху безкарності РФ? Володимир Ільченко, Нью-Йорк. 15 вересня 2022. *ukrinform.ua* https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3571914-ci-stane-nova-sesia-genasamblei-oon-katalizatorom-krahu-bezkarnosti-rf.html (дата звернення 15.09.2022).

РИЛОВ Ярослав,
Курсант Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ
науковий керівник: СІОРА Віра,
викладач Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ НОРМ: УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ

Історія, починаючи з найдавніших часів, – це історія воєн або безліч спроб на всіх рівнях людського суспільства усунути наслідки війни. Людство з часів існування найпримітивніших форм держав і до сьогочасної суспільної системи занурене у війни та з'ясування відносин військовим шляхом і, на жаль, на

сучасному етапі ця проблема залишається дуже актуальною і в Україні.

Кожна держава на початку війни рано чи пізно зустрічається з проблемою захисту мирного населення та інших об'єктів, пов'язаних з галуззю міжнародного гуманітарного права, головною метою якого є захист та безпека безпосередніх учасників збройних конфліктів, а також об'єктів, необхідних для підтримки життя воюючих держав.

Важливо врахувати, що в сучасних умовах постійного вдосконалення військової техніки і зброї, стає все складніше розробляти заходи щодо захисту жертв війни. За цих обставин особливо важливо приділяти постійну увагу з боку сучасних держав, міжнародних організацій та сучасної юридичної науки, наукової спільноти питанням збільшення ефективності дії міжнародного гуманітарного права в Україні [2]. Особливо важливою є роль захисту жертв війни та чіткого визначення категорій громадян, що належать до жертв війни. Це є одним з найперших завдань сучасного міжнародного гуманітарного права.

Подібні завдання захисту жертв війни на міжнародному рівні в сучасний період найчастіше згадуються в документах і на засіданнях різного рівня в таких міжнародних організаціях, як Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) і Червоного Півмісяця, а також ООН і у внутрішньому законодавстві суверенних держав.

Міжнародне гуманітарне право або, іншими словами, право війни, право про міжнаціональні збройні конфлікти – це сукупність міжнародних правових норм і принципів, що регулюють захист жертв війни, а також обмежують методи та засоби ведення війни [3, С. 97]. Міжнародне право збройних конфліктів закріплено в Гаазьких Конвенціях, Женевських Конвенціях про захист жертв війни 1949 р., а також Додаткових протоколах від 1977 р., резолюції Генеральної Асамблеї ООН тощо [1, С. 26].

Міжнародне право враховує гуманізацію правил ведення збройних конфліктів, і якщо їх не вдається запобігти, то хоча б мати максимальне скорочення втрат і завдання шкоди населенню і людському ресурсу при веденні війни. Тому гуманітарне міжнародне право містить цілий комплекс принципів і

норм, які спрямовані на врегулювання здійснення контролю поведінки держав або інших суб'єктів міжнародного права під час збройних конфліктів з метою максимальної гуманізації конкретних правил, норм, що з великою ймовірністю призведе до якнайшвидшого припинення конфлікту [4, С. 45].

Дана система принципів і норм міжнародного права є складовою частиною окремої галузі, і як ми вже вище згадували, ця галузь називається міжнародним гуманітарним правом. Це галузь міжнародного права, що становить сукупність принципів і норм, регулюючих відносин держави у період збройних конфліктів [3, С. 95].

У Женеві 8 серпня 1864 р. пройшла міжнародна конференція з питань нейтралізації військово-медичної допомоги на полях битв. У цій конференції взяли участь 16 країн. За підсумками роботи конференції 22 серпня 1864 р. було підписано Конвенцію про поліпшення умов поранених на полі бою. Нововведенням у цьому документі стало твердження про нейтралітет. Медичний персонал наділявся імунітетом від захоплення в полон. Конвенція закликала всіх учасників суворо дотримуватись права пораненого на медичну допомогу незалежно від того, до якої сторони він належить.

Нормативні акти міжнародного права, що регулювали ведення дій в умовах війни, значною мірою були кодифіковані за результатами двох конференцій світу в Гаазі в 1899 та 1907 р.р. Це законодавство як у міжнародному, так і в гуманітарному праві отримало назву «право Гааги» [4, С. 76].

Надалі 1949 р. у Женеві було прийнято ще чотири конвенції про захист жертв війни та додаткові протоколи. У них уточнюються, удосконалюються чітко визначені закони та правила ведення війни. Загальний напрямок даних документів – це «обмеження» ворогуючих при виборі засобів і методів ведення війни, а також зміцнення гарантій захисту таких категорій громадян як поранені, хворі, військовополонені, жінки, діти, люди похилого віку та інші, хто не здатний вести війну. Лише у IV Гаазькій конвенції є 17 статей, присвячених захисту військовополонених [3, С. 97].

У пункті, що стосується цивільного населення та його захисту, закріплено

заборону на «зрадницьке вбивство або поранення людей, які перебувають на стороні ворога», повага честі та гідності, права сім'ї, життя людей та приватної власності. На територіях, які були окуповані, заборонено насильницьку депортацію мирного населення і страту полонених чи інших осіб. Проте вчинки російських окупантів з українцями свідчать протилежне змісту у зазначених конвенціях.

У 1949 р. все міжнародне співтовариство збиралося в Женеві і підписало 4 конвенції, які стали логічним продовженням права Гааги. Найважливішим питанням була проблема захисту жертв війни. Момент прийняття Женевських конвенцій захисту жертв війни 1949 р. можна назвати вагомим у становленні специфічної галузі міжнародного гуманітарного права як самостійної галузі особливої системи міжнародного права. Він зійшовся за часом із прийняттям ООН у 1949 р. Загальної декларації прав людини, яка дала початок на формування міжнародно-правового захисту прав людини.

Наступним етапом у розвитку та кодифікації міжнародного гуманітарного права стала Дипломатична конференція щодо заборони або затримання певних засобів звичайної зброї, які можуть завдавати надмірної шкоди або мають тотальну дію. Конференція проходила у два етапи в Женеві в 1979 та 1980 рр. та затвердила Конвенцію про заборону або обмеження застосування видів конкретної зброї.

Міжнародне гуманітарне право пройшло історично довгий шлях у своєму розвитку, оскільки на нього впливали різні традиції: філософські, етичні, релігійні, але значного розвитку воно ще не досягло, хоч і продовжує розвиватися та взаємодіяти з розвитком суспільства та технічного прогресу. Релігійні суспільні процеси, як, наука, техніка, політичні сторони життя суспільства, все впливало і впливає на розвиток міжнародного гуманітарного права, що пов'язане з правовим захистом жертв воєн, як зараз, так і надалі.

Важливо, що відтоді, поки існуватимуть військові конфлікти, існуватиме необхідність удосконалення норм, які б забезпечували гуманізацію військових дій. Свідченням цього є масштабне вторгнення російських військ на територію

України 24 лютого 2022 року та власне російсько-українська війна.

Список використаних джерел

1. Бадах Ю. Причини виникнення та класифікація воєнних конфліктів / Ю. Бадах // Воєнна історія. – 2004. – № 3–4. – С. 25–32.

2. Бєлєсков М. Українсько-російська війна як виклик для теорії міжнародних відносин / М. Бєлєсков // Молодіжний інформаційно-аналітичний журнал «Штрих-code» [Електронний ресурс] – Режим доступу: mskod.com/ukrainsko-rosiyska-viynayak-viklik-dlya-teoriyi-mizhnarodnih-vidnosin.

3. Гнатовський М. М. Європейський суд з прав людини та міжнародне гуманітарне право: захист права на життя / М. М. Гнатовський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 100(1). – С. 95–99.

4. Кориневич А. О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України [Текст] : навч. посіб. / А. О. Кориневич. – Одеса : Фенікс, 2015. – 78 с.

СОЛОМОНОВА Карина,
студентка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, факультет історії і права, спеціальність "Право", група 34
науковий керівник: МАРЧЕНКО Володимир,
професор кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор юридичних наук, професор

МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КРАЇНИ-АГРЕСОРА

Основоположник сучасного міжнародного права Гуго Гроцій був переконаний в тому, що війна є дозволеною лише в тому виключному випадку, коли це є самообороною від відкритого нападу [1]. Таке міркування знайшло відображення і в сучасному міжнародному праві, а саме в правовому

регулюванні міжнародно-правової відповідальності за ведення війни.

Важливими для визначення та юридичного закріплення визнання агресії міжнародним злочином є Гаазькі конвенції про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 та 1907 років [2, 3]. Проте вказані конвенції прямо не забороняли агресії як міжнародного злочину, а мали на меті лише бажання та обіцянки договірних сторін про мирне врегулювання спорів. Беручи до уваги історичні аспекти, варто зазначити, що ще в Пакті Бріанна-Келлога [4] було зазначено про засудження акта агресії як методу вирішення міжнародних спорів, що вказує лише на несхвалення таких дій. Дві світові війни є яскравим прикладом, що всі попередні заходи для забезпечення мирного врегулювання міжнародних суперечок були неефективними.

Після створення ООН у міжнародному праві з'явилося нормативно закріплене визначення поняття агресії, яке було наведене у Резолюції ГА ООН 3314 від 14 грудня 1974 року [5]. Зі змісту Резолюції 3314 можна зазначити, що агресією є будь-яке застосування збройних сил державою, спрямоване на порушення територіальної цілісності, суверенітету іншої держави або ж інше грубе порушення норм Статуту ООН.

Відповідно до положень статті 3 цієї Резолюції дії Російської Федерації можна кваліфікувати як акт агресії. По-перше, починаючи ще з 2014 року, і беручи до уваги порушення основоположного принципу міжнародного права про територіальну цілісність Росія, перетнувши державний кордон України, здійснила збройний напад на Сході нашої країни. У результаті таких дій частина територій Донецької та Луганської областей знаходяться під воєнною окупацією, а півострів Крим було анексовано. І саме в цей момент міжнародна спільнота мала б рішуче відреагувати на порушення норм міжнародного права та вжити необхідних заходів і можливо не було б війни сьогодні. По-друге, 24 лютого 2022 року Російською Федерацією було здійснено повномасштабний збройний напад на всю територію нашої незалежної та суверенної держави. За хронологією подій ми можемо стверджувати про повну або часткову блокаду портів у Азовському та Чорному морі та берегових ліній України країною-агресором. Постійні

бомбардування нашої території збройними силами Російської Федерації, які завдають нищівних ударів по всій інфраструктурі держави, а головним чином є реальною загрозою життю та здоров'ю громадян України. Неспростовним фактом є і значна кількість ракетних ударів завданих з території Республіки Білорусь, які свідчать про так звану «співпрацю» країн і говорять про можливість притягнення країни-співучасника до міжнародної відповідальності разом із країною-агресором. Усі ці факти є наглядним прикладом тлумачення дій держави, які вважатимуться актами агресії. І будь-які пояснення чи гучні заяви про «миротворчу спецоперацію» не можуть бути їх виправданням.

Виходячи з вищенаведеного переліку міжнародних злочинів та включаючи до нього ще й порушення системи основоположних принципів міжнародного права доречно буде говорити про притягнення країни-агресора та країни-співучасника до міжнародно-правової відповідальності. Першим кроком до цього є висловлене бажання у Проекті Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи про створення спеціального міжнародного трибуналу для здійснення розслідування та відкриття кримінальних проваджень за акти агресії проти України [7]. Так велика кількість санкцій, які були застосовані по відношенню до Російської Федерації є дієвим важелем більш економічного впливу, ніж правового. Тому важливо, щоб ООН як гарант забезпечення міжнародного миру змогла забезпечити виконання положень Статуту.

Наразі країна-агресор завдає удари по інфраструктурі та економіці України, виходячи з цього наша держава подала до Міжнародного суду ООН позов про відшкодування збитків, які спричинила країна-агресор. Але натомість складається іронічна ситуація, адже органом, який є компетентним в задоволенні позову є Рада Безпеки ООН, а Росія є її постійним членом і має право вето. А отже, це вказую на неефективність міжнародного механізму та необхідність внесення кардинальних змін в систему ООН.

Щодо міжнародно-правової відповідальності за злочинні дії збройних сил країни-агресора слід відзначити, що наразі Міжнародний Суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини вже

розпочали розслідування злочинів, вчинених під час повномасштабної війни. 27 лютого 2022 року Україна подала до Міжнародного Суду ООН в Гаазі позов проти Російської Федерації стосовно порушення останньою норм міжнародного права [8]. Уже в березні 2022 року Суд задовольнив вимоги нашої держави, а саме про зупинення збройного вторгнення. Усі рішення Міжнародного Суду ООН є обов'язковими до виконання, але країна-агресор зухвало заявила про їх відмову від виконання. Цим самим продовжуючи війну в Україні, Російська Федерація додає до вже існуючого переліку злочинів нові, за які неодмінно буде нести відповідальність. З наказу Міжнародного Суду ООН ми робимо висновок про наступні заходи спрямовані на припинення війни. По-перше, про негайне припинення збройної агресії Російською Федерацією. По-друге, Росія повинна гарантувати, що будь-які штучні угруповання, чи військові формування під її контролем або за її наказом не будуть продовжувати здійснення нападів. Другим пунктом Міжнародний Суд ООН звертає увагу на те, що ведення війни потрібно припинити як збройним силам РФ, так і військовим з так званих «ДНР» та «ЛНР». Але це рішення є лише першим кроком в довготривалому судовому процесі. Як відомо, такі справи є досить розтягнутими в часі. В Україні вже розпочато процес зібрання та систематизації доказів злочинів про порушення звичаїв війни, злочинів проти людяності, порушень прав людини та геноциду українського народу. По закінченню війни всі вони будуть застосовані для призначення покарання як для агресора - Російської Федерації, країни-співучасника і для окремих її політичних та військових керівників. Окремої уваги потребують існуючі проблеми в системі ООН в питаннях збереження миру.

Список використаних джерел

1. Гроций Г. О праве войны и мира / Гуго Гроций. – М., 1956. – С. 186-188.

2. Гаазька конвнція 1899 р. « Про мирне вирішення міжнародних зіткнень». [Електронний ресурс]. URL: https://docs.pca-cpa.org/2016/01/b01cad1e-1899-convention-for-the-pacific-resolution-of-international-disputes-russian-version.pdf (дата звернення 06.09.2022).

3. Гаазька конвнція 1907 р. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення 06.09.2022).

4. Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлога). [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text (дата звернення 06.09.2022).

5. Резолюція 3314 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text (дата звернення 06.07.2022).

6. Конвенція Монтевідео про права і обов'язки держав. [Електронний ресурс]. URL: https://wa.nt.am/ru/archives/1719 (дата звернення 06.09.2022).

7. Агресія Російської Федерації проти України: притягнення до відповідальності винних у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права та інших міжнародних злочинах. [Електронний ресурс]. URL: https://pace.coe.int/fr/files/29995/html (дата звернення 06.09.2022).

8. МЗС: Україна подала позов проти Російської Федерації до Міжнародного Суду ООН в Гаазі. [Електронний ресурс]. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-ukrayina-podala-pozov-proti-rosijskoyi-federaciyi-do-mizhnarodnogo-sudu-oon-v-gaazi (дата звернення 06.09.2022).

ФІЛАТОВ Віктор,
доцент кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ДЕРЖАВ

В рамках застосування напрямків перехідного правосуддя в умовах постконфліктного розвитку держав принципове значення має кримінальне переслідування та покарання винних осіб, які допустили насильство та системні порушення основоположних прав людини. З огляду на це, актуальним напрямком наукового пошуку є визначення ролі Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), який відіграє важливе значення на етапі миробудування. Для вирішення означеного завдання необхідно проаналізувати думку зарубіжних вчених, а також міжнародно-правові документи, які визначають статус МКС.

Бартломей Крзан зазначає про критичний зв'язок між боротьбою з безкарністю та підтримкою міжнародного миру та безпеки. Відповідно, міжнародні злочини становлять, щонайменше, загрозу міжнародному миру та безпеці, саме тому МКС має окремий незалежний статус, створений за допомогою міжнародного договору. Можна зробити висновок, що міжнародний мир і міжнародне кримінальне правосуддя не є взаємними категоріями, а сприяння миру не можна прирівнювати до визнання безкарності [1, с. 83]. Означена думка є свідчення того, що в перехідному правосудді МКС є лише засобом протидії безкарності, але він не вирішує глобальних питань миру і безпеки. До того ж, існують значні ризики, що судові процеси можуть стати індикатором відновлення конфлікту, тому варто дуже обережно підходити до питань кримінального переслідування винних осіб.

Більш комплексно роль МКС визначає Анна Макдональд, яка стверджує, що він може створити простір для діалогу протилежних сторін, внаслідок якого можна розбудувати власну унікальну стратегію перехідного правосуддя. Його

втручання також може забезпечити ініціювання внутрішніх політичних процесів між сторонами конфлікту. Тобто, результатом кримінального переслідування може бути не мир і справедливість, а політичні домовленості щодо захисту прав жертв конфлікту та гарантій для винних осіб. [2, с. 642]. Йдеться про те, що пошук винних осіб може сприйматися як частина суспільного діалогу, тобто питання покарання відходить на другорядний план, і це дозволяє уникнути відчуття помсти.

Слід припустити, що кримінальне переслідування може мати правовідновлювальний ефект для жертв конфлікту навіть за умов застосування амністії для окремих категорій винних осіб. У процесі миробудування переважають інші інструменти, які спрямовані на комплексну переорієнтацію держави на демократичні цінності. Неоднозначність щодо ролі МКС у перехідному правосудді є предметом дослідження зарубіжних вчених. Зокрема, Драган Джукіч стверджує, що стратегія правосуддя перехідного періоду, яка включає кримінальні процеси на основі доказів, може зіткнутися зі спустошеними інституційними рамками та зруйнованими політичними режимами опорними принципами захисту прав людини. У таких умовах можна застосовувати комісії правди, які дозволяють змусити політичних діячів відмовитися від ідеології насильства та спрямувати їх на примирення [3, с. 694].

Пропонуємо дослідити положення Римського статусу МКС від 17 липня 1998 року, що дасть змогу більш комплексно поглянути на роль міжнародного кримінального права в концепції перехідного правосуддя. У першу чергу слід звернути увагу на статтю 5 документа, в якій деталізовано перелік злочинів, які охоплюються юрисдикцією МКС. До їхнього числа віднесено: злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. У наступних статтях цей перелік розтлумачено більш комплексно. Зокрема, злочини проти людяності передбачають: насильницьку депортацію, вбивства, катування, зґвалтування, переслідування за ознаками політичної або національної приналежності, насильницьке зникнення людей [4]. По суті, ці злочини супроводжують соціальні потрясіння, будь-то війни або внутрішні

конфлікти. Отже, вони стають на перехідному етапі ключовим об'єктом розслідування і подальшого кримінального переслідування винних осіб. У цьому сенсі агресія Росії проти України є яскравим свідченням наявності таких міжнародних злочинів.

Необхідно звернути увагу на статтю 20 Римського статуту МКС, яка містить відповідні гарантії для винних осіб, що відповідає принципам моделі перехідного правосуддя. До числа таких гарантій слід зарахувати: 1) заборону засудження винних осіб за злочини, за якими їх було виправдано; 2) заборону засудження за злочини, за які особа вже визнана винною і має покарання; 3) заборона розгляду справ щодо міжнародних злочинів іншими судами, які не мають відповідної юрисдикції. Також звернемо увагу на статтю 21 Римського статуту МКС, яка передбачає можливість паралельного застосування міжнародних договорів і принципів міжнародного права та норм національних законів держав, які є сторонами конфлікту (за умов, якщо вони не суперечать міжнародному кримінальному праву) [4]. У цьому розкривається здатність моделі перехідного правосуддя поєднувати національний контекст з напрацьованим історичним досвідом суспільного переходу.

Підводячи підсумки слід зазначити наступне:

– наслідки конфлікту, у вигляді інституційної спустошеності, є передумовами застосування на перехідному етапі міжнаролного кримінального переслідування, адже національні інститути захисту прав людини вочевидь не здатні виконувати свої функції. Поряд з цим постає дилема покарання винних осіб, які допустили руйнування опорних принципів захисту прав людини. У цьому питання МКС є ключовим засобом забезпечення принципу невідворотності покарання на міжнародному рівні;

– враховуючи ризики судових процесів, у якості альтернативи застосовуються комісії правди. Однак на наш погляд, вони повинні функціонувати паралельно з МКС, адже їхні мандати дуже відрізняються, що ми доведемо у четвертому розділі нашого дослідження;

– вбачається, що МКС шляхом кримінального переслідування винних в конфлікті осіб виконує і певну ідеологічну функцію, яка цілком корелюється з принципами перехідного правосуддя. Мова йде про засудження ідеології насильства та поширення ідеї міжнародного миру і безпеки, в основі яких є принцип забезпечення і захисту основоположних прав людини. Це є свідченням того, що принципи міжнародного кримінального права частково формують принципи перехідного правосуддя.

Список використаних джерел

1. Bartłomiej Krzan International Criminal Court Facing the Peace vs. Justice Dilemma. *International Comparative Jurisprudence.* 2016. Vol. 2. Pp. 81–88.

2. Anna Macdonald «In the interests of justice?» The International Criminal Court, peace talks and the failed quest for war crimes accountability in northern Uganda, *Journal of Eastern African Studies*. Vol. 11. Pp. 628–648.

3. Drazˇan Đukic Transitional justice and the International Criminal Court – in «the interests of justice». *International Review of the Red Cross*. 2007. Vol. 89. Pp. 691–718.

4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 25.09.2022).

Варфоломєєв Віталій Валерійович
здобувач Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ДЛЯ ВІДТВОРЕННЯ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 301 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Доказування в межах досудового розслідування по переважній більшості кримінальних правопорушень передбачає застосування низки слідчих (розшукових) дій, необхідних та достатніх для встановлення істини у кримінальному провадженні. При

цьому необхідно відмітити, що одним із найбільш інформативних в цій сукупності є слідчий експеримент, який з практичної точки зору надає можливість встановити як факти невідповідності показань учасників кримінального провадження фактичній обстановці, так і спроби самого підозрюваного ввести суд в оману. Особливої актуальної вказана теза набуває в контексті кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 Кримінального кодексу України, в якій встановлено відповідальність за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів.

Відтак, варто відмітити, що досліджуване кримінальне правопорушення є багатоаспектним та має достатньо складний механізм реалізації кримінально протиправного умислу. Нерідкими також є випадки вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 301 КК України у співучасті, що зумовлено необхідністю залучення сторонніх осіб для забезпечення окремих етапів (наприклад, надання технічної допомоги тощо). З огляду на це, слідчий експеримент має бути спрямований, в першу чергу, на встановлення особливостей вчинення кримінального правопорушення, а також спроможності підозрюваної особи реалізувати всі необхідні дії.

Під час проведення слідчого експерименту можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник. Разом з тим слід враховувати, що Конституція України (ст. 63) і Кримінальний процесуальний кодекс України надають підозрюваному право не свідчити проти самого себе і своїх близьких родичів. Таким чином, згода на участь у слідчому експерименті, а також надання показань під час нього є правом підозрюваного, а не обов’язком. Одним із чинників, що підвищують результативність слідчого експерименту, є своєчасність його проведення, оскільки невиправдані зволікання можуть призвести до того, що у суб’єкта, який перевіряється, зникне бажання відтворити певні дії, реконструювати обстановку чи обставини розслідуваної події або не зворотно зміниться місце проведення слідчого експерименту. Безумовним є те, що ефективність результатів проведення слідчого експерименту значною мірою залежить від старанності його підготовки. При цьому підготовчі дії, забезпечувані слідчим, можна розділити на два етапи: підготовка до виїзду на місце

проведення слідчого експерименту й безпосередньо на місці до здійснення самих слідчих (розшукових) дій [1]. Враховуючи особливості кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, під час розслідування такого роду діянь частіше за все проводяться такі види слідчого експерименту: 1) встановлення механізму вчинення ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру; 2) щодо факту вчинення кримінального правопорушення у співучасті шляхом встановлення наявності у підозрюваних осіб професійних та інших навичок та вмінь, необхідних та достатніх для реалізації кримінально протиправного умислу (вміння користуватись технічним та програмним обладнанням, наявність комунікативних та організаторських навичок тощо); 3) встановлення можливості реалізації мети збуту, а також примушування осіб до участі у створенні порнографічних предметів; 4) встановлення факту можливості приховування кримінального правопорушення за певних умов (наприклад, у випадку розміщення порностудії у багатоквартирному будинку).

Організаційними заходами на місці проведення слідчого експерименту за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України такі: 1) детальний огляд місця проведення слідчого експерименту з метою визначення тактики та алгоритму вирішення поставлених перед слідчою дією завдань; 2) забезпечення захисту місця слідчого експерименту від несанкціонованого доступу сторонніх осіб; 3) забезпечення участі спеціаліста для надання консультативної допомоги, у тому числі – з питань техніко-програмного характеру, а також для фіксації слідчого експерименту; 4) перевірка відповідності обстановки, в якій проводиться слідчий експеримент тій, яка була зафіксована під час первинного огляду місця події із урахуванням попередньо вилучених речових доказів (зокрема, розташування техніки та іншого обладнання, особливості інтер'єру та екстер'єру приміщення тощо); 5) забезпечення процесуального порядку проведення слідчого експерименту шляхом інструктажу його учасників.

Варто також звернути увагу на те, що особливістю кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, яка має бути врахована під час слідчого експерименту, є його динамічність та той факт, що у випадку зберігання порнографічних предметів, таке суспільно небезпечне діяння має бути визначене як

триваюче. У зв’язку із цим доцільним також є проведення декількох однотипних експериментів, які нададуть можливість встановити непослідовність дій його учасників, що може мати підґрунтям прагнення уникнути кримінальної відповідальності, а також ввести в оману суд.

Таким чином, організаційний етап слідчого експерименту для відтворення обставин вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 Кримінального кодексу України відрізняється від інших суспільно небезпечних діянь за такими ознаками: 1) наявність першочергового завдання, яке полягає у необхідності перевірки факту вчинення діяння у співучасті шляхом встановлення наявності у підозрюваного навичок та вмінь достатніх для реалізації кримінально протиправного умислу; 2) обов’язкове залучення спеціаліста для забезпечення належної та процесуально встановленої фіксації слідчого експерименту, а також надання іншої консультативної допомоги; 3) обов’язкове проведення декількох однотипних експериментів з метою встановлення об’єктивної істини щодо особливостей та обстановки кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Рогатинська Н. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8605/1/Рогатинська%20Н..pdf

Збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково–практичної конференції
(в авторській редакції)
07 жовтня 2022 року

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Комп'ютерна верстка: Озерна І.В.

Оригінал-макета підготовлено організаційним комітетом
II Міжнародної науково–практичної конференції
«Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії»

м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

nauka.dnuvs@gmail.com

https://dnuvs.in.ua/